

สารคดีพัฒนาเชิงวิเคราะห์ด้านดาราศาสตร์ในคำสอนของพระครูโพธิ์นิมิตต์คุณ
(ประยูรศักดิ์ อู่ปัดวายุไพบ)

จัดพิมพ์โดย แดงฟ้าอุบล

สารคดีพิเศษนี้เป็นส่วนหนึ่งของสารคดีตามโครงการสนับสนุนการศึกษาด้านดาราศาสตร์และอวกาศของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัย

สาขาวิชาดาราศาสตร์และอวกาศ มหาวิทยาลัยสุโขทัย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัย โทร. ๐๕๖-๓๐๐๐๐๐

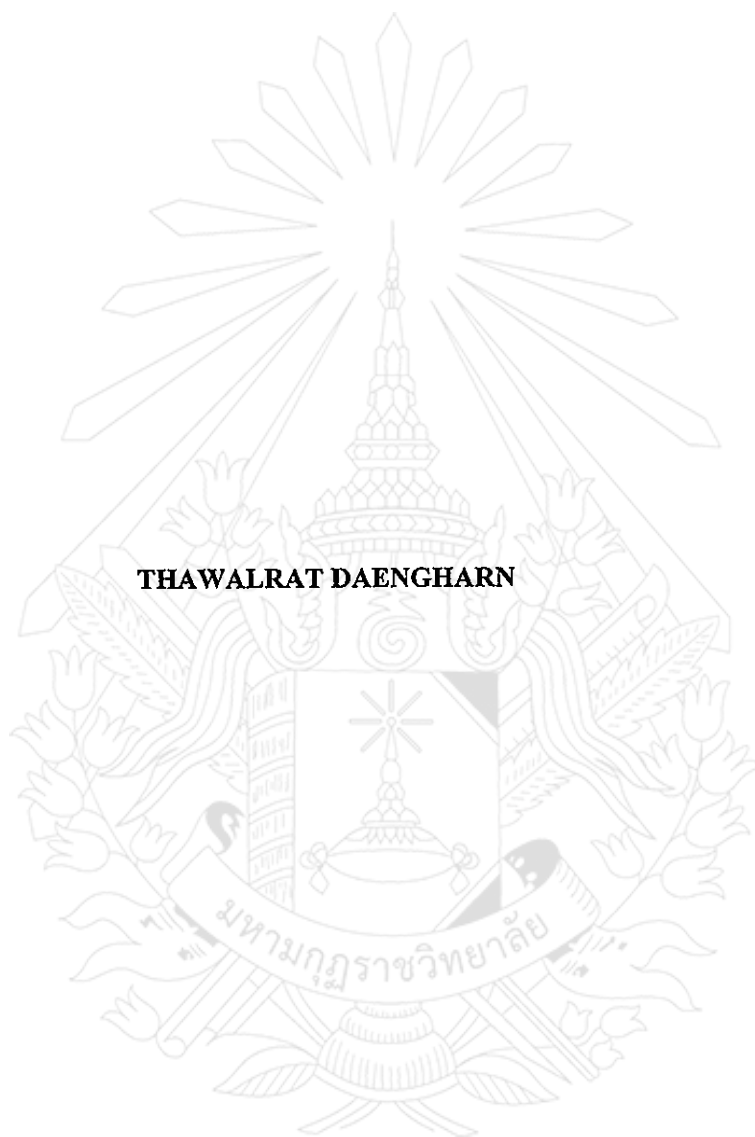
สุโขทัย ๖๕๕๖

การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ
(ประยงค์ อุปถัมภ์)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

**AN ANALYTICAL STUDY OF DHAMMA CONTENTS IN THE
TEACHING OF PHRAKHRUPHODHISARAKHUN
(PRAYONG UPALAWANNO)**

THAWALRAT DAENGHARN

**A THEMATIC SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
DEPARTMENT OF BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
B.E 2556 (2013)**

หัวข้อสารนิพนธ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ
(ประยงค์ อุปถัมภ์)

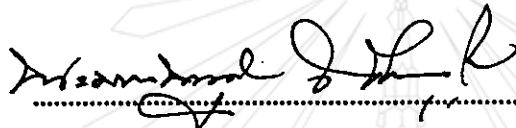
ชื่อนักศึกษา : ธวัชรัตน์ แดงหาญ

สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา

อาจารย์ที่ปรึกษา : พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.)

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

.....
(พระมหากษัตริย์ ญาณวฑฺฒโน (พศ.ดร.))

รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

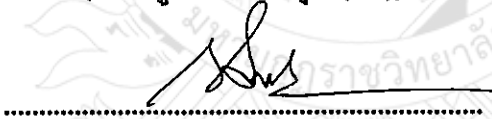
คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

.....
(พระมหามงกุฎ ปุริสุตตโม (พศ.ดร.))

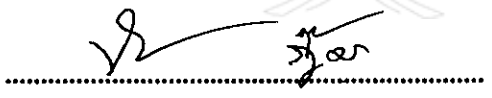
ประธานกรรมการ

.....
(พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.))

อาจารย์ที่ปรึกษา

.....
(ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์)

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

.....
(พระประสงค์ ภูริญาณเมธี (ดร.))

กรรมการ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนวนุราณ)

กรรมการ

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thematic Papers : An Analytical Study of Dhamma Contents in the Teaching of
Phrakhru Phodhisarakhun (Prayong Upalawanno)

Student's Name : Thawalrat Daengharn

Department : Buddhism and Philsopphy

Advisor : Phrakhru Bhavana Bodhikun (Dr.)

Co-Advisor : Dr.Phattharachai Uthaphun

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University Partial
Fulfillment of the Requirements for the Master's Degree.

P.S. Nānavuddho
..... Acting Dean of Graduate School
(Phramaha Boonsri Nānavuddho (Asst.Prof.(Dr.))

Thematic Committee

M.M. D.
..... Chairman
(Phramaha Maghavin Purisuttamo (Asst.Prof.(Dr.))

Phrakhru Bhavana Bodhikun
..... Advisor
(Phrakhru Bhavana Bodhikun (Dr.))

D.P. Uthaphun
..... Co-Advisor
(Dr.Phattharachai Uthaphun)

Phra Prasong Bhurinaññamethi
..... Member
(Phra Prasong Bhurinaññamethi (Dr.))

P. Saenpuran
..... Member
(Assoc. Prof. Dr. Prayong Saenpuran)

หัวข้อสารนิพนธ์	: การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)
ชื่อนักศึกษา	: ธวัชรัตน์ แดงหาญ
สาขาวิชา	: พุทธศาสนาและปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา	: พระครูภาวนาโพธิคุณ, ดร.
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	: ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์
ปีการศึกษา	: ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาชีวประวัติของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) ๒) เพื่อศึกษาสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ เอกสารปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก และเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ งานวิจัย และเทป CD บันทึกเทศนาธรรม คติธรรม ภาพปริศนาธรรม รวมทั้งเอกสารตำราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ชีวประวัติของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺ โณ) พบว่าท่าน เป็นพระเถระผู้มีหลักปฏิบัติที่ดำเนินตามคำสอนของพระพุทธองค์อย่างเคร่งครัด

๒. สารธรรมในคำสอนพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺ โณ) พบว่า หลักธรรมในการเผยแผ่มีการเน้นหลักปฏิบัติดังนี้ ๑) การทำความดีเพื่อความดี ๒) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ๓) ให้พุทธศาสนิกชนเจริญทาน ศีล ภาวนา ตลอดจนมีการส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และสังคมให้มีความสงบสุข

๓. วิเคราะห์คุณค่าสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺ โณ) พบว่า สารธรรมในคำสอนของท่านเป็นสิ่งที่มีความสามารถทำให้ชีวิตของผู้ปฏิบัติตามเปลี่ยนไปในทางที่ดี เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

Thematic Title : **An Analytical Study of Dhamma Contents in the Teaching of Phrakhrupothisarakhun (Prayong Upalawanno)**

Student's Name : **Thawalrat Dhaengharn**

Department : **Buddhism and Philosophy**

Advisor : **Phrakhruhavanabodhikun, Dr.**

Co – Advisor : **Dr.Phattharachai Uthaphun**

Academic Year : **B.E. 2556 (2013)**

ABSTRACT

The objectives of this thematic paper were 1) to study the life of Phrakhrupothisarakhun (Prayong Upalawanno), 2) to study the main points in the core teachings delivered by Phrakhrupothisarakhun (Prayong Upalawanno), and 3) to analyze the main points in the core teachings delivered by Phrakhrupothisarakhun (Prayong Upalawanno). This was a qualitative research. The data were collected from the primary source—Tipitaka and the secondary source—researches, teachings of Phrakhrupothisarakhun, tapes recorded, CD, recorded sermons, the motto and moral teachings, picture puzzle of religious precepts, and related other documents.

The results of this research were as follows:

1. Biography of Phrakhrupothisarakhun (Prayong Upalawanno); Phrakhrupothisarakhun (Prayong Upalawanno) was an honorable monk following the Buddha's teachings strictly.
2. Dhamma contents in teaching of Phrakhrupothisarakhun (Prayong Upalawanno); To spread the doctrines, he stricted a practice principle. There were 1)making good deeds was for goodness, 2) his teachings were inherited from his own experience as a good model of practice, and 3) to give the Buddhists practiced liberality, a precept, and meditation, through support good cultures and good traditions. His teaching could make the human society peaceful and happy.
3. Analyzing the value of Dhamma contents in teaching of Phrakhrupothisarakhun (Prayong Upalawanno); The Core of Phrakubodhisarakuna's teaching (Prayong Upalawanno) had

high values, could make follow practitioners change into a good way, and was benefits for oneself and the societies.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้เพราะได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือและความกรุณาจากบุคคลหลายฝ่ายผู้วิจัยจึงขอขอบคุณสถาบัน องค์การ และบุคคลที่ได้ให้ความช่วยเหลือดังต่อไปนี้

ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน และคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาจนสามารถนำความรู้มาเขียนสารนิพนธ์นี้ได้ และกรุณาชี้แนะแนวทางในการศึกษาค้นคว้าโดยเฉพาะ รศ.ดร. ประยงค์ แสนบุราณ และ ผศ.ดร. พุทธิรักษ์ ปราบนอกที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ด้านการวิจัยทางพุทธศาสนาและปรัชญาให้ความกรุณาให้กำลังใจต่อผู้วิจัยด้วยดีเสมอมาจนทำให้ได้แนวคิด จากคำแนะนำของท่าน

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ซึ่งมีคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระมหา มหาวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร. ประธานกรรมการ และผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้ตรวจสอบสารนิพนธ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจนเสร็จเรียบร้อย

กราบขอบพระคุณพระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล, คร.) ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ ขอนแก่น และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ที่ได้เมตตา เอาใจใส่ให้คำแนะนำ ทุกอย่างจนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ถูกต้องตามรูปแบบของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ทุกท่านที่ได้ให้บริการที่ดีเยี่ยม สนับสนุนการทำสารนิพนธ์ซึ่งส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในครั้งนี้

ท้ายที่สุด ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ตลอดจนทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนาม ไว้ในที่นี้ แต่ได้มีส่วนช่วยส่งเสริมให้สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลง ได้ด้วยดีทุกประการ

ชวัลรัตน์ แดงหาญ

สารบัญ

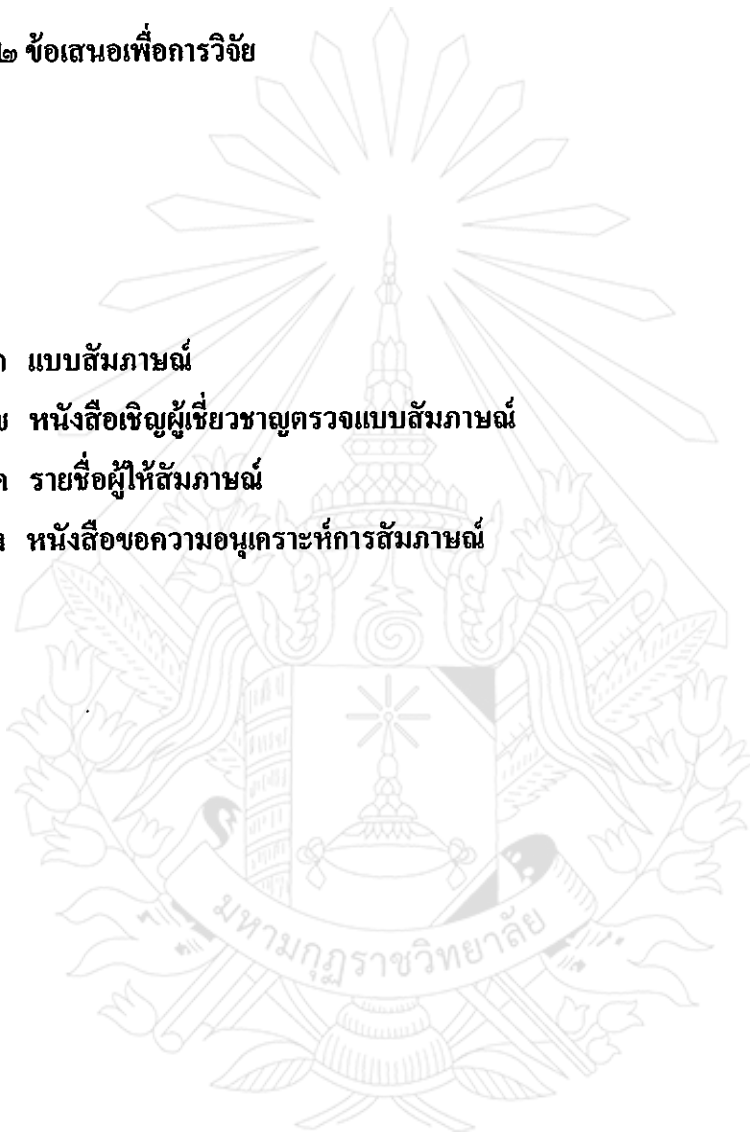
หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตการศึกษา	๓
๑.๔ วิธีดำเนินการศึกษา	๔
๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๑
๑.๗ คำนิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	๑๑
บทที่ ๒ ชีวิตประวัติของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)	๑๓
๒.๑ ชีวิตประวัติของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)	๑๓
๒.๑.๑ การบรรพชา	๑๓
๒.๑.๒ การอุปสมบท	๑๔
๒.๑.๓ การศึกษาขั้นพื้นฐาน	๑๔
๒.๑.๔ การศึกษาพิเศษ	๑๔
๒.๑.๕ การมรณภาพ	๑๔

๒.๒	การปฏิบัติศาสนกิจของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถวนฺโณ)	๑๕
๒.๒.๑	งานการปฏิรูปวัดโพธิ์	๑๕
๒.๒.๒	งานการปกครอง	๑๖
๒.๒.๓	งานการศึกษา	๑๖
๒.๒.๔	งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๖
๒.๒.๕	งานการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างแดน	๑๗
๒.๒.๖	งานสาธารณสงเคราะห์	๑๗
๒.๒.๗	สมณศักดิ์และเกียรติคุณที่ได้รับ	๑๘
๒.๓	ประวัติการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถวนฺโณ)	๒๐
๒.๓.๑	การเริ่มศึกษาการปฏิบัติเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน	๒๐
๒.๓.๒	การปฏิบัติธรรมด้วยการถือชุกด์	๒๑
๒.๔	คุณลักษณะของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถวนฺโณ)	๒๒
๒.๔.๑	ความเป็นผู้หนักแน่นในปฏิสันถารคารวตา	๒๒
๒.๔.๒	ความเป็นผู้มีเมตตาธรรม	๒๓
๒.๔.๓	ความเป็นผู้มีกุศโลบายในการสั่งสอน	๒๔
๒.๔.๔	ความเป็นผู้มีจิตที่ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม	๒๕
๒.๔.๕	ความชำนาญในสมาธิภาวนาอิริยาบถนั่ง	๒๖
บทที่ ๓	สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถวนฺโณ)	๒๘
๓.๑	ลักษณะการเผยแผ่สารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถวนฺโณ)	๒๘
๓.๑.๑	การเตรียมปัจจัยเอื้อต่อการเผยแผ่	๒๘
๓.๑.๒	การแสดงพระธรรมเทศนา	๓๐
๓.๑.๓	การปฏิบัติเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน	๓๑
๓.๑.๔	ภาพปริศนาธรรม	๓๒
๓.๑.๕	การสนทนาธรรม	๓๒
๓.๒	สารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถวนฺโณ)	๓๒

	๗
๓.๒.๑ ทานมัย	๓๓
๓.๒.๒ สีลมัย	๔๑
๓.๒.๓ ภาวนามัย	๕๖
๓.๓ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อสารธรรมคำสอนของ พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)	๗๖
๓.๓.๑ กุศโลบายในการเผยแผ่พระธรรม	๗๖
๓.๓.๒ คุณประโยชน์ของสารธรรมที่นำไปปฏิบัติ	๗๗
๓.๔ สรุป	๘๓
บทที่ ๔ วิเคราะห์คุณค่าสารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)	๘๓
๔.๑ คุณค่าการเผยแผ่	๘๓
๔.๑.๑ ลักษณะการเผยแผ่	๘๓
๔.๑.๒ กุศโลบายการเผยแผ่	๘๗
๔.๑.๓ ลักษณะคำสอน	๘๘
๔.๑.๔ เนื้อหาสารธรรม	๘๘
๔.๒ วิเคราะห์คุณค่าสารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์) ที่มีผลต่อบุคคล	๑๐๒
๔.๓ วิเคราะห์คุณค่าสารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ(ประยงค์ อุปถัมภ์) ที่มีผลต่อสังคม	๑๐๔
๔.๓.๑ คุณค่าต่อการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน	๑๐๕
๔.๓.๒ คุณค่าต่อประเพณีและวัฒนธรรมอันดีของไทย	๑๐๖
๔.๓.๓ คุณค่าต่อการสร้างสามัคคีของคนในสังคม	๑๐๖
๔.๓.๔ คุณค่าต่อการสร้างสังคมที่มีระเบียบวินัยและสงบสุข	๑๐๗
๔.๔ สรุป	๑๐๗

	๗
บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๑๐๕
๕.๑ บทสรุป	๑๐๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๑๐
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๑๐
๕.๒.๒ ข้อเสนอเพื่อการวิจัย	๑๑๑
บรรณานุกรม	๑๑๒
ภาคผนวก	๑๑๕
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	๑๑๖
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสัมภาษณ์	๑๑๕
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	๑๒๓
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์	๑๒๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๓

สารบัญย่อ

พระไตรปิฎกที่ใช้ศึกษาค้นคว้าในการเขียนสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ โดยมีคำย่อ และคำเต็มของคัมภีร์เรียงตามลำดับ ดังนี้

คำย่อ	คำเต็ม		
พระวินัยปิฎก			
วิ.มหา.	:	วินัยปิฎก มหาวิภังค์	
พระสุตตันตปิฎก			
ที.สี.	:	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค
ที.ม.	:	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มหาวรรค
ที.ปา.	:	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค
ม.มู.	:	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มูลปัลลณาสก์
ม.ม.	:	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัลลณาสก์
ม.อุปริ.	:	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	อุปริปัลลณาสก์
ส.นิ.	:	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค
ส.ข.	:	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค
ส.สพา.	:	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สพายตนวรรค
อง.เอก.	:	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	เอกนิบาต
อง.ทุก.	:	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต
อง.ติก.	:	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต
ขุ.ธ.	:	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	ธรรมบท
ขุ.อิติ.	:	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ
ขุ.พุทธ.	:	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย	พุทธวงศ์

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.ปา.อ	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	ปาฎิกวรรค	อรรถกถา
ขุ.ธ.อ.	ขุททกนิกาย	ธรรมบท		อรรถกถา

สำหรับตัวเลขที่อยู่หลังชื่อย่อของคัมภีร์ใช้ แบบ ๓ ตอนดังนี้

- ๑) แบบ ๓ ตอนคือ เล่ม/ชื่อ/หน้า ใช้อ้างอิงพระไตรปิฎก เช่น ขุ.ธ. ๒๕/๓๕๕/๓๖๗.
หมายถึง สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๕๕ หน้าที่ ๓๖๗ เป็นต้น
- ๒) แบบ ๒ ตอน คือ เล่ม/หน้า ใช้อ้างอิงพระอรรถกถาหรือปกรณ์วิเสส เช่น อง.ติก.อ. ๓๔/
๑๐๗ หมายถึง สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต อรรถกถา เล่มที่ ๓๔/ หน้าที่ ๑๐๗ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นเมื่อประมาณ ๒, ๕๐๐ ปีล่วงมาแล้ว โดย พระพุทธเจ้าเป็นผู้ครุธรรม และพระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณที่จะแสดงธรรม โปรดสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ พระจริยวัตรในการเผยแผ่หลักธรรมของพระองค์ประกอบด้วย พระเมตตาและพระกรุณาธิคุณ จนได้รับพระนามว่า “บรมครู” ของโลก อันแสดงถึงอัจฉริยภาพในการสอนของพระองค์ เป้าหมายการสอนคือความสะอาด สว่าง สงบ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้เรียน เกิดปัญญาคือ แสงสว่างที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง งานสอนธรรมหรือการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าเพื่อประดิษฐานพระพุทธศาสนาเป็นงานที่ละเอียดประณีต นอกจากพระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติ จริยวัตรให้เป็นตัวอย่างแก่พุทธสาวกของพระองค์ ตลอดพระชนม์ชีพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีพระอริยสงฆ์เป็นตัวแทนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่างๆ ได้มีการพัฒนาหลายด้าน ได้แก่ ด้านการปกครองสงฆ์ ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีการดำเนินการอย่างกว้างขวางด้วยเทคนิควิธีต่างๆ ตามยุคสมัย และเทคโนโลยีในปัจจุบัน งานด้านสาธารณูปการ มีการสร้างวัดมากขึ้นให้พอกับการขยายตัวของประชากร โดยยึดหลักพระสัทธรรม ซึ่งจำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ ปรีชาปฏิบัติ และปฏิเวธ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยก็ได้ยึดตามแนวทางของพระพุทธเจ้ามาโดยตลอด และได้มีการกระจายไปตามท้องถิ่นตามระบบการปกครองสงฆ์ และพุทธบริษัท ซึ่งในปัจจุบันมีสำนักปฏิบัติธรรมและวัดวาอารามมากมายทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีพระสงฆ์สาวกผู้ปฏิบัติตามพระธรรมและเป็นตัวแทนช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นความจริงอันประเสริฐ ศาสนาจะไม่เสื่อม ไม่เปลี่ยนแปลงถ้ามีผู้เข้าใจและปฏิบัติธรรม พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งเพราะนอกจากพระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด คือการอบรมคนให้ถึงพร้อมทั้งด้าน ศีล สมาธิ และปัญญา แล้วยังต้องปฏิบัติกิจที่สำคัญคือการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยพระสงฆ์จะต้องทำตนให้เป็น “กัลยาณมิตร” ที่คอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกชนด้วยความหวังดี คือสร้างศรัทธาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และมั่นใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาให้เหมาะแก่คนทุกระดับ วิธีการสร้างศรัทธาที่ดีที่สุด

คือการสอนด้วยตัวอย่างพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ งดงามไปด้วยศีล สมบูรณ์ไปด้วยธรรม มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ทำให้ผู้พบปะเสวนาค่อยเกิดความเลื่อมใสได้เป็นอย่างดี สร้างความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ต้องสร้างเสริมกำลังใจให้คนทำความดี มีเทคนิควิธีแนะนำที่เหมาะสมแก่บุคคล ที่สำคัญคือการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา การสร้างบุคลากรไว้สืบทอดพระพุทธศาสนานั้นเปรียบได้กับตระกูลที่มีทายาทสืบทอด ตระกูลใด แม้จะมีฐานะมั่งคั่งมั่นคงปานใดในเมืองต้น หากไม่มีทายาทในที่สุดก็จะอยู่ไม่ได้ เฉกเช่นเดียวกับพระพุทธศาสนาแม้จะมีคำสอนที่ดีพิเศษเพียงใดหากขาดศาสนทายาทสืบทอดต่อกันมาก็สูญหายได้ เช่นนั้น

จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดใหญ่ มีสำนักปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียงอยู่มากมาย ผู้วิจัย ได้มีโอกาสเข้าไปปฏิบัติธรรมที่วัดโพธิ์เป็นประจำทุกวันธรรมสวนะ วัดโพธิ์ เป็นวัดที่เก่าแก่วัดหนึ่งในประวัติศาสตร์จังหวัดขอนแก่น มีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น ในด้านการสอนได้ใช้หลักธรรมเทศนาตามแนวทางของ พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) คนส่วนใหญ่รู้จักกันดีในนาม “หลวงปู่โพธิ์” อดีตเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นพระสงฆ์ผู้ตั้งอยู่ในเถรภูมิผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนจังหวัดขอนแก่นมาก เพราะท่านเป็นพระผู้ที่มีความเมตตา และมีวัตรปฏิบัติที่งดงาม ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ดังจะเห็นจากผลงานในด้านการเผยแผ่วิปัสสนา ท่านได้รับมอบหมายภาระจากคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ให้เป็นพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระประจำจังหวัดขอนแก่นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ ตลอดระยะเวลาที่ท่านตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ธรรมทายาทที่ดีของพระบรมศาสดาและพระพุทธศาสนาด้วยความเที่ยงตรง และเที่ยงธรรม จนกระทั่งมรณภาพเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๒ แม้ท่าน จะมรณภาพไปนานแล้ว แต่ความศรัทธาก็มิได้เสื่อมถอย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจยิ่งที่จะศึกษาชีวประวัติ สารธรรมในคำสอน คุณค่า และประโยชน์จากสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) เพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้หันมาสนใจหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องมากยิ่งขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดในชีวิต สังคมและประเทศชาติสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาชีวประวัติของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น ขอบเขตในการวิจัยจึงเน้นการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาเชิงวิเคราะห์ในภาคสนาม (Field Research) ซึ่งขอบเขตการศึกษามีดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ศึกษา คัดเลือกแบบเจาะจง ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ได้แก่ ผู้เคยมาฟังธรรมและปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) ไม่น้อยกว่า ๓-๕ ปีโดยแยกงานเทศนาเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทบรรยายธรรม ปาฐกถาธรรม และประเภทเทศนาตามโอกาสต่างๆ ในช่วงเวลาวันธรรมสวนะ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เทศกาลตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เช่น วันเทศกาลงานบุญประเพณีประจำถิ่น วันขึ้นปีใหม่ วันลอยกระทง เป็นต้น ดังนี้

ก. พระสงฆ์	จำนวน ๗ รูป
ข. อุบาสก	จำนวน ๗ คน
ค. อุบาสิกา	จำนวน ๗ คน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

สารนิพนธ์นี้ มุ่งศึกษาชีวประวัติและการปฏิบัติศาสนกิจของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) ศึกษาหลักธรรมที่พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) นำมาสอนพุทธบริษัท ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ พระธรรมเทศนา คติธรรม ภาพปริศนาธรรม รวมทั้งคุณค่าของคำสอน การประยุกต์ใช้ของพุทธบริษัทที่ได้ฟังธรรมตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย ผู้ซึ่งได้รับฟังคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) ในจังหวัดขอนแก่น และการประยุกต์ใช้หลักพระธรรมเทศนา ด้วยการสัมภาษณ์การนำสารธรรมที่ท่านอบรมสั่งสอนไปใช้ในการดำเนินชีวิต

๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยศึกษาการศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลาวณฺโณ) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยแบบเชิงคุณภาพและมีวิธีดำเนินการวิจัยซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๔.๑.๑ รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Research) จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕

๑.๔.๑.๒ รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสารงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประวัติหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูโพธิสารคุณ หนังสือคำสอน การแสดงธรรมของท่าน เทป CD บันทึกเทศนาธรรมของท่าน เพื่อรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จัดให้เป็นหมวดหมู่ ในการเทศนาสั่งสอนพุทธบริษัท

๑.๔.๑.๓ เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นขั้นตอนตามลำดับดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์แปลความตามแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาทัศนคติธรรม และภาพปริศนาธรรม

ขั้นตอนที่ ๓ นำเสนอผลการศึกษาข้อมูล

ขั้นตอนที่ ๔ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

๔.๑ แบบสัมภาษณ์

๔.๒ เครื่องบันทึกเสียง

๔.๓ กล้องถ่ายรูป

๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ว่า “พระสงฆ์” คือ หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย พระสงฆ์ ในความหมายของพระสูตร จึงหมายถึงผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแม้เพียงรูปเดียวก็ได้ชื่อว่าเป็นพระสงฆ์ แต่ในความหมายทางพระวินัยนั้น ท่านหมายถึงภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์ ในด้านสังฆคุณ และสังฆรัตนะ ความหมายกลับครอบคลุมพระอริยบุคคลทุกระดับ ทุกภาวะ เพราะท่านใช้คำว่า “นี่คือใคร? คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่ นับเรียง

คิ้วบุรุษได้ ๘ บุรุษนี้คือพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า” อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์นั้นกลายเป็นสถาบันบุคคลที่ทำหน้าที่สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาจากยุคสู่ยุคมาจนถึงปัจจุบันนี้^๑

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กล่าวไว้ในคู่มือพุทธศาสนิกชน ว่า การที่จะชี้ชัดว่า สภาพปัจจุบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีความเจริญมั่นคงเพียงไร ต้องอาศัยหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นหลักพิจารณาหรือเป็นตัวชี้วัดหลักฐานชั้นที่ ๑ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก ปราภฏในสุดคัมภีร์ปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๒) โดยพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสถึงเหตุให้พระสังฆกรรมอันตรธานหรือเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเสื่อมไว้ ๒ ประการ พอสรุปได้ดังนี้ “ภิกษุพุทธบริษัทไม่สนใจฟังธรรม ไม่ตั้งใจเล่าเรียนธรรม ไม่เน้นย้ำทรงจำธรรม ไม่ใส่ใจพิจารณาธรรม และไม่ปฏิบัติธรรม ไม่สาธยายธรรมตามที่ได้เล่าเรียนมา ไม่ขบคิดพิจารณาธรรม อีกนัยหนึ่ง ภิกษุพุทธบริษัทไม่ให้ความสำคัญในองค์พระบรมศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และไม่มีความเคารพซึ่งกันและกัน”^๒

วสิน อินทสระ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พุทธวิธีในการสอนว่า “พุทธวิธีในการสอนหมายถึง การที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท ด้วยพุทธวิธีหลายอย่าง เพื่อให้เหมาะสมแก่ผู้ฟัง เพื่อประโยชน์มากที่สุด โดยมีความมุ่งหมายในการสอน ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อให้ผู้ฟังเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น
๒. เพื่อให้ผู้ฟังตรงตาม แล้วเห็นจริง ได้ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรงตามให้เห็นด้วยตนเอง
๓. เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรม มีคุณเป็นอัครรรยสามารถยังผู้ฟังปฏิบัติตามให้ได้รับผล ตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน”

^๑พระเทพคิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๖๓.

^๒กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพุทธศาสนิกชน (ฉบับปรับปรุง), พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๕.

^๓วสิน อินทสระ, พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐-๑๔.

ธีรวัด บำเพ็ญบุญบารมี ได้อ้างถึงพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พุทธวิธีในการสอน ว่า ผู้ที่จะเผยแผ่พุทธธรรม พึงดำรงตนอยู่ในองค์คณะของนักเผยแผ่ที่ดีด้วย เช่นกัน เพื่อยังศรัทธา ความเลื่อมใสและให้การเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑. ปณิธาน ในการแสดงธรรมต่อผู้ฟัง นักเผยแผ่พึงตั้งจิตไว้ในใจของตน

๒. ปฏิสัมภิตา ความเข้าใจ ปัญญาที่แตกฉานในอรรถ เข้าใจในธรรม เข้าใจในหลักนิรุกติ และเข้าใจในหลักปฏิภาณ

๓. พหูสูต การคงแก่เรียน การได้ฟังมาก จำได้ เพื่อพินิจเกิดขึ้นในตน

๔. การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน โดยคำนึงถึงสภาวะของผู้ฟังเป็นหลัก^๔

แสง จันทร์งาม ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของครูตามแบบอย่างพระพุทธรองค์ ว่าครูที่ดีตามหลัก พุทธศาสตร์ควรมีคุณสมบัติดังนี้ คือ ต้องมีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิต ไม่ถือตัวไม่หยิ่งโส มีความอดทน ใจเย็น แม้จะถูกรุกรานด้วยคำพูดหยาบคายก็ตาม มีความยุติธรรมไม่เห็นแก่หน้า มีความรอบคอบพิจารณาอย่างถี่ถ้วน มีความประพฤติน่าเคารพบูชา รู้จักภูมิสติปัญญาของผู้เรียน^๕

แสง จันทร์งาม ยังได้กล่าวว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า มี ๒ วิธีคือ การสอนแบบ อา เทศนาปาฏิหาริย์ หมายถึงการรู้สภาพจิตใจของผู้เรียนแล้วสอนตามสภาพจิตใจของเขา พระพุทธเจ้า ทรงใช้วิธีนี้กับบุคคลประเภท อุกมฤตัญญู คือคนที่มึปัญญาบารมีสูง สามารถเกิดความรู้อย่างต่ำได้ ถึงทริปิเพียงได้ฟังหัวข้อที่ยกมาแสดงเท่านั้น โดยสอนด้วยคำพูดสั้น ๆ แต่กินใจ และสอนด้วยการ ไม่พูดแต่ให้ลงมือกระทำ

แสง จันทร์งาม ได้กล่าวว่า การสอนแบบอนุสาสนีปาฏิหาริย์ หมายถึงการบรรยายหรือการ แสดงธรรมแบบธรรมคา โดยไม่ต้องใช้ฤทธิ์เดชหรือการดักใจเข้าช่วยแต่อย่างใด ในการสอน^๖

ดร. กุรุเก (Guruge) นักศึกษาศาสตร์ชาวศรีลังกา กล่าวถึงพระพุทธเจ้าไว้ว่า “พระพุทธเจ้า ทรงเชื่อมั่นในคำพูดที่เปล่งออกมา และสามารถทำให้คนเกิดความเชื่อมั่นถึงขั้นเปลี่ยนวิถีชีวิต ได้ ยอมรับค่านิยมใหม่ได้ แสวงหาเป้าหมายใหม่ได้ ในยุคที่ศาสดาเจ้าลัทธิทั้งหลายหันไปใช้ฤทธิ์เดช

^๔ธีรวัด บำเพ็ญบุญบารมี, ธรรมศึกษาวิจัย เรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักสูตรวิจัย คัมภีร์พระพุทธศาสนามูลนิธิเบญจนิทาย, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖-๒๗.

^๕แสง จันทร์งาม, วิธีสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒-๒๗.

^๖เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

ปาฏิหาริย์คือคุณมาเป็นสาวก พระพุทธเจ้าทรงชี้คปาฏิหาริย์เพียงอย่างเดียว นั่นคือปาฏิหาริย์แห่งการสั่งสอน (อนุศาสน์ปาฏิหาริย์)^๙

ดร. กูรูเก (Guruge) ยังได้กล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรม โดยนำเอาประสบการณ์ชีวิตที่เป็นนามธรรมมาคือการถ่ายทอดมาแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยการใช้อุปมาอุปมัย คือการยกตัวอย่างของจริงหรือปรากฏการณ์จริงที่เป็นรูปธรรมที่คนฟังรู้จักดีแล้วมาอธิบายเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรมที่พระพุทธองค์มุ่งจะแสดงทำให้คนสามารถเข้าใจได้ทันที พระพุทธองค์ทรงใช้อุปมาอุปมัย มากในพระสูตรต่าง ๆ ทรงใช้นิทานต่าง ๆ ประกอบการบรรยายหลักธรรม ก็คืออุปมานั่นเอง^{๑๐}

ในพระไตรปิฎกกล่าวว่า คุณสมบัติของผู้สอนตามแนวพุทธ ควรจำแนกออกเป็น ๒ ข้อ คือ ด้านบุคลิกภาพ และคุณสมบัติภายใน ได้แก่คุณธรรมต่าง ๆ ในด้านบุคลิกภาพทรงมีพระมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ และอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ มีพระวรกายสง่างามอย่างที่มีผู้ชมว่า “พระสมณ โคดมมีพระรูปร่าง น่าดูน่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก วรรณะและพระสรีระคูดังพรหม น่าดูน่าชมหนักหนา และทรงมีพระสุรเสียงไพเราะ มีพระวาจาสุภาพ สละสลวยไม่มีโทษ ยังผู้ฟังให้เข้าใจชัดเจน ทรงมีอาภักปิริยามารยาททุกอย่างงดงามน่าเลื่อมใส”

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงเรื่องวิธีการสอนตามขั้นทั้ง ๔ ของอริยสัจ นี้ว่า “การคิดแก้ปัญหาและการกระทำควบคู่กันไปในั้น ได้ปรากฏอย่างชัดเจนในขั้นตอนของอริยสัจ ๔ โดยเฉพาะในกิจของอริยสัจ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่จะพึงกระทำต่ออริยสัจ ๔ แต่ละอย่างที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องและเสร็จสิ้นในอริยสัจ ๔ แต่ละอย่างด้วย จึงจะได้ชื่อว่ารู้อริยสัจ หรือเป็นผู้ตรัสรู้แล้ว

ดวงเดือน จันทร์เจริญ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ศีลศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ว่า วิธีการสอนนั้น เป็นการกระทำอย่างหนึ่งที่จะทำอย่างไร ผู้เรียนจึงจะเกิดความเข้าใจ หรือเกิดการเรียนรู้ขึ้นมาได้ ดังนั้นวิธีการสอนจะต้องประยุกต์จากกิจในอริยสัจ ๔ เป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นเรื่องของการปฏิบัติหรือการกระทำ มิได้ประยุกต์จากตัวอริยสัจ ๔ โดยตรง จึงเป็นวิธีสอนที่เรียกว่า “วิธีสอนทั้ง ๔ ขั้นของอริยสัจ”^{๑๑}

^๙Anada W.P.Guruge, “Buddhism and Education.”, The Mahabodhi Society of India, p. 9.

^{๑๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘-๖๙.

^{๑๑}ม.ม. ๑๓/๔๒๒-๔๓๕/๕๓๐-๕๔๗.

^{๑๒}ดวงเดือน จันทร์เจริญ, ศีลศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑), หน้า ๔๕.

ดวงเดือน จันทร์เจริญ ได้กล่าวโดยสรุปถึงวิธีการสอนตามแนวพุทธศาสตร์ว่า “เมื่อกล่าวโดยรวมแล้ว เป็นวิธีการสอนตามหลักของพระพุทธองค์ ที่ได้ทรงสอนโดยพยายามถ่ายทอด จากสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม และผลจากการสอนการอบรมก็คือ ได้รับความ รู้จริง รู้แจ้ง จนสามารถช่วยให้บุคคลดำรงชีวิต ได้อย่างสงบสุขและมีอิสรภาพ ทำให้สามารถพัฒนาตนเองไปในวิถีทางที่ถูกต้อง และสามารถกำหนดบทบาทของตนเองได้อย่างเหมาะสมด้วย”^{๑๑}

สุทธิพงษ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ศาสนาประจำชาติว่าพระพุทธศาสนาต้องอยู่คู่ชาติไทย ดังเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยที่องค์บูรพมหากษัตริย์และบรรพบุรุษไทยให้ความสำคัญยกย่องส่งเสริมสนับสนุนตลอดมาและพระพุทธศาสนาที่สืบทอดดำรงเป็นหัตถ์ค้ำชูประ โยชน์ ก่อให้เกิดสันติสุขแก่คนในสังคมไทยอยู่ได้ ในปัจจุบัน ก็เพราะบรรดาท่านบรรพชนพุทธบริษัทไทยได้ทำหน้าที่ของคนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ด้วยการส่งเสริมการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระสัทธรรมนั่นเอง หากท่านเหล่านั้นไม่สนใจเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบทอดกันมาแล้ว พระพุทธศาสนาก็คงจะเสื่อมสูญไปจากประเทศไทย หรือเกิดสังครมปฏิรูป ในพระพุทธศาสนา เราคงไม่มีโอกาสได้พบหลักธรรม คำสอนอันประเสริฐของพระพุทธองค์เช่นนี้ ดังนั้น ถึงเวลาแล้วที่พวกเราเหล่าพุทธศาสนิกชนชาวไทยจำต้องหันมาปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนากันอย่างจริงจัง ให้เป็นชาวพุทธแท้ด้วยการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่หลักธรรมให้แพร่หลายไปทั่วทุกกลุ่มคน พร้อมทั้งช่วยกันป้องกันแก้ไขภัยของพุทธศาสนา มิใช่เป็นชาวพุทธเทียมที่เหนียมเสียมอยู่ในทะเบียนบ้านว่าเป็นเพียง ผู้นับถือศาสนาพุทธเท่านั้น เมื่อเราทำได้ดังนี้ก็เชื่อแน่ว่า พระพุทธศาสนาจะดำรงมั่นคงคู่ประเทศไทยและสถาบันพระมหากษัตริย์ตลอดไป^{๑๒}

กิริติ บุญเจือ ได้กล่าวถึงการตีความทั่วไป เจริงศาสนา เจริงปรัชญา และตามกระบวนทัศน์ทั้ง ๕ พอดสรุปได้ว่า การตีความตามแนวบรรดปวิวรรตศาสตร์ยุคใหม่ที่ถือปฏิบัติกันมาก ๓ ประการ ได้แก่ ๑. ความสมบูรณ์อยู่ที่ผู้แต่ง (The Author) หมายถึงความเข้าใจในจุดมุ่งหมายอยู่ที่ผู้แต่ง ต้องการสื่อสาร ๒. ความสมบูรณ์อยู่ที่ผู้อ่าน (The Reader) หมายถึงจุดมุ่งหมายแห่งการตีความอยู่กับหรือขึ้นอยู่กับผู้อ่านเป็นสำคัญ โดยผู้อ่านสามารถตีความไปอย่างไม่จกจบสิ้น ๓. ความสมบูรณ์อยู่ที่ตัว (Text) หมายถึงความเป็นตัวบทเป็นตัวแทนของผู้แต่งได้ดี และท้ายที่สุดแห่งทฤษฎีการ

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^{๑๒}สุทธิพงษ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, ศาสนาประจำชาติ ฉบับปรับปรุงใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๕.

ตีความ ซึ่งมีคำสำคัญที่จะมีส่วนทำให้การตีความสมบูรณ์มากขึ้น ได้แก่ข้อความว่า “ข้อความเดียวกันจะตีความได้ ๔ อย่าง ตามความคิดของผู้อ่านหรือผู้ฟัง”^{๓๓}

๑.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาเข้มทอง ตนฺติปาโล (ฤทธิลือไกร) ได้ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) ผลการศึกษาในด้านจริยธรรมของชุมชนบ้านโนนทัน มีอยู่ ๓ ระดับ ได้แก่ จริยธรรมเบื้องต้นมีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของชาวบ้าน ด้วยศีล ๒ จริยธรรมระดับกลาง คือพฤติกรรมของคนในชุมชนปกติมีการประพฤติในหลักกุศลกรรมบถ ได้แก่ กายสุจริต วจีสุจริต เป็นส่วนใหญ่ และมีมโนสุจริตโดยมาก จริยธรรมระดับสูงมีความเข้าใจหลักของวิปัสสนากัมมัฏฐาน แต่ก็มีบางกลุ่มที่ไม่สนใจหลักคำสอน และไม่ได้ฝึกฝนตนด้วยวิปัสสนากัมมัฏฐาน^{๓๔}

พระสมบัตินิตฺตญาโณ (สุขประเสริฐ) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในพระไตรปิฎกกับแนวปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ผลการศึกษาพบว่า หลักการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทั้งสองมีความสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือเป็นการปฏิบัติตามแนวของมหาสติปัฏฐานสูตร จะแตกต่างกันเพียงการเลือกเฟ้นนำหลักธรรมที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้เพื่อน้อมศรัทธาให้ผู้ปฏิบัติ มีกำลังใจตลอดจนถึงเทคนิคและวิธีการสอนและรูปแบบการปฏิบัติ จะมีลักษณะแบบบูรณาการเป็นการประยุกต์ จากหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน ได้เป็นอย่างดี ซึ่งก็ถือได้ว่าแนวปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ทำหน้าที่ของคนอย่างครบถ้วน คือให้การศึกษาแก่พุทธบริษัทสี่ ในส่วนคันถธุระ และวิปัสสนาธุระด้วยดีตลอดมา นับตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน^{๓๕}

^{๓๓} กิรีติ บุญเจือ, กระทบวนที่สัมพันธ์กับการตีความ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕.

^{๓๔} พระมหาเข้มทอง ตนฺติปาโล (ฤทธิลือไกร), “การศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัลลังก์วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗, ๑๓๗ หน้า.

^{๓๕} พระสมบัตินิตฺตญาโณ (สุขประเสริฐ), “การศึกษาเปรียบเทียบหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในพระไตรปิฎกกับแนวปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัลลังก์วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗, ๕๕ หน้า.

เพ็ญแข บัวภา ได้ทำการศึกษารเปรียบเทียบหลักธรรมใน โกอาน นิกายเซน และภาพปริศนาธรรมในศาลาโพธิสาร ๘๒ วัดโพธิ์ บ้าน โนนทัน อ.เมือง จ.ขอนแก่น พบว่า มีเป้าหมายเดียวกัน คือ วัดโพธิ์ใช้ไตรสิกขา เป็นเครื่องมือเพื่อดับอวิชชา สังขารและอุปทาน ให้อยู่ในสถานะของจิตเดิมแท้ (สัญญา) เพื่อการเจริญสติโดยเฉพาะ ภาพชุดการพัฒนาจิตของเซนจะเป็นขั้นตอนการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐาน ๔ หลักพุทธธรรมข้ออื่นที่พบ เช่น นีวรณ ๒ อินทรีย์ ๒ อายุตนะ ๑๒ โพชฌงค์ ๗ และวิสุทธิ ๗ ตามลำดับ

ข้อแตกต่าง (๑) การตีความ เซนตีความจากภาพเขียนเป็นภาษา ส่วนศาลาโพธิสาร เป็นการตีความจากภาษาเป็นภาพเขียนเพื่อสื่อธรรม (๒) หลักคำสอน โกอาน ซาโตริ (ของนิกายนิกายเซ็น (Zen) คือนิกายหนึ่งในพระพุทธศาสนา อยู่ในฝ่ายมหายาน แต่มีความคล้ายคลึงกับ เถรวาทในสายพระป่า เช่น ไม่นิยมสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เซนจะเน้นการฝึกปฏิบัติ ฝึกการใช้ปัญญาและสมาธิ เพื่อให้ เกิดพุทธิปัญญาจนเข้าใจหลักธรรมด้วยตนเอง จุดมุ่งหมายของเซ็น คือการตระหนักรู้ในพุทธภาวะ การบรรลุธรรมในแบบเซ็นจะเรียกว่า "ซาโตริ" หรือภาวะรู้แจ้ง ซึ่งเป็นภาวะที่ อวิชชา ตัณหา อุปทาน มลายหาย ไปสิ้น เมื่อบรรลุแล้วก็จะเข้าสู่ความหลุดพ้น ทุกสิ่งกลายเป็นสูญญตา หรือ "ความว่าง" ปราศจากความยึดมั่นถือมั่น แม้แต่พระนิพพาน จุดเด่นอีกประการหนึ่งของเซ็นคือการไม่ยึดติดในรูปแบบพิธีกรรม หรือแม้แต่พระไตรปิฎก เซนถือว่า การบรรลุธรรมคือนั้น ไม่ได้อยู่ที่ตัวบทอักษร หรือความรู้ด้วนปริยัติ เพราะตัวอักษรหรือภาษามีข้อจำกัด ไม่สามารถอธิบายความเป็นจริงทั้งหมดได้ และการหลุดพ้นในแบบเซ็น ก็ไม่ต้องมีขั้นตอน ไม่จำเป็นต้องเจริญไตรสิกขาตามลำดับมาเลย) ใครก็ตามที่ตระหนักรู้แก่นแท้ของจิตใจตนก็บรรลุเป็นอรหันต์ได้เลยทำให้เกิดการตรัสรู้ จิตเดิมแท้คือสูญญตา และธรรมขั้น ๒ หลักคำสอนศาลาโพธิสารคือ ไตรสิกขาและการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ (๑) ประโยชน์โกอานเป็นการเปิดจิตบุคคลมุ่งสู่การตรัสรู้ลับพลัน (ซาโตริ) ส่วนศาลาโพธิสารเป็นการเปิดประตูทางปัญญาให้เกิดสติปัญญาเพื่อนำไปสู่การขบคิดใคร่ครวญและประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้ ไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน^{๑๖}

พระมหาอรุณ จิตตคุตโต (สุดประเสริฐ) ได้ทำการศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวน โมกขพลาราม พบว่า ท่านพุทธทาสมีความมุ่งมั่นสื่อธรรมะเผยแผ่พุทธธรรมได้กว้างขวางไปยังประชาชนทั้งภายในและต่างประเทศ ตามปณิธาน ๑ คือ ๑) ส่งเสริมเพื่อให้มนุษย์

^{๑๖}เพ็ญแข บัวภา, “การศึกษารเปรียบเทียบหลักธรรมใน โกอาน นิกายเซน และภาพปริศนาธรรมในศาลาโพธิสาร ๘๒ วัดโพธิ์ บ้าน โนนทัน อ.เมือง จ.ขอนแก่น”, สารนิพนธ์พุทธศาสนตรุษย์บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗, ๑๒๑ หน้า.

ให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๒) ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างศาสนา ๓) นำเพื่อนมนุษย์ออกมาจากอำนาจของวัตถุนิยม ธรรมะที่สื่อออกมาเน้นถึงแก่นแท้ของพุทธธรรมได้แก่ งานเขียนงานแปล ปาฐกถา สื่อหลากหลาย เช่น สื่อทางศิลปะ ได้แก่ภาพวาด รูปปั้น ภาพหล่อปูนสูง สถาปัตยกรรม^{๑๑}

สรุป จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นนี้ พบว่า ฤๅชโลบายและเทคนิควิธีการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) แม้จะมีหลากหลายรูปแบบที่เข้าใจง่าย แต่ก็มีจุดประสงค์เดียวกันคือ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจหลักคำสอนอย่างถ่องแท้และจดจำนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตประจำวันจนเกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

- ๑.๖.๑ ทำให้ทราบชีวประวัติของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)
- ๑.๖.๒ ทำให้ทราบสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)
- ๑.๖.๓ ทำให้ทราบการวิเคราะห์คุณค่าสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)
- ๑.๖.๔ ทำให้ได้งานวิจัยที่มีคุณค่าและคุณภาพเกี่ยวกับพระสงฆ์และการพัฒนาสังคม

๑.๗ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาเชิงวิเคราะห์ หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์สารธรรมคำสอนที่พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) ได้เทศนาสั่งสอนพุทธบริษัท คติธรรม และภาพวาดปริศนาธรรม ซึ่งผู้วิจัยจัดรวมเป็นหมวดหมู่ของหมวดธรรมบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา

สารธรรม หมายถึง หลักคำสอนที่เป็นสาระสำคัญของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)

คำสอน หมายถึง พระธรรมเทศนาที่พระครูโพธิสารคุณ(ประยงค์ อุปลวณฺโณ) นำมาเทศนาสั่งสอนพุทธบริษัท ในโอกาสต่าง ๆ

^{๑๑}พระมหาอรุณ จิตตคุตฺโต (สุคฺประเสริฐ), “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕, ๑๔๕ หน้า.

คำสอนตามแนวทางพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) หมายถึง หลักธรรมที่ พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) นำมาสอนพุทธบริษัท ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ธรรมเทศนา คติธรรม ภาพปริศนาธรรม เป็นต้น

พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) หมายถึง พระเถระ ผู้มีฉายาว่า อุปลวณฺโณ เดิมชื่อประยงค์ นามสกุล ไสยาควงศ์ อดีตเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ชีวประวัติของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) หมายถึง ชีวประวัติ การบรรพชา การอุปสมบท การศึกษา การปฏิบัติศาสนกิจ ความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่โดดเด่นของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)

บทที่ ๒

ชีวประวัติของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)

สาระสำคัญในบทนี้เป็นการศึกษาชีวประวัติของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์) ซึ่งเป็นพระเถระผู้ซึ่งมีปฏิปทาที่งดงามน่าเลื่อมใสศรัทธา สมเป็นพุทธศาสนทายาท ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาและเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับพุทธศาสนิกชนรุ่นต่อๆ มา ได้ศึกษาเป็นแบบอย่าง ในบทนี้จึงมีสาระสำคัญเกี่ยวกับชีวประวัติของพระครูโพธิสารคุณ ประวัติการทำงาน ประวัติการศึกษา การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและสรุปคุณลักษณะของพระครูโพธิสารคุณ ดังต่อไปนี้

๒.๑ ชีวประวัติของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)

พระครูโพธิสารคุณ มีฉายาว่า อุปถัมภ์ นามเดิมว่า ประยงค์ นามสกุล ไสยฮาดวงศ์ ที่ชาวจังหวัดขอนแก่นจะเรียกติดปากว่าหลวงปู่โพธิ์ เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ตรงกับวันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๖ ปีชุน ณ บ้านท่าศรีสะอาด หมู่ที่ ๑๗ ตำบลบ้านโคก อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น บิดาชื่อ นายประสงค์ มารดาชื่อนางกิ่ง ไสยฮาดวงศ์ มีอาชีพทำนา ก่อนบรรพชาอุปสมบท ท่านได้ช่วยบิดามารดาทำไร่ทำนาอย่างจริงจังหนักเอาเบาสู้ ไม่เคยทอดทิ้งต่อความยากลำบาก*

๒.๑.๑ การบรรพชา

ท่านได้เข้ารับการบรรพชาเป็นสามเณร เมื่ออายุได้ ๑๖ ปี ตรงกับวันอังคารที่ ๑๔ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑ ตรงกับวันแรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๓ ปีชวด ณ วัดสว่างโนนรัง ตำบลบ้านเรือ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น โดยมีพระอาจารย์เพ็ง เป็นพระอุปัชฌาย์

สาเหตุของการบรรพชา ในครอบครัวไสยฮาดวงศ์โดยปกติบิดาจะเป็นคนขี้บ่น แต่มารดาท่านเป็นคนที่ชอบทำบุญเข้าวัดเป็นประจำ วันหนึ่งท่านทำให้บิดาโกรธและได้ตำหนิต่านอย่างรุนแรง ท่านจึงบอกว่าจะหนีไปบวช บิดาบอกว่าไปแล้วไม่ต้องกลับ ท่านตอบว่า “บวชแล้วให้คนมาจ้างให้สักก็จะไม่สัก” บิดาก็บอกรับไป จึงถือเป็นการอนุญาตให้บรรพชา โดยมารดาของท่านก็

*พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตหลวงปู่โพธิ์, (ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

เห็นชอบด้วย นี่จึงเป็นสาเหตุของการบวชของสามเณรประสงค์ ซึ่งท่านมีความภาคภูมิใจมากที่ได้บรรพชาและรู้สึกโล่งเบาเหมือนกับไต่ยกของหนัก ๆ ออกจากบ่า และมีจิตตั้งมั่นอย่างแน่วแน่ที่จะเดินสู่ทางธรรม นับเป็นบุญกรรมที่ได้หักเหชีวิตของท่านเข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ เราจึงมี หลวงปู่โพธิ์ผู้เป็นธรรมทายาทที่ดีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒.๑.๒ การอุปสมบท

ครั้นบรรพชาแล้วท่านได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยจนอายุครบอุปสมบท ท่านได้เข้ารับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่ออายุ ๒๐ ปี ตรงกับวันพุธที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ วันแรม ๕ ค่ำเดือน ๖ ปีมะแม ณ พัทธสีมา วัดศาลเรียง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมี พระอาจารย์สิงห์ วัดโนนสว่าง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่ออุปสมบทแล้วท่านก็ตั้งใจศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดจนกระทั่งประสบความสำเร็จตามที่ มุ่งมาดปรารถนา

๒.๑.๓ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

๑. จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนกุศกระหนวน ตำบลบ้านโคก อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๔๘๐

๒. สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก วัดศาลเรียง ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. ๒๔๘๖

๒.๑.๔ การศึกษาพิเศษ

๑. จบการศึกษาหลักสูตรพระอภิธรรม จากมหาธาตุวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๙๘

๒. จบหลักสูตรพระสังฆาธิการที่โรงเรียนพระสังฆาธิการส่วนภูมิภาค แผนการอบรมศึกษารุ่น ๑ ณ วัดธาตุ เมืองเก่า จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๒๕

๓. ผ่านการอบรมพระสังฆาธิการระดับวัดและระดับตำบลครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๒๘

๔. ผ่านการอบรมพระสังฆาธิการระดับวัดและระดับตำบลครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๐

๒.๑.๕ การมรณภาพ

เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ณ โรงพยาบาลขอนแก่น ด้วยโรคชรา รวมสิริอายุได้ ๗๕ ปี ๗ เดือน ๑๒ วัน ๕๙ พรรษา

พระครูโพธิสารคุณ เป็นผู้ที่เกิดในครอบครัวสามัญชน ที่มีฐานะปานกลาง ท่านได้รู้จักชีวิตและความยากลำบาก โดยพื้นฐานมีความขยันหมั่นเพียร ช่วยเหลือครอบครัวในการทำมาหากินอย่างเข้มแข็งเมื่อเข้าสู่เส้นทางพระพุทธศาสนาแล้ว ท่านได้ทำหน้าที่ของธรรมทายาทที่ดีด้วยความเที่ยงตรงและเที่ยงธรรมตลอดการบรรพชาอุปสมบท ถึงในช่วงสุดท้ายของชีวิต แม้ท่านจะป่วยจนเดินไม่ได้ทุกครั้งที่มีญาติโยมมาสนทนาธรรม ท่านก็จะแสดงธรรมโปรดทุกครั้ง บ่อยครั้งที่ท่านจะ

ปรารภเสมอว่า “หลวงพ่อดีไม่ตาย เพราะหลวงพ่อดี ๓ ดี คือ หนึ่งมีหมอดี สองมีญาติ และสามมีลูกศิษย์ดี”^๒ ซึ่งมีความหมายว่าการที่ท่านมีหมอดีก็คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงเป็นหมอผู้บำบัดทุกข์ที่ประเสริฐสุด มีญาติก็คือพระธรรมที่เอื้อยวาท่านให้มีความชุ่มชื่น และมีลูกศิษย์ดี คือมีพุทธศาสนิกชนผู้สืบทอดพุทธศาสนา ถึงกระนั้นท่านก็ไม่เคยประมาทในชีวิต ท่านได้มีการเตรียมตัวก่อนตาย ทำทนายมฤตยูด้วยการส่งโลงเก็บศพของตนมาไว้ ซึ่งท่านเรียกว่า “บ้านโพธิสาร บ้านนี้ไม่มีวิญญูณ” มีการทำพินัยกรรมจัดลำดับการจัดงานศพของท่านเอง เพื่อให้เรียบง่าย ไม่ให้ลูกศิษย์เดือดร้อน ตลอดจนขึ้นตอนการจัดการกับร่างกายของท่านได้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์) ประสบความสำเร็จในเส้นทางชีวิตอยู่ในบวรพระพุทธศาสนาจนถึงวาระสุดท้ายตามที่มุ่งมาดปรารถนา ด้วยผลงานและยุทธวิธีการสอน เผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นที่ประจักษ์และเอื้อประโยชน์ให้แก่สังคมมากมายทุกด้าน สมควรอย่างยิ่งที่พุทธศาสนิกชนจะน้อมนำไปเป็นแบบอย่างในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน ศึกษา วิจัย และช่วยกันสืบสานงานของท่าน แล้วขยายผลไปทุกภูมิภาค เพื่อนำความรู้ทางพระพุทธศาสนามาสู่ภาคประชาชน ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการเผยแผ่หลักธรรมให้กว้างไกลขึ้น เพื่อส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาดำรงคงอยู่คู่สังคมตลอดไป

๒.๒ การปฏิบัติศาสนกิจของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)

ในด้านการปฏิบัติศาสนกิจท่านได้สร้างผลงานไว้มากมายดังนี้

๒.๒.๑ งานการปฏิรูปวัดโพธิ์

พระครูโพธิสารคุณเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ คิดกว้างมองไกล ใฝ่รู้ ผู้ตั้งยาก จะเห็นได้จากสิ่งก่อสร้างที่ท่านทำขึ้นเช่นกำแพงวัด อุโบสถ ศาลาการเปรียญและพิพิธภัณฑวัดโพธิ์ เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เกิดจากวิสัยทัศน์ของท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งบทธรรมเทศนาและการนำพาปฏิบัติ ซึ่งกิจวัตรประจำของท่าน คือการปฏิบัติธรรม ถ้าหากมีงานนอกวัดที่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมแล้วท่านก็จะทุ่มเทกำลังกายกำลังใจทำงานนั้นอย่างจริงจัง พระครูโพธิสารคุณ เป็นพระเถระที่เคร่งครัดในพระวินัยมาก แต่เดิมนั้น (ประมาณปี ๒๕๓๐) ชาวบ้านสมัยนั้นจะคุ้นเคยกับการนำภาพยนตร์ ละคร หมอลำ คนตรี มาเล่นสนุกภายในวัด แต่ท่านเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง เพราะเป็นการขัดต่อพระธรรมวินัย และวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นบ่อบุญกุศล เรานับถือศาสนาจึงควรที่จะมีความเคารพ คารวะในศาสนสถาน วัดเป็นสถานที่สงบและเป็นที่น่าพิศุ

^๒พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนุดสีโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๘, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

สมณธรรมของพุทธศาสนิกชนจึงไม่ควรจะให้มิหนั่งละครเข้ามาสร้างความอึกที่กคกรีกโครม นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาวัด โปธิได้กลับมาเป็นอารามที่มีความร่มรื่น เยือกเย็น ทำให้ญาติโยมที่เข้ามาในวัด โปธิรู้สึกสดชื่น ผ่อนคลาย เพราะบรรยากาศที่ร่มรื่นสงบเย็น เป็นรมณียสถานสำหรับ พุทธศาสนิกชน เป็นแหล่งเรียนรู้ของลูกหลาน เขาชนชาวพุทธตราบจน ทุกวันนี้

๒.๒.๒ งานการปกครอง

๑. รับตำแหน่งเจ้าอาวาส วัด โปธิ บ้าน โนนทัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๕๕

๒. รับตำแหน่งเจ้าคณะตำบลพระลับ เขต ๒ พ.ศ. ๒๕๐๘

๓. รับตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาสวัดป่าภูกระแต ตำบลม่วงหวาน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๓๐

๔. รับตำแหน่งเจ้าคณะตำบลบึงเนียม พ.ศ. ๒๕๓๒

๒.๒.๓ งานการศึกษา

๑. ทำหน้าที่ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม ประจำสำนักเรียนวัด โปธิ บ้าน โนนทัน พ.ศ. ๒๕๕๕

๒. ดำรงตำแหน่งเจ้าสำนักเรียน วัด โปธิ บ้าน โนนทัน พ.ศ. ๒๕๕๕

๓. ร่วมเป็นกรรมการกลางออกตรวจเยี่ยมสนามสอบนักธรรมสนามหลวง ในเขตอำเภอเมือง พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๓๑

๔. ทำหน้าที่ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิจัยและวางแผน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๓๓

๕. เป็นอาจารย์บรรยายพิเศษในวิชาอภิธรรม และธรรมภาคปฏิบัติที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๓๓

๒.๒.๔ งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑. ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ให้เป็นพระอาจารย์ใหญ่ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ประจำจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๑๘

๒. เป็นอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่วัดมหายานาราม บ้าน โนนม่วง ตำบล ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๑๘

^๑พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร.,(สมชาย กนุดสีโล), ย้อนรอยอดีตหลวงปู่โปธิ, (ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๔.

๓. เป็นอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่วัดคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. ๒๕๒๗

๔. เป็นอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่วัดท่าเรือ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๒๕

๕. เป็นอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่วัดป่าจิมเชิงขี้เ็น อำเภอเชิงขี้เ็น จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. ๒๕๒๕

๖. เป็นอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่วัดป่าภูกระแต ตำบลม่วงหวาน อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๓๐

๗. เป็นวิทยากรอบรมประชาชน หน่วย อบต. ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๓๐

๘. เป็นประธานอุปถัมภ์ โครงการบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน หน่วยอบรมวัดทรายปิง บ้านปิงแก วัดโพธิ์ศรี บ้านท่อน ตำบลบ้านท่อน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๔

๙. เป็นประธานอำนวยการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ตำบล ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๔๕

นอกจากนี้ยังจัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนา และปฏิบัติธรรมที่วัดโพธิ์เป็นประจำทุกวันธรรมสวนะ ทั้งในเทศกาลพรรษา และนอกพรรษา เป็นองค์แสดงธรรมออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง ๑๑ ขอนแก่น ร่วมกับคณะสงฆ์ภาค ๕

๑. การสร้างสิ่งถาวรวัตถุเพื่อเป็นสื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ภาพจิตรกรรมและประติมากรรมปูนปั้นรอบ ศาลาโพธิสาร ๗๒ เป็นผลงานที่เกิดจากแนวคิดและความพยายามของท่าน ต้องการสร้างศาลาลงนี้ให้เป็นบรรยากาศแบบธรรมชาติ แบบถ้ำ ซึ่งเป็นศิลปะที่แตกต่างจากวัดอื่นๆ ทั่วไป เป็นประติมากรรมที่งดงามหลังหนึ่งที่น่าสยดและคุณค่าหลาย ๆ อย่างที่เน้นความคงทนถาวร เน้นความงดงาม และเป็นสื่อการสอนและถ่ายทอดปัญญา ศิลธรรม จริยธรรมแก่ผู้คนที่เข้ามาชม โดยเฉพาะภาพจิตรกรรมเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในอดีตของผู้คนในชุมชนแถบนี้ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เต็มไปด้วยการพึ่งพากันเหมือนเครือญาติ กิจกรรมทางศาสนา ศิลปะการละเล่นอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านโนนทัน นอกจากนี้ยังมีภาพปรัชญาธรรมที่ทำให้ผู้ศึกษาเกิดปัญญา นำไปสู่การขบคิดใคร่ครวญประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่ได้จากภาพเหล่านี้

“พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร.,(สมชาย กนุกสิโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๘, (ขอนแก่น: หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๗), หน้า ๔.

๒. นับเป็นการเล็งเห็นกาลไกลของพระครูโพธิสารคุณ ที่เห็นว่าคนสมัยนี้มีเวลาน้อยที่จะศึกษาพระธรรมโดยการอ่านหนังสือ ท่านจึงได้มีแนวคิดสร้างภาพจิตรกรรมเพื่อเป็นการประหยัดเวลา ดูแล้วคิดตา คิดใจและเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งเข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน

๒.๒.๕ งานการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างแดน

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ พระครูโพธิสารคุณ ได้มีโอกาสเดินทางไปต่างประเทศ ๓ ทวีป คือ ทวีปอเมริกา ทวีปยุโรป ทวีปเอเชีย รวมกว่า ๑๓ ประเทศ เป็นเวลา ๓ เดือน ด้วยความรู้และประสบการณ์ทั้งทางโลกภายนอก โลกภายใน โลกทางกาย และโลกทางจิตวิญญาณ ท่านจึงเป็นพระเถระผู้ซึ่งสามารถแสดงธรรมได้อย่างทันสมัย ตามที่ท่านเคยกล่าวว่า “ทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลกและทันธรรม” ซึ่งใครก็ตามถ้ามีโอกาสฟังธรรมเทศนาของท่านแล้ว และใช้สติพิจารณาตามกระแสธรรมนั้น เขาจะได้รับแสงสว่าง คือปัญญาขึ้นอย่างแน่นอน เพราะท่านได้นำเอาประสบการณ์ทั้งทางโลกและทางธรรมมาแสดงให้ฟัง เป็นการนำเอาหลักความจริงมาสอน โดยธรรมส่วนมากก็จะเน้นทางอภิธรรมและแนวปฏิบัติเป็นหลัก^๕

๒.๒.๖ งานสาธารณูปการ

๑. เป็นประธานดำเนินการก่อสร้างอุโบสถ วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สิ้นค่าก่อสร้าง ๗,๒๑๑,๘๒๕ บาท พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๓๒

๒. เป็นประธานสร้างเมรุ และศาลาบำเพ็ญกุศลอีก ๔ หลัง พ.ศ. ๒๕๒๖

๓. เป็นประธานหาทุนปฏิสังขรณ์กุฏิ ๑ หลัง พ.ศ. ๒๕๒๘

๔. เป็นประธานดำเนินงานจัดหาทุนซื้อที่ดินจำนวน ๒ งาน เพื่อขยายเขตวัดโพธิ์ พ.ศ. ๒๕๒๘

๕. เป็นประธานดำเนินงานก่อสร้างกุฏิ ๑๓ หลังที่วัดป่าภูกระแต ตำบลม่วงหวาน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และขอจัดตั้งและสร้างวัดป่าภูกระแต พ.ศ. ๒๕๓๐

๖. เป็นประธานดำเนินงานก่อสร้างศาลา ๑ หลังที่วัดป่าภูกระแต ตำบลม่วงหวาน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๓๑

๗. เป็นประธานดำเนินการสร้างพระพุทธรูปหินแกรนิต ๒ องค์ ประดิษฐานที่ ศาลาโพธิสาร ๗๒ ปีงบประมาณองค์ละ ๔๕๐,๐๐๐ บาท พ.ศ. ๒๕๓๓

๘. เป็นประธานดำเนินงานจัดหาทุนซื้อที่ดินจำนวน ๒๕ ไร่ ถวายวัดป่าภูกระแต ตำบลม่วงหวาน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น รวมกับที่ดินเดิม ๘๖ ไร่ เป็น ๑๑๕ ไร่ พ.ศ. ๒๕๓๖

^๕พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนุกสิโล), ย้อนรอยอดีตหลวงปู่โพธิ์ , อ้างแล้ว, หน้า

๘. เป็นประธานดำเนินงานก่อสร้างศาลาโพธิสาร ๗๒ ปี อีก ๑ หลัง พ.ศ. ๒๕๓๗

๑๐. เป็นประธานก่อสร้างสถานที่พักและเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน ที่ศูนย์เด็กเล็ก ศาลาโพธิสาร
๑ หลัง พ.ศ. ๒๕๔๕

๒.๒.๗ งานสาธารณสงเคราะห์

๑. เป็นประธานดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้าน นำชาวบ้านขยายผืนการจราจรให้กว้าง ปัจจุบัน
ให้ชื่อว่าถนนโพธิสาร พ.ศ. ๒๕๒๐

๒. เป็นประธานดำเนินการสร้างศาลากลางบ้านให้ชื่อว่าศาลาโพธิสาร พ.ศ. ๒๕๒๒

๓. เป็นประธานก่อตั้งมูลนิธิโพธิสารคุณ ที่โรงเรียนเทศบาล โนนทัน อำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๓๔

๔. บริจาคปัจจัยส่วนตัว จำนวน ๒๓,๐๐๐ บาท ให้แก่โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น เพื่อ
สมทบกองทุนสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรผู้อาพาธ พ.ศ. ๒๕๓๘

๕. เป็นเจ้าภาพสร้างห้อง ไอ ซี ยู สำหรับพระสงฆ์ผู้อาพาธเด็กสมเด็จพระพุฒาจารย์
โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น พ.ศ. ๒๕๔๕

นอกจากนี้ยังได้พาญาติโยมออกมาเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น แจกผ้าห่มกันหนาว บริจาค
โคกระบือที่มีผู้นำมาถวายเพื่อไถชีวิต แจกเสื้อผ้าแก่เด็กยากจน และอื่น ๆ อีกมากมาย

๒.๒.๘ สมณศักดิ์และเกียรติคุณที่ได้รับ

๑. พระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะตำบลชั้นตรี พ.ศ. ๒๕๑๐

๒. พระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะตำบลชั้นโท พ.ศ. ๒๕๑๗

๓. ได้รับพระราชทานเสมอธรรมจักรทองคำจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรม
ราชกุมารี ในฐานะเป็นผู้มีผลงานด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๔๔

จากประวัติการทำงานของท่าน จะเห็นได้ว่า นอกจากพระครูโพธิสารคุณจะเป็นพระเถระ ผู้
เคร่งครัดในพระวินัยอย่างมากแล้ว ท่านยังเป็นพระนักพัฒนาที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถเป็น
ศูนย์รวมใจของมวลชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนได้เป็นอย่างดีและทันยุค
ทันสมัย ท่านพูดให้ลูกศิษย์ฟังเสมอว่า “นานแล้วเราไม่รู้จักคำว่าเหนื่อย หิวกระหาย”^๖ ที่เป็นเช่นนี้ก็
คงจะเพราะท่านถือว่าการทำงานคือการปฏิบัติธรรม คือขณะทำงานก็ทำด้วยความพอใจ ผ่อนคลาย
เป็นสุขและสนุกอยู่กับการทำงาน คนเราถ้ามีความพอใจผ่อนคลายเป็นสุขอยู่กับการทำงาน ก็จะมี
ความรู้สึกอิ่มเอิบ มีปราโมทย์ มีปีติ มีปีสัทธ และมีสมาธิเป็นภักษา ที่นี้แหละที่ท่านว่า “ธรรมย่อม
รักษาคุ้มครองผู้ปฏิบัติธรรม ผลงานของท่านจึงเป็นที่ไว้วางใจของพระเถระผู้ใหญ่มอบหมาย

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

ภาระหน้าที่ที่สำคัญ ๆ และเป็นທີ່เลื่อมใสศรัทธา สมควรแก่การเคารพบูชาของ ศิษยานุศิษย์อย่างไม่
มีวันเสื่อมคลาย

๒.๓ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)
มีความเป็นมาพอสรุปได้ดังนี้

๒.๓.๑ การเริ่มศึกษาการปฏิบัติเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ครั้นเมื่ออุปสมบทและศึกษาพระธรรมวินัยได้ประสบความสำเร็จตามที่ปรารถนาแล้ว
ต่อมาท่าน มีความสนใจที่จะศึกษาธรรมในภาคปฏิบัติมากขึ้น ในปี พ.ศ.๒๔๕๖ จึงได้เสาะแสวงหา
ครูบาอาจารย์ที่พอจะแนะแนวทางแห่งการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ ในที่สุดท่านจึงตัดสินใจ
เข้ารับการฝึกอบรมที่วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพมหานคร ในสมัยนั้นมีพระเดชพระคุณ สมเด็จพระ
พุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) เป็นผู้อำนวยการ และมีพระเดชพระคุณ พระธรรมธีรราช มหามุนี
(โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.๕) เป็นผู้ให้หลักวิชาการเกี่ยวกับการปฏิบัติ โดยเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๖ พระ
ธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.๕) ได้เดินทางไปศึกษาและนำหลักปฏิบัติวิปัสสนา
กัมมัฏฐานที่ประเทศพม่า มีโอกาสได้ศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานกับพระอาจารย์ถัททันตะ
อาสภเถระธัมมาจริยะ (พระสงฆ์ชาวพม่า) ในสมัยนั้น จนกระทั่งเกิดความรู้แตกฉาน มีความเข้าใจ
ในวิปัสสนาญาณ ๑๖ ตามหลักสูตรที่ พระอาสภมหาเถระฝึกฝน จึงได้เดินทางกลับมาสู่มาตุภูมิ คือ
ประเทศไทยและได้ออกเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐานแบบพม่านี้ไปยังจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ โดย
ตั้งศูนย์วิปัสสนาธุระแห่งแรกขึ้นที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
หลังจากนั้นพระครูปลัดประยงค์ ก็ได้เข้ารับการฝึกฝนอบรมอยู่ที่วัดมหาธาตุฯ ท่านเข้ารับการ
ฝึกอบรมด้วยการถือเคร่งอย่างจริงจัง คือ งดการพูดคุย บิควาจาตลอดเวลาที่เข้ารับการฝึกอบรม
จนกระทั่งเวลาผ่านไป ผลของการปฏิบัติเป็นที่น่าพอใจของพระอาจารย์และได้รับเกียรติบัตรเป็น
พระวิปัสสนาจารย์ จากเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) การไปศึกษาด้าน
วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นเวลาถึง ๑ ปี จึงได้กราบลาท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์เพื่อเดินทางกลับจังหวัด
ขอนแก่น และก็เข้ามาฝึกฝนปฏิบัติด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องที่วัด ด้วยความตั้งอกตั้งใจ จนท่านเป็นที่
ยอมรับนับถือในวงการสงฆ์ โดยพระเถระในเขตจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดใกล้เคียงต่างก็ทราบ
กิตติศัพท์ในความเป็นพระเถระกัมมัฏฐานของท่านเป็นอย่างดี

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๕๘ พระราชสารธรรมมุนีเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่นได้ทำหนังสือมา
อาราธนาพระครูปลัดประยงค์ อุปลวณฺ โณเป็นพระวิปัสสนาจารย์ประจำจังหวัดขอนแก่น
ขณะเดียวกันพระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถระ) มีความเห็นชอบให้พระครูปลัดประยงค์ อุปลวณฺ

โณ ได้จัดการอบรมฝึกฝนวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่ชาวจังหวัดขอนแก่น โดยให้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานที่วัดศรีนวล และให้พำนักอยู่ที่สำนักวิปัสสนาวัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ตำบล ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พระครูปลัดประยงค์ อุปลวณ โณ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งรักษาการเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ท่านจึงได้เดินทางจากวัดโพธิ์เพื่อไปสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่วัดศรีนวล จนกระทั่ง พ.ศ.๒๕๕๕ จึงได้รับตำแหน่งด้านปกครองคณะสงฆ์^๖ เป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิ์โนนทัน โดยพระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถระ) ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการศูนย์วิปัสสนากัมมัฏฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พระธรรมธีรราชมหามุนี (โศคก ญาณสิทธิ) เป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนากัมมัฏฐาน พระครูปลัดประยงค์ อุปลวณ โณ ได้รับฉันทานุมัติให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์ในจังหวัดขอนแก่น นับตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๕-๒๕๑๐ ในขณะนั้นมีสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวการสอนนี้ เกิดขึ้นกว่า ๔๐๐ แห่งทั่วประเทศ

๒.๓.๒ การปฏิบัติธรรมด้วยการถือธุดงค์^๗

นอกจากการปฏิบัติศาสนกิจนอกวัดตามคำนิมนต์ของพระสงฆ์และญาติโยมทั่วไปแล้ว กิจวัตรประจำวันของท่านที่ยังคงปฏิบัติตามปกติ คือเวลาเย็นหลังจากการทำวัตร สวดมนต์เย็นเสร็จแล้วท่านก็เจริญสติด้วยการพิจารณาตนเองไปจนถึง ๒๓.๐๐ น. จำวัดไปจนถึง ๐๓.๐๐ น. จึงลุกขึ้นมาทำธุระส่วนตัวเสร็จแล้วก็มานั่งประจำที่ เจริญสติพิจารณาตนเองอีกจนถึง ๑๐.๐๐ น. จึงออกมาฉันอาหารซึ่งปกติท่านก็ฉันเพียงมือเดียวเป็นประจำ หลังจากฉันอาหารเสร็จแล้วท่านก็เดินตรวจดูความเรียบร้อยในบริเวณเขตวัด พบที่ไหนบกพร่องก็ให้ลูกศิษย์ดำเนินการแก้ไขทันที

การปฏิบัติของพระครูโพธิ์สารคุณ ครั้งหนึ่งท่านได้ถือธุดงค์ข้อ เนตฺตชิกังคะ คือการเป็นผู้ อยู่ในอิริยาบถ ๓ คือ ยืน เดิน นั่ง ไม่มีอิริยาบถนอน นานถึง ๗-๘ เดือน โดยไม่เคยเอนกายให้หลังสัมผัสพื้น คือการยืน เดิน นั่ง นั่งหลับ ไปก็ไม่เป็นไรคืนมากี่กำหนดใหม่ ซึ่งเป็นการทดสอบความเพียร ความอดทน ด้วยการปฏิบัติเคร่งครัด

การฉันอาหาร ในระหว่างที่ท่านถือ เนตฺตชิกังคะอยู่ ณั้้น เรื่องอาหารก็ฉันน้อยลงจนถึงกับว่า ๓ วันฉันครั้งหนึ่ง ๗ วันฉันครั้งหนึ่ง จนถึง ๑๕ วันฉันครั้งหนึ่ง ก็ถือได้ว่าท่านเป็นอยู่ได้ ก็โดยกัมมัฏฐานหรือธรรมปีติโดยแท้

^๖พระสมชาย กนฺตสีโล คร., ส.ค.ส.๒๕๔๖ ฉบับธรรมทายาท, (ขอนแก่น : กลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

^๗พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตหลวงปู่โพธิ์, อ่างแล้ว, หน้า ๖.

ด้วยข้อวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดทำให้ท่านเป็นพระมหาเถระที่มีปฏิปทาที่น่าเลื่อมใส นำ
เคารพบูชา เป็นพระที่พุทธศาสนิกชน คณะศิษยานุศิษย์กราบไหว้บูชาด้วยความสนิทใจ และอบอุ่น
เมื่ออยู่ใกล้ ได้สนทนาธรรมกับท่าน

๒.๔ คุณลักษณะของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)

จากชีวประวัติของ พระครูโพธิสาร ดัง ได้กล่าวแล้วข้างต้น ท่าน เป็นพระสงฆ์ผู้ตั้งอยู่ในเถร
ภูมิผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังจะเห็นจากผลงานในด้านการเผยแผ่วิปัสสนา ท่านเป็น
พระเถระผู้มีจริยาวัตรที่งดงามหลายประการ พอจะประมวลคุณลักษณะของท่านได้เป็น ๖
คุณลักษณะ คือ

๒.๔.๑ ความเป็นผู้หนักแน่นในปฏิสันถารการวตา

ปฏิสันถารธรรม เป็นธรรมที่อยู่ในคารวะธรรม หรือ การวตา ๖ คือ ความเคารพ การถือเป็น
สิ่งสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้อเพื่อ หรือ โดยความหนักแน่นจริงจัง การมองเห็น
คุณค่าและความสำคัญแล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้น โดยถูกต้องด้วยความจริงใจ ดังนี้

๑. สัตถุการวตา คือ ความเคารพในพระศาสดา บางแห่งเขียนเป็น พุทธการวตา

๒. ธัมมการวตา คือ ความเคารพในธรรม

๓. สังฆการวตา คือ ความเคารพในสงฆ์

๔. สิกขการวตา คือ ความเคารพในการศึกษา

๕. อัปปรมาทการวตา คือ ความเคารพในความไม่ประมาท

๖. ปฏิสันถารการวตา คือ ความเคารพในปฏิสันถาร^๕ การปฏิสันถาร หรือการต้อนรับแขก
มีวิธีการต้อนรับอยู่ ๒ อย่าง คือ อามิสปฏิสันถาร ได้แก่ การต้อนรับด้วยวัตถุสิ่งของ เช่น ข้าว น้ำ
ผลไม้ ในด้านนี้พระครูโพธิสารคุณ ท่านให้การต้อนรับผู้มาสู่สำนักวัดโพธิ์โนนทัน ด้วยน้ำใจไมตรี
ด้วยความเอื้อเพื่อเมตตา ให้สิ่งของ วัตถุทาน ได้แก่อาหาร น้ำดื่ม ที่อยู่อาศัย แม้การบริจาทรพทย์เพื่อ
สาธารณกุศล เป็นประโยชน์ส่วนรวมก็ให้ความร่วมมือด้วย ทั้งแก่ประชาชนและฝ่ายสนับสนุนทาง
ราชการ และ ธรรมปฏิสันถาร คือการต้อนรับด้วยการให้ความรู้หรือสนทนาธรรม นอกจากนี้ การ
ต้อนรับยังสามารถแสดงออกได้หลายวิธี ได้แก่ การสนทนาด้วยวาจาอ่อนหวาน ด้วยการให้ที่พัก
อาศัย ด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใส^๖ ในเรื่องนี้ หลวงปู่ท่านได้ต้อนรับพุทธบริษัท ที่เข้ามาสู่สำนักของ

^๕พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต.), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์
ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๗.

^๖ที่.ปา. ๑๑/๓๖๓/๒๘๒-๔๗๖.

ท่าน ด้วยการพูดจา ปราศรัย สนทนา สอบถามข้อทุกข์สุขด้วยเมตตาธรรม ให้คำแนะนำที่ดี และมีคำคม ปริศนาธรรมที่แฝงอยู่ในบทสนทนานั้น ให้เกิดข้อคิด เกิดปัญญาต่อผู้ได้ร่วมปฏิสนธารกับท่าน

ธรรม ๖ อย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแห่งภิกษุ เมื่อพิจารณาโดยปฏิปทาของท่าน กับหลักการต้อนรับ หรือปฏิสนธารพบว่าท่านได้เจริญตามแบบอย่างปฏิปทาของพระพุทธองค์ ถึงพร้อมด้วยคารวะ ๖ สมเป็นพุทธศาสนทายาทที่ดี โดยให้การต้อนรับ สงเคราะห์เหล่าพุทธศาสนิกชนที่เข้าวัดโพธิ์ โนนทัน อย่างเทียบพร้อมด้วยปฏิสนธารทั้ง ๒ ดังกล่าวข้างต้น

๒.๔.๒ ความเป็นผู้มีเมตตาธรรม

ตามที่พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่า “โลก ปัตถัมภิกา เมตตา”^{๑๑} เมตตาธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก มนุษย์ในโลกนี้สามารถมีชีวิตรอดได้เพราะอำนาจแห่งความเมตตา หากมนุษย์ในโลกนี้ขาดความเมตตา ย่อมทำให้คนในโลกนี้อยู่อย่างวุ่นวาย ความเมตตา คือความรักปรารถนาดีต่อมนุษย์ เมตตา เป็นหนึ่งในบารมีทั้ง ๑๐ ประการ ในข้อที่ว่า “เมตตาบารมี” ซึ่งทำให้พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ได้พัฒนาตนจากฐานะพระโพธิสัตว์ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะอาศัยการเจริญเมตตา อยู่เนื่องนิจ แผ่ไปยังสรรพสิ่งทั้งปวง แม้จะเป็นศัตรูก็ตาม พระพุทธองค์เอาชนะอธรรมด้วยเมตตาธรรมในพระทัยของพระองค์ ซึ่งพุทธบริษัทควรเจริญตาม เพราะความเมตตาให้ผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ ถึง ๑๑ ประการ ได้แก่ กลับเป็นสุข คั่นเป็นสุข เป็นที่รักของมนุษย์ เป็นที่รักของอมมนุษย์ เทวดาย่อมรักษา ไฟ ยาพิษหรือศัตรูร้ายย่อมไม่กล้ากลาย จิตของผู้เจริญเมตตาเป็นสมาธิได้เร็ว ใบหน้าของผู้เจริญเมตตาย่อมผ่องใส ไม่หลงทำกาลละ และเมื่อยังไม่แทงตลอดธรรมอันยิ่ง (นิพพาน) ย่อมเข้าถึงพรหมโลก ฉะนั้น ผลดีของเมตตา มีทั้งระดับ โลภิยะ และในระดับ โลกุตระ เป็นการสั่งสมไว้ในชาติหน้าภายหลังก่อนชีวิตแล้ว แม้ไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก็ได้ไปสู่อุปรหมโลก จึงควรเจริญเมตตาให้เกิดขึ้นแก่ตนเองอย่างสม่ำเสมอเพื่อการพัฒนาจิตที่มีประสิทธิภาพต่อไป

พระครูโพธิสารคุณ เป็นผู้ที่รักษาไว้ซึ่งความเมตตาธรรม ท่านได้แผ่เมตตาไปยังพุทธศาสนิกชนอย่างหาประมาณมิได้ ด้วยการอนุเคราะห์ สงเคราะห์แก่ประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้าน สร้างถนนในหมู่บ้าน โนนทัน ชื่อถนน โพธิสาร เพื่อความสะดวกสบายในการคมนาคมของประชาชน ก่อสร้างศาลากลางบ้าน โนนทัน บริจาคทรัพย์เพื่อเป็นกองทุนแก่โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น บริจาคเตียงคนป่วย ตั้งมูลนิธิโพธิสารคุณ ที่โรงเรียนเทศบาลบ้าน โนนทัน และตั้งมูลนิธิหลวงปู่โพธิ์ ที่สำนักวัดโพธิ์ โนนทัน เป็นต้น นี่เป็นเพียงตัวอย่างความ

^{๑๑} ต.ม. ๑๕/๕๔๔/๑๓๐๖.

เมตตาที่ท่านได้แสดงออกในฐานะพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักเมตตาธรรมในพระพุทธศาสนา

นอกจากนั้น ความมีเมตตาในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ ท่านเปิดโอกาสให้ผู้มาปฏิบัติได้เข้ามาปรึกษา สอบถาม ความไม่เข้าใจในการปฏิบัติ ตลอดจนแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนาได้ทุกระดับ ไม่ว่าจะเคยปฏิบัติอยู่สำนักใดมาก่อนก็ตาม

๒.๔.๓ ความเป็นผู้มีกุศลโอบายในการสั่งสอน

ในการสั่งสอนพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้านั้นพระองค์ทรงปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรแก่ทุกคน กัลยาณมิตรนั้น มิได้หมายถึงเพื่อนที่คิดตามความหมายทั่วไปเท่านั้น แต่เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม มีความตั้งใจประพฤติกุศลธรรม ทำหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี เพื่อยังประโยชน์ให้ถึงพร้อมทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ผู้สั่งสอนแนะนำ ชักนำไปในหนทางที่ถูกต้องดีงาม กัลยาณมิตรมีคุณสมบัติที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม หรือธรรมของกัลยาณมิตร ๘ ประการ คือ

๑. ปิโย น่ารัก ด้วยมีเมตตา เป็นที่สบายจิตสนิทใจ ชวนให้อยากเข้าไปหา ให้ความยิ้มแย้มแจ่มใสให้ความสดชื่นเบิกบานใจกับทุกๆ คน

๒. ครุ นำเคารพ ด้วยความประพฤตินักแน่น เป็นที่พึ่งอาศัยได้ ให้รู้สึกอบอุ่นใจ

๓. ภาวนีโย นำเจริญใจ ด้วยความเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตน ควรเอาอย่าง ให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

๔. วัตตา รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงแนะนำ เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕. วจนกขโม ออกทนต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถาม ตลอดจนคำเสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์

๖. คัมภีรญจะ ถถิง ถัดตา แดลงเรื่องถ้ำลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และสอนให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗. โน จฏฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำไปในฐานะ คือ ไม่ชักนำไปในทางเสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร^{๑๒}

เมื่อปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรแล้ว ก็พิจารณาวิธีการสอนเพื่อให้เหมาะสมกับบุคคล เพื่อประโยชน์สูงสุด โดยมีความมุ่งหมาย ๓ ประการ^{๑๓}

^{๑๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, อ้างแล้ว, หน้า ๒๗๖-๒๗๗.

^{๑๓}วสิน อินทสระ, พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐-๑๔.

๑. เพื่อให้ผู้ฟังเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น

๒. เพื่อให้ผู้ฟังตรงตาม แล้วเห็นจริง ได้ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรงให้เห็นด้วยตนเอง

๓. เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควรทรงแสดงธรรมที่มีคุณเป็น อัจฉรย์สามารถยังผู้ฟังปฏิบัติตามให้ได้รับผล ตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน

พระครูโพธิสารคุณ ท่านได้ประพาดิคนเป็นกัลยณมิตรที่ดีของพุทธบริษัททุกคนที่เข้าไปหา และมีกุศโลบายที่ดีในการสั่งสอน โดยมีการใช้วาทศิลป์ในการสั่งสอน และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้อย่างน่าพอใจแก่ผู้คนที่เข้าไปสู่สำนักวัดโพธิ์โนนทันนั้น เช่น มักจะได้ยินท่านพูดปรัชญาธรรม ในโอกาสต่าง ๆ ว่า “ไม่หนี ไม่สู้ ไม่อยู่ ไม่ไป ไม่ไล่ ไม่ตาม ไม่เอาอะไรสักอย่าง ทำจิตให้ว่าง ปล่อยวางทุกสิ่ง”^{๑๔} ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติธรรมนั้นต้องมีความถึงพร้อมด้วยอินทรีย์ ๕ และไม่ยึดเหนี่ยวสิ่งใด ที่เป็นของตน ต้องทำจิตให้ว่าง ปล่อยวางทุกสิ่งจึงจะสามารถบรรลุธรรมอันวิเศษของพระพุทธเจ้าได้ แม้ว่าจะเป็นคำพูดที่ เรียบ ๆ และฟังง่าย แต่แฝงไปด้วยปริศนาธรรมน่าขบคิด และท้าทายต่อผู้ฟัง ฉะนั้น จึงนับได้ว่าท่านเป็นผู้มี กุศโลบายในการสั่งสอนด้วยลีลาที่แปลกออกไปด้วยหลักทางภาษาศาสตร์ อีกทั้ง ยังมีองค์คุณ ในการสั่งสอนประกอบด้วยหลัก ๔ ประการ คือ

๑. สันทัสสนา คือการชี้แจงให้เห็นเด่นชัด มีการจำแนกแยกแยะอธิบายชี้แจงแสดงเหตุ แสดงผล จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง

๒. สมาทปนา ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติตาม คือ สิ่งใดควรปฏิบัติ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ชัดซึ่งในคุณค่า จนอยากจะทำตาม ปฏิบัติตาม

๓. สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะพากเพียร มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

๔. สัมปหังสนา ปล่อยขโลมใจให้สดชื่น ร่าเริง คือ ให้ขวัญกำลังใจอยู่เสมอ โดยทำให้ผู้ปฏิบัติมองเห็นผลที่ตนพึงได้รับเมื่อปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามลำดับแล้ว^{๑๕}

๒.๔.๔ ความเป็นผู้มีจิตที่ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม

^{๑๔}พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนฺตสีโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๖, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คัลลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

^{๑๕}ที.ที. ๘ / ๑๕๘ / ๑๖๑.

“โลกธรรม” หมายถึง เรื่องของโลกซึ่งมีอยู่ประจำกับชีวิต สังคมและโลกของมนุษย์ เป็นความจริงที่ทุกคนต้องประสบด้วยกันทั้งนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม อยู่ที่ว่าใครจะประสบมากหรือประสบน้อยช้าหรือเร็วกว่ากัน

โลกธรรม แบ่งออกเป็น ๘ ชนิด จำแนกออกเป็น ๒ ฝ่ายควบคู่กัน ซึ่งมีความหมายตรงข้ามกัน คือ ฝ่ายอริฏฐารมณ อารมณ์ที่น่าปรารถนาและฝ่ายอนิฏฐารมณ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ดังนี้

โลกธรรมฝ่ายอริฏฐารมณ คือ ฝ่ายที่มนุษย์พอใจมี ๔ เรื่อง คือ

๑. ได้ลาภ หมายความว่า ได้ผลประโยชน์ ได้ทรัพย์สินเงินทอง ได้บ้านเรือนหรือที่สวน ไร่นา

๒. ได้ยศ หมายความว่า ได้รับแต่งตั้งให้มีฐานันดรสูงขึ้น ได้ตำแหน่ง ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต

๓. ได้รับสรรเสริญ คือ ได้ยิน ได้ฟัง คำสรรเสริญคำชมเชย คำยกยอ

๔. ได้สุข คือ ได้ความสบายกาย สบายใจ ได้ความเบิกบาน ร่าเริง ได้ความบันเทิงใจ

โลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ คือ ฝ่ายที่มนุษย์ไม่พอใจมี ๔ เรื่อง คือ

๑. เสียลาภ หมายความว่า ลาภที่ได้มาแล้วเสียไป

๒. เสื่อมยศ หมายถึง ถูกลดความเป็นใหญ่ ถูกถอดออกจากตำแหน่ง ถูกถอดอำนาจ

๓. ถูกนินทา หมายถึง ถูกตำหนิติเตียนว่าไม่ดี ถูกผู้อื่นพูดถึง ความไม่ดีของเราในที่ลับหลัง เรียกว่าถูกนินทา

๔. ตกทุกข์คือ ได้รับความทุกข์ทรมานกายทรมานใจ

การทำให้จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม มีวิธีดังนี้คือ ใช้ปัญญาพิจารณา โดยตั้งอยู่ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา พิจารณาอยู่เรื่อยๆ ถึงหลักธรรมต่างๆ และเจริญสมาธิภาวนา ใช้กัมมัฏฐานพิจารณาถึงความ เป็นไป ในความไม่เที่ยงในสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก และสังขาร^๖

พระครูโพธิสารคุณ มีคุณลักษณะโดดเด่นในการรักษาอุลลภภาพของจิต ไม่ได้หลงไปตามกระแสของโลภธรรมทั้งฝ่ายที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนานั้น โดยจะเห็นได้จากการสั่งสอนของท่านให้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบทวนกระแสโลก เช่น “ท่านจะวิ่งตามโลก หรือท่านจะให้โลกวิ่งตามท่าน ถ้าท่านวิ่งหนีโลก โลกก็จะวิ่งตามท่าน หากท่านวิ่งไล่โลก โลกก็จะวิ่งหนีท่าน แล้ว

^๖ที่.ป.า. ๑๑/๔๔๕-๔๔๗/๔๗๒-๔๗๖.

ท่านจะอย่างไร”^{๑๑} ข้อความที่เป็นปริศยานี้ ก็มีนัยบอกว่า ถ้าจะอยู่กับโลก คือ โลกธรรมทั้งปวงได้ ก็ต้องเรียนรู้อย่างฉลาด และรู้จักรักษาจิตให้พ้นโลกธรรมได้ให้

๒.๔.๕ ความชำนาญในสมาธิภาวนาอิริยาบถนั่ง

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักมหาสติปัฏฐาน ๔ ข้อที่ว่าด้วยกายานุปัสสนา ก็สอนให้ปฏิบัติเจริญสติสัมปชัญญะในอิริยาบถ ใหญ่ ๆ คือ ยืน เดิน นั่ง และ นอน อย่างมีสติกำกับอยู่ทุกขณะจิต พึงระวังและสำรวมอยู่เนื่อง ๆ เพื่อบำเพ็ญให้มีสมาธิที่เข้มแข็งมั่นคง มีอานุภาพมาก และเป็นพื้นฐานแห่งการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานซึ่งต้องอาศัยสมาธิขั้นใดขั้นหนึ่งในสมาธิ ๓ อย่างคือ ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ^{๑๒}

ผู้มาปฏิบัติที่เคร่งครัดต่อการบำเพ็ญ จึงเกิดศรัทธาในปฏิปทาของท่าน ในข้อนี้ แม้ว่าจะเป็นเพียงบางส่วนของ การปฏิบัติไม่ทำให้ผู้กระทำนั้น มีปัญญาที่รู้แจ้งชัดในสังขารก็ตาม แต่ก็เป็นการแสดงออกถึงความเพียรในขั้นอุกฤษฏ์ ยากที่จะปฏิบัติตามได้ถ้าขาดสมาธิจิตที่แน่วแน่แล้ว เหตุผลที่พระพุทธองค์ไม่ยอมให้พระสงฆ์ แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ก็เพราะเกรงจะทำให้พระสงฆ์ผู้รักษาพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล เกิดความลำบาก และเป็นช่องทางให้เหล่าอริชชีได้ใช้อ้างในการหลอกลวงเอาผลประโยชน์เข้าตนและพวกพ้องจึงคร่ำครวญว่าแม้มีฤทธิ์ถ้าขึ้นแสดงก็ปรับอาบัติเช่นกัน แต่ถ้าเป็นการปราบคนพาล หรือ ต้องการคดทมิฏฐิของบางคน และทำให้เขารู้สำนึกในการปฏิบัติก็สมควรจะผิดความมุ่งหมาย เพราะต้องปราบด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ เพื่อให้คนพาลยอมละพยศ และทิวินรนแรงลง ได้ ดังเช่นพระโมคคัลลานะปราบทิวินรนรนนี้ ก็ใช้วิธีแสดงฤทธิ์เช่นกัน

สรุป จากข้อมูลชีวประวัติและผลงานของพระครูโพธิสารคุณ ที่ได้นำเสนอข้างต้นพอสังเขปนั้น แสดงให้เห็นว่าพระครูโพธิสารคุณ เป็นพระเถระผู้ดำเนินตามรอยของพระพุทธองค์อย่างเคร่งครัด สมกับเป็นศาสนทายาทที่ดี “พระศาสดาปฏิบัติอย่างไร พระสงฆ์สาวกก็ควรปฏิบัติเฉกเช่นนั้น” ผลงานของท่านนอกจากการปฏิบัติกิจ อันเป็นคุณที่ช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนา แล้วงานสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ก็มีมากมาย ทำให้ท่านเป็นพระเถระผู้ดำรงไว้ซึ่งความเมตตา ต่อพุทธบริษัททั้งหลายที่ได้มีโอกาสมาพบท่าน ทุกคนรู้สึกมีความสุข ชุ่มชื่น อบอุ่นใจ ทำให้วัดของท่านไม่เคยว่างเว้นจากผู้มาสนทนาธรรม ท่านจะต้อนรับด้วยความอบอุ่น เมตตา เป็นกัลยาณมิตร

^{๑๑} พระสมชาย กนฺตสีโล ดร., ธรรมทายาท ชุดที่ ๖, (ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.

^{๑๒} พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถมาวุธ), “ไตรสิกขาและไตรลักษณ์”, (ขอนแก่น : เอกสารประกอบการบรรยาย สำนักวิปัสสนาวิฑโพธิ์โนนทัน, ๒๕๔๓), หน้า ๓-๕.

หลักในการทำความคิดของท่านนั้น ท่านทำความคิดเพื่อความคิด และเพราะเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ แม้บางทีการทำความคิดนั้นจะไม่มีใครรู้ใครเห็น หรือไม่มีคนยกย่องสรรเสริญก็ตาม ในเมื่อสิ่งที่ท่านทำนั้นเป็นความคิดที่มีประโยชน์ทั้งต่อพระพุทธศาสนาและส่วนรวมท่านก็ทำ ซึ่งเป็นการทำความคิดเพื่อความคิดไม่ได้ทำดีเพราะต้องการให้เขาว่าดีหรือยกย่องว่าดี ดังปรัชญาคำสอนที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า “เฮ็ดดีไว้ เขาบ่ย่องก็ช่างช่าง คั้นแหม่นเฮ็ดชั่วไว้ ไผลีย่องก็ช่างตาม”^{๑๕}

^{๑๕}พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนฺตสีโล), ไชยปริศนาธรรม ภาพศาลาโพธิสาร ๗๒, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๘.

บทที่ ๓

สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)

ตลอดระยะเวลา ๕๕ ปี ที่พระครูโพธิสารคุณ ได้ใช้ชีวิตอยู่ใน เพศบรรพชิต ทั้งการศึกษา และการทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การก่อสร้างปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรม ท่านได้เสียสละทุ่มเทชีวิตอุทิศต่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ท่านทำหน้าที่เป็นผู้ให้ อยู่เสมอ ทั้งด้านวัตถุสิ่งของเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของชาวบ้านและวัดวาอาราม แต่ที่สำคัญคือการให้ธรรมทาน ท่านกล่าวอยู่เสมอว่าเป็นการให้ที่ไม่เสื่อมไม่หมดไป ธรรมเป็นอมตะ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “การให้ธรรมะเป็นทานชนะการให้หิ้งปวงหรือ การให้ธรรมเป็นทาน ได้ชื่อว่าให้สิ่งที่ไม่ตาย หรือเป็นอมตะ”^๑

พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์) เป็นผู้มีความรอบรู้ในการสอนเพื่อเผยแผ่ พระธรรมให้แก่ พุทธบริษัท ได้เห็นจริงแจ่มแจ้ง โดยมีทั้งการชี้แจงแสดงธรรม ชวนใจให้ยอมรับเอาไป ปฏิบัติตาม ปลูกเร้าให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ พากเพียร และปลอบชโลมใจให้มีกำลังใจซึ่ง ผลงานของท่านปรากฏในหลายรูปแบบ

ดังนั้น เนื้อหาสาระสำคัญในบทนี้จะขอนำเสนอลักษณะการเผยแผ่และสารธรรมในคำสอนของท่านซึ่งประกอบไปด้วยพระธรรมเทศนา คติธรรม และภาพปริศนาธรรม รวมทั้งผลการสัมภาษณ์เชิงลึกในพุทธบริษัทที่ได้ฟังเทศนาธรรม และปฏิบัติธรรมกับท่าน ๓-๕ ปี

๓.๑ ลักษณะการเผยแผ่สารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)

พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์) เป็นผู้มีความรอบรู้ในการเผยแผ่พระธรรมให้แก่ พุทธบริษัท ซึ่งลักษณะการเผยแผ่ของท่านปรากฏใน หลายรูปแบบด้วยกันคือ

๓.๑.๑ การเตรียมปัจจัยเพื่อการเผยแผ่

คามธรรมคาบคุณจะมีสมาธิได้นั้นจะต้องห่างจากความกังวลใดๆ จึงจะทำให้การศึกษา ปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่อง ท่านจึงได้จัดเตรียมสัปปายะทั้ง ๔ ต่อไปนี้

๑) ด้านที่พัก (อาวาสสัปปายะ) มีการจัดอาวาส (ที่พัก) สำหรับภิกษุ สามเณร ภรรยาให้ เชื้อต่อการเรียนรู้ธรรม การก่อสร้าง โบสถ์และศาลา มีลักษณะแตกต่างจากวัดอื่น โดยท่านจะเน้นที่

^๑ อ.พุทธ. ๒๐/๓๘๖/๑๑๔.

สาระและคุณค่าหลายๆ อย่าง ทั้งในแง่ความงดงาม ความคงทนถาวร การส่งเสริมสติปัญญา และประโยชน์ในการใช้สอย เน้นความงามในการก่อสร้างผสมผสานสถาปัตยกรรมแบบไทย-อิสลาม เน้นให้เป็นที่สื่อสารสอนและถ่ายทอดปัญญา ศีลธรรม จริยธรรมแก่ผู้ที่เข้ามาในวัดจะพบกับภาพที่ปรากฏอยู่บนแผ่นกระดาน บานประตูและรอบๆ ศาลาโพธิสาร ๑๒ เป็นศาลาบำเพ็ญกุศล ปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐานและประกอบกิจกรรมทั่วไปมี ๓ ชั้นสร้างเป็นรูปตัวแอล (L) บริเวณรอบค้ำนอกและด้านในของศาลาชั้นที่ ๑ จะมีภาพเขียนจิตรกรรม ประติมากรรมรูปปั้นที่แสดงถึงชีวิตของชาวชนบทภาคอีสาน ที่มีความสัมพันธ์ทางด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา สัตว์ป่านานาชนิดที่หลงป่าได้เห็นในสมัยที่ท่านออกจาริกถือธุดงค์ โดยสื่อผ่านศิลปะ รูปปั้น ภาพเขียน ภาพปริศนาธรรม เป็นสิ่งที่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่เมื่อเข้ามาชมนอกจากจะได้รับความตื่นตา ตื่นใจ และเพลิดเพลินแล้วยังได้รับการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมแก่โบราณให้ลูกหลานได้ทราบ บางภาพ มีความหมายลึกซึ้ง ยากที่จะเข้าใจได้ในทันที ต้องนำไปขบคิด ไคร่ครวญให้เกิดปัญญาเรียกว่าระดับโลกุตระธรรม บางภาพมีความหมายตรงไปตรงมา มีความชัดเจนในตัว ไม่ต้องอธิบายก็เข้าใจเรียกว่าระดับโลกียธรรม สามารถนำกลับไปเป็นเครื่องนำทางชีวิตให้ปฏิบัติตามไปสู่สิ่งที่ตั้งงาม ภายในศาลาโพธิสาร ๑๒ ชั้นที่ ๑ มีพระพุทธรูปแกะสลักหินแกรนิตขนาดใหญ่ปางประทานพร แบบอินเดีย ด้านล่างหน้าฐานพระพุทธรูปได้มีการบรรจุสพหลวงปู่โพธิ์ไว้เพื่อเป็นอนุสติ ชั้นที่ ๒ มีพระพุทธรูปแกะสลักหินแกรนิตขนาดใหญ่ปางปฐมเทศนา และใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ชั้นที่ ๓ มีห้องพิพิธภัณฑ์ของหลวงปู่ ห้องปฏิบัติกัมมัฏฐาน ห้องพักผ่อนปฏิบัติธรรม และบริเวณห้องโถงใหญ่มีภาพเขียนสีน้ำมันแสดงปฏิจสงนูปบาทแบบอีสาน .

๒) ด้านอาหาร มีการจัดอาหารให้พร้อม (อาหารสัปปายะ) สำหรับผู้ที่มาปฏิบัติธรรม จะไม่เคียดร้อนเสียเวลาในการหาอาหาร สามารถใช้เวลาในการฝึกฝนพัฒนาจิตได้เต็มที่

๓) ด้านวิทยากร (บุคคลสัปปายะ) มีการจัดบุคคลให้พร้อม พระภิกษุในวัดเป็นผู้ มีความรู้และประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนาสามารถถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนได้ดี เข้าใจง่าย ปฏิบัติตามเห็นผลได้ง่าย

๔) ด้านเนื้อหา (ธรรมสัปปายะ) มีการจัดธรรมะให้พร้อมถ่ายทอดให้กับพุทธบริษัท โดยจัดทำแผนการปฏิบัติธรรมแก่พุทธบริษัท กลุ่มต่างๆ ตลอดปี

๓.๑.๒ การแสดงพระธรรมเทศนา

พระครูโพธิสารคุณปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี โดยท่านเป็นผู้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นตัวอย่างที่ที่น่าเลื่อมใส ท่านจึงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ดังพุทธภาษิตที่ว่า “บุคคลพร่ำสอนผู้อื่นอย่างไร ก็พึงทำตนอย่างนั้น ผู้ที่ฝึกตนดีแล้วจึงควรฝึกผู้อื่น เพราะตนนั้นแลฝึก

๓.๑.๔ ภาพปริศนาธรรม

เป็นส่วนหนึ่งของสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ ที่ให้ช่างได้วาดไว้รอบศาลาโพธิสาร ๑๒ ปี เป็นภาพที่แสดงเนื้อหาที่เป็นไปในเชิงอภิปรัชญา จริยศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ที่สามารถวิเคราะห์ และอธิบายความหมายในทางพระพุทธศาสนาและแนวทางในการดำเนินชีวิต ที่ให้แง่คิดมุมมองในทางที่ดี แสดงถึงจุดบรรจบในทางวัฒนธรรมระหว่างหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของชาวอีสาน เป็นการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน ที่คนอีสานสมัยโบราณได้เคยปฏิบัติและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ผ่านภาพปริศนาธรรม

๓.๑.๕ การสนทนาธรรม

เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการสอน โดยการสนทนาธรรมเป็นรายบุคคล ที่มีปัญหาถามท่าน จะเห็นได้ว่า พระครูโพธิสารคุณเป็นผู้ที่มีกุศโลบายในการเผยแผ่พระธรรมให้แก่พุทธบริษัทอย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลักมีทั้งการสอนธรรมะในระดับผู้ครองเรือนและธรรมะชั้นสูงเหมาะสมกับบุคคลเวลาและสถานที่ ได้แก่ การแสดงธรรม นำปฏิบัติ และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้ซักถาม สนทนาธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง

สรุป ลักษณะการเผยแผ่สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) มุ่งเน้นการปล่อยวาง โดยใช้เทคนิคยุทธวิธีการสอนหลายรูปแบบเช่นการแสดงธรรม บรรยายธรรม สนทนาธรรม การใช้ภาพปริศนาธรรมพื้นบ้านประกอบ เป็นต้น และการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวมหาสติปัฏฐาน ๔ ทำให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำหลักคำสอนไปปรับใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม

๓.๒ สารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)

จากการศึกษา พบว่าสารธรรมในคำสอนของท่านอยู่ในพื้นฐานหลักธรรมตามพระไตรปิฎก และมีมากมาย (ที่ทำการศึกษามีจำนวน ๑๒ เรื่อง) เพื่อให้มีความกระชับ ผู้วิจัยจะขอนำเสนอ โดยจัดพระธรรมคำสอนตามหมวดกรรม บุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทานมัย สีลมัย และภาวนามัย โดยการรวบรวม และยกตัวอย่างสารธรรมที่ท่านได้แสดงพระธรรมเทศนาในที่ต่าง ๆ คติธรรม และภาพปริศนาธรรม มาจัดกลุ่มนำเสนอตามหมวดกรรมที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังนี้

คำสอนเรื่องบุญกิริยาวัตถุ คือ สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่า การกระทำที่เกิดเป็นบุญ เป็นกุศล แก่ผู้กระทำคือ ทานมัย สีลมัย และภาวนามัย^๑ ดังนี้

^๑ที่.ป.า. ๑๑/๔๗๖/๓๖๓.

๓.๒.๑ ทานมัย

ทาน คือการให้ การสละ การเผื่อแผ่แบ่งปันวัตถุที่ควรให้ ได้แก่ วัตถุ ๑๐ อย่าง คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องอุปโภค ที่นอน ที่พักอาศัย และประทีปโคมไฟ ให้ด้วยการบูชาคุณ ความดี คือ ถวายต่อสงฆ์ หรือให้ด้วยเมตตา โดยอนุเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ ขาดแคลน ด้วยเจตนาที่ดีทั้ง ๓ กาล คือ ก่อนจะให้ กำลังให้ และให้ไปแล้ว ก็ยังมีความชื่นชมยินดีในการให้นั้น โดยไม่หวัง ผลตอบแทนใดๆ การให้เช่นนี้เป็นทานที่มีผลมากมีอานิสงส์มาก การให้ส่วนบุญ และการอนุโมทนาส่วนบุญนั้นท่านว่ารวมได้ในภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุ^๕ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นบุญสำเร็จได้ด้วยการบริจาคทาน ได้แก่ การเสียดส่นับแต่ทรัพย์ สิ่งของ เงินทอง ตลอดจนกำลังกายสติปัญญา ความรู้ความสามารถ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยส่วนรวม รวมถึงการละกิเลส โสภะ โทสะ โมหะ ออกจากจิตใจ จนถึงการสละชีวิตอันเป็นสิ่งมีค่าที่สุดเพื่อการปฏิบัติธรรม ในพระธรรมเทศนาของพระครูโพธิสารคุณ ที่เกี่ยวข้อง กับ ทานมัยท่านได้กล่าวถึงการปฏิบัติในการทำทานมีดังนี้

๓.๒.๑.๑ ก่อนให้ทาน

ท่านได้กล่าวถึงการทำทานที่จะมีอานิสงส์มากนั้นสำคัญที่ “ใจ” จะต้อง สะอาด ผ่องใส ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งท่านได้กล่าวว่า “เราให้ทานเราควรสมาทานศีลก่อนนี่คือชำระสะสางร่างกาย วาจา ใจให้เรียบร้อยก่อน เคาะก่อน ชำระก่อนแล้วจึงทาน มีอานิสงส์มากขึ้น ถ้าอย่างนั้นมันก็จะเกิดโมหะอวิชชา ศรัทธามากตกนรกคนมีศรัทธามากตกนรก มีศรัทธาขาดปัญญา ไปไม่รอดทำบุญ ทำทานอะไรๆ มากมายยังมาเป็น โน้นเป็นนี่ ยังมีโรคมีภัยทำบุญมาตั้งแต่เหนื่อยเท่าใหญ่ ไม่เห็นไปทำบาปที่ไหน บุญไปหลบไปลี้ภัยที่ไหน พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไปอยู่ไหนไม่เห็นมาช่วยสักที นี่แหละพวกทำบุญเพราะศรัทธาไม่มีปัญญา ดังที่ท่านได้แสดงธรรมไว้ตอนหนึ่งว่า “ก่อนการให้ทานควรชำระ กาย วาจาให้สะอาดด้วยศีลแล้วจึงป็นขั้นสู่ทานและภาวนา”

๓.๒.๑.๒ การทำบุญ

หลวงปู่เน้นว่าการทำบุญให้บุญนั้นอยู่ที่ใจที่ยังความชื่นชมยินดีในการให้ทั้ง ๓ กาล โดยไม่ต้องยึดติดพิธีการดังที่พระธรรมเทศนาตอนหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “ในพระสูตรต่าง ๆ เราจะเห็นได้ว่าการทำบุญทำทานให้คนให้เนื้อให้ปลาอะไรในพระสูตรมีเยอะแยะที่บอกได้ เวลาทำบุญคนที่ทั้งหลายเหล่านั้นเขาก็ไม่ว่า สุกินนัง วด เม ทานัง เขาก็ไม่ได้ว่า อิมานิ มะยัง ภันเต ... เพราะเขาว่า

^๕ที.ปา. ๑๑/๔๗๖/๓๖๓.

^๖พระครูภาวนาโพธิคุณ คร.,(สมชาย กนุดสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, (ขอนแก่น : หจก. กลังนานาวิทยา,๒๕๕๓), หน้า ๓๑.

ไม่ได้ แต่เขาก็ไปเกิดสวรรค์ก็มีเยอะแยะเพราะเขาเจตนาบริสุทธิ์ ทั้งส่วนจิตใจพระพุทธองค์ท่านว่า มโนปุพพังคมา ฐัมมา มโนเสฏฐา มโนมยา เคยพูดบ่อยๆ ธรรมทั้งหลายมีใจก่อน จึงสำเร็จเพราะใจ ถ้าใจดีทำอะไรก็ดีหมด แล้วถ้าใจไม่ดีทำอะไรก็ไม่ได้ดี”^{๑๑} ดังที่ท่านได้แสดงธรรมไว้ตอนหนึ่งว่า “ไม่ว่าทำบุญน้อยใหญ่สิ่งที่ขาดไม่ได้ต้องมีใจเป็นประธาน” การทำบุญนั้นถ้าเราเข้าใจวิธีปฏิบัติ และปฏิบัติได้ถูกต้องก็จะทำให้ได้บุญ กุศลในการกระทำนั้นมากด้วย ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่ง ที่ว่า “ปกติการถวายดอกไม้ อาหาร หรืออาหารพระพุทธก็ตาม จะกล่าว “อิมินา สักการณะ...” ถ้าเรากล่าวไม่เป็นก็ไม่ต้องหนักใจ ให้กล่าวว่า พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ข้าพเจ้าขอบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ด้วยเครื่องสักการะเหล่านี้ นิพพาน ปัจจโย โทศุ ก็ได้ อย่าไปววนคนอื่นมาว่า เพราะเขาจะได้ส่วนหนึ่งเราได้ส่วนหนึ่งเสียเปรียบเขา ถ้าทำส่วนตัวจะออกเสียงหรือไม่ก็ได้ไม่ผิด แต่ถ้าทำส่วนรวมก็ได้ออกเสียง เพราะเราทำส่วนสามัคคีทางวาจาหมู่คณะและที่สำคัญจิตต้องถึงพร้อม กล่าวคำว่า อรหัน ก็ให้นึกถึงพระพุทธเจ้า สวากขาโต ก็ระลึกถึงพระธรรม สุปปัญโน ก็ระลึกถึงพระสงฆ์ การระลึกถึงนั้นหมายความว่าอย่างไร ก็ให้ตั้งใจอยู่ในคำพูดของเรา อย่างนี้ เรียกว่าทำแล้วทำสมาธิ จิตเป็นสมณะเท่านั้น เช่น คำว่า พุทธัง รู้แต่ว่าพุทธานุ และนึกอยู่ในใจเท่านั้น ไม่ต้องวิ่งหาพระพุทธเจ้ารอบโลกเสียเวลา แม้เราจะไหว้พระสวดมนต์ยาวๆ อะไรก็ตามให้เรานึกอยู่ในคำสวด ถ้าเราเข้าใจวิธีปฏิบัติแล้วจะเกิดกุศลทำจิตเป็นสมาธิให้แน่วแน่จริงๆ จิตจึงจะเป็นสมาธิได้”^{๑๒} ดังที่ท่านได้แสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “ทำบุญไม่บกพร่องถ้าสอดคล้องไปถึงจิตใจ”

๓.๒.๑.๓ การขัดเกลาจิตใจอย่างหยาบ

การทำทานเป็นการลดละกิเลสอย่างหยาบและต้องทำด้วยความสบายใจจิตใจสะอาดผ่องใส ดังพระธรรมเทศนาที่ว่า “ทำบุญแต่ละทีอย่าทำเพียงแค่ประเพณีทางที่ดีต้องทำให้หมดตัวตน การละโลภะ โทสะ โมหะ เมื่อละโลภะ โมหะ ได้ก็ชื่อว่าการบุญ ให้ทาน การให้ก็คือการให้ให้หมด วัตถุไม่สำคัญ แต่ที่สำคัญคือหมดโลภะ โทสะ โมหะ ทำบุญแต่โลภะ โทสะ โมหะไม่ลดละ โดยเฉพาะเวลากระทำ ในขณะที่กระทำนั้นคือทำให้ใจสบาย อย่าเป็นห่วงเป็นใยในสิ่งที่เราทำให้โดยเคารพ”^{๑๓} ในพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งท่านได้กล่าวถึงวิธีการทำทานที่ได้ อานิสงส์มาก คือการให้แบบไม่เจาะจง หรือสังฆทาน เมื่อรับแล้วมีการอุปโลกนกรรมสงฆ์ และการถวายทานนั้นจะต้องทำให้ถูกเวลาด้วยเพื่อไม่ให้เป็นการผิดพระธรรมวินัย ท่านแสดงไว้ว่า “สังฆทาน คือ การให้ที่ไม่จำเพาะเจาะจง ต้องมีระเบียบพิธีกรรมขึ้นตอนอย่างนั้นๆ โดยไม่ดูกาลเวลาที่เหมาะสม

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

^{๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

สังฆทาน เช่น เราทำบุญสลากภัตที่ดี สังฆทานที่ดี กฐินก็ดีที่รวบรวมๆ กัน คือไม่ว่าเฉพาะเจาะจงแก่บุคคลผู้ใด อย่างเราไปทอดผ้าป่า เอาผ้าป่ามาตั้งไว้ที่หน้าโบสถ์ เข้ามาในวัดแล้วให้สัตตคุณ จุดประทัด คุ่มคัมๆ อันนี้เขาไม่เฉพาะเจาะจงแก่ใคร เวลานั้น ใครจะไปรับก็ได้ สมภารไปรับก็ได้ ก็เป็นสังฆทาน เพราะว่าไม่ได้เฉพาะเจาะจงผู้ใด เขาตั้งใจว่าเป็นสังฆทานอันนี้เรียกว่าสังฆทาน แม้จะว่าคำถวายผ้าป่า หรือ ไม่ว่าคำถวายผ้าป่า ก็ได้ชื่อว่าเป็นสังฆทาน การนิมนต์เจ้าคุณนั้น พระครูนี้ คนรู้จักมักคุ้นเลือกพระผู้ใหญ่ๆ เลือกเอาตามที่ชอบ ที่คุ้นที่เคยกัน เอามาร้อยองค์พันองค์หมื่นองค์ มาแล้วกล่าวคำว่า อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ...อะไรๆ ก็ตามไม่เป็นสังฆทานเพราะเป็น มุขโขโลกนะ เลือกเอาบุคคลมาเป็นสงฆ์ ไม่ได้ถวายสงฆ์เพื่อสงฆ์ เป็นการถวายบุคคลเลือกบุคคลที่รักมักที่ชัง เรียกบุคคลที่เคยรักมา เคยอาศัยกันมาก็เรียก นิมนต์มา เมื่อมาแล้วก็มาทำสังฆทาน ร้อยรูปพันรูปหมื่นรูปก็ไม่เป็นสังฆทาน ถ้าเลือกบุคคลนั้นไม่เป็นสังฆทานเครื่องบริวาร เครื่องไทยทานจะมากมายกองเท่าโบสถ์เท่าศาลาก็ตาม ไม่เป็นสังฆทานเป็น ปาฏิปุคลิกทานจะว่าคำถวายสังฆทาน หรือไม่กล่าวคำถวายสังฆทานก็ตาม ชื่อว่า ปาฏิปุคลิกทาน คือให้เป็นเฉพาะบุคคลเพราะเจตนาเรียกบุคคล สมมติว่าเราจะถวายในวัด ถวายของสงฆ์ให้วัด โปธิ์ ไม่ได้ถวายเพื่อหลวงพ่อรูปเดียว แต่หลวงพ่อบนผู้รับก็จริงเพราะเป็นประธานสงฆ์ในวัดเมื่อรับแล้วก็ป็นสังฆทานหลวงพ่อก็ให้พระรูปใดไปรับก็ได้ ให้เณรน้อยไปรับก็ได้ นี้เรียกสังฆทาน คนที่ถวายทานก็อุทิศสงฆ์ สงฆ์ไม่ใช่ว่าเฉพาะแต่วัด โปธิ์ โนนทัน สงฆ์ในพุทธมณฑล หมายความว่าอย่างนั้น คำว่าอุทิศสงฆ์นั้น สงฆ์ในสังฆมณฑลทั้งปวงตั้งแต่พระพุทธเจ้าเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ เรียกว่าถวายเป็นกลางเป็นการอุทิศสงฆ์จะว่าคำถวายหรือไม่ว่าคำถวายก็ตามให้เข้าใจความหมายของคำว่า สังฆทาน เมื่อถวายแล้วเป็นสังฆทานที่ฝ่ายสงฆ์ จะให้เรียกว่า อุปโลกน์กรรมสงฆ์จะให้แจก เรียกว่าอุปโลกน์ ความจริงโยมเป็นคนแบ่งแล้ว ส่วนนี้ สำหรับพานี้ กลุ่มนี้ หมู่นี้ โยมเขาจัดแบ่งให้แล้ว นี้แบ่งโดยพฤตินัยของฆราวาส ได้ชื่อว่าเป็นการแบ่ง ในวิธกรรม วิธทางฆราวาส อุปโลกน์แจกด้วยภาษาไทยง่ายๆ อันนี้อันนั้นก็คือการแบ่งกันกิน แบ่งกันใช้นั้นแหละ คำว่า อุปโลกน์ หรือการประกาศแจกสลากภัต อุปโลกน์คือการประกาศแจก จัดเป็นสังฆกรรมอย่างหนึ่งของสงฆ์ที่จะต้องทำเรียกว่า อุปโลกน์กรรม เป็นเรื่องทางพระวินัย เป็นหนึ่งใน สังฆกรรม ๔ อย่าง อุปโลกน์กรรม เป็นกรรมที่ทำให้ด้วยการบอกกันไม่ต้องตั้งขันติ เช่นการแจกสลากภัต ก็จะแจกไปตามลำดับ พระเถระและพระอนุเถระ พระนวกะ สามเณร อุบาสกอุบาสิการวม ๆ กัน เพราะของที่เขากวบรวมกันไม่เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นของสงฆ์เช่น กฐินหรือข้าวสลากไม่ใช่เป็นบุคคล เป็นของสงฆ์ร่วมกัน แล้วจะทำอย่างไรกับสิ่งของที่มีคนนำมาถวายเป็นของสงฆ์ อาหารจะทำอย่างไร วัตถุเหล่านั้นจะทำอย่างไร สงฆ์ก็เลยมอบให้ภิกษุ รูปหนึ่งเป็นผู้ประกาศให้สงฆ์ทราบว่าจะยกวัตถุนั้นให้ภิกษุรูปใด หรือ อุบาสกอุบาสิกา ท่านใดแล้วก็จะถือว่าเป็นสิทธิของผู้นั้น โดยส่วนมากจะยกให้พระเถระ เมื่อให้

พระเถระแล้ว พระเถระก็แจกมอบหมายให้ เช่น อุปโลกน์ว่า ยะธา สุขัง ปริณุชฺชนตุ เมื่อรับแจกแล้ว ก็ให้ฉัน บริโภคตามสบาย ไม่ต้องรังเกียจ ไม่ต้องเดือดร้อนฉันตามสบาย ฉะนั้นอุปโลกน์คือการแจกการแบ่ง การแจกการแบ่งนั้นมีอยู่ ๒ อย่าง โดยวิธีทางภาษาบาลีก็มี ภาษาไทยก็มี ไม่ว่าจะทำแบบไหน ถ้าใจไม่ค่อยดี ก็จะไม่เป็นบุญเป็นกุศล ผู้เป็นปัญญาชนก็ไม่ยึดคิดว่าภาษาบาลีถูก ภาษาไทยผิดหลักพุทธศาสนาโดยถูกต้อง จะต้องไม่ยึดคิดพิธีกรรมจนเป็นอภิมอกขศรัทธาเชื่ออย่างงมงาย การทำบุญบ้านต่างๆ ที่เวลาจะหมดแล้ว เช่น การ ไปสวดมนต์ฉันเพล มันเวลาเกือบเที่ยงแล้ว ไม่ดูตาม้าคาเรือ พระจะฉันข้าวเป็นข้าวแดงอยู่แล้ว ไม่คำนึงถึงว่าพระจะผิพระวินัยหรือไม่มัดแต่ไป อิมัง มะยังกันเด...อยู่นั้น บางทีมีเวลาน้อย ๑๐ นาที ๒๐ นาที ก็บอกหลวงพ่อดันมาหลายๆ หลวงพ่อดันหลายๆ เวลาจะหมดอยู่แล้วเวลานั้นก็ไปเร่งพระ อย่างนี้เรียกว่า ไม่มีปัญญาในศาสนาอันเหมาะสม ไม่รู้กาลไม่รู้เวลา ดังนั้นการทำบุญให้ได้บุญกุศลอย่างเต็มที่จะต้องทำให้ถูกกาลเวลาที่เหมาะสมด้วย ชาวพุทธควรเข้าใจ^{๓๓}

๓.๒.๑.๔ การบิณฑบาต

การทำบุญทำทานโดยทั่วไปมีอยู่ ๒ ประเภทใหญ่ๆคือ ให้เพื่อสงเคราะห์ หรืออนุเคราะห์ กับให้เพื่อบูชาคุณ การศรัทธาบูชาคุณก็เพื่อบูชาคุณของท่าน พระอยู่ในคุณธรรมสูงกว่าเรา เราจึงต้องเคารพท่าน ทั้งก่อนให้ กำลังให้ หรือให้แล้วก็ตาม การแสดงความเคารพพระสงฆ์นั้น เราจะต้องจัดที่ให้ท่านสูงกว่าเราเสมอ หรืออย่างน้อยก็ต้องเสมอกันจึงจะถือว่า เป็นการให้ความเคารพท่านอย่างถูกต้อง ในการใส่บาตรนั้น พระท่านมาเท้าเปล่าเพราะท่านเคารพผู้ให้ข้าวบิณฑบาต ถ้าผู้ใส่บาตรสวมรองเท้าอยู่ ไม่ว่าจะรองเท้าประเภทใด ก็ถือว่าเราสูงกว่าพระ จึงจัดว่าขาดความเคารพในพระสงฆ์ผู้รับทาน

ในพระธรรมเทศนา^{๓๔}ได้ชี้ให้เห็นการควรไม่ควรที่ปฏิบัติต่อพระสงฆ์เวลาใส่บาตรว่า “ไม่ควรใส่รองเท้าทั้งที่พระก็ไม่สวมรองเท้า โยมใส่รองเท้าเวลาออกบิณฑบาต การสวมรองเท้าเวลาใส่บาตรตามพระวินัยถือว่าผิดพุทธบัญญัติ คือ ไม่เคารพในบุคคล ไม่เคารพในสงฆ์หรือไม่เคารพในปฏิคาหกคือผู้รับทาน ทางพระวินัยห้ามไม่ให้รับบาตรจากผู้อื่น ความจริงนั้นปฏิคาหก คือ ผู้รับหรือพระนั้นอยู่สูงกว่า ผู้ให้ เท้าต้องอยู่ต่ำกว่าจึงเหมาะสม เพราะในขณะที่พระก็ไม่ใส่รองเท้า โดยไม่ใส่รองเท้าอันนี้ก็ไม่ใช่ผิดพระวินัยสำหรับวิธีการบิณฑบาต นี่คือการเคารพ หรือการให้สิ่งของแก่ท่าน ผู้ใหญ่ผู้มีศีล ให้ด้วยมือเบื้องขวา ให้ด้วยความเคารพ ถ้าให้ด้วยมือเบื้องซ้ายเขาหาว่าดูถูก ให้ของแก่

^{๓๓}พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, (ขอนแก่น : หจก. กลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๕๐.

ผู้ใหญ่ผู้น้อยก็ตามให้แก่ผู้ทรงศีลทรงธรรมก็ตาม นี่ก็เป็นธรรมเนียมอันหนึ่ง แม้แต่อยู่ในศาลาอยู่ใน
กฎวิหารก็ตามทางพระวินัยนั้นพระกับ โยมนั่งอาสนะเดียวกันไม่ได้”^{๔๔}

๓.๒.๑.๕ การทำบุญให้ถูกต้อง

หลวงปู่ได้เตือนสติว่าการทำบุญนั้นควรจะต้องทำให้ถูกต้องตามพระวินัย มิฉะนั้น การ
ทำบุญนั้นอาจไม่ได้บุญแต่กลับได้บาปแทน ดังพระธรรมเทศนาที่กล่าวไว้ดังนี้ “บางอย่างที่เรา
ทำบุญทำทานถ้าไม่ถูกพระวินัยนั้น พระเป็นอาบัติโยมบาปกอดคอกันลงนรกทั้งพระทั้ง โยมนั้นเช่น
พระวินัยมีว่า พระจะฉันต้องรับประเคน โยมไม่ประเคนให้พระ พระก็ไม่รับประเคน พระจะจับไป
ฉันบริโภคน้ำคิดว่าผิดพระวินัยได้บุญน้อยเพราะไม่ถูกพระวินัย โยมต้องถวายอุกกาล เวลาถวาย เช่น
อาหารหวานคาวถวายได้แค่เข้าถึงเที่ยงเท่านั้น โยมถวายพระรับฉันได้ นี้ถูกพระวินัย แล้วเป็นบุญ
ถูกต้องตามธรรมวินัยนี้แต่เข้าไปหาเพลคือ โยมจะต้องถวายก่อน ถ้าพระฉันอาหารที่ไม่ได้ประเคน
พระเป็นอาบัติเป็นบาปทุกคำข้าว ทำนองนี้เรียกว่าอาบัติทุกสิ่งทุกอย่างพระจะใช้สอย โยมต้อง
ประเคน อาหารหวานคาวตั้งแต่เที่ยงแล้ว ไปถวาย พระจะจับต้องไม่ได้ตามหลักพระวินัย จะจับก็
ไม่ได้ ให้เข้าใจ เพื่อจะเป็นบุญกุศลที่ถูกต้องทั้งพระทั้ง โยม แต่โดยมาก โยมก็ไม่เข้าใจ พระก็ไม่
ชี้แจงให้ฟัง ก็พากันบาปทั่วกัน ไปหมด นี้เราถือศาสนาไม่ถูกที่ถูกทาง แทนที่จะทำดีได้ดีแค่ได้บาป
นี่แหละเขาเรียกว่าทำดีได้บาป ทำบุญได้บาปก็เพราะอย่างนี้แหละ”^{๔๕} ดังที่ท่านได้แสดงธรรมไว้ว่า
“ทำบุญไม่ถูกกาลถูกเวลาระวังไว้ว่าพระก็จะอาบัติโยมก็จะบาป”

๓.๒.๑.๖ การทำบุญให้ได้ผล

การปลูกพืชพันธุ์ต่าง ๆ ควรคำนึงว่าพืชชนิดใดควรปลูกในกาลเวลาฤดูฝนจึงจะออกงามดีมี
ผลมากฉันใด ในเรื่องการทำบุญก็ฉันนั้น ในเรื่องการทำบุญให้ถูกกาลถูกเวลามีตอนหนึ่ง ในพระ
ธรรมเทศนาท่านได้กล่าวว่า “โบราณสมัยก่อนไปทอดบั้งสุกุลข้าวต้มขนมหาผีวันพระอย่างนี้
ทำบุญข้าวสากวันพระไปทอดตอนเย็นก็เอาใส่กระทงกาบกล้วยบ้าง ใส่ภาชนะบ้าง อาหารคาว
หวาน ยกไปถวายบั้งสุกุล หาปู่ย่า ตายาย แล้วก็ไปตีเคาะตีโปงตีกลอง ตูมๆ ให้มารับ วิธีการนั้นก็
วิธีบุญแต่ไม่ถูกพระวินัย เพราะถวายพระตอนเย็นพระรับไม่ได้ ถึงแม้จะแนะก็ไม่ได้รับก็ไม่
เพราะวัตถุเหล่านั้นกลายเป็นวัตถุอนาถาไป พระเป็นอาบัติโยมเป็นบาป วิธีทอดบั้งสุกุลหาปู่ย่าตา
ยายนั้น ความจริงนั้นให้มาแต่เช้าดีที่สุดพระจะได้ฉัน แล้วไปบิณฑบาต จะมีกำลังแข็งแรง มาแต่
เช้าๆ ดีหากโมงก็ได้ฉันแล้วไปบิณฑบาต ดีที่สุด ข้าวต้ม อาหารหวานคาวจะได้ประโยชน์อย่าง
เหมาะสมถ้าเอาไปให้ตอนเย็น พระก็เป็นอาบัติ โยมก็บาป ชาวพุทธให้รู้จักวิธี บางทีพระเณรก็ไม่

^{๔๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

^{๔๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

พระอรหันต์จีณาสพะอะไร เป็นคนธรรมดา ลูกบ้าน หลานชาวเมืองเราธรรมดาแหละ เมื่อหลบหูหลบตาอาจารย์แล้วมันห่ม่าชะเท่านั้นแหละ หลวงพ่อจึงกำชับกำชาอยู่ทุกวิถีทางเผื่อไม่ได้ ให้พยายามช่วยกันรักษา เราจะปล่อยให้เคล็ดเปิดเบี่ยงหละหลวมไม่ได้ พระพุทธเจ้าท่านเป็นคนฉลาดไม่หละหลวมเพื่อจะให้พระเณรไม่เป็นอาบัติ แม้แต่รับพระพุทธเจ้าก็ห้ามมิให้รับ หลังเที่ยง เพื่อป้องกันความหละหลวมสิ่งทั้งปวงเหล่านี้

วิธีถวายเป็นเวลาเที่ยงไปแล้วอย่างไรถวายเครื่องบริโภค อาหารหวานคาว ถ้าจำเป็นจะถวายที่นี้ก็ให้คนนำไปเก็บไว้ที่ใดที่หนึ่งที่ควรเก็บไว้ ถ้าเป็นสิ่งที่จำเป็นให้รู้จักเข้าใจ ถ้ามีโอกาสค่อยมาจัดถวายหรือเดือนไว้ว่าของนั้นอยู่นี่ อันนี้จะถูกต้องทางธรรมวินัย และจะเป็นบุญกุศลจะไม่เกิดทุกข์โทษทั้งสองฝ่าย นี่ประเภทพวกอาหารหวานคาว ที่นี้บางคนที่มาถวายตอนเย็นก็ว่าสังฆทานเหมือนกัน แต่ว่ามันก็ผิดพระวินัยแล้ว มันก็เป็นสังฆทานไม่ได้เพราะพระรับอาหารตอนเย็นไม่ได้ผิดพระวินัย”^{๑๖} คติที่ท่านได้แสดงพระธรรมเทศนาว่า “ทำบุญได้บุญแน่แต่บุญที่แท้ ๆ ต้องทำให้ถูกกาลถูกเวลา”

๓.๒.๑.๖ การทำบุญตามประเพณี

การทำบุญประเพณีก็เป็นการทำบุญตามกาลเวลาอีกอย่างหนึ่งซึ่งชาวบ้านจะทำตามผลผลิตของตน มีเวลาว่างจากการทำมาหากิน เช่นเสร็จการทำนา เกี่ยวข้าวได้ผลผลิต จึงนำมาทำบุญเป็นประจำในช่วงเวลา จนเกิดเป็นประเพณีขึ้น ในเรื่องนี้ท่านกล่าวถึงการทำบุญประเพณีว่า “ในสมัยพุทธกาลก็คาม ปัจจุบันก็คามเราก็ถือเอาพืชผลเป็นเหตุในการทำบุญ เราจึงมีกาล มีเวลาทำบุญต่าง ๆ ที่เราทำนั้นเป็นประเพณี วัตถุประสงค์ความหมายก็คือเราต้องการความดี กาลนั้น มีวัตถุประสงค์นั้นก็ทำสิ่งนั้น ผลตามฤดูกาล จึงมีเหตุการณ์หรือมีประเพณี จารัตเกิดขึ้นมาโดยลำดับ”^{๑๗} เช่น “ประเพณีข้าวกระยาสารท เป็นประเพณีข้าวตอกทุกวัดทุกบ้าน กระยาสารทฤดูใบไม้เหลือง ผล ไม้เหลืองแสดงถึงความสุข สุขใจ เป็นชื่อของข้าว ข้าวเหลืองตามทุ่งนา จึงเอาข้าวมาคั่วทำเป็นข้าวกระยาสารทตามโบราณคงจะเป็นอย่างนั้น จึงว่าฤดูผลไม้สุก ใบไม้เหลืองข้าวออกรวงข้าวสุก ก็เลยได้ข้าวมาทำข้าวตอก เรียกว่าบุญข้าวกระยาสารทถวายพระ”^{๑๘} “ประเพณีบุญข้าวสาก หรือบุญสลากภัตตามประเพณีคือบุญแจกสลากทำบุญตามแบบฉบับสมัยก่อน บุญข้าวสากมีการทำสลาก ทำหนังสือแจกกันแล้วไปจับสลาก เขาถือว่าเป็นการทำแบบไม่เฉพาะเจาะจง ใครจับสลาก ก็ได้ โยมเป็นผู้จับสลากเอง หรือให้พระเป็นผู้จับสลากเองก็ได้ ถ้าจับสลากถูกชื่อของใคร เช่น โยมจับสลากถูกชื่อพระรูปใด

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

หรือพระจับสลากถูกไทยทานของ โยมคนใด ก็นำไทยทานเหล่านั้นไปถวายพระรูปนั้น เขาทำให้ เป็นจุกๆ เป็นกองๆ ทำสลากผลไม้ ทำสลากข้าวเปลือกข้าวสาร เอามาทำเป็นกองไว้ ของใครๆ แล้ว ก็ทำสลากให้พระจับสลากพระ๑๐ รูป ๒๐ รูป ใครจับถูกกองใด สลากใด ก็ไปรับเอากองนั้นเขา เรียกว่าบุญสลากภัต แต่โดยส่วนมากเราไม่ได้ทำกันเป็นแบบสลาก หรือทำเป็นสลากข้าวเปลือก ข้าวสาร ผลไม้ อันนี้เขาเรียกกันว่าบุญสลากภัตแต่ภาษาบ้านเราเรียกว่า บุญข้าวสาก ความจริงบุญ สลากภัต มีการแจกภัต แจกสลาก โบราณเขาถือกันว่าเป็นธรรมเนียมประเพณีสำคัญ ถ้ากินข้าวสาก บางทีถือว่ากินข้าวไม่ได้อุปโลกน์ เป็นบาปเป็นเปรตคนกรก โบราณเขาถือกันถึงขนาดนั้น”^{๑๕}

๓.๒.๑.๘ ความเสื่อม

คำว่า กาลทาน หมายถึงทานหรือสิ่งของที่มีกำหนดระยะเวลาถวายภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็น ระยะเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุรับทานเช่นนั้นได้ หากถวายก่อนหรือหลังระยะกาลนั้น ไม่ถือว่าเป็นกาลทานที่กำหนดไว้ว่าเป็นกาลทาน คือ ผ้าอาบน้ำฝน ทรงกำหนดให้พระสงฆ์รับได้ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๗ ถึงวันเพ็ญเดือน ๘ รวม ๑ เดือน ผ้ากฐิน ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์รับได้ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ จนถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ รวม ๑ เดือน^{๑๖} ในเรื่องนี้พระครูโพธิสารคุณ ท่านได้กล่าวถึงว่า “ กาลทานก็ต้องทำให้ถูกต้องตามเวลาด้วย จะทำให้ได้บุญกุศลมากเพราะเป็น การทำปีละครั้ง เช่นเมื่อเข้าพรรษาก็ถวายผ้าอาบน้ำฝน ออกพรรษาก็ถวายผ้าจ่านำพรรษา การทำบุญ ทอดกฐินเป็นกาลทาน ๑ กาลนี้ ถ้าไม่ถึงกาลไม่ถึงเวลาเรียกว่าผ้าอาบน้ำฝน ผ้าจ่านำพรรษา หรือผ้า กฐินมิได้ ถ้านอกกาล นอกเวลาเรียกว่า บุญอย่างอื่น ทานอย่างอื่นไป จะเรียกว่าการทำบุญผ้าป่า ทำบุญบังสุกุลทำบุญถวายทานต่างๆ กาลทาน ถวายผ้าสบงเป็นผ้ามุ่งสำหรับภิกษุสามเณร การถวาย ทานตามเวลา ถือว่ามีอานิสงส์มากมาย เพราะปีหนึ่งก็มีครั้งหนึ่ง จึงเรียกว่ากาลทาน ซึ่งหาได้ยาก จึง ถือกันว่าเป็นบุญหนักศักดิ์ใหญ่ ต่างคนต่างชวนขวดยหาผ้าจ่านำพรรษามาถวาย”^{๑๗}

๓.๒.๑.๙ อานิสงส์การให้

ท่านกล่าวถึงการให้ทานมีหลายอย่าง เช่น วัตถุทาน ธรรมทานและอภัยทานว่า “อานิสงส์ ของการให้วัตถุทาน ท่านกล่าวว่า การให้ ข้าว น้ำ ชื่อว่า ให้กำลังวังชาแก่ผู้รับ การให้ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ชื่อว่า ให้ผิวพรรณวรรณะ การให้ ยานพาหนะ ชื่อว่า ให้ความสุข การให้ ทรัพย์สิน โคม

^{๑๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

^{๑๖}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธ ศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๕), หน้า ๖๓.

^{๑๗}พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร.,(สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, (ขอนแก่น : หจก. คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๖.

ไฟ ชื่อว่า ให้ดวงตา การให้ ที่อยู่อาศัย ชื่อว่า ให้ทุกอย่าง คือ ให้ทั้งกำลังวังชา ผิวพรรณวรรณะ ความสุข และดวงตา นอกจากการให้วัตถุสิ่งของเหล่านี้แล้ว การให้ความรู้ ศิลปวิทยาต่างๆ การให้คำแนะนำสั่งสอน ให้แนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง หรือแนะนำให้มีส่วนร่วมในการบำเพ็ญกิจที่ดีงาม ก็นับว่าเป็นทานที่เรียกว่า “ธรรมทาน” ตลอดจนการให้อภัยก็ชื่อ “อภัยทาน” อานิสงส์ของทานมีมากมาย เพราะเพียงสภาพขณะลงไปบ่อน้ำคร่ำ ด้วยหวังว่าจะให้สัตว์ที่อาศัยในบ่อน้ำคร่ำ ได้รับเศษอาหารก็ยังได้รับอานิสงส์ถึงร้อยชาติ คือเป็นผู้มีวรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณถึงร้อยชาติ เป็นต้น

ทานนั้นนอกจากจะให้ความมั่นคงแก่ผู้ให้แล้ว ยังจัดเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ คือ ความตระหนี่ให้ออกไปจากจิตใจด้วย หากมีจิตใจมัวในทีใด คือมีผู้รับในทีใดแล้ว แม้สิ่งของที่ให้นั้นเล็กน้อย ก็ยังมีผลมาก ในพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งกล่าวว่า “ในพระสูตร พระอัญญาโกณฑัญญะถวายข้าว ๕ ครั้ง พรารณาให้บรรลुरुธรรมก่อนเพื่อน ผลที่สุดก็เลยได้บรรลुरुธรรมเป็นสาวกองค์แรกในโลกของพระพุทธเจ้า พระอัญญาโกณฑัญญะ เคยทำบุญถวายข้าว ๕ ครั้ง เริ่มตั้งแต่ข้าวเป็นน้ำนมเอามาทำเป็นขนม แล้วก็ถวายมาเรื่อยๆ ตั้งแต่ข้าวเริ่มขึ้นจนมาถึงข้าวขึ้นยุงขึ้นนาง ถวายเมื่อไรก็พรารณาเพื่อบรรลुरुธรรมผลที่สุด อย่างพระอัญญาโกณฑัญญะ ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์เจ้าโศคาบันเป็นคนแรก เพราะการถวายทานด้วยข้าว ๕ ครั้ง ก็เลยเป็นอานิสงส์ให้บรรลुरुธรรมเป็นสาวกองค์แรก

เรื่องข้าวกระยาสารท ที่เราทั้งหลายกระทำอยู่นี้คงจะเป็นสาเหตุสืบเนื่องมาจากอย่างนั้นก็ว่าได้ จนมีธรรมเนียมกันอยู่ทุกวันนี้ เดือน ๕ เดือน ๑๐ อันนี้ก็ชื่อว่าเป็นการทำสังฆทาน มีข้าวเม่า ข้าวสาง เหล่านี้ แต่เดิมนี้ข้าวเม่า ไม่ค่อยมีเหมือนในสมัยก่อน เพราะฝนฟ้าอากาศไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าในนาทีเดียวไม่สมบูรณ์ อันนี้ก็เพราะดินฟ้าอากาศได้เปลี่ยนแปลงไป แต่ประเพณีในการทำบุญยังคงที่อยู่ อย่างเดือน ๑๐ ก็ทำบุญข้าวกระยาสารทก็คงจะมีความเป็นมาอย่างนี้”^{๒๒}

๓.๒.๑.๑๐ ระดับของการให้ทาน

ทานนั้นนอกจากจะให้ความมั่นคงแก่ผู้ให้แล้ว ยังจัดเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ มีหลายระดับจากพระธรรมเทศนาได้กล่าวว่า “ข้อปฏิบัติทางศีลทางปรมัตถ์นั้นหลักสุดยอดของพระพุทธศาสนา อยู่ที่ปรมัตถ์ เช่น ทานในปารมี ทานในอุปารมี ทานในปรมัตถปารมี บริจาคเลือกเป็นทานเรียกว่า ทานอุปารมี ร่างกายของเราจะเป็นอะไรก็ไม่หวังเสียสละร่างกายให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เรียกว่า ทานปรมัตถปารมี ทานอุปารมี คือ การละกิเลส ละ โลภะ โทสะ โมหะ มีสติปัญญาแล้วกำหนดเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานรู้เท่าทันกิเลสต้นเหตุกำหนดรู้แล้วปล่อยวางโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒.

เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีอานิสงส์มาก พระอริยเจ้าทั้งหลายมีพระโสคาบัน สกิทาคามี อนาคตามี และพระอรหันต์ ท่านเหล่านั้นให้ทานปรมัตถบารมี เป็นยอดแล้วจึงไปนิพพานได้ ถ้าไม่ไปถึงทานปรมัตถบารมีแล้วก็ถึงนิพพานไม่ได้คือ กิเลสตัณหาอุปาทานต่างๆ เป็นสิ่งที่มีอยู่ภายในจิตใจหรือ พุค่ง่าย ๆ ว่าทาน ปรมัตถบารมีก็คือการชำระใจ”^{๒๓} ดังที่ท่านแสดงธรรมไว้ว่า “ทานปรมัตถบารมี ทำให้ดี ๆ จะทำให้หนีชาติหนีภพ”

จากพระธรรมเทศนาของพระครูโพธิสารคุณที่กล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า การทำบุญ ทำทานนั้นคือการขัดเกลากิเลสอย่างหยาบท่านเน้นว่าใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ดังนั้นก่อนให้ทานจึงควรชำระ กาย วาจา ใจให้สะอาดด้วยศีล จึงมีการสมาทานศีลก่อนการถวายทาน และการทำบุญให้ได้บุญนั้นก็อยู่ที่ใจ คือจะต้องมีความรู้สึกชื่นชมยินดีทั้ง ๓ กาล คือ ก่อน ระหว่าง และหลังการให้ทาน ท่านจึงกล่าวว่า “การบูชาไม่บกพร่องถ้าสอดคล้องไปถึงใจ การให้ทานจะต้องให้ด้วยความเคารพ ในทานของคนและผู้รับ ดังนั้นการใส่บาตรจึงไม่ควรสวมรองเท้าใส่บาตร เพราะพระเวลาบิณฑบาตก็ไม่สวมรองเท้าเพราะเคารพในผู้ให้ และโยมไม่ควรนั่งอาสนะของพระ การทำทานที่มีอานิสงส์มากคือการให้แบบไม่เจาะจง คือการทำสังฆทาน และการทำทานจะต้องทำให้ถูกต้อง กาล และเทศะ เช่นการถวายอาหารหลังเที่ยงเป็นการกระทำความผิดพระวินัย อานิสงส์ของการให้ทานแต่ละชนิดเช่น วัตถุทาน ธรรมทาน และอภัยทาน ในส่วนวัตถุทานท่านได้ยกตัวอย่าง พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้สำเร็จเป็นพระอริยเจ้า โสคาบันเป็นคนแรก เพราะการถวายทานด้วยข้าว ๕ ครั้ง ก็เลยเป็นอานิสงส์ให้บรรลุธรรมเป็นสาวกองค์แรก ท่านมีหลายระดับ ได้แก่ท่านในป่ารมี ทานในอุปัรมี ทานในปรมัตถปารมี ซึ่งมีอานิสงส์ถึงนิพพานได้ ดังนั้นการทำทานให้ได้บุญกุศลมากจึงควรถึงพร้อมด้วยใจ รวมทั้งผู้ให้และผู้รับด้วย

๓.๒.๒ สීමมัย

สීමมัย คือ บุญสำเร็จได้ด้วยการรักษาศีล การตั้งใจรักษาศีล และการปฏิบัติตนไม่ให้ละเมิดศีล ไม่ว่าจะเป็นศีลระดับคั่น คือศีล ๕ หรือศีลระดับกลางคือศีล ๘ ของอุบาสกอุบาสิกา ศีล ๑๐ ของสามเณร หรือศีลระดับสูงคือศีล ๒๒๗ ข้อของพระภิกษุ เพื่อรักษากาย วาจา และใจ ให้บริสุทธิ์ สะอาด พ้นจากกายทุจริต ๔ ประการ คือ ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ละเว้นจากการลักทรัพย์ ละเว้นจากการประพฤตินิคม และเสพสิ่งเสพติดมีนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท วจีทุจริต ๔ ประการ คือ ไม่พูดต่อเสียด ไม่พูดปด ไม่พูดเพ้อเจ้อและไม่พูดคำหยาบ มโนทุจริต ๓ ประการ คือ

^{๒๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

ไม่หลงมงาย ไม่พยายาบท ไม่หลงผิดจาก ทำนองคลองธรรม ในที่นี้ นอกจากนั้นความเคารพยำเกรง และการชวนชวย ช่วยทำกิจของผู้อื่นก็จัดอยู่ในศีลมัยด้วย^{๒๔}

พระธรรมเทศนาของหลวงปู่ ในหมวดศีลมัยท่านได้กล่าวถึง คุณประโยชน์ของศีล การแสดงความเคารพในพระรัตนตรัย การปฏิบัติตนเพื่อรักษาศีลให้ถูกต้อง เช่น การแสดงมหรสพในวัด การปฏิบัติตนไม่เหมาะสมของพระบางครั้งชักจูงฆราวาสให้หลงผิดหรือบางครั้ง ฆราวาสก็ชักจูงพระให้ผิด นอกจากนั้นยังกล่าวถึง เหตุที่ทำให้การปฏิบัติไม่ถูกต้อง ดังเนื้อหา สารธรรมที่จะนำเสนอต่อไปนี้

๓.๒.๒.๑ ประโยชน์ของศีล

ศีลธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ประโยชน์ของศีลในพระพุทธศาสนา ขั้นพื้นฐานคือทำให้กาย วาจา สงบ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำให้สามารถที่จะทำให้จิตสงบได้ง่ายในการทำสมาธิ ในระดับของบรรพชิต ศีลจะมีจำนวนมาก เพื่อกำกับให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรสามารถครองตนในสมณะภาวะได้อย่างสมบูรณ์ และเอื้อต่อการประพฤติพรหมจรรย์ ใน ขั้นสูงต่อไปได้ ในพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งที่ท่านได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของศาสนาที่เราสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ได้ตลอดเวลา ควรที่จะได้ศึกษาที่จะใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ ดังนี้ “ศาสนา นี้ก็มีผลประโยชน์ต่อสัตว์โลกทั่วไปตลอด ๒๔ ชั่วโมงถึงสัตว์นั้นไม่รู้ไม่เการพไม่เชื่อถือ คนและสัตว์ไม่รู้แต่ศาสนายังให้ผลแก่คนและสัตว์ทั้งหลายอยู่ เหมือนกับพระอาทิตย์ พระจันทร์ให้ความ มีดความสว่างให้ความเย็นความร้อน ให้ผลประโยชน์แก่มนุษย์ที่จะเลือกสรรเอา ประจำวันอยู่ฉันใดก็เหมือนกัน เหตุนั้นเราทั้งหลายจึงควรเข้าใจและศึกษาให้ได้ผลประโยชน์เท่าที่ควร เรียกว่ามีปัญญา คน ไม่มีปัญญาจึง ได้ผลจากสิ่งนั้น ถ้าไม่รู้จักคุณค่าของสิ่งนั้นก็เป็นคนเคือคร้อนวุ่นวายทั้ง ต่อตนเองและผู้อื่น”^{๒๕} ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งที่ท่านแสดงไว้ว่า “ศีลธรรมศาสนาอุปมาได้ดังดวงอาทิตย์และดวงจันทร์”

๓.๒.๒.๒ ความเจริญ

ในสังคมปัจจุบันนี้มีการพัฒนาด้านวัตถุมาก ยิ่งทำให้คนมีจิตใจที่เสื่อมลง เพราะอำนาจของกิเลสตัณหา ดังตอนหนึ่งของพระธรรมเทศนาที่ว่า “ความเจริญมุ่งไปถึงไหนความเสื่อมไปถึงนั้น เหมือนกับเงาตามตัว ความสูงเท่าใดเงาก็สูงเท่านั้น หรือบางที่เงามันจะสูงกว่าความจริง ก็ได้ บางที่

^{๒๔}ที่.ปา. ๑๑/๔๗๖/๓๖๓.

^{๒๕}พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนุดสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, (ขอนแก่น : หจก. คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๗๕.

เราไปยืนกลางทาง เจ้ามั่นยาว จะสูงกว่าตัวของเราก็ได้ฉันใดก็ตี ความเจริญและความเสื่อมนั้นบางที ความเสื่อมมันอาจจะยาวกว่าความเจริญก็ได้ ถ้าเราใช้ไม่ถูกทางไม่เหมาะไม่สม”^{๒๖}

๓.๒.๒.๓ วัดอุกกับจิตใจ

การพัฒนาทางด้านวัตถุ และการพัฒนาทางด้านจิตใจควรมีความสมดุลกัน ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งที่ว่า “การพัฒนาทางด้านวัตถุ การพัฒนาทางด้านจิตใจให้ช่วยกันทำไป ให้พร้อมเพรียงกัน เหมือนกับวัวเทียมเกวียน วัวตัวเดียวมันลากแอกไม่ดีต้องวัวสองตัว จึงจะลากเกวียนไปได้สม่ำเสมอ ด้านวัตถุธรรมก็ควรพัฒนาจัดสรร ด้านคุณธรรมด้านจิตใจด้านศาสนา ก็ควรพยายามรักษาบำรุง ช่วยกันแก้ไขพัฒนา ถ้าไปพัฒนาทางด้านจิตใจให้เจริญออกงามเต็มที่แล้ว วัตถุภายนอกจะมีมากเท่าไรก็ไม่สำคัญเท่าใดนัก เหตุนี้ต้องพัฒนาทางด้านศาสนา คุณธรรมศีลทานภาวนาให้ประชาชนพลเมืองมีศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ ควรพัฒนาทางด้านจิตใจโดยการเจริญในศีล สมာธิปัญญา คือ ควรเจริญสมถกัมมัฏฐานเพื่อพัฒนาทางด้านจิต วิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อพัฒนาทางด้านสติปัญญาเราเรียกว่าศีล สมาธิ ปัญญา ๓ อย่างนี้คือการพัฒนาคน พัฒนาทางด้านจิตใจ”^{๒๗} ดังพระธรรมเทศนาที่ท่าน ได้แสดงตอนหนึ่งว่า “วัดอุกกับจิตใจเป็นสิ่งที่อุปมาดังวัวที่ลากเกวียน”

๓.๒.๒.๔ พระธรรมวินัย

มนุษย์เรานั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ กาย และจิต ร่างกายต้องการอาหาร ที่อยู่ เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ส่วนจิต หรือใจนั้น ต้องการการพัฒนาด้วยธรรมวินัยจึงจะทำให้สามารถยกระดับจิตให้เจริญเติบโตได้ ดังพระธรรมเทศนาที่ได้สอนว่า “ชาวพุทธทั้งหลายจึงควรพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญาให้มาก ถ้าไม่พัฒนาตนให้เจริญออกงามในทางนี้แล้วก็จะม่แต่ด้านวัตถุ โดยที่ด้านจิตใจไม่มั่นคงถาวรแล้วก็จะพังง่าย เพราะจิตใจนี้เองเป็นเหตุให้เจริญรุ่งเรือง ถ้าจิตใจเสื่อมงานทุกอย่างก็จะเสื่อม และถ้าด้านจิตใจดีงานทุกอย่างก็เจริญอย่างนี้ กายเป็นวัตถุ ที่อยู่ที่กิน อาหาร หวานคาว บ้านเรือนที่อยู่ก็เป็นวัตถุ เป็นที่อยู่ของกายจึงควรพัฒนาเท่าที่จะทำได้ แม้ทางบ้านก็ตีทางวัดก็ตีเราจะทอดทิ้งมิได้ ขาดอาหารก็ตาย สัพเพ สัตตา อาหารรัฐติกา พระพุทธเจ้าตรัสว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นอยู่เพราะอาหารหวานคาว ขาดอาหารตายแน่นอน ไม่มีอะไรเหลือพวกประเภทมีวิญญาณ ต้องอาศัยอาหารจำเป็นต้องมีอาหารไม่ว่าพระไม่ว่าโยม อันนี้เรียกว่าวัตถุต้องปรับปรุงอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนี้ชื่อว่าพัฒนาให้มีให้เป็น ส่วนศีลธรรมทางศาสนานั้นก็ถือว่าเป็นอาหาร

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕.

บำรุงจิตใจ มีกรรมเป็นอาหารกินคืออยู่ที่แล้ว พุทธภาษิตท่านว่าอย่างนี้ เพราะเราต่างหากทุกสิ่งเราสร้างเอง ฉะนั้นจึงควรศึกษาศีลธรรมพัฒนาพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นไป”^{๒๔}

๓.๒.๒.๕ ความเคารพในพระรัตนตรัย

พระรัตนตรัย คือ สิ่งประเสริฐสุดสามสิ่งในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ สิ่งประเสริฐสุดสามสิ่งนี้ถือว่าเป็นที่สักการบูชาของชาวพุทธ การแสดงความเคารพพระรัตนตรัย มีกรรมที่ถือว่าเป็นมารยาทของชาวพุทธที่ดีพึงปฏิบัติ ในพระธรรมเทศนาได้ กล่าวถึงการแสดงความเคารพในพระรัตนตรัยต้องถึงพร้อมด้วย กาย วาจา และใจจะทำให้ได้บุญกุศลอย่างเต็มที่ อันจะทำให้ได้ประโยชน์ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ดังนี้

“กายเคารพ คือ การอ่อนน้อมถ่อมตน ในกิริยามารยาทอ่อนน้อมถ่อมตนนี้เรียกว่า การวระในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือการวระในปูชนียสถาน

เคารพทางวาจา ก็คือ การไม่พูด ไม่คุยไม่ทำเสียงดัง อันนี้เรียกว่าเคารพ เคารพในพระธรรมที่กำลังแสดงอยู่

การเคารพทางใจ คือ น้อมไปสู่ท่าน อกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก อกาลิโก กาลนี้เป็นกาลทั้งกรรม กาลนี้เป็นกาลบำเพ็ญบุญกุศล กาลนี้เป็นกาลไหว้พระสวดมนต์ เรารู้จักกาลนี้แหละ ทำตามกาลที่กำลังทำอยู่ เอหิปัสสิโก น้อมตนเข้าไปสู่พระธรรม น้อมจิตเข้าไปสู่ พุทโธ พุทโธ ก็น้อม สวากขาโต ภควตา ธัมโม ก็น้อมจิตไปตามพุทธพจน์ที่เราสาธยายนั้น อรหัง... สวากขาโต... สุปปฏิปันโน... ว่าอะไรก็ใจไปกับเสียงธรรม กับศัพท์ธรรมที่เราได้ท่องจำนั้น น้อมใจเรียกว่า อกาลิโก โอปนยิโก เรียกว่าน้อมตนไปสู่พระธรรม น้อมธรรมนั้นมาสู่ตน เป็นสมาธิจิตอยู่นั้นเรียกว่า เอหิปัสสิโก โอปนยิโก น้อมตนไปสู่อย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ได้เรียนธรรม เข้าใจธรรม เก็บธรรม ให้ได้ประโยชน์ในธรรมเท่าที่ควร การน้อมจิตใจเช่นนั้นชื่อว่าเคารพ การวระ ต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ต่อสถานที่ ต่อเจตีย์ ต่อหมู่คณะ ต่อบุคคล ต่อพระสงฆ์ ต่อพระธรรม คือ การเคารพการวระด้วยกาย วาจาใจหรือสังคัม อันนี้ชื่อว่าเป็นผู้มีเรื่อใจเรื่อกายแล้วก็จะได้ชื่อว่าเป็นอุบาสก อุบาสิกาที่แท้จริง อุบาสก อุบาสิกา แปลว่า ผู้เข้าใกล้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ผู้มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์อยู่ในใจ เคารพการวระ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์อยู่ในใจแล้ว มีสติสัมปชัญญะอยู่อย่างนั้น ถ้าไม่เข้าใจความหมาย ก็ทำความเคือคร้อนในหมู่คณะว่านี่มาอะไร ทำอะไร คนหนึ่งเข้าใจทำ ตั้งใจทำตามหน้าที่อุบาสกอุบาสิกา แต่คนหนึ่งไม่เข้าใจไม่ตั้งใจทำ ผลที่สุดก็เป็นการบาดหมางใจ เราก็เลยให้ทุกข์แก่บุคคลผู้อื่นเรียกว่า ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตน ทุกข์โรทุกข์ถาผนัง คือว่าให้ทุกข์แก่ผู้อื่นทุกข์นั้น จะตกถึงตัวเอง คือ บาปนั้นก็ตกที่เรา เพราะเราไปทำ

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑.

บาปให้เขา บาปก็จะมีถึงเรา เราทั้งหลายเข้าใจความหมายที่ว่า มาวัดก็ดี บำเพ็ญกุศลคุณงามความดีก็ดี เราได้อะไรเข้าใจธรรมอย่างไร ตั้งแต่เราไปนั่งทำความสงบทางกายทางวาจาและทางใจ ให้เบาๆ อย่างนี้ ชื่อว่าการเคารพเคารวะ ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แม้ฟังเทศน์ฟังธรรมก็เหมือนกัน ถ้าไม่ทำความเคารพ ในพระธรรม ไม่เคารพในบุคคลผู้แสดง ตัวเองก็สร้างแต่อกุศลกรรมขาดทุนที่เสียสละการงาน เสียเวลาทั้งบ้านทั้งเรือนมา ก็เลยไม่ได้ตัดดวงเอาเท่าที่ควร”^{๒๘}

ดังนั้น การแสดงความเคารพนั้นต้องไม่ทำตัวตีเสมอโดยการนั่งของฆราวาสจะนั่งอาสนะอันเดียวกันกับพระ ไม่ได้ หรืออันที่พระเคยนั่ง ดังพระธรรมเทศนาที่ว่า “พระและโยมนั่งอาสนะเดียวกัน ไม่ได้ จะเป็นสื่อสืบเดียวกันอย่างนี้จะเป็นผู้หญิง ผู้ชายก็ตาม ถือว่าตีตัวเสมอกัน เหตุนี้ทางพระวินัยท่านจึงบัญญัติให้มีอาสนะสำหรับปูนั่ง จะเป็นผ้า พรหม ก็ได้ จะไปไหนถือไปด้วย เวลาจะนั่งก็ปูนั่งฟังเทศน์ฟังธรรมก่อนที่พระจะเทศน์นั้น ก็ต้องนั่งอาสนะสูงกว่าทุกคนที่ฟัง แต่พระน้อย พระนวกะบวชใหม่ที่แสดงธรรมก็ต้องนั่งสูงกว่าพระเถระ พระเถระก็ต้องนั่งต่ำกว่าเพราะการฟังพระธรรมนั้นเป็นของสูง ถ้าปกติไม่แสดงธรรม พระนวกะก็นั่งต่ำกว่าพระเถระ ตามธรรมเนียมเป็นการเคารพเคารวะซึ่งกันและกันหรือเคารพในพระธรรม เคารพในการให้ทาน ชื่อว่าธรรมวินัย ทำบุญถ้าไม่ทำบุญวินัยก็ได้บุญน้อย แต่การทำบุญสุนทานก็เหมือนกัน คนเราหลาย ๆ คน ทำร่วมกันอาจจะได้ผลต่างกัน เพราะสติปัญญาความรู้เท่าทันกาล ความรู้ถูกว่าอะไรถูก อะไรผิด จิตใจสะอาดไม่มัวหมองคนที่เข้าใจคนที่รู้ มีความบริสุทธิ์ใจไม่มัวหมองแล้ว คนนั้นแม้จะทำอย่างเดียวกันก็มีานิสงส์มากกว่ากัน เพราะมีสติปัญญาถูกเข้าใจถูก เพราะกิริยามารยาทความรู้จิตใจการทำให้โลภะ โทสะ โมหะเบาบาง ก็เลยเป็นเหตุผลทำให้เจริญทางกุศลธรรมขึ้น”^{๓๐}

๓.๒.๒.๖ อธิปไตย

อธิปไตย หรือความเป็นใหญ่ โดยนัยแห่งคำสอนในศาสนาพุทธมีอยู่ ๓ ประการ พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งอธิปไตย ๓ ประการนี้ ประการใดประการหนึ่ง ทั้งในส่วนที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม เช่น คนทำดีเพราะเห็นตามคนส่วนใหญ่ หรือในทางกลับกัน คนทำชั่วเพราะเห็นตามคนส่วนใหญ่ โดยไม่พิจารณาพิจารณาว่าที่คนส่วนใหญ่ทำนั้นถูกหรือผิด หรือพูดง่าย ๆ ทำเพราะกระแสนิยม หรือที่เรียกว่า ทำตามแฟชั่นนั่นเอง ในพระธรรมเทศนาท่านได้กล่าวว่า “ทางพระพุทธศาสนายังสอนไว้อีกว่า อธิปไตยมีอยู่ ๓ ประการ คือ อัตตอธิปไตยอันนี้เป็นหลักปฏิบัติสำหรับแต่ละคนบางคนเข้าข้างตัวเรียกว่า อัตตอธิปไตยพูดอะไรทำอะไรก็เข้าข้างตัว เห็นแก่ได้เห็นแก่ดี ถ้าเข้าข้างตัวถึงจะดีแล้วมีแต่เอา ถ้าสิ่งใดจะได้อะไร

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

มีแต่เอาไม่เหลือวแลสุขทุกข์ผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่น เพื่อประโยชน์ของตัวเอง ทำลายผู้อื่นเพื่อหาประโยชน์ให้ตัวเองเหล่านี้เรียกว่า อตตาริปปิทย โลกาธิปปิทย ถือโลกเป็นใหญ่ ถือสังคมเป็นใหญ่ แต่สังคมอาจจะผิดก็ได้ มติมหาชนบางทีก็ผิดได้ โลกเป็นใหญ่ถือคนหมู่มากเป็นใหญ่ถือคณะเป็นใหญ่ เรียกว่าคณะหรือเรียกว่ากฎหมู่ บางอย่างจะชักจูงทางธรรมวินัย กฎหมายพระเณรเข้าพวกเข้าป่าไป บางครั้งต้องถือความถูกต้องมากกว่า”^{๓๑} ดังที่ท่านได้แสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “อริปปิทยคือความเป็นใหญ่ถ้าจะให้ปลอดภัยต้องถือถูกต้องมากกว่าถูกต้อง”

๓.๒.๒.๗ โลกาธิปปิทย

โลกาธิปปิทย หมายถึง การถือกระแสนโลกเป็นใหญ่ และโลกในที่นี้หมายถึงคน จะเห็นได้ในคำสอนของพระพุทธองค์ที่ตรัสว่า โลกคือหมู่มสัตว์ ดังนั้น โลกาธิปปิทยตามความหมายนี้เทียบได้กับคำว่า ประชาธิปไตยที่ถือคนส่วนใหญ่เป็นหลัก แต่ก็จะต้องอยู่ในความถูกต้องด้วย ในเรื่องนี้ หลวงปู่ได้ยกตัวอย่างของการจัดงานมหรสพในวัด โดยมีมติจากคนส่วนใหญ่ให้จัดได้ซึ่งหลวงปู่เห็นว่าเป็นการไม่ถูกต้องแม้จะเป็นเสียงส่วนใหญ่บางทีเป็นเรื่องที่ถูกต้องใจมากกว่าถูกต้อง

ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งที่ว่า “เขาเพื่อนก็เข้าไปดูมหรสพก็ขีดาศิล ศิลข้อนี้แหละพุทธศาสนาถือธรรมาธิปไตย ไม่ถือบุคคล ไม่ถืออตตาริปปิทยไม่ถือเจ้าของถือเอาธรรมาธิปไตยเป็นมาตรฐาน ท่านทั้งหลายก็คงเข้าใจว่าการปฏิบัติงานของพุทธศาสนา หน้าที่การงานนั้นเราได้ปฏิบัติอย่างไรก็ตามหลักพุทธศาสนา มาโดยลำดับนั้น ถือเอาเป็นธรรมาธิปไตยเป็นหลักมาตรฐาน ให้เราทั้งหลายเข้าใจบางทีอาจจะขัดสังคมหมู่มากโลกาธิปไตยจริง แต่มันผิดศีลธรรมทางศาสนาจำเป็นต้องรักษายินทรานถึงแม้จะตายก็ยอม ให้เราเข้าใจหลักปฏิบัติในทัศนะของพุทธศาสนา ขอให้เราท่านทั้งหลายเข้าใจปฏิบัติ บางอย่างอาจจะขัดต่อสังคมจริงแต่มันก็เป็นไปเพื่อธรรมเพื่อวินัย เพื่อศาสนาเพื่อสังคม บางครั้งสังคมคนหมู่มากไม่เข้าใจ”^{๓๒} ดังที่ท่านได้แสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “โลกาธิปไตยแม้จะเป็นเสียงส่วนใหญ่บางทีก็เป็นเรื่องที่ถูกต้องใจมากกว่าถูกต้อง”

๓.๒.๒.๘ ผู้นำที่ถูกต้อง

พระภิกษุสงฆ์มีหน้าที่รักษาศีลให้บริสุทธิ์ ศึกษาพระธรรมวินัย ที่เรียกว่า ไตรสิกขา อันได้แก่ สิลสิกขา(ศีล) จิตตสิกขา(สมาธิ)และปัญญาสิกขา(ปัญญา)หน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หน้าที่ในการดูแลและบูรณะปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน ปุชนิยวัตถุ เสนาสนะ ที่เป็นศาสนาสถานภายในวัด รวมทั้งการจัดหาปัจจัย มาทำนุบำรุงศาสนสถานอีกด้วย หน้าที่ที่บริหารคณะสงฆ์ตามตำแหน่งหน้าที่ และหน้าที่โดยตรงในการสืบต่อพระพุทธศาสนา โดยการบวชหรือ

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๕.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖.

การครองสมณเพศตลอดชีวิต รวมทั้งรับบุคคลผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเข้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์หรือบรรพชาเป็นสามเณร ซึ่งมีพระสงฆ์บางรูปปฏิบัติตนไม่เหมาะสม บางครั้งชักจูงฆราวาสให้หลงผิดหรือบางครั้งฆราวาสก็ชักจูงพระให้ผิด ในเรื่องนี้ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ให้เราศึกษาให้เข้าใจ พิจารณาว่าเราอย่าไปสร้างพระให้ผิด แต่แม้กระนั้นพวกพระก็ยังผิดอยู่แล้วไปเอาแบบอย่างของฆราวาสญาติโยม ถ้าพระแก้โยมไม่ได้ พวกเราก็ควรจะช่วยกันแก้พระ พระสอนโยมไม่ได้ ก็ควรจะให้โยมสอนพระ ถ้าพระดีก็สอน โยมจูงโยม ถ้าไม่ดีโยมก็สอน ก็จูงพระ อย่างนี้จึงจะรักษาสถาบันศาสนาไว้ได้ แต่ถ้าจูงไปในทางที่ผิด พระก็จูงทางที่ผิด โยมก็จูงไปทางที่ผิด ทางศรัทธาก็มีแต่บอดด้วยกัน ผลที่สุดก็กอดคอกันตกลงนรก ในยุคนี้สมัยนี้พระอรหันต์ก็เกิดหลายพระวิเศษก็เกิดหลาย เหล่ากันพวกเจ้าขุนมูลนายก็ดี ไปหาพระดั่ง ไปหาพระดี เพราะเหล่ากัน ครั้นไปแล้วก็ไม่มีอะไรดี ไม่มีอะไรเด่น มันคงอยู่ที่ปากเฉยๆ ดังอยู่ที่ปากลูกศิษย์ พระอรหันต์นั้นนะ ทรูบาไม่ได้เป็นพระอรหันต์หรอก ลูกศิษย์เสกให้ทรูบาเป็นอรหันต์และเป็นผู้วิเศษ เพื่อหาผลประโยชน์ บางทีก็ไม่ปองคาถา มุมมับๆ เสกสรรปั้นแต่งหาผลประโยชน์ซึ่งไม่ใช่กิจพระศาสนา ประชาชนกำลังครองคอกหมูอยู่ หาที่พึ่ง ตะเกียกตะกาย เหมือนกับคนตกน้ำ เห็นฟองน้ำลอยมาก็นึกว่าจะอาศัยได้ เสียเงินเสียทองข้าวของ เพราะเชื่อแต่คำโฆษณาของพวกนักหาผลประโยชน์ของตัวเอง และหาผลประโยชน์เพื่ออะไรต่ออะไรหลายๆ อย่างก็เลยมงายกันทั้งเมือง ความเข้าใจผิดที่ว่าพระดั่งนั้น ดั่งเพราะลูกศิษย์หาผลประโยชน์ ดั่งเพราะจะหลอกคนเอามาก่อสร้าง โบสถ์ วิหาร เจดีย์ หลอกเพื่อจะได้เงินมาหลายๆ บางทีก็เป็นหมออะไรต่อมิอะไรมาทำน้ำมนต์น้ำมันต์ บางคนก็ถูกไปบ้าง หายไปบ้างมันก็ธรรมดา ร้อยคนพันคนมันก็ถูก ก็หาย เรื่องเหล่านี้ผู้มีปัญญาแล้วควรจะรู้ ให้เราพิจารณาโดยความเป็นธรรมอย่าไปห่อหิมให้มันมากนัก”^{๓๓} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “ตาคีควรจูงตาบอด สังคมไทยจะไปไม่รอดเพราะเอาตาบอดมาจูงตาดี”

๓.๒.๒.๕ การปฏิบัติของพระสงฆ์และฆราวาส

ท่านได้วิเคราะห์สาเหตุของการปฏิบัติไม่ถูกต้องของพระและฆราวาส ว่าอาจเนื่องมาจากความกลัวลำบากของทั้งพระและฆราวาส ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งที่ว่า “เรื่องอย่างนี้ก็น่าเห็นใจคนเรามีความกลัวตายเป็นธรรมดา หลักพระพุทธศาสนานั้น ท่านไม่ให้พิจารณาอย่าง งามาย อย่าเชื่อง่ายเกินไปนัก ให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ให้มีมันสมอง มีสติ มีปัญญา อย่าเป็นกระต่ายตื่นตูมจนเกินไป จนทำให้คนโง่ได้ดี ให้คนโง่มีเงินมีทองคอยสังเกดเถอะพวกที่หาทุจริตนะ สมัยนี้มีพระดั่ง ๆ มากมาย อย่างที่เขาว่าพระบางรูปที่ชอบนั่งทางนอกทางในแล้วบอกเลขไขห่วย ทำให้ไม่ได้ อะไรเป็นจุดขึ้นทางจิตใจเลย มีแต่ความเลื่อม ความเสียหาย ความบรลัษยทางศาสนา ไม่มีอะไรดีขึ้น

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

มีแต่จะเสื่อมโทรมทั้งสถาบันทั้งศาสนา ทั้งนี้เพราะคนพาลเอาพุทธศาสนาไปหากินในสมัยนี้หนึ่ง ละ อ้างตัวเป็นผู้วิเศษสองละ อ้างตัวเป็นพระอรหันต์ แต่อ้างตัวเป็นพระอรหันต์นี้โดยมากลูกศิษย์ ยกย่องเอง บางทีตายแล้วเป็นพระอรหันต์ทันที ถ้ายังไม่ตายไม่ได้เป็นพระอรหันต์ โดยส่วนมากตายแล้วยังวิเศษวิโสหนักพระนี่ไม่มีดี ยกว่าดี ไม่เก่ง ก็เรียกว่าเก่ง ไม่เป็นพระอรหันต์ตายแล้วเป็นพระอรหันต์ขึ้นมา อันนี้ขอให้ท่านทั้งหลายอย่างม गया ให้พิจารณาถึงเหตุผล แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธว่าไม่มีเลย มันมีมันเป็นอย่างที่บอกแต่ว่ามันน้อย ด้วยอำนาจศีล สมาธิ ปัญญาอานุภาพทางจิตเป็นได้มีอยู่ก็ อย่างปฏิเสธเสียเลย แต่ให้เราสังเกตว่าที่เล่ามา ที่โฆษณาแก่นั้นสมเหตุสมผลไหม คุณคน คุณกาล คุณเวลา คุณฐานะ คุณริยามารยาท คุณความประพฤติของคนเหล่านั้น มีอย่างไร มีโล โภ โท โส โม โห อะไรบ้าง ควรจะพิสูจน์ตามหลักที่เราเคยได้ยินมาบ้าง อย่าหลงอย่างม गया อย่าเชื่อโฆษณา ควรพิจารณาให้ ถ่องแท้ แล้วจึงจะไม่ตกหลุมของคน โง่ หลอกคน โง่ ให้เรามีความฉลาดบ้าง พระอรหันต์ในสมัยนี้ มาก และมันมีข้อเท็จจริงแค่ไหน เรามีหลักฐาน ที่พอจะพิสูจน์ได้ อันนี้ขอให้สังเกตไว้ให้มากๆ เพื่อไม่ให้เสียประโยชน์เสียกาลเวลาของเรา”^{๓๔} ดังที่ท่านได้แสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “โยมก็กลัวตาย พระก็กลัวอดจึงนำไปสู่สภาพพจน์ของผู้วิเศษ”

๓.๒.๒.๑๐ ศรัทธาและปัญญา

ในปัจจุบันเป็นยุคโลกไร้พรมแดน ข่าวคราวต่าง ๆ แพร่กระจายได้รวดเร็ว คนที่ไม่ได้ใช้สติ ปัญญาในการพิจารณาไตรตรองย่อมจะทำให้เกิดความหลงผิดได้ง่าย ในเรื่องนี้ท่านได้เตือนสติว่า “ไปวัดแทนที่จะไปถามว่าพระว่าทำบุญทำทานอย่างไรจึงจะได้บุญ ได้อานิสงส์มาก คิด ทำอย่างไรจึงจะถึงม เจริณูสมณะสมาธิอย่างไรจึงจะสงบนิ่ง เจริณูวิปัสสนาอย่างไรถึงจะเกิดปัญญา ได้ข้าม โธมะสงสารแทนที่จะถามคัมภีร์กลับไม่มีใคร ไปถามพระเลย มีแต่ไปถามอย่างอื่นถามสิ่งที่ไม่ใช่กิจของพระไม่ใช่หน้าที่ของพระเช่น วัดนี้ผูกดวงเป็นใหม่ ดูหมอเป็นใหม่ คิณเป็นอย่างไร ผมเป็นอย่างไร ค้าขายขาดทุน ทำนั่นก็ไม่ดี ทำนี่ก็ไม่ดี ไม่รู้ โชคชะตาราศีเป็นยังงี้”^{๓๕} ดังที่ท่านได้แสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “โลกยุคใหม่ไอทีชาวพุทธควรระวังให้ดีอย่าให้มีพระอรหันต์จัดตั้ง”

๓.๒.๒.๑๑ การเข้าวัดของชาวพุทธ

การเข้าวัด พุทธศาสนิกชนควรคำนึงว่า วัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม คนไปวัดเพื่อทำบุญ ทำจิตใจให้สงบ จึงควรตัดเรื่องปรุงแต่งกิเลสเหล่านี้ออกไปเสียก่อน สำรวมกาย วาจา ใจ ให้สงบเรียบร้อย ทั้งนี้เพื่อให้กาย วาจา ใจ ของเราเหมาะสมที่จะบำเพ็ญบุญกุศล ในเรื่องนี้หลวงปู่ได้กล่าว ว่า “ศาสนาพุทธนั้นมีหลักสำคัญ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา แต่ว่าพระในเมืองไทยใช้เป็นวิธีหลอกหลวง

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

ประชาชน โยมก็ถูกใจด้วยไปหาพระก็ถามดูหมอบเป็นใหม่ ผูกดวงเป็นไหน แม้จะไปอยู่ต่างประเทศที่พระธรรมทูต ไปก็ไปเผยแผ่ไปดูหมอบผูกดวง ไม่ได้ไปเผยแผ่พระพุทธรศาสนา แทนที่จะไปเรียนธรรมกัมมัฏฐาน แทนที่จะถามว่าการเจริญทางศีล เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นอย่างไรถามแต่เรื่องผูกดวงผูกดาว เรื่องจริงมีอยู่อย่างนี้แล้วจะเผยแผ่พระพุทธรศาสนาในต่างด้าวต่างแดนได้อย่างไร”^{๓๖} ดังที่ท่านได้แสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “ชาวพุทธเข้าหาพระควรสนทนาธรรมกัมมัฏฐาน”

๓.๒.๒.๑๒ การประพฤติไม่เหมาะสมของพระและฆราวาส

ท่านได้กล่าวคำให้การปฏิบัติคนไม่เหมาะสมของพระว่าเป็นการอนาจาร ทางพระวินัย ดังนี้ “อนาจารของพระนั้น ไม่เหมือนกับชาวบ้าน อนาจารของพระนี้ละเอียด เช่น พระประจบ สอพลอชาวบ้าน คอยจะพูดประจบประแจง พูดไม่มีเนื้อหา สาระ เช่น เป็นหมอดู หมอเดา หมอบผูกดวง เป็นหมอสเน่ห์ยาแฝดหรือเป็นคนรับใช้ของชาวบ้าน เป็นคนที่ช่วยชาวบ้านในทางการเข้า การเรือนทำนองนี้หรือจะไปปลุกบ้านปลุกเรือนไปช่วย ไม่ใช่หน้าที่ของสมณะ ชอบคลุกคลีอยู่กับ สีกา ประพฤติไม่เหมาะสมไม่ควร พระเรียกเอาอย่างนั้น อย่างนี้ เรียกท่านว่าอนาจาร ภายอนาจาร คือ กิริยา ทำทางในการเดิน การนั่ง การนุ่ง การห่ม อย่างพระเดินเข้าบ้านห่มผ้าผ่อน ไม่เรียบร้อย ความไม่งามทางวาจาและกิริยามารยาท พูด่างๆ ว่า กิริยาสังคมไม่ดี ทางกายทางวาจาไม่น่าเคารพ ไม่น่าเลื่อมใส พระไม่ควรจะพูดอย่างนั้น ความไม่งามทางกิริยาทั้งกาย ทั้งวาจาเหล่านี้ เรียกว่าไม่มี จรรยา”^{๓๗} ดังที่ท่านได้แสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “อนาจารของชาวบ้านกับอนาจารทางพระวินัยต่างกัน อย่างไร”

๓.๒.๒.๑๓ พระไตรปิฎก

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ครั้งหนึ่งว่า พระธรรมวินัยจะเป็นศาสนาแทนพระองค์ภายหลังที่ พระองค์ล่วงลับไปแล้ว^{๓๘} พระไตรปิฎกจึงเปรียบเสมือนตัวแทนของพระพุทธองค์ และเป็นທີ່ชาว พุทธสามารถเข้าเฝ้าพระศาสดาของตน^{๓๙} พุทธศาสนิกชนสามารถศึกษาปรัยัติศาสน์จาก พระไตรปิฎก เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติคนให้พ้นจากความทุกข์ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของ ชีวิตตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป ในการปฏิบัติของชาวพุทธนั้นท่านเน้นว่าจะต้องปฏิบัติให้ ถูกต้องตามพระธรรมวินัยที่องค์พระศาสดาได้สั่งสอนไว้อย่างเคร่งครัด ดังพระธรรมเทศนาตอน หนึ่งว่า “เราก็ต้องเชื่อศาสคาของเราเองตามหลักธรรมวินัยของเรา และให้ได้ผลประโยชน์ที่คุ้มค่า

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘.

^{๓๘} ที.ม. ๑๐/๒๒๓/๑๔๑.

^{๓๙} พุ.อิติ. ๒๖/๖๓๓/๒๗๒.

เมื่อไม่เข้าใจก็เลยทำให้ศาสนารบยั้งกวาดขังรก ทำนองนี้เองทั้งพระก็กวาดโยมก็กวาดก็ขังรกขึ้น ทำนองนี้เองเขาเรียกว่าฆ่าตัวเองตาย พวกเราทั้งหลายเข้าใจความเป็นจริง ที่เราเสียสละงานการธุระหน้าที่เสียเงินเสียทองของเรามาทำประโยชน์ เพื่อให้เราได้ประโยชน์ตามที่ต้องการ”^{๑๐}

๓.๒.๒.๑๔ การรักษาพระวินัย

การปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยนั้นท่านเปรียบเหมือนการทำความสะดวกสบายบ้าน ดังนั้นการเข้าวัดจึงควรปฏิบัติคนให้ถูกต้องก็จะไม่ทำให้พระพุทธศาสนาหมอง คังพระธรรมเทศนาที่ว่า “ไปหาพระแทนที่จะไปถามพระวินัย ธรรมะ ธรรมโม กลับไปถามแต่เรื่องไม่เป็นประโยชน์อย่างนั้นจริงๆ ก็เลยไม่ได้กุศลธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ผลที่สุดก็เลยทำการทำให้ บ้านกรุงรัง บ้าน หมายถึง ศาสนาแทนที่จะสะอาดหมดจดทั้งศาสนาและคนในศาสนาผลที่สุดคนในศาสนานั้นแหละทำให้ศาสนาเสื่อมสาสามารถไปด้วยคนอันธพาล ก็เลยหาดีเด่นขึ้นไม่ได้ มีแต่ความเสื่อมกับความโทรม”^{๑๑} คังที่ท่านได้แสดงไว้ว่า “บ้านของเราสะอาด ที่เป็นคนกวาด น่องเป็นคนถู”

๓.๒.๒.๑๕ พระไตรรัตน์

เป็นชาวพุทธควรศึกษาหลักธรรมและทำความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตน ไม่หลง และต้องเข้าใจว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาแบบอเทวนิยม คือเชื่อว่า ไม่มีพระเจ้าและเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ว่าทุกคนสามารถพัฒนาจิตใจไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ด้วยความเพียรของตน กล่าวคือ ศาสนาพุทธสอนให้มนุษย์บันดาลชีวิตของตนเองด้วยผลแห่งการกระทำของตน ตามกฎแห่งกรรม มิได้มาจากการอ้อนวอนขอจากพระเป็นเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกกาย ^{๑๒} คือ ให้พึ่งตนเอง^{๑๓} เพื่อพาตัวเองออกจากกองทุกข์^{๑๔} มีจุดมุ่งหมายคือการสอนให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงในโลกด้วยวิธีการสร้าง ปัญญา ในการอยู่กับความทุกข์อย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริง วัตถุประสงค์สูงสุดของศาสนา คือ การหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงและวัฏจักรการ เวียนว่ายตายเกิด เช่นเดียวกับที่พระศาสดาทรงหลุดพ้นได้ด้วยกำลังสติปัญญาและความเพียรของพระองค์เอง ใน

^{๑๐} พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, (ขอนแก่น : หจก. คลังนาโนวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๑.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๑๒} วิ.ม.หา. ๑/๑๔๕/๕

^{๑๓} ส.ข. ๑๗/๔/๔.

^{๑๔} ส.นิ. ๑๖/๓๓๒/๒๕๐.

ฐานะที่พระองค์ก็ทรงเป็นมนุษย์ มิใช่เทพเจ้าหรือทูตของพระเจ้าองค์ใด^{๕๕} ในเรื่องนี้ท่านได้กล่าวว่า “โยมและพระทำผิคน้ำที่ เช่น นิมนต์พระผูกดวง ผูกดวง สะเคาะเคราะห์ ถามเรื่องที่ไม่ใช่ธรรมดาว่า จะรวยอะไร ต่ออะไร วันนั้นวันนี้ โชคชะตาเป็นอย่างไร ก็ถามไปอย่างนี้ โดยส่วนมาก บางทีพระไปสร้างโยมให้ผิด ผลที่สุดไม่รู้ใครผิดใครถูก โยมผิดหรือพระผิดไม่รู้ และก็ไม่ไ้หน้าที ทางพระสงฆ์ก็ไม่ไ้หน้าที บางทีถิมนต์พระ ไปปลุกศาลพระภูมิ จะสร้างบ้านทั้งที่ตั้งศาลพระภูมิศาลเพียงดาขึ้น หลวงพ่อก็ไปสร้างให้ทำให้อองคาถา มุบมับ มุบมับเออดีแล้วพระไปสร้างศาลผีขึ้น ทั้งๆ ที่ผีกับพระไม่ใช่เรื่องเดียวกันไปสร้างผีขึ้นเป็นศาสดาแทนที่พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ในเมื่อเป็นอยู่อย่างนี้ จะไปหาจุดขึ้นทางด้านจิตใจในศาสนาได้อย่างไรเพราะความเข้าใจผิดถ้าเป็นชาวพุทธแล้วกลับไปทำอย่างนั้นถือว่าสละชะขาด ไหว้ผิณะสละชะขาด ขาดจาก พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และมีหน้าเข้าพระไปตั้งศาลพระภูมิให้โยมสละชะขาด พระก็สละชะขาด ไม่มีพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ หาจุดขึ้นกับพระก็หาไม่ได้เพราะพระก็ไม่ต่างอะไรกับชาวบ้าน ถ้าไปวัด แทนที่จะคุยกันเรื่องธรรมะธรรมโม ในงานการบุญการกุศลงานวัดก็เปิดกันแต่เพลงสารพัด เลอะเทอะ โสมมก็ไม่ไ้ไ้อะไรเลย แล้วโยมจะไปหาจุดขึ้นในทางวัดได้อย่างไร ทางที่เดินจะไปสร้างภูมิตั้งศาลพระพุทธรูป คือให้ไปตั้งไ้โ้ห่มบูชา มีพุทธรูปประดิษฐานเป็นเครื่องระลึกเป็นเครื่องบูชา อย่างนี้ก็เป็นพระภูมิและพระภูมิก็คือพุทธรูปนี้แหละ ผู้เป็นชาวพุทธจึงควรตั้งเครื่องสักการบูชาอย่างนี้ขึ้น มีพุทธรูปประดิษฐานนี้เรียกว่าเป็น พระภูมิของชาวพุทธ”^{๕๖}

๓.๒.๒.๑๖ คติธรรม

พระครูโพธิสารคุณ ได้สอนให้คนปฏิบัติให้อยู่ในศีลในธรรม เพราะการปฏิบัติดีแล้วย่อมทำให้ชีวิตมีความสุขทั้งใน โลกนี้ และ โลกหน้า การปฏิบัติอันนำไปสู่ความสุข และการทำให้มีทรัพย์ ซึ่งมีทั้งทรัพย์ในทางโลกียะคือการมีทรัพย์สินเงินทอง และทรัพย์ทางโลกุตระ อันได้แก่การบรรลุนิพพาน ซึ่งจะต้องอาศัยการทำความเห็นให้ตรงหรือมีสัมมาทิฐิ การทำผิคนั้นมีกิเลสเป็นตัวยกให้เกิดการการกระทำผิด ดังนั้น จึงควรคุณดีเป็นตัวอย่างเมื่อรู้ว่า กิเลสคือสิ่งที่ทำให้คนมีกาย วาจา ใจ เสรีหมอง ไม่คืออย่างไ้ก็ควรละเสีย ดังตัวอย่างคติธรรมที่นำมาเสนอ ดังนี้

๑) ความจน ความรวย

อยากรวย	ทำอย่างคนรวย	ไม่มีวันรวย
กลัวจน	ทำอย่างคนจน	ไม่มีวันจน

^{๕๕}ที.ม. ๑๐/๒๘๒-๔๗๖./๑๘๑.

^{๕๖}พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนุดสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, (ขอนแก่น : หจก. กลังนานาวิทษา, ๒๕๕๓), หน้า ๖๑.

อย่ากรวย อย่างอนตั้นสาย อย่าอายทำกิน
อย่าหมิ่นเงินน้อย อย่าลอชวาสนา ^{๔๓}

หมายความว่า ถ้าอย่ากรวยก็อย่าทำตัวฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เกียจคร้าน หรือเอาอย่างคนรวย คนประเภทนี้จะไม่มีวันรวย แต่ถ้ากลัวจน กินอยู่อย่างสมถะ พอกินพอใช้ คนแบบนี้ก็จะไม่มีวันจน ต้องมีความอดทน ขยันหมั่นเพียร ไม่เลื่องงานว่าจะได้เงินมากหรือน้อย ถ้ารู้จักอดออมก็จะไม่จน

๒) ชาติทำดี

จงหาดี	กับบุคคลที่มีดี
จงหาดี	กับสิ่งที่มีดี
จงหาดี	กับกาลที่ดี
แล้วจะได้ดี	และเป็นคนดี
จงรักษาความดี	ดังเกลือกรักษาความเต็มจะนั้น

หมายความว่าเมื่อเห็นคนดี ก็ให้ดูเป็นตัวอย่าง และประพฤติปฏิบัติตามและเมื่อมีดีแล้วก็ขอให้รักษาความดีนั้นไว้ไม่เสื่อมคลาย เหมือนเกลือกรักษาความเต็ม ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ^{๔๔}

๓) มองแต่ดี

มองแต่ดี	มีแต่ได้	ไม่มีเสีย
มองแต่เสีย	มีแต่เสีย	ไม่มีได้
มองแต่ดี	มีแต่ดี	ไม่มีเสีย
มองแต่เสีย	มีแต่เสีย	ไม่มีดี ^{๔๕}

หมายความว่า การคิดดี ทำดี ทำให้ใจปลอดโปร่งเป็นบุญ เป็นกุศล เป็นที่รักแก่ผู้พบเห็น การคิดชั่ว ทำชั่ว ทำให้จิตใจมัวหมองเต็มไปด้วยอกุศล และสิ่งที่ได้คือบาปและกรรมชั่ว

๔) ของดี

ของดีดี	มีอยู่ที่ชี้
ใครอยากเห็นของดี	ให้ไปชี้ยู่ชี้
ผู้ใดเห็นชี้ รู้จักชี้	ผู้นั้นจะเห็นของดี และเป็นคนดี

^{๔๓} พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนฺตสีโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๘, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๔.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๔๕} พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนฺตสีโล), โพธิธรรมกถา, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๕.

หมายความว่า การหลงใหลในอบายมุข เป็นสิ่งไม่ดี ซึ่งเปรียบเหมือนกิเลสคือสิ่งที่ทำให้คนมีกาย วาจา ใจ เสรีฯหมอง เมื่อรู้ว่ากิเลสไม่ใช่อะไรก็ควรละเสีย^{๕๐}

๕) ใครได้ใครเสีย

ไม่มีเงินสักบาท	เขียนกระดาษขาย
คนซื้อฉิบหาย	คนขายร่ำรวย
คนขายก็บ้า	คนซื้อก็บ้า
คนบอกลก็บ้า	สามบ้าด้วยกัน ผันลงนรก ^{๕๑}

หมายความว่า กิเลสเป็นตัวการให้เกิดทุกข์ จากอายตนะ ๖ และเกิดการปรุงแต่ง ให้เกิดกิเลส คือความ โลภ โกรธ หลง ขึ้นเปรียบเหมือนการซื้อขายหอย เป็นการซื้อขายกระดาษ โดยสำคัญว่าเป็นเงิน เพราะความโลภ และความหลงซึ่งเป็นสาเหตุให้มีความทุกข์ใจเมื่อซื้อไม่ถูกและหมดเนื้อหมดตัวได้ และนำไปสู่การกระทำอกุศลกรรมอันจะนำไปสู่ทุกขภูมิ

๓.๒.๒.๑๗ ภาพปริศนาธรรมที่เกี่ยวข้องกับศีลมัชฌิม

ภาพปริศนาธรรม ได้สะท้อนถึงการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งสามารถตีความได้ทั้งแง่โลกีย์ธรรมและโลกุตระธรรม ในส่วนของศีลมัชฌิม มีเนื้อหา เกี่ยวกับการสำรวมกาย วาจา ให้สะอาดบริสุทธิ์ มีการประกอบอาชีพในทางที่ถูกต้อง ไม่ล่วงละเมิดของผู้อื่น มีความเห็นที่ถูกต้อง โดยใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ภาพปริศนาธรรมที่นำมาประกอบนี้ ผู้วิจัยใช้ภาพถ่ายจากศาลาโพธิสาร ๗๒ วัดโพธิ์ โนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และอธิบายความหมายของภาพเพื่อให้เข้าใจความล้ำลึกดังต่อไปนี้

^{๕๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๔.

^{๕๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๕.

ภาพที่ ๑ มือถือสากปากถือศีล

หมายถึง ปากกับใจไม่ตรงกัน การกระทำกับวาจาไม่ตรงกัน พูดอย่างทำอย่างมีสัมมาวาจาแต่ไม่มีสัมมากรรมันตะ

ภาพที่ ๒ ตาดีจูงตาดี ตาดีจูงตาบอด ตาบอดจูงตาบอด ตาบอดจูงตาดี

หมายถึง การมีผู้นำและผู้ตามในสังคม อุปมาว่า ตาดี คือคนดี มีคุณธรรม ส่วนตาบอดคือคนชั่ว และขาดคุณธรรม สังคมใดมีผู้นำและผู้ตามเป็นเช่นไร ย่อมมีอิทธิพลต่อการพัฒนา ความเป็นอยู่ของสังคมนั้น ในอีกแง่มุมหนึ่งหมายถึงพระเป็นผู้นำญาติโยมในการปฏิบัติธรรมถ้าพระไม่ศึกษาเล่าเรียน ก็จะนำญาติโยมไปในทางที่ผิด เหมือนคนตาบอดนำทาง

ภาพที่ ๓ เห็นธงเห็น อย่างก เห็นครกเห็น อย่างอัน เห็นหน้าไม้เห็น อย่างยิง

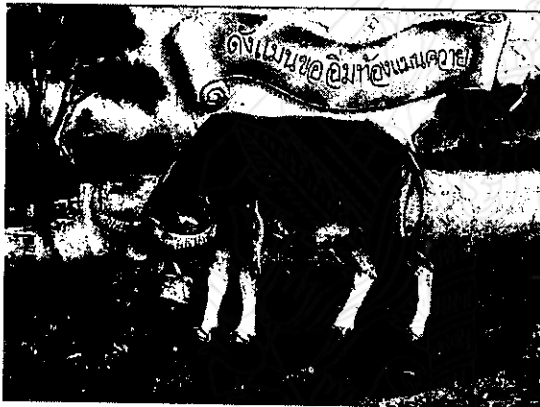
หมายถึง สัมมากรรมันตะ การกระทำชอบ มีมรรยาท สมบัติผู้ดี จัดเข้าในกายสุจริต ๓ ข้อ อทินนาทาน ไม่หยิบใช้หรือเอาของที่มีเจ้าของ และเจ้าของเขาไม่ได้ให้หรือไม่ได้อนุญาต

ภาพที่ ๔ ไหว้พระพุทธรูปเพื่อให้ถูกทองคำ ไหว้พระธรรมอย่าให้ถูกโอบถาน ไหว้พระสงฆ์อย่าให้ถูกอุกถาน

หมายถึง ให้มีปัญญาในการกราบไหว้พระพุทธรูป เพื่อระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า ไหว้พระธรรมเพื่อระลึกถึงคุณของพระธรรมและนำไปปฏิบัติให้เกิดมรรคผล ไหว้พระสงฆ์เพื่อระลึกถึงคุณของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สืบทอดพระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๕ ดั่งแมนขอ อิมท้องแมนควาย

หมายถึง คนบางคนทำดีแต่ที่ไม่ค่อยจะมีชื่อปรากฏแต่คนบางคนไม่ค่อยจะได้ทำดีเท่าไร แต่ว่าชื่อปรากฏบ่อย ประเภทคนทำไม่ได้กิน คนกินไม่ได้ทำ หรือการปิดทองหลังพระ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สีส้ม คือบุญที่สำเร็จได้ด้วยการรักษาศีล ซึ่งมีหลายระดับ ในสารธรรมที่พระครูโพธิสารคุณ ได้กล่าวถึงเรื่องสีส้มไว้ ๓ ส่วนคือ จากพระธรรมเทศนา คติธรรม และภาพปริศนาธรรมมีดังนี้

พระธรรมเทศนา ได้กล่าวถึงเรื่อง ประโยชน์ของศีล คนที่มีปัญญาจะสามารถเลือกใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ชาวพุทธควรพัฒนาด้านจิตใจให้เจริญงอกงาม โดยขัดเกลาด้วยศีล ซึ่งถือว่าเป็นอาหารใจ การแสดงความเคารพในพระรัตนตรัย ถือเป็นการรักษาศีล ซึ่งต้องแสดงออกด้วยกาย วาจา ใจ การแสดงออกด้วยกาย คือการเคารพ นพนอบ ไม่นั่งบนเสมอนาน ไม่นั่งอาสนะอันเดียวกับพระ การปฏิบัติตนของพระสงฆ์ ควรจะศึกษาหาความรู้ทั้ง ปรัชญา ปฏิบัติ และปฏิเวธ ให้แตกฉานเพื่อสามารถนำญาติโยมไปถึงฝั่งได้ เป็นที่พึ่งได้ แต่ในปัจจุบันยุคไอที ทำให้พระไม่ปฏิบัติตนให้ถึงพร้อมด้วยวิชา และจรณะ เพื่อตอบแทนคุณข้าวที่ญาติโยมนำมาถวาย เพื่อให้เป็นกำลังใน

การพัฒนาพุทธศาสนา พระสงฆ์บางรูปก็ทำตัวไม่เหมาะสม เช่น เป็นหมอดู ทำตัวเป็นผู้วิเศษ หาผลประโยชน์ จึงมีอรหันต์จัดตั้ง การเข้าวัดของชาวพุทธ ควรปฏิบัติตนให้ถูกต้อง การเข้าวัดควรจะไปสนทนาธรรม กับภิกษุสงฆ์ ไม่ใช่ไปเพื่อผูกดวง ก็จะไม่ได้กุศลธรรม ทำให้พุทธศาสนาเสื่อม

คคิธรรม ได้กล่าวถึงการคิดดี ทำดี จะทำให้ใจปลอดโปร่งเป็นบุญกุศล กิเลสเป็นตัวการให้เกิดทุกข์ ดังนั้นจึงไม่ควรทำตัวฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เกือบคร้าน ควรอยู่อย่างสมถะไม่หลงใหลในอบายมุข

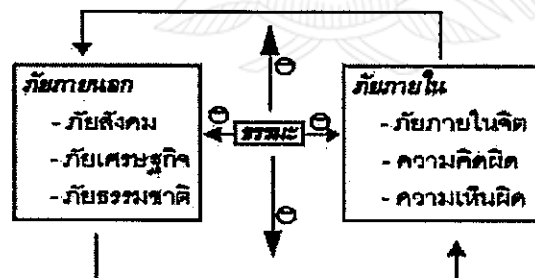
ภาพปริศนาธรรม ได้แสดงให้เห็นว่าคนบางคน ปากกับใจไม่ตรงกัน การจะเชื่อถือคนจึงต้องใช้ปัญญาพิจารณาว่าเป็นคนดี มีคุณธรรม จริงหรือไม่ สามารถนำเราเดินได้ถูกทาง และ การเคารพศรัทธานั้นก็ต้องมีปัญญา ไม่หลงมัวเมา เช่นศรัทธาในพระพุทธรูปก็ต้องระลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัย ไม่ยึดติดที่รูปลักษณ์ภายนอก ส่วนในพระสงฆ์ก็ไม่ยึดติดที่ตัวบุคคล ควรระลึกถึงคุณของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สืบทอดพุทธศาสนา

๓.๒.๓ ภาวนามัย

บุญสำเร็จ ได้ด้วยการภาวนาคือการอบรมจิตใจในการละกิเลส ตั้งแต่ขั้นหยาบไป จนถึงกิเลสอย่างละเอียด ยกกระดับจิตใจให้สูงขึ้น โดยใช้สมาธิปัญญา รู้ทางเจริญและทางเสื่อม จนเข้าใจ อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เป็นทางไปสู่ความพ้นทุกข์ บรรลุมรรค ผล นิพพานได้ในที่สุด ในที่นี้รวมถึงการแสดงธรรม และการฟังธรรมด้วย ในการนำเสนอในเรื่องนี้ผู้วิจัยจึงยกตัวอย่างจากพระธรรมเทศนา การสอนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน คคิธรรม และภาพปริศนาธรรม ที่ท่านได้สอนไว้ดังนี้

๓.๒.๓.๑ ภัยภายนอกกับภัยภายใน

ท่านได้กล่าวว่าคนเราที่เกิดมานั้นจะต้องเผชิญกับภัยต่าง ๆ มากมายที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ซึ่งมีทั้งภัยภายนอก ที่มาทำให้เราต้องประสบกับความทุกข์ได้แก่ภัยที่เกิดจากสังคม เศรษฐกิจ ธรรมชาติ แต่ภัยที่ร้ายกว่าคือภัยภายในที่คอยทำร้ายกัดกร่อนใจ ซึ่งเกิดจากตัวเราเอง ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ในเรื่องนี้ ท่านได้กล่าวไว้ ในพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งว่า “เราท่านทั้งหลายมีชีวิตอยู่ประจำวัน เป็นของยากเพราะกว่าชีวิตจะผ่านพ้นไปได้ในวันหนึ่งๆ ที่ว่าเป็นของยากเพราะภัยแห่งชีวิตนั้นมีรอบด้านหลายประตูที่จะทำให้ลาภฐานของชีวิตเข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หรือภัยภายนอกเกิดจากผู้อื่นสิ่งอื่น และภัยอันเกิดจากภายใน คือ เกิดจากกายใจของตนก็มีมาก เกิดจากผู้อื่นสิ่งอื่นก็มีมากเช่น โรคภัยไข้เจ็บศัตรูหมู่มารต่างๆ ซื่อว่าเป็นภัยภายนอก ภัยภายในคือ อัจฉัตรคาธัมมา คือ ธรรมซึ่งเกิดขึ้นกับกายใจ ภัยที่สำคัญคือภัยภายใน ที่เกิดขึ้นในจิตเป็นสิ่งที่ลบได้ยาก แก้ไขได้ยาก คนอื่นจะแก้ไขนั้นมิได้ นอกจากตัวของตัวเอง เช่น ความเกียจคร้าน ความรัก ความชัง จะให้คนอื่นลบล้างมิได้้นอกจากตนเอง จะละ จะปล่อย จะวาง จะหลบลหลีกเลี่ยงจะมีขันติ วิริยะ อคทน ระวังได้ภายในตนของคนเท่านั้น เรียกว่าอกุศลธรรมเมื่อเกิดขึ้นก็จะทำให้เราไม่สบาย”^{๔๒}

๓.๒.๓.๒ ถูกหรือผิด

ในชีวิตของแต่ละคนต้องเผชิญปัญหาที่แตกต่างกัน บางคนก็สามารถแก้ปัญหาได้อย่างง่าย แต่บางคนไม่สามารถจะแก้ปัญหาให้ผ่านพ้นไปได้ทำให้ชีวิตลุ่มเหลว ซึ่งถือเป็นบทเรียน ในเรื่องนี้ ท่านได้กล่าวว่า “ผู้มีสติปัญญาต้องสามารถเปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญา ถือว่าเป็นโอกาสที่จะได้สร้างบารมีจึงไม่โกรธให้คนผิด จะไม่ไปยกย่องส่งเสริมบุคคลถูกฝ่ายเดียว คนผิดก็เป็นครุคนถูกก็เป็นครุ เพราะเขาทำให้เป็นตัวอย่างให้เห็นแจ้งชัดในคุณโทษทั้งสองฝ่าย เราชอบดี เราก็ไปถือคติของคนดี เว้นคติของคนชั่ว เราวางใจเป็นกลางคนผิดก็เป็นธรรมะคนถูกก็เป็นธรรมะ แต่ธรรมะเหล่านั้นธรรมะของคนผิดมันมุ่งไปสู่อบาย ทุกขนรก เปตต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน ธรรมะของคนผิดเราไม่ชอบ เราก็ไม่ทำตามคนเหล่านั้น ธรรมะของคนดีนำสู่สุขคติ มนุษย์ สวรรค์ พรหมโลก นิพพานเป็นที่สุด เราเห็นคุณประ โยชน์ ก็เลือกที่จะทำตามธรรมะของคนดี”^{๔๓}

๓.๒.๓.๓ ที่พึ่งของชีวิต

ทุกคนต้องการพบความสุขทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ดังนั้นคนจึงต้องการที่พึ่งพิงของชีวิต ในเรื่องนี้ท่านกล่าวว่า “คนเรามีที่พึ่งอยู่ ๒ ประการ คือ ที่พึ่งทางกายและที่พึ่งทางใจ ได้ชื่อว่ามีความสุขตามโลกียะวิสัย ที่พึ่งทางกายซึ่งมีบ้าน มีเรือนอยู่ มีอาหารกิน มีเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ไม้สอยพอเหมาะพอสมเป็นการบรรเทาทุกข์ทางกาย เรือนกายมีเพียงเท่านั้นยาวาหนาคีบ

ปัจจุบันนี้เราก็ต้องหาความสุขความเหมาะสมใส่ใจ ธรรมะคืออาหารใจและในภวภาคหน้าก็ต้องอาศัยกุศลธรรมที่ตนสร้างขึ้นมามีเป็นพาหนะ เป็นเรือนใจต่อไปในภวภาคหน้า

^{๔๒} พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, (ขอนแก่น : หจก. คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

เราจึงมาวัด เพราะวัดเป็นศูนย์รวมของการสร้างและอบรม ทั้งเรือนกายและเรือนใจ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เราตั้งใจในวัดเป็นศูนย์รวมเพื่อศึกษาอบรมบำเพ็ญให้เป็นเรือนใจในทางวัด วัดเป็นที่นำวิญญูณไปสู่ความสุขสงบ เพราะโดยส่วนมาก เราอยู่ในบ้านไม่ค่อยได้ความสุขสงบ เพราะการงานหน้าที่สารพัดอย่าง เราจึงนิยมสร้างวัดขึ้นสวยๆ เมื่อเกิดกลุ่มใจเดือดร้อนใจฟุ้งซ่านใจ ไม่มีเรือนที่จะอาศัยพึ่งพิงก็หลีกปลีกตัวไปสู่วัด ไปหาพระเจ้าพระสงฆ์ เพื่อจะได้กุศลสมาธิธรรม สากัจฉา เมื่อมีความเดือดร้อนวุ่นวายทางบ้าน เพื่อพระจะได้ชี้แจงแนะนำให้เข้าใจหรือเราไปสู่วัด เห็น โบสถ์เห็นเจดีย์เห็นพระพุทธรูปสวยๆ นั้น ตระหนักรู้งามตา เห็นแล้วชื่นใจ หายบาป หายทุกข์ เป็นสิ่งที่น่าใจ ไปให้สุขสงบ เมื่อเราพึ่งเสียดูแลแล้วก็ทำให้ ใจสงบ พระเจ้าพระสงฆ์ให้พออยู่ พอเหมาะพอสมเพื่อจะได้ศึกษาธรรมบาลีธรรมวินัย หรือประเพณีธรรมให้เหมาะสมแก่สมณะวิสัย เราจึงได้เสียสละข้าวของเงินทองสารพัดอย่างเพื่อเป็นประโยชน์ทั้งส่วนพระสงฆ์และส่วนวัตถุ ภายในวัด”^{๕๔}

๓.๒.๓.๔ การอุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนา

จากคำกล่าวที่ว่าคนเราประกอบไปด้วยกายและใจ กายนั้นต้องการปัจจัย ๔ เป็นที่ พักพิง ส่วนใจนั้นต้องอาศัยธรรมะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง ท่านได้กล่าวว่า การสร้างวัดวาอาราม สิ่งก่อสร้าง ทางวัดถุนั้นก็เพื่อเป็นที่ให้คนได้มาพักพิงทั้งเรือนกาย และใจ ดังพระธรรมเทศนาที่ว่า“การสร้าง ศาลา โบสถ์วิหารก็คือการสร้างเรือนกาย ให้ได้อาศัย แล้วก็เพื่อจะได้บำเพ็ญเรือนใจ บำเพ็ญสมณะ ธรรมไหว้พระสวดมนต์ฟังเทศน์ บำเพ็ญกุศลต่างๆ หากไม่มีวัดถุนเรือนใจ ใจสัคต้าย เราไปนั่ง บำเพ็ญกุศลตากแดด ตากฝน ตากลม จิตก็หาความสงบได้ยากเพราะเรือนกายไม่มีที่พึ่ง ฉะนั้นทั้ง เรือนกายก็ดี เรือนใจก็ดี เราจึงประกอบให้เหมาะสมเท่าที่ควร เราทุกคนที่มาสู่เจดีย์สถาน คือ วัดวา อารามนั้น ให้เข้าใจความหมายว่าเรามาทำอะไรเพื่ออะไร ทำไมเราจึงมา เราได้อะไร เราควรคิดให้ เข้าใจมิฉะนั้นจะขาดทุน ไม่ได้ผลเท่าที่ควรอย่างที่เรต้องการ คือ เกิดเสื่อมเสียค่างพร้อย คายไปเสีย ก็มีเรียกว่าวิบัติ”^{๕๕} ดังที่ท่านได้แสดงธรรมตอนหนึ่งว่า “การอุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนา ได้ชื่อว่า สร้างเรือนกาย เรือนใจ”

๓.๒.๓.๕ ปุชนิยมบุคคล

คนเราจะปฏิบัติให้ถูกต้องดีงามนั้น จะต้องมีการเรียนรู้ มีแบบอย่างที่ดีมีผู้ชี้แนะ ที่เรียกว่า กัลยาณมิตร^{๕๖} โดยท่านได้ให้ความสำคัญต่อ ผู้เฒ่าผู้แก่ที่คอยอบรมสั่งสอนทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีแก่

^{๕๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^{๕๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

^{๕๖}ที.ม. ๑๐/๓๒๔/๓๐๐.

คนรุ่นหลัง ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งที่กล่าวว่า“พวกเราผู้เป็นพ่อเป็นแม่ควรที่จะได้เป็นผู้นำ หรือชักจูงคนลูกหลานนำวิญญูณคนทั้งหลายเหล่านั้นไปในทางที่ดี ถ้าพวกผู้เฒ่าผู้แก่ผู้เกิดก่อนยังไม่รู้จักว่าอะไรถูกอะไรผิดแล้ว ก็เชื่อว่าจะต้องชี้นำลูกหลานไปในทางที่ผิดได้ ฉะนั้นจึงขอให้เข้าใจ ศาสนาในทางที่ถูกแล้วจะได้นำลูก”^{๕๓} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “คนเฒ่าคนแก่ คือข้อแป๊ะหลัก บ้านหลักเมือง”

๓.๒.๓.๖ ที่พึ่งทางใจ

เมื่อคนเรามีสัมมาทิฐิแล้ว ก็จะมีสติระลึกได้ว่า เมื่อเกิดปัญหาในชีวิตควรจะเลือกเดินไปในทางที่ถูกต้อง ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งที่ว่า “รู้จักจุดยืน จุดเดินก็ให้เรา รู้จักจุด เดี่ยวนี้ ชาวบ้านเห็นว่าอยู่บ้านมันเค็ดรื้อน วุ่นวายมีแต่เหตุสารพัดอย่าง จะหาที่พึ่งทางใจหาจุดยืนทางใจ เขาก็ไปโน่น คูลิก ละคร โรงหนัง ไนต์คลับ อะไรต่ออะไร ผลที่สุดก็มีแต่การพอกพูนเหมือนกับ ดินพอกหางหมู มีแต่ทุกข์กับโทษ มีแต่สิ้นเปลือง ทางโลกชอบเป็นอย่างนั้น ครั้นแล้วไปหาจุดยืน ทางวัดทางพระ เข้าไปวัดเข้าไปหาพระแทนที่จะได้ จุดยืนในวัดพระกลับยิ่งร้ายไปอีก เช่น เป็นนักดู หมอ ผูกดวง ผูกดาว มนต์เสน่ห์ยาแฝด หรือทำอะไรแบบชาวบ้าน”^{๕๔} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “เมื่ออกสู่มอกกสู่มใจ แล้วจะไปไหนระหว่างวิกกับวัด”

๓.๒.๓.๗ การดับกิเลส

การได้เข้าวัดทำบุญทำทาน ฟังเทศน์ฟังธรรมอยู่อย่างสม่ำเสมอ เป็นการกระทำที่ พระพุทธองค์ทรงยกย่องว่าเป็นมงคลอย่างยิ่ง เพราะว่าการฟังเทศน์ฟังธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญแก่จิตใจ ทุกคนอยากจะมีแต่ความสุขความเจริญด้วยกันทั้งนั้น แต่เหตุที่ทำให้คนเราไม่สามารถไปถึงจุดหมายปลายทางนั้นได้ ก็เป็นเพราะว่าใจยังมีคบคอยู่ เมื่อมีปัญหาเข้าวัดปฏิบัติธรรม เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นการทำเพื่อตนเองมิใช่ทำเพื่อคนอื่น ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งที่ว่า “ฟังธรรม ฟังเทศน์ประพาศิ ธรรมกัมมัฏฐานก็ดี เราทำเพื่อตัวเอง อย่าเข้าใจว่าทำเพื่อผู้อื่น เราทำเพื่อเราเพราะเรากำลังคณรอก อยู่ที่นี่ เรากำลังร้อนอยู่ที่นี่ ตามันก็ร้อน รากะคือไฟ โทสะ คือไฟ โมหะ คือไฟ จกขุโรโค โสตรโรโค ฯลฯ คากี้เป็นรังของโรค หุกี้เป็นรังของ โรค กายใจมันจึงมีแต่โรคและมีแต่ไฟ ไฟไหม้อยู่ตลอด เหตุ ฉะนั้นเรากำลังคณรอกหมกไหม้อยู่ที่นี่ เราจะไม่หาเครื่องชำระตัวเองหรือ พระธรรมพระวินัย

^{๕๓} พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, (ขอนแก่น : หจก. กลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๕๘.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

พระปรมัตต์เข้ามาเป็นเครื่องชำระค้ำทุกข์โทษทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันเป็นการล้างทุกข์ของ มัน โดยเฉพาะ”^{๔๘} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “การเข้าวัดฟังธรรมคือการมาหาน้ำเพื่อดับไฟ”

๓.๒.๓.๘ จุดยืนของชีวิต

การหาสาเหตุแห่งทุกข์ทั้งหลายตามหลักพระพุทธศาสนาให้พิจารณาตนเอง ให้รู้เท่าทัน กิเลส และสามารถถลลະได้ ย่อมเป็นกุศลธรรม ดังพระธรรมเทศนาที่ว่า “ตามหลักพุทธศาสนาการ แสวงหาจุดยืนของชีวิตนั้นท่านสอนให้หาจากตัวของตัวเอง การตามหาผู้อื่นมีแต่ทางก่อ โลภะ โทสะ โมหะ ไปหาเรื่องของผู้อื่น ก็เลยมีแต่ก่อทุกข์ก่อโทษ ซึ่งโดยปกตินี้คนเราไม่ค่อยจะคิดถึง ตนเอง ด้วยการแสวงหาจุดยืนของชีวิตเพื่อให้ได้สิ่งที่อันเกษมนั้นจึงยาก พุทธเจ้าก็เทศน์ การ แสวงหาตนเองเป็นสิ่งสำคัญมาก คือตนของคนเป็นที่พึ่งของคน ตนในพระพุทธศาสนา คือ กุศล ธรรมสร้างกุศลธรรมทั้งกาย วาจา ใจ ให้มาก ๆ ชื่อว่าเป็นที่พึ่งทางกาย วาจา ใจ ปราศจากทุกข์โทษ ต่างๆ แม้ในปัจจุบันเองและเมื่อตายไปสู่ปรโลกเบื้องหน้า กุศลธรรมก็จะเป็นปัจจัยนำไปสู่สุคติแล้ว ก็เป็นที่พึ่งตลอดไป กุศลธรรมที่เป็นโลกียะจะเป็นที่พึ่งในมนุษย์สวรรค์และพรหมโลกเท่านั้น กุศล ธรรมที่เป็นอันเป็นที่พึ่งทางใจในระดับโลกียะถึง โลกุตระระดับนั้นจึงจะเป็นที่พึ่ง อันเกษมคือ ส่ง ให้ไปถึงมรรคผลนิพพานเป็นที่สุด เหล่านี้ชื่อว่าแสวงหาตน”^{๔๙}

๓.๒.๓.๙ บุญบาปไม่มีที่ลับ

ทุกคนจะต้องได้รับผลกรรมที่ตนได้ก่อไว้ ไม่สามารถจะหนีไปได้พ้น”^{๕๐} ดังนั้นจึงควร จะต้องคิดดี ทำดี มีจิตใจที่ผ่องใสอยู่เสมอ ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งว่า “ความโลภ ความ โกรธ ความหลง ความมมงาย มันไปหลบอยู่นั้นเราไม่ค่อยเห็นมัน ถ้าเราไม่ใช่สติปัญญาดูให้อ่องแท้แล้ว เราจะไม่เห็นกิเลสตัณหาชั่วดีภายในตัวของเราเลย และขอให้ท่านทั้งหลายพิจารณาดู มันหลบ เข้า ไปอยู่นั้นไม่เห็นความถูกความผิดของตัวเองเลย พูดย่างๆ คนเราถ้าเห็นความถูกความผิดของตัวเอง ถ้ายังไม่เห็นความผิดของตัวเองนั้น ก็เป็นเหมือนกวางคบ้าน เราเห็นและกวางคแต่ที่แจ้ง ที่มีคมอง ไม่ เห็น นั้นเป็นคนกวางคบ้านยังไม่เป็นยังไม่พร้อม”^{๕๑} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “ทำบุญทำบาปไม่มี ที่ลับ ที่หลบทั้งในภพนี้และภพหน้า”

๓.๒.๓.๑๐ สรรพชาติต้องมีปัญญา

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

^{๕๑} ที.ที. ๘/๕๕/๒๑๕.

^{๕๒} พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, (ขอนแก่น : หจก. คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๕๓.

ในการปฏิบัติธรรมให้ได้ผลนั้นบุคคลจะต้องประกอบด้วย พละ ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิและปัญญา^{๖๓} โดยศรัทธาต้องปรับให้สมดุลกับปัญญา วิริยะต้องปรับให้สมดุลกับสมาธิ ส่วน สติพึงเจริญให้มากต่อเนื่องเป็นหลักที่มีสภาวะปรับสมดุลของจิตภายในตัวเองอยู่แล้ว ในเรื่องนี้ท่าน ได้กล่าวไว้ในตอนหนึ่งของพระธรรมเทศนา ดังนี้ “คนศรัทธามากปัญญาน้อยเกิด โมหะ เกิดความ น้อยเนื้อเสียดใจ เกิด โมหะเกิดมิจฉาทิฐิ คนมีศรัทธามาก คนมีความเพียรมากไม่มีปัญญาเดินถอยหลัง อันนั้นเราก็อำ เราทำแทบทุกอย่างขยันหมั่นเพียรทุกอย่าง พระท่านว่าอะไรก็ดี ทำไมไม่เห็น ได้ผล ประโยชน์ คำว่า ทำบุญ ทำทานรักษาศีลเจริญเมตตาภาวนา ได้บุญได้คุณนั้นหมายความว่าอะไร วัตถุประสงค์ที่สำคัญของพระพุทธศาสนาคือตัวปัญญา พุทธะ คือ ตัวปัญญา แม้แต่คำว่าต้นโพธิ์นี้ก็ คือปัญญา ฉะนั้นผู้มีปัญญานั้นทำอะไรๆ ก็สะอาด กวาดบ้านก็สะอาดทำบุญทำทานก็สะอาด เพราะ มีศรัทธามีปัญญามีความเพียรอย่างนี้เป็นของคู่กันจะทำให้ทำถูก คิดถูก พุคถูก เป็นการชำระทางกาย วาจาใจ ทำให้เบา”^{๖๔} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “ศรัทธามาก่อนขาดปัญญาทำให้โมหะ อวิชชา ครอบงำจิตวิญญาน”

๓.๒.๓.๑๑ การจัดการกับกิเลส

จรรจบอบในการปฏิบัติจัดการกับกิเลสทั้งปวงที่มีอยู่ในใจตนอย่าตกเป็นทาสของกิเลส เมื่อยังไม่สามารถหนีไกลกิเลสได้พ้นจริง ก็ต้องเข้มแข็งประณีตในการปฏิบัติทุกอย่างให้ฉลาด เหนือกิเลสให้กิเลสอยู่ได้เราไม่ว่าให้เราอยู่ได้กิเลส ในการปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสที่ท่านได้กล่าวว่า “วัด หรือว่า วัด-ตระ แผลว่า ข้อปฏิบัติ เช่น ข้อวัตรปฏิบัติ ก็เป็นศีลเหมือนกัน วัตรก็เป็นศีล เหมือนกัน แต่หมายถึงการปฏิบัติ ปฏิบัติกาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย คำว่า วัตร คือข้อปฏิบัติ เช่น เรา ถือศีลกินกรรม ฟังเทศน์ฟังธรรมเหล่านี้ เรียกว่าวัตร พอรู้แล้วว่าศีลเป็นอย่างนั้นธรรมเป็นอย่างนี้ สมณะเป็นอย่างนั้น วิปัสสนาเป็นอย่างนี้ถึงมือปฏิบัติ ตามที่เราได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง รู้แล้วเข้าใจแล้ว ปฏิบัติตาม ลงมือปฏิบัติตามหลักทฤษฎีที่เรารู้มา อันนั้นเรียกว่าวัตร คือลงมือให้ถูกต้องตามหลัก ทฤษฎีอันนี้เรียกว่าวัตร”^{๖๕} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “อย่าให้กิเลสองกามและยึดยาวในกาย วาจาใจของเรา”

๓.๒.๓.๑๒ สวรรค์ในอกนรกในใจ

^{๖๓}ที.ปา. ๑๑/๑๕๑/๒๕๓.

^{๖๔}พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, อ่างแล้ว, หน้า ๕๑.

^{๖๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

“สวรรค์ในอก นรกในใจ” มีความหมายว่า ใจคนเรานั้นเป็นสิ่งสำคัญ จะดี จะชั่ว จะทุกข์ จะสุขก็ย่อมขึ้นอยู่กับตัวของเรา จะเลือกที่จะคิดหรือที่จะเป็น สิ่งที่เราเป็นทุกข์ในปัจจุบันนี้ สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป เราเองต้องอยู่ในโลกนี้ โลกแห่งการเป็นเหยื่อความเจริญด้านวัตถุ สิ่งล่อใจมีมาก ทำให้กิเลสมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้นการปล่อยวางทั้งด้านวัตถุที่เป็นรูปธรรม และการปล่อยวางทางจิตใจที่เป็นนามธรรม จึงเป็นหนทางให้เราคลายความทุกข์ลงได้ ในเรื่องนี้ท่านได้กล่าวไว้ในพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งว่า “ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเรามันเป็นบ่อเกิดของบุญ บาป ดี ชั่ว เราเรียกว่า อายตนะ อายตนะ คือ ที่ตั้ง ที่เกิด ที่ต่อ เป็นที่เกิดของบุญและบาป ผู้รู้ธรรมเห็นธรรมเข้าใจธรรมแล้วถือว่าเข้าใจหลักศาสนา แล้วเราจึงหาดีที่นี้ เราหาที่ตรงนี้ เจริญธรรมที่ตรงนี้ไม่ได้ไปอยู่ที่ดวง ไม่ได้ไปอยู่ที่ดาวอย่างที่ว่านั้น เราเป็นคนสร้างขึ้นที่นี้ เกิดอยู่ที่นี้ดับอยู่ที่นี้เอง นี่ชื่อว่าเราเรียนธรรม”^{๖๖} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “สวรรค์ในอกนรกในใจนิพพาน อยู่ใกล้เพียงทำใจให้ปล่อยวาง”

๓.๒.๓.๑๓ บาบบุญ

ไตรลักษณ์ ในพระพุทธศาสนา หมายถึง ลักษณะสามัญ ๓ ประการของสรรพสิ่ง ทั้งปวง ซึ่งเป็นเหมือนกฎธรรมชาติ ครอบงำสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญญลักษณะ ประกอบด้วย อนิจจา ทุกขตา และอนัตตตา^{๖๗} ในเรื่องนี้ท่านได้กล่าวไว้ว่า “หลักศาสนาสอนว่าทุกสิ่งทุกอย่างมันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เที่ยงแท้แน่นอน เอาอะไร ไม่ได้สักอย่างเดียว มันก็มีกาล มีเวลา ไม่ว่าจะเรา ไม่ว่าจะเขาที่ไหนๆ ถ้ามีปัญหาพิจารณาอยู่อย่างนี้แล้วมีจิตใจจะเข้มแข็งเพราะรู้ความเป็นจริงของสังขารเหล่านี้ ท่านสาธุชนทั้งหลาย ให้พยายามหาตนกาย วาจา ใจของตนอย่าไปเหยื่อเหิมเรื่องอะไรๆ เรื่องตำนานพระไตรปิฎกแปลหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ โบราณมีคำรา ที่พร้าสอนกันมาแล้ว นักฉวยโอกาส ก็เอาคำรามาเขียนมาหมกใส่ มายัดใส่ปาก ครูบาอาจารย์กลายเป็นผู้วิเศษ กลายเป็นพระอรหันต์ไป ผลที่สุดตัวเองก็ได้รับผลประโยชน์”^{๖๘} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “ทั้งบุญบาปและความดีความชั่วล้วนแต่ไร้ตัวไร้ตน”

๓.๒.๓.๑๔ ผู้ฉลาด

สมถกัมมัฏฐาน เป็นสิ่งที่ดี สามารถคคิเลสไว้ไม่ให้พอกพูนงอกเงยออกมา จึงเป็นการทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งผู้ปฏิบัติจะต้องมีอินทรีย์ทั้ง ๕ อันประกอบไปด้วย วิริยะ สติ สัทธา

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

^{๖๗} วิ.มหา. ๑/๒๕/๕.

^{๖๘} พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนุคสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, อ้างแล้ว, หน้า ๖๕.

สมาธิ ปัญญา” ในเรื่องนี้ท่านได้กล่าวไว้ว่า “นั่งสมาธิอย่างไร ให้กำหนดตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทุกข์ โทษ เกิดขึ้น ที่ตา ทุกข์เกิดขึ้นที่ตาก็ดับที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เกิดขึ้นที่ไหน ก็ดับที่นั่น โทษะ มันเกิดที่ใจก็ดับที่ใจ พระพุทธเจ้าว่าให้เราเอาชนะความ โกรธด้วยความไม่โกรธ เหมือนกันทุกสิ่งทุกอย่าง ดับที่ตัวของเรานั้นปัญญาก็เกิดที่ตัวของเรา เราจึงมีวิปัสสนา รู้หนอ รู้หนอ มันโกรธ รู้หนอมันเป็นอะไรกำหนด รู้หนอ ๆ กำหนดแล้วมันก็จะดับไป ให้ไปแก้ที่ตัวของเรานี้จุดยืนอยู่ที่ตัวของเราแล้วก็จะได้ที่ฝั่งอันเกษมจะได้ไม่หลงมกมายวิงเคล็ดเปิดเบี่ยงไปที่โน่นที่นี้ เสียเงินเสียทองอะไรจิปาละ อุบาสกอุบาสิกาที่ว่าเข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คือรู้ความเป็นจริง เพราะตนเอง ชำระตัวเอง ดับดั่งกิเลส พระพุทธเจ้ากล่าวอย่างนี้ คือ เรามีกิเลสนั้น โลภะ เรามีโทสะ เรามีโมหะ ถ้าเราละโลภะ ละโทสะ ละโมหะแล้ว โลภะโทสะโมหะดับไป นิพพานก็มีอยู่นั่นเอง ปุณชนก็หายไป อริยชนก็เกิดขึ้น”^{๖๘} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “ผู้ฉลาดต้องหาโอกาสดับทุกข์ในใจตน เกิดเป็นคนควรฝึกตนให้ฉลาด”

๓.๒.๓.๑๕ การปฏิบัติไม่ถูกต้อง

พุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลผู้ชื่อว่าไม่ประมาท เพราะความไม่อยู่ปราศจากสติ. ผู้ชื่อว่าความเพียร เภากิเลส เพราะยังกิเลสให้เร่าร้อน ด้วยความเพียร”^{๖๙} แสดงให้เห็นว่าการจะละกิเลสได้จะต้องอาศัยความเพียร จะต้องหมั่นฝึกฝนปฏิบัติ ในเรื่องนี้พระครูโพธิสารคุณ เปรียบเหมือนการกวาดบ้าน ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งที่ว่า “เวลาที่เรากวาดความสะอาดบ้าน ถ้าเรากวาดทีเดียว จะให้มันเสร็จเรียบร้อยเสียทั้งหมดไม่ได้ ต้องกวาดหลาย ๆ ที่การกวาดบ้านอาจจะทำให้รกขึ้นก็ได้ การกวาดบ้านทำให้สะอาดขึ้นก็ได้ จะทำให้สะอาดมันกลับทำให้รกขึ้น นี่มันทำให้เกิดปัญญา การกวาดเจตนาจะทำให้สะอาดแต่มันกลับรกขึ้นเพราะไม้กวาดก็เลี่ยนขึ้นได้ว่าเหมือนกับประพาศิธรรมนี้และความโล่ง ความงมกยก็ยังเสียยังเป็นอันตราย คือขาดสติสัมปชัญญะก็เป็นเหตุให้เกิดอันตรายขึ้นมาเหมือนกับไม้กวาดแทนที่มันจะสะอาดมันกลับรกขึ้น รกขึ้น ในขณะที่เดียวกันนั้นทั้งสะอาดทั้งรกกันใดที่เราประพาศิธรรมถ้าเราขาดสติสัมปชัญญะแล้ว ขาดความรู้สึกรู้จักในสิ่งที่ชอบแล้ว ขาดการศึกษาที่ดีแล้ว จะว่าเราให้ทาน รักษาศีล ไหว้พระสวดมนต์ มันกลับจะรกขึ้น ก็ได้เพราะทำไม่

^{๖๘}วิ.มหา. ๑/๑๕๓/๕.

^{๖๙}พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, อ่างแล้ว, หน้า ๗๐.

^{๗๐}วิ.มหา. ๑ /๕/๔.

ถูกที่ สติปัญญาไม่พร้อมก็เลยทำให้รึกขึ้นได้ ความรึกนั้นคือกิเลสตัณหา”^{๑๒} ดังนั้นจึงต้องหมั่นพิจารณาจิตของคนอยู่เสมอ ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “ระวัง สิ่งที่ยิ่งกว่าดั่งยิ่งรกยิ่งร่ำ”

๓.๒.๓.๑๖ การสร้างสติปัญญา

บางครั้งเวลา เราทำอะไรก็ถูกไปหมด ดีไปหมด ใครๆก็ชื่นชม เจ้าอึดตามันก็พองตัวขึ้นอย่างเงิบๆ กว่าจจะรู้ตัวเราก็กลายเป็นคนอึดตาแรงไปแล้ว บางครั้งขณะปัจจุบันก็ยังไม่รู้ตัวเลยด้วยซ้ำ ดีไม่ดียังคิดว่าตัวเอง ไม่มีอึดตา ในเรื่องนี้ท่านบอกให้ใช้ปัญญา ดังพระธรรมเทศนา ตอนหนึ่งที่ว่า “ให้เราทั้งหลายเข้าใจความหมายเรามาเรียนธรรมประพุดิธรรมแล้ว ก็เพื่อเป็นแนวทางโน้มนำไปสู่ความสุขสงบ จึงจะได้เกิดผลเกิดประโยชน์ ขอให้ท่านสาธุชนทั้งหลายเข้าใจหน้าที่แล้วพยายามลุกขึ้นไปให้ถึงปรมัตถบารมีที่เจริญการรักษาศีล การเจริญสมณะวิปัสสนากัมมัฏฐาน ให้กำหนดแต่ละสิ่ง แต่ละอย่าง ถึงจะเป็นอย่างไรก็กำหนดรู้เท่าทัน ไม่ยินดียินร้ายในสิ่งที่จิตรู้นั้น ทำไป ทำมามากๆ เข้าก็เจริญเติบโตไปเอง มิใช่มันจะใหญ่โตในวันเดียวหรอก ขอให้เราทั้งหลายเข้าใจ ถ้าเรารู้เราดีแล้วเราจะมานั่งหลับหูหลับตาอยู่อย่างนี้ให้มันเหนื่อยทำไม ก็เพราะเราไม่มีมันเอง เราไม่มีเราจึงหา เราไม่มีเราจึงทำ”^{๑๓} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “สิ่งที่ไม่มีก็ทำให้มันมีคือสติปัญญา สิ่งที่มีทำให้มันหมดนั่นคือลลอิตตา”

๓.๒.๓.๑๗ สติ

สติ แปลว่า ความระลึกได้ ความนึกขึ้นได้ ความไม่เผลอ จุกคิดขึ้นได้”^{๑๔} การคุมจิตไว้ในกิจ หมายถึง อากาที่จิตนึกถึงสิ่งที่จะทำอะไรก็ได้ นึกถึงสิ่งที่ทำคำที่พูดไว้แล้วได้ เป็นอากาที่จิตไม่หลงลืม ระงับยับยั้งใจได้ ไม่ให้เดินเล่อพลั้งเผลอ ป้องกันความเสียหายเบื้องต้นยับยั้งชั่งใจ ไม่บุ่มบ่าม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความไม่ประมาท หลวงปู่ได้เปรียบเทียบสติเหมือนพี่เลี้ยงนางนม ที่คอยดูแลจิต ดังพระธรรมเทศนาตอนหนึ่งที่ว่า “ผู้เลี้ยงลูกอ่อนนั้นต้องเข้าใจเลี้ยง เข้าใจดู แล้วลูกอ่อนจะไม่เป็นอันตราย คนที่ไม่มีสติปัญญาคุ้มครองรักษาลูกอ่อน ลูกอ่อนก็เลยพลาดตายไปเป็นผี พี่เลี้ยงนางนมคือ สติสัมปชัญญะ พระพุทธศาสนาสอนนักสอนหนาในเรื่องปัญหาเหล่านี้ คนที่จะนำพา เลี้ยงดูลูกอ่อนนั้น ท่านสอนให้มีสติสัมปชัญญะ ให้พิจารณาอยู่เนืองๆ คำว่าพิจารณาเนืองๆ หมายความว่า เราจะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน จะอยู่ จะกิน จะไป จะมา จะก้าว

^{๑๒} พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร.,(สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, อ่างแล้ว , หน้า ๘๕.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓.

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๓๕๕.

จะพูด จะเหลียวซ้ายแลขวา จะหิบบ จะขก ให้เรามีสติสัมปชัญญะเป็นพี่เลี้ยง ให้มีผู้คุ้มครองดูแลอยู่
ว่าอะไรเป็นอะไร ควรหรือไม่ สติสัมปชัญญะนั้นคืออยู่ รู้อยู่ในกาย เห็นความเปลี่ยนแปลงการ
โยกย้ายเคลื่อนไหวของกายนั้น มีสติสัมปชัญญะรู้อยู่อย่างนี้ ชื่อว่ารู้ภายในกาย รู้ความเปลี่ยนแปลง
ความเคลื่อนไหวของกาย อันตรายน้อย

พระพุทธศาสนาไม่ให้มันหมายความว่าอุ้งรัดลูกอ่อนไป อุ้งรัดนั้นเป็นอันตรายคือ ลูกอ่อนต้องมีพี่เลี้ยงที่คมีสติสัมปชัญญะ สติ หมายความว่า ระลึกก่อน ระลึกไว้ก่อนว่าเราจะทำอะไร เราจะไปที่
ไหน ก่อนจะเดินเราระลึกก่อนว่าเราเหยียบตรงไหนระลึกไว้ก่อน ก่อนจะไปก่อนจะมา เราระลึก
ก่อนว่าเราจะไปไหนทำอะไรทำนองนี้ คือว่าสติระลึกก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด ระลึกไว้ก่อนรู้ไว้
ก่อน ถ้าเรารู้ไว้ก่อนแล้ว เราเห็นไว้ก่อนแล้ว เราก็ไม่เหยียบ เราก็ไม่ชน เช่น เราเดินไปไม่มีสติระลึก
ก่อนเดิน ไปจะเหยียบนั้นชนนี้ ไปเหยียบโน้นเหยียบนี้ เหยียบไฟ เหยียบหนาม เหยียบดอ เพราะ
ความรู้สติไม่มีไว้ก่อนก็เลยเป็นอันตรายโถมครมไป ลูกอ่อนก็เลยเป็นอันตราย เพราะพี่เลี้ยงนั้น
ไม่ได้คิดว่าเขาจะไปตรงไหนอย่างไร ไม่มีพี่เลี้ยงไปดูไว้ก่อน คือ สติ^{๑๔} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอน
หนึ่งว่า “สติ คือพี่เลี้ยงนางนม จิต คือเด็กทารกหรือเด็กอ่อน”

๓.๒.๓.๑๘ การรู้ตัว

สติ และ สัมปชัญญะ คือธรรมที่มีอุปการะเกื้อกูลต่อการทำงาน หรือทำความดี ทุกอย่าง
บุคคลผู้มีธรรมทั้ง ๒ ประการนี้ย่อมเป็นคนรอบคอบ ไม่ประมาท จะคิด จะทำ จะพูดอะไร จะไม่
ผิดพลาดเสียหาย ในเรื่องนี้ท่านได้กล่าวไว้ในตอนหนึ่งของพระธรรมเทศนาว่า “สติ ก็คือ การระลึก
ไว้ก่อน อะไรต่ออะไรรู้ไว้ก่อน รู้ล่วงหน้าไว้ก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด อันตรายจึงไม่ต่อเกิดขึ้น
สัมปชัญญะ คือ การรู้พร้อมกำลังเดิน กำลังพูด กำลังคิด กำลังก้าว กำลังทำความรู้พร้อมในขณะนั้น
ยกตัวอย่างเช่น การรินน้ำใส่แก้ว ถ้าไม่มีความรู้พร้อมก็รินน้ำไม่ดี รินเพลินไปเสียน้ำก็เลยล้น
ออกมา นี้เรียกว่าขาดสติสัมปชัญญะ ก็เลยเป๊กเลอะไปหมด สัมปชัญญะจะเอาแค่นี้มีสติรู้พร้อม
ขณะกำลังทำอะไร อยู่ รู้ในขณะนี้จะเอาแค่นี้ได้แค่นี้ก็หยุดพอดีอันนี้เรียกว่าสัมปชัญญะ รู้
รอบ สัมปชัญญะ คือ ความรู้พร้อมในขณะที่กำลังทำ กำลังเดิน กำลังก้าว เช่น เราเดินจงกรมหรือนั่ง
กัมมัฏฐาน ลูกอ่อน คือ ท้อง พอง ท้องยุบ เรียกว่าพิจารณาภายในกายเนืองๆ อยู่ ท้องพอง ท้องยุบนี้
ก็กายก็ลูกอ่อนนั่นเอง ทำไมเหล่าครูบาอาจารย์ทั้งหลายท่านจึงสอนให้มีกำหนดอยู่อย่างนี้ เพราะนี่
เป็นการฝึก เราจะฝึกพร้อมกันในอิริยาบถในตัวของเรานั้นมีหลายอย่าง แต่เราจะฝึกพร้อมกันทีเดียว
หลายๆ อย่างนั้นมิได้ เราจะต้องฝึกอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้ชำนาญอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ความ

^{๑๔} พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์,
อ้างแล้ว, หน้า ๔๓.

ชำนาญเมื่อชำนาญอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว อย่างอื่นก็เหมือนกันหมด ดังนั้น การฝึกจะต้องฝึกอย่างหนึ่งแล้วอย่างอื่นมันก็ค่อยเป็นไปเอง ถ้าพูดถึงว่าการฝึกตามนัยแห่งมหาสติปัญญา ๔ ซึ่งมีกาย เวทนา จิต ธรรม มันมีถึง ๔ หลัก บางครั้งเราก็เอาเป็นบางตอน เช่น พิจารณากายอยู่อย่างนี้ว่า พอง หนอ ยุบหนอ เราถือเอาการดูกาย คำว่า กาย คือ การพองหนอ ยุบหนอ และก็มี การยุบอยู่เรื่อยๆ คือ บ่อยๆ ช้าๆ ซากๆ ดูแล้ว ดูเล่าร้อยครั้งพันที ดูอยู่อย่างนั้น”^{๗๖} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “สติ รู้ ก่อน สัมผัสปัญญารู้พร้อมปัญญารู้ทั่ว รวมเรียกว่า รู้ตัว ทั่วพร้อม”

๓.๒.๓.๑๕ ปัญญาภาวนา

สติปัญญา ๔ เป็นการปฏิบัติที่พระองค์ท่านตรัสว่าเป็นทางสายเอก (เอกายนมรรค) เมื่อปฏิบัติอย่างดีตามข้อเป็นเครื่องสนับสนุนให้โพชฌงค์ ๗ องค์แห่งการตรัสรู้บริบูรณ์ ซึ่งยังให้วิชชา และวิมุตติบริบูรณ์ จึงถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้^{๗๗} ดังนั้นในการเจริญภาวนานั้นจึงเป็นการฝึกสติและการใช้สติ ในเรื่องนี้ท่านได้กล่าวว่า “คำว่าพิจารณา คือ การดู การกำหนด การรู้ที่อยู่บ่อยๆ ในอาการพอง และอาการยุบ จึงว่าเรื่อยๆ อยู่ ก็ว่าดูอยู่เรื่อยๆ บ่อยๆ ไม่ขาดระยะ สดัสสะ วิริยวาเสนะ ให้ความเพียรไปคิดต่ออยู่เรื่อยๆ ไม่ขาดระยะ เราจึงกำหนด พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ ดูกาย เรื่อยๆ นั้นเอง พองยุบก็เป็นกาย ลมเข้าออกก็เป็นกาย เป็นลูกอ่อน เราจึงกำหนดพองหนอ ยุบหนอ และเมื่อเรากำหนดเรื่อยๆ นี้แหละ มีอะไรเกิดขึ้น สิ่งที่เรากำหนดเรื่อยๆ อยู่ จะเกิดสติปัญญาแจ้งขึ้นในใจของเราอีก ขณะเรากำหนดนั้นจะมีอะไรเกิดขึ้นเราก็เห็นปรากฏการณ์ขึ้นในขณะนั้น จะปรากฏขึ้นที่พองที่ยุบ หรือที่ใจของเราจะมีความรู้อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น นั่นชื่อว่าปัญญาเกิดขึ้นแล้วในจิตใจ คือสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมันเกิดมาเพราะเรามีสติสัมปชัญญะกำหนดเรื่อยๆ และการมีสติสัมปชัญญะกำหนดรู้ อยู่ สิ่งนั้นมันมีมาก่อนเรารู้มันแหละมันมีมาก่อนแล้วแต่เราไม่เคยรู้มัน เมื่อเรารู้ไปสติสัมปชัญญะชำนาญมากเข้าเราจะเห็นอะไรต่ออะไร ปรากฏการณ์ขึ้นนั้นเองชื่อว่าปัญญาคครูอาจารย์สอนให้แต่วิธีการ แต่ความรู้สึกเหล่านั้นเป็นของตัวเอง อันนั้นเป็นสภาวะไม่มีมนุษย์ เทวดาสร้าง มันเป็นสภาวะคือ ความรู้สึก เราจะเห็นว่าเหนื่อย เราจะเห็นว่าอึดอัด เราจะเห็นว่า สะดวก เราจะเห็นว่าหงุดหงิด เราจะเห็นว่าโล่งโปร่ง หรือว่ากำหนดยาก กำหนดง่าย กำหนดอึดอัด อย่างนี้เป็นต้น นั่นคือความรู้สึกของตัวเอง ไม่มีใครสอน ความรู้สึกชนิดนั้นได้ชื่อว่าความรู้ เกิดความรู้เองหรือว่าเราทำแล้วก็ทำให้เกิดปิติอิ่มเอิบใจ ขนหัวลุกชูซ่าเกิดตกใจตื่นผวา สะดุ้งเสียว ๆ

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

^{๗๗} ที.ม. ๑๐/๕๕๘/๒๐๘.

มีนชาามีความรู้สึกเกิดขึ้นแต่ละอย่างๆ นั้นชื่อว่าสภาวะที่ปรากฏการณ์”^{๑๘} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “ปัญญาภาวนา คือสิ่งที่ได้มาจากการปฏิบัติ มิใช่เกิดจากการคิด คาดเดา”

๓.๒.๓.๒๐ แสงสว่างแห่งปัญญา

ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้ความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำคนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา”^{๑๙} ในเรื่องนี้ท่านได้กล่าวไว้ในพระธรรมเทศนาว่า “ปรากฏการณ์เหล่านี้ ความรู้สึกเหล่านี้ซึ่งว่ามีความรู้แจ้งที่เป็นปัญญาญาณ หรือ ภาวนามยปัญญาเกิดขึ้นเรียกว่า อุทปาติญาณัง อุทปาติปัญญา อุทปาติวิชา อาโลโก อุทปาติ ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว วิชา ได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นในโลก สว่างจ้า โลงโปร่งขึ้นมาเรียกว่า อาโลโกอุทปาติ แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้ว อันนี้เราทำ เราพิจารณาภายในกายเนืองๆ อยู่ เรารู้อะไร เราเห็นอะไรขณะนั้นจิตก็จะเป็นสมาธิ คือจิตที่ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่รำคาญ จิตจะมีอารมณ์สงบระงับอยู่ไม่มากมายนั่นคือ จิตเป็นสมาธินั่นก็ไม่ใช่ให้คนอื่นบอกแต่เรารู้เราเอง คำว่าสมาธิ นั่นคือ จิตที่ไม่มีอารมณ์มาก จิตไม่มีมาก จิตไม่มีอารมณ์มาก หมายถึง มีจิตอยู่กับอารมณ์อันหนึ่งอันเดียวเช่น อย่างเราดูพองหนอ ยุบหนอ ก็ดูอยู่นั่นเดียว มีแต่พองกับยุบ ไม่มีความรู้สึกอย่างอื่นเข้ามาแทรกซึม เมื่อจิตเป็นสมาธิแล้ว จะรู้สึกเบาโล่ง โปร่ง ไม่นึกไม่ทุกข์ ไม่เคียดคร้อนนั่นคือจิตบริสุทธิ์ ถ้าจิตไม่มีสมาธิ จิตจะมีความฟุ้งซ่าน ฟุ้งเฟื่อนั้นเราเรียกว่า เคียดคร้อนนั่นคือ อกุศลธรรม จิตไม่มีสมาธิเป็นทุกข์ แต่ที่นี้สมาธิธรรมเกิดขึ้นแล้วไม่เป็นทุกข์ กำจัดทุกข์ทำความสงบ ทำความสบายตัวเบาโปร่ง ไม่มีอารมณ์มาแทรกแซงสบายๆ เคนยีนั่นนอน ก็สบายนั่นคือสมาธิ ทำให้เราสบายนี้ผลที่เราจะต้องได้ในปัจจุบันเราจะต้องได้เมื่อทำไปแล้ว ส่วนจะได้ไม่น้อยได้มากนั้นก็ขึ้นอยู่กับความเพียรหรือสติสัมปชัญญะของแต่ละคน”^{๒๐} ดังที่ท่านแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า “ปัญญาภาวนานี้ชื่อว่าเป็นแสงสว่างในโลกทั้งปวง”

^{๑๘} พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, อ้างแล้ว, หน้า ๔๖.

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, อ้างแล้ว, หน้า ๒๘๖.

^{๒๐} พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนฺตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, อ้างแล้ว, หน้า ๔๘.

๓.๒.๓.๒๑ ฟังด้วยดียอมได้ปัญญา

ปัญญายอมเกิดจากการฟัง การศึกษาธรรมะจึงต้องอดทนที่จะฟัง อดทนที่จะศึกษาในสิ่งที่มีจริง เป็นจริง แล้วความเข้าใจถูกเห็นถูกก็จะเกิดขึ้น เพิ่มขึ้นตามลำดับ ในเรื่องนี้ท่านได้กล่าวไว้ ดังตอนหนึ่งในพระธรรมเทศนาว่า “ ครั้นพระสวคมนตรีไม่ฟัง พระก็สวดไปพอพระ โยมก็คุยกัน ผลที่สุดพระก็ขาดสมาธิ อะ.. โยมเขาไม่ฟังแล้ว เขาไม่เคารพพระธรรมแล้ว เขาไม่เอาใจใส่แล้ว เขาไม่ยอมให้สวดนาน เขาไม่ยอมให้สวดหลาย เขาทำพิธีเพื่อจะหลอกคนอื่น พระก็เลยหมดศรัทธาเอวัง เอาเสียง่ายๆ ก็มี เพราะเข้าภาพนั้นไม่เคารพในพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ไม่เคารพในพระธรรม ฟังโดยดียอมเกิดปัญญา ทำเพื่อเป็นมงคลต้องฟังดี คือ ฟังตั้งใจฟัง ถึงแปลไม่ได้ไม่รู้จักศัพท์แสงก็ขอให้ทำจิตปีติโสมนัสในพระธรรมนั้น ก็เกิดกุศลธรรมทางใจ เรียกว่าสะเคาะเคราะห์ มนต์ให้ศีลให้พรเป็นธรรมที่ลึกซึ้ง แล้วก็ตั้งใจรับ ตั้งใจเอา ตั้งใจฟัง ตั้งใจให้ใจสุขสงบเมื่อสวดไป ทำใจเป็นสมาธิขณะจิตที่ฟังสมณะสมาธิ ฟังไป ฟังไป เกิดกุศลธรรม ถ้าตายพบในขณะนั้นจะไปเกิดในเมืองสวรรค์ ไม่ต้องไปสร้างอะไรมากหรอกถ้ามีความรู้ความเข้าใจแล้วก็เกิดกุศลธรรมอย่างนี้”^{๔๕} ดังที่ท่านได้แสดงธรรมไว้ตอนหนึ่งว่า “ฟังด้วยดียอมได้ปัญญาฟังไม่ดีมีแต่ปัญหา”

๓.๒.๓.๒๒ การฟังต้องใช้ปัญญาพิจารณา

การฟังเป็นเหตุให้เจริญปัญญา บุคคลจะรู้ประโยชน์ ก็เพราะปัญญา ประโยชน์ที่บุคคลรู้แล้ว ย่อมนำสุขมาให้ ท่านได้กล่าวถึงการฟังธรรมต้องใช้ปัญญาพิจารณา ดังตอนหนึ่งของพระธรรมเทศนาที่ว่า “เราฟังเรื่องมหาชาติ พระเวสสันดร ชูชก โหดเหี้ยมทารุณดีเยี่ยมฆ่าตีกันหาชาติพอได้ฟังก็ใจหนีคือผอ โกรธแค้นชูชก นี่คือใจเสีย เป็นบาป ฟังเทศน์แทนที่จะเป็นบุญกลับเป็นบาปชื่อว่าฟังไม่ดีเพราะว่า สุตตฺถัง ลมเต ปัญญัง ผู้ฟังดียอมเกิดความคิด แต่ผู้ฟังร้ายยอมเกิดความร้ายอย่างนี้เป็นต้น เราต้องเอาจิตที่มีความเป็นกลาง ไปฟัง เพื่อรู้ความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ เฉยๆ ไม่ได้ไปฟังเพื่อรัก ไม่ได้ไปฟังเพื่อชัง ฟังเอาความเป็นจริงมาเป็นหลักปฏิบัติสำหรับเราต่อไป ให้เกิดประโยชน์นี้คือวัตถุประสงค์ของการฟังพระสูตร คนผู้มีปัญญาแล้วจึงฟังดี ฟังดีคือ ๑) ตั้งใจฟังดีมีมโนการเอาใจใส่ไม่ทำให้เสียงเอะอะโวยวาย ๒) ฟังด้วยความเคารพเรียกว่าฟังดี ฟังแล้วก็รู้ดีในสิ่งนั้นๆ แล้วก็ได้ดีเป็นตัวอย่าง ก็เลยเกิดผลประโยชน์ คนส่วนมากไม่ชอบฟังนัก การให้ทานชอบให้ การรักษาศีล ไม่ค่อยชอบรักษา การฟังก็ไม่ชอบมีคนที่ไม่ได้ถวายทานแล้วได้บุญ อย่ายำให้ขาดทุนพลาดไม่ได้กุศล การฟังเทศน์ฟังธรรม เพื่อหาทางรู้ตัวรู้ผิด เมื่อเรารู้ว่าอันนี้ถูกอันนี้ผิด เราก็จะได้หลีกเลี่ยงแล้วก็ได้ผลมาก แม้เราจะเดินทางเรารู้จักว่าทางสายนี้ขลุขลุขลุขลุกันดาร เราก็ไปในทางสายที่สะดวกสบาย ทางตรง การทำบุญสุนทานเหมือนกัน เมื่อเราเข้าใจแล้วรู้จักทางเลือกคัดจัดสรร

^{๔๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

เท่าที่ควร เราควรศึกษาควรรู้ ควรเข้าใจในการให้ทานศีล ฉะนั้นวิธีการให้ทานรักษาศีลหลายๆ อย่างก็ดี เพื่อความเหมาะสมแก่บุคคลแต่ละคน”^{๔๒}

๓.๒.๓.๒๓ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

วิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ กัมมัฏฐานเป็นอุบายเรื่องปัญญา กัมมัฏฐานทำให้เกิดการ รู้แจ้ง เห็นจริง หมายถึงการปฏิบัติธรรมที่ใช้สติเป็นหลัก^{๔๓} วิปัสสนากัมมัฏฐานบำเพ็ญได้ โดยการพิจารณาสภาวธรรมหรือนามรูป คือ ขันธ์ ๕ อายุขณะอินทรีย์ให้เห็นตามความเป็นจริง คือ เห็นด้วยปัญญาว่าสภาวธรรมเหล่านี้ ตกอยู่ในสามัญลักษณะหรือไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม เท่านั้น เป็นสิ่งที่ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น วิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นกัมมัฏฐานที่มุ่งอบรมปัญญาเป็นหลักคู่กับ สมถะกัมมัฏฐาน ซึ่งมุ่งบริหารจิตเป็นหลัก

ในเรื่องนี้ พระครูโพธิสารคุณท่านได้สอนการปฏิบัติธรรม ทั้งโดยการเทศนา การจัดอบรม การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้ง ๗ ราวาสและพระภิกษุสงฆ์ ดังนั้น จึงขอนำเสนอสรุป การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และตัวอย่างพระธรรมเทศนาโดยย่อ ดังนี้

หลักการและวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานของท่าน โดยเริ่มจากบุพกิจเบื้องต้น เช่น การเตรียมตัว การตัดปลิโพธิ ความกังวลเล็กน้อย^{๔๔} วิธีสมาทานพระกัมมัฏฐาน การเดินจงกรม ท่านกล่าวว่า “การปฏิบัติสมาธิของพระพุทธเจ้า นั้น ต้องเดินจงกรมก่อนนั่งสมาธิทุกครั้ง จะนั่งสมาธิ นานเท่าไร ก็ต้องเดินจงกรมนานเท่านั้น”^{๔๕}

ส่วนวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน แบ่งเป็น ๒ ภาค คือ ภาคทฤษฎี ให้ศึกษาเกี่ยวกับวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๖ อย่าง ธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ อายุขณะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ เป็นต้น เพื่อเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา เสร็จแล้วก็สอนภาคปฏิบัติต่อไป คือการเดินจงกรม การนั่งสมาธิ นอกจากนั้น ยังกล่าวถึงปกิณกะธรรมเล็กๆ น้อยในการปฏิบัติ เช่น คำว่า หนอ สติสัมปชัญญะในไตรลักษณ์ ว่ามี

^{๔๒}พระครูภาวนาโพธิคุณ คร., (สมชาย กนตสีโล), ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์, อ่างแล้ว, หน้า ๗๗.

^{๔๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, อ่างแล้ว, หน้า ๓๗๔.

^{๔๔}หลวงคาโพธิ์ (พระครูโพธิสารคุณ), วิปัสสนาวิธี ทฤษฎีและปฏิบัติ, (ขอนแก่น : หจก. กลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๔๖.

^{๔๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

ความจำเป็นและสำคัญเพื่อกำหนดปัจจุบันขณะ และเห็นตามความเป็นจริงถึงการเปลี่ยนแปลง
ไม่ให้ยึดติด

การสอนวิปัสสนานั้นท่านสอนตามหลักสติปัฏฐาน ๔ คือ กาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อ
เป็นแนวทางเฉพาะ ซึ่งเป็นคำสอนโดยตรงอันเกิดจากประสบการณ์ที่ได้ปฏิบัติมาเป็นเวลานาน
และชำนาญ รู้และเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง โดยการกำหนดรู้อารมณ์ในปัจจุบันขณะ และมีให้กำหนดลม
หายใจ หรือมีให้กำหนดที่คำพูด แต่เป็นการกำหนดการเคลื่อนไหวของท้อง อากาศพองและยุบ
พร้อมกับการกำหนดรู้อยู่เสมอนี้เป็นการปฏิบัติในอิริยาบถปีพพะ กายานุปัสสนาสติปัฏฐานสูตร^{๖๖}
“นิสิโน โน วา นิสิโน โนมุหิติ”^{๖๗} แปลว่าเมื่อนั่งก็รู้ผู้นั่ง “กาเย กายานุปัสสี วิหริติ”^{๖๘} แปลว่าเฝ้าดู
ภายในกาย เมื่อพองยุบหายไปจัดเป็นอารมณ์วิปัสสนา ๓ ประการ คือ จิตเสพสมาธิสูงมาก แสดงว่า
จิตกำลังเดินญาณ อันเป็นสภาวะธรรมของวิปัสสนาญาณ และแสดงว่าเราเกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์
(อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน เมื่อเกิดเวทนาขึ้น ให้เอาจิตที่หน้าท้องมาสัมผัส
ที่เวทนา แล้วภาวนาตามอาการของเวทนา เมื่อหายแล้ว เอาจิตไปจับที่ท้องแล้วภาวนา พอง-หนอ
ยุบ-หนอ ต่อไป จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน นั่งนานๆ บางครั้งจิตอาจเกิดฟุ้งซ่าน ท่านให้นำจิตจากที่
ท้องมาสัมผัสที่หัวใจ แล้วภาวนาในใจว่า ฟุ้งซ่านหนอ ภาวนาจนจิตหายฟุ้งซ่านเอาจิตไปจับที่ท้อง
แล้วภาวนา พอง-หนอ ยุบ-หนอ ต่อไป ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน บางครั้งนั่งนานเกิดธรรมารมณ์
จากอายตนะทั้ง ๖ เช่น ดาเห็นรูป เกิดรูปารมณ์ ให้นำจิตมาสัมผัสอาการแล้วภาวนาตามอาการที่เกิด
เช่น ดาเห็นรูปนิมิต (ขณะหลับตา ซึ่งจัดเป็นรูปารมณ์) ให้นำจิตจากที่ท้องมาสัมผัสที่ตาแล้วภาวนา
เห็น-หนอ จนกว่ารูปนั้นจะหายไป เรียกว่าเรามีสติรู้ธรรมในธรรม ซึ่งตรงกับภาษาบาลีว่า “ธัมมา
นุปัสสนาสติปัฏฐาน”^{๖๙}

การสอบอารมณ์ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีความเข้าใจที่ถูกต้องตามเกณฑ์ของวิปัสสนาญาณ ๑๖
และสามารถดำเนินคนไปสู่เป้าหมายของการปฏิบัติได้โดยไม่ไขว้เขว

นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึง ธรรมที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติวิปัสสนา คือความเพียร (อาตาปี)
ความรู้พร้อมทุกขณะ (สัมปชาโน) และความมีสติ (สติมา)^{๗๐}

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๖๗} ที.ม. ๑๐/๓๗๕/๓๐๘.

^{๖๘} ที.ม. ๑๐/๓๗๕/๓๐๘.

^{๖๙} ที.ม. ๑๐/๓๘๒/๓๑๖.

^{๗๐} พระครูโพธิสารคุณ , ปฏิบัติวิปัสสนาให้ถูกทาง, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (ขอนแก่น : หจก.โรง
พิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗.

วิธีรายงานต่อพระอาจารย์ คือผู้ปฏิบัติตอบคำถามที่ท่านถามนั้น เพื่อเข้าใจได้ถูกต้อง รูปแบบในการสอนวิปัสสนา มี ๕ ขั้นตอนคือ บรรยายให้ฟัง ยกอุปมาให้ฟัง เล่าประสบการณ์จริง ให้ฟัง สอนให้อยากทำและให้มีกิจกรรมกลุ่ม คือปฏิบัติร่วมกันเป็นคณะ

เวลาในการปฏิบัตินั่งกำหนดครั้งหนึ่งท่านเรียกว่า บัลลังก์หนึ่ง เช่น ๓๐ นาที ๔๐ นาที ๕๐ นาที หรือ ๑ ชั่วโมง ในการปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อเป็นการปรับอินทรีย์ให้เสมอกัน โดยกำหนดเดินจงกรมและนั่งสมาธิใช้เวลาเท่ากัน^{๑๑}

สารธรรมในแนวการปฏิบัติ

พระครูโพธิสารคุณ ท่านได้แสดงธรรมในแนวปฏิบัตินี้ มากมาย หลายโอกาสนอกจากหลักการปฏิบัติจากการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว ได้แก่ เรื่อง นิพพานเดี๋ยวนี้, อริยบุคคล, บั้งไฟพญานาค, จิตว่าง, สุตตญาณ, พุทธะในใจ, เจตนา กับ เหตุผล, มาร กาม สติ, ผู้พ้นโลก ไครสร้างเรา ฯลฯ ผู้วิจัยขอหยิบยกสารธรรมในแนวปฏิบัติของท่านมาแสดงพอเป็นตัวอย่างดังนี้

จิตว่าง^{๑๒}

จิตว่าง คือ สภาวะที่จิตว่างจากความคิดปรุงแต่ง รับรู้ทุกอย่างแต่ไม่ปรุงแต่งใด ๆ ในเรื่องนี้ ท่านกล่าวว่า “คำว่า จิตว่าง มันว่างอย่างไร ก็จิตมีอารมณ์อยู่ ๒ อย่าง คือ อวิชารมณ์ และ อนิจจารมณ์ แล้วมันจะว่างได้อย่างไร จิตเป็นกุศลว่างจากอกุศล ถ้าจิตว่างจากกุศลแต่เต็มไปด้วยอกุศล ขณะโทสะเกิดขึ้นเต็มไปด้วยโทสะ แต่ขณะนั้น อโทสะไม่มี จิตตอนนั้นจึงว่างจากอโทสะ แต่เต็มไปด้วยโทสะ ขณะจิตเป็นบุญเป็นกุศลว่างจากบาปเป็นกุศลลาธัมมา ขณะที่โทโสโมโหเกิดขึ้นนั้นจิตเป็น อกุศลลาธัมมา มีแต่บาปว่างจากบุญกุศล จิตกามาวจรจิต คนที่จิตเป็นไปด้วยกามาวจรจิต แต่ว่างจากรูปาวจรจิต คือจิตธรรมดา เป็นกามาวจรจิต จิตของคนเมื่อเข้าฌานได้ฌาน จิตเป็น รูปาวจรจิต รูปาวจรจิต เป็นจิตที่ได้ฌานแล้วนั้น จิตเป็น รูปาวจรจิต เต็มไปด้วยรูปาวจรจิต แต่ว่างจากกามาวจรจิต ขณะเข้าฌานอยู่นั้น จิตว่างจากกามาวจรจิต อย่างเราเรียกว่ากามาวจรจิต แต่ถ้าเข้าฌานได้จิตอย่างไรๆ เป็นจิตที่เป็นรูปาวจรจิต เมื่อจิตเข้าฌานอยู่กามาวจรจิตจะไม่มี กามราคะ พหยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจะไม่มี วิจิกิจฉาไม่มี ฉะนั้นการเข้าฌานนิวรรณ์ ๕ ไม่เกิด เพราะนิวรรณ์ ๕ เป็นกามาวจรจิต จึงว่าขณะเข้าฌาน จิตเต็มไปด้วยรูปฌานแต่ว่างจาก กามาวจรจิต นี้คำว่าว่าง แล้วเมื่อเข้ารูปฌาน ๔ ได้แล้วรูปาวจรจิตก็ดับไปไม่มี ว่างจากรูปาวจรจิต เต็มไปด้วย อรูปาวจรจิต แต่เมื่อจิตเจริญฌาน หรือเอาฌานมาเป็นอารมณ์ เต็มไปด้วยฌานแล้ว พอดีฌานเป็นองค์เป็น

^{๑๑} หลวงคาโพธิ์ (พระครูโพธิสารคุณ), วิปัสสนาวิธี ทฤษฎีและปฏิบัติ, (ขอนแก่น : หจก. กลังนานาวิทยา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๗.

^{๑๒} พระครูโพธิสารคุณ, ปฏิบัติวิปัสสนาให้ถูกทาง, อ่างแล้ว, หน้า ๒๘.

ฐานของวิปัสสนา ได้บรรลุโสดายิกขมาน ไปแล้ว นั้นเรียกว่าได้มรรคจิต แล้วเป็น โลกุตรจิต จิตเป็น ด้วยมรรคจิต หรือ โลกุตรจิต แต่ว่างจาก โลภียจิต กามาวจรจิต รูปาวจรจิตนี้เป็น โลภียจิต แต่เมื่อ เข้ามานได้มรรคจิต โลกุตรเท่านั้นจะไม่มีจิตมีแต่ โลกุตรจิตอย่างเดียว โลกุตรจิตคือจิตที่ข้ามพ้นจาก โลก โลกคืออะไร กามาวจรจิตนั้นแหละเรียกว่า โลก อรูปาวจรจิตนั้นเรียกว่า โลก หรือ กามภพ รูป ภพ อรูปภพ นั้นแหละเรียกว่า โลก รูปาวจรจิต จิตที่มีมาน อรูปาวจรจิต จิตไม่มี อรูปภพนี้เรียกว่า โลภียจิต เต็มไปด้วยโลกุตรจิตนี้คำว่า ว่างๆ อย่างนี้ ไม่ได้หมายความว่าไม่มีอะไร หรือว่า สัพเพ ธมมา อนตตา ธรรมทั้งหลายไม่มี หลวงพ่อแปลว่าไม่มีอตตา อนตตา,อตตา แปลว่า มี อนตตา แปลว่าไม่มี แต่ถ้า สัพเพ ธมมา อนตตา ธรรมทั้งหลายไม่มี คือหมวดกามาวจรจิตทั้งสิ้น ไม่มีกาม ทั้งสิ้น แต่มีโลกุตระ แต่โลกุตรเป็นอย่างไร คนที่เข้าถึงเท่านั้นรู้ได้ เป็น “ปัจจุตัง สันทิฏฐิโก” รู้เอง คนที่เข้าถึงจะรู้เอง อันนั้นคำว่าไม่มี คือไม่มีอย่างโลกเขามี ไม่มีอย่างเราๆ เราเห็น เราเข้าใจ ว่างก็คือ สุญญตา การที่คนเราเห็นความว่างก็คือเห็นนิพพาน^{๓๓}

แยกแยะนามออกแล้ว ไม่มีอะไร โดยวิปัสสนา จึงเห็น โลกเป็นของว่าง ว่างในสุญญตา นั้นในโมฆราช นั้นคือเห็นสังขารว่าไม่ใช่คนไม่ใช่สัตว์ มองโลกให้เป็นของว่าง คือ มัจจุราชจะไม่มี แก่เธอ โลกนั้นได้แก่กายใจ หรือ รูปนาม (ขันธ ๕) นี้แหละได้แก่โลกเมื่อทำให้แจ้งเป็นอนิจจัง ทุก ขัง อนัตตา แล้วมันไม่มีอะไร มีแต่ นิพพาน นิพพานคือ ความว่างจากโลก และเมื่อว่างแล้วไม่มีธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ มันจะตายเกิดอย่างไรได้ มันเกิดไม่ได้เพราะมันไม่มี ธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ ความตายเป็นส่วนที่ มันอยู่ในธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ แต่เมื่อว่างแล้ว ธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ อย่างเราๆนี้ ไม่มีในที่นั้น ในนิพพานนั้น อย่างที่เราๆนี้เรียกว่าว่างในคำว่า “สัพเพ ธมมา อนตตา”^{๓๔} หรือคำว่านิพพาน หรือ อนัตตา ไม่ได้ หมายความว่า ไม่มีอะไรเลยมีอย่างเราไม่มีนี่ให้เข้าใจคำว่า สุญญตา หรือว่าไม่ อตตา อนัตตา ให้เรา เข้าใจตามนี้ ในความหมายทางพระพุทธศาสนา คำว่าไม่มีอย่างเราๆนี้หมายความว่า ขอยกตัวอย่าง ที่ เคยกล่าวมาแล้วว่า พวกเราได้มานแล้วเห็นว่า มันทุกข์เพราะมีจิตใจ ก็ได้มานคตขณได้แล้ว ก็ คตแล้วที่ทำไม่ให้มีจิตใจมีแต่รูปนาม คตแล้วก็ไปเกิด อันนั้นพวกนี้อยากจะทำให้จิตว่าง แต่ว่างจาก จิตจริงๆ เต็มไปด้วยรูปมีแต่รูปไม่มีจิต จึงว่าอสังขล เมื่อปฏิสนธิจึงเรียกว่าเอกโวกลภูมิ ปฏิสนธิด้วย ขันธ์ๆเดียว คือปฏิสนธิด้วยรูปอย่างเดียว ขันธ์อย่างเดียว ก็ทำให้จิตว่างมีแต่รูป และพวกอรูปภพ นั้นเห็นว่า ไม่มีกายอย่างมนุษย์ มันไม่มีกายเสียดังมันจะกินได้หรือเปล่า อรูปภพนั้นไม่มีร่างกาย มีแต่ความคิดและที่สุกก็มีแต่นามไม่มีรูป จิตเต็มไปด้วยจิต อรูปเต็มไปด้วยจิตแต่ว่างไปจากรูป ไม่มี รูปเลยเพราะเห็นว่ารูปเป็นภัยก็เลยไม่ยอมยกมี นี้พวกได้มาน ในสมัยก่อนเราจึงรู้กันว่าชนบางพวกมี

^{๓๓} พระครูโพธิสารคุณ, ปฏิบัติวิปัสสนาให้ถูกทาง, อ่างแล้ว, หน้า ๒๘.

^{๓๔} ต.ส.พ. ๑๘/๓/๓ ; พุ.ธ. ๒๕/๓๐/๕๑.

ขั้น ๕ พรหมรูป อสัณฺญีไม่มีขั้น ๕ มีแต่รูปขั้น พรหมรูปพรหมมีขั้น ๔ ไม่มีรูปขั้นอันนี้ อีกอันหนึ่ง

๓.๒.๓.๒๔ คติธรรม

ในส่วนของคติธรรมที่เกี่ยวกับภาวนามยนี้ท่านได้กล่าวถึง การเข้าวัดให้ถึงวัดจริง ๆ นั่นคือ การเข้าไปปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อลดละกิเลส การมีสติรู้อยู่ในปัจจุบันขณะ ปล่อยวางจาก ขั้น ๔ อันเป็นสมมุติบัญญัติ มายึด ลัทธิธรรม เพื่อเป้าหมายอันสูงสุดคือนิพพาน ดังตัวอย่างคติธรรม ที่จะนำเสนอต่อไปนี้

๑) เข้าวัดไม่เห็นวัด^{๕๕}

เข้าวัดเห็นคนและต้นไม้ ยังไม่ใช่เข้าวัดจริงดังความหมาย

นั่งวิปัสสนารู้เห็นแค่ภายใน จึงจะใช่แน่ชัดเห็นวัดจริง

หมายความว่า การเข้าวัดโดยไม่ตั้งใจว่าจะเข้าไปเพื่อทำความดี เข้าไปเพื่อจะได้บุญ ได้ปัญญา เข้าไปเพื่อลดละกิเลสค้นหา โดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไม่เรียกว่าเข้าวัด

คติธรรมนี้ หากมองในมุมมองของโลกียธรรมก็จะชี้ให้เห็นว่าการเข้าวัดนั้นเข้าไปเพื่ออะไร เมื่อเข้าไปแล้วจะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง และเมื่อมองอีกมุมหนึ่งก็มีความหมายในแง่โลกุตรธรรมก็คือการเข้าไปวัดเพื่อลดละกิเลสค้นหาและการเจริญสติ โดยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๒) มีสติ มีเงิน^{๕๖}

สติมี เงินมา สติมา เงินมี

สติหนี เงินหมด สติลด เงินฉิบหาย

หมายความว่า จงใช้จ่ายอย่างมีสติไม่หลงไปตามกิเลส ซึ่งนำไปสู่อบายมุขทำให้หมดตัว

๓) โลกาวัดณ์กับธรรมาวัดณ์^{๕๗}

ท่านจะวิ่งตามโลก หรือท่านจะให้โลกวิ่งตามท่าน

ถ้าหากท่านวิ่งหนีโลก โลกก็จะวิ่งตามท่าน

ถ้าหากท่านวิ่งตามโลก โลกก็จะวิ่งหนีท่าน

ธรรมาวัดณ์ “ทันเหตุ ทันผล ทันคน ทันโลก ทันกาล ทันธรรม

^{๕๕} พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนฺตสีโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๘, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๗.

^{๕๖} พระครูโพธิสารคุณ , ปฏิบัติวิปัสสนาให้ถูกทาง, อ้างแล้ว, หน้า ๒๒๔.

^{๕๗} พระครูภาวนาโพธิคุณ ดร., (สมชาย กนฺตสีโล), โพธิธรรมกถา, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๔), หน้า ๒๕.

หมายความว่า การวิ่งตามกิเลส ท่านก็จะไม่มีวันที่จะพบกับความสุข แต่ถ้าละกิเลสได้ ท่านก็จะพบกับความสุขที่แท้จริง

๔) มรดกธรรมนำออกจากทุกข์^{๘๘}

สติมา ทุกข์หนี

สติมี ทุกข์หมด

สติลด ทุกข์มา

นั่นจึงควรมีสติ อย่าประมาท

หมายความว่า ในการทำวิปัสสนากัมมัฏฐาน จะต้องใช้สติเป็นตัวเข้าไปกำหนดปัจจุบัน อารมณ์ของ รูป-นาม ได้ และเกิดปัญญาให้เห็นตามความเป็นจริงสามารถตัดกิเลสได้ เป็นการดับทุกข์ แต่การขาดสติทำให้มีอวิชชาและกระทำสิ่งอันเป็นอกุศลกรรมซึ่งนำมาซึ่งทุกข์ ดังนั้นจึงควรมีสติ อยู่เสมอไม่ประมาท จัดเป็นจริยธรรมระดับสูง จุดมุ่งหมาย เป็นคติธรรมที่สอนทั้งบุคคลทั่วไป และ พระภิกษุสงฆ์

๕) หลักวิปัสสนา รู้ละ^{๘๙}

ไม่หลงอดีต ไม่ติดอนาคต

กำหนดปัจจุบัน รู้ละ รู้ละ

อย่าติดบัญญัติ เอาปรมาตถ์เป็นอารมณ์ แล้วจะพบความว่าง สุนฺณุตตา

หมายความว่า ให้มีจิตรู้อยู่ในปัจจุบันขณะ ปลดอวางจากขั้น ๕ ซึ่งเป็นบัญญัติ หรือสมมุติ ยึดถือ สัจธรรม อันเป็นปรมาตถ์ได้ ก็จะถึงซึ่งนิพพาน

๖) อมตวาจาหลวงปู่^{๙๐}

ไม่หนี ไม่สู้ ไม่อยู่ไม่ไป ไม่ไล่ ไม่ตาม ไม่เอาสักอย่าง

ทำจิตให้ว่าง ปลดอวางทุกสิ่ง

หมายความว่า ไม่หนี เราไม่สามารถจะหนีจากกรรมที่เราสร้างขึ้นเอง ด้วยการปรุงแต่งและ เกิดกิเลสตัณหาขึ้น ไม่สู้ คือไม่สู้หรือคิดเอาชนะด้วยกิเลสตัณหา ไม่อยู่ คือไม่อยู่ด้วยอำนาจกิเลส ตัณหา ไม่ไป ไม่ไล่ ไม่ตาม ไม่ไปด้วยกิเลสตัณหา หรือไปตามอารมณ์ ตามอำเภอใจของตนเอง เพราะการไปอย่างนั้นเป็นอำนาจของกิเลส แต่ต้องให้ไปตามอำนาจของสติ ซึ่งเป็นตัวกุศลแท้ๆ การ มีสติ สัมปชัญญะคือการอยู่ด้วยธรรม ให้มีสติรู้จกยังคิด กุณฺสติ รู้เท่าทันอารมณ์แล้ววางเฉยไม่ไป ตามอารมณ์ ไม่เอาสักอย่าง ให้รู้จักปลดอวาง ไม่ยึดติดกับสิ่งที่เกิดขึ้นทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ให้รู้เท่าทันสิ่งนั้น ทำจิตให้ว่าง ปลดอวางทุกสิ่ง คือ ว่างจากอารมณ์ ราคะ โทสะ โมหะ จิตว่างปลดอวาง สิ่งที่เกิดจาก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเราปรุงแต่งมาเรื่อย ๆ จนไม่มีวันจบสิ้น ทำให้เกิดกรรม

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘.

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๔.

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘.

และการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร เมื่อเราหยุดการปรุงแต่งก็จะทำให้จิตว่างจากกิเลสและเข้าสู่ นิพพาน คือ ความว่างอย่างยิ่ง “นิพพานํ สุขญ”^{๑๑๑}

๓.๓.๒๕ ภาพปริศนาธรรม

ในส่วนของภาพปริศนาธรรมที่เกี่ยวกับภาวนามัย เป็นการแสดงเนื้อหาที่สะท้อนถึง ชีวิตคืออะไร เหตุแห่งทุกข์ และการพัฒนาตน ในด้าน สมานิ และปัญญา เพื่อให้พ้นจากทุกข์ในหลายแง่มุมโดยผู้วิจัยใช้ภาพถ่ายจากศาลาโพธิสาร ๑๒ วัดโพธิ์โนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และอธิบายความหมายของภาพเพื่อให้เข้าใจตามลำดับดังนี้

๑. ภาพที่สะท้อนถึงชีวิต

ชีวิตของคนเรานั้น ประกอบด้วยธาตุ ๔ ชั้น ๕ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า รูปและนาม ชีวิตของคนเราที่เกิดมาเปรียบเหมือนการเดินทางไกลต้องผจญกับภัยอันตรายรอบด้าน ทั้งสุขและทุกข์ ผู้มีปัญญาจะต้องเข้าใจสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นอย่างมีสติ ไม่ประมาทในชีวิต ไม่หลงไหลมัวเมาไปกับโลกธรรม ๘ และต้องเข้าใจกฎธรรมชาติที่ไม่อาจบังคับบงการได้ นั่นคือ ไตรลักษณ์ ซึ่งหลวงปู่ได้สะท้อนหลักธรรมเหล่านี้จากภาพปริศนาธรรมดังต่อไปนี้

ภาพที่ ๖ หาบช่างชาแมว

ได้ไกล ส่วนกายเหมือนช่างนั้นไม่่อง ัวเหมือนจิต

หมายถึง ชีวิตของคนเราซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบสองส่วนใหญ่ๆ คือ รูปกับนาม รูป คือ กาย นาม คือ จิต รูปเปรียบเหมือนกับช่างตัวใหญ่ ส่วนจิตเหมือนแมวตัวเล็กๆ แต่ช่างและแมวก็นำให้เกิดสมดุลในการหาบได้ เนื่องจากจิต ซึ่งเล็กเหมือนแมวแต่มีพลังอำนาจมากกว่าช่าง หรืออาจมองอีกทางหนึ่งคือ จิตนั้นมีความไว เหมือนแมวที่ปราดเปรียวไป

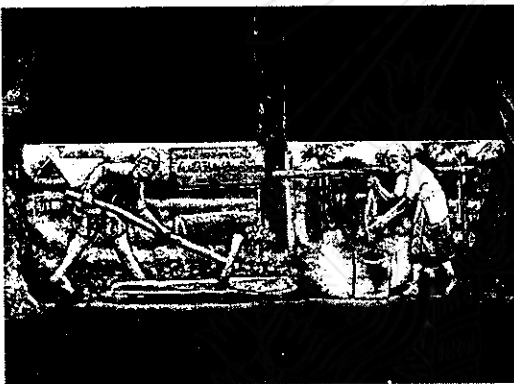
^{๑๑๑}ป.ธ. ๒๕/๒๕๑/๑๓๑.

ภาพที่ ๗ คันทิเทียวทางเว้ง ให้ห่าฮ่มมาบังหัว คันทิเทียวทางไกล ไถ่องให้มีพร้อม

หมายถึง ชีวิตนี้เปรียบเหมือนกับการเดินทางไกล จะต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ ทั้งสุขทุกข์ ชรา มรณะ และ โลกธรรม ๘ ต้องเตรียมรับมือ การจัดการกับความทุกข์ที่จะเกิดด้วยสติปัญญา ให้รู้เท่าทันทุกข์ ดังนั้นการดำเนินชีวิตจึงไม่ควรประมาท เช่นเดียวกับการเดินทางไกลต้องเตรียมเสบียงให้พร้อม ก่อนการเดินทางไกล ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา

ภาพที่ ๘ ขุดเหื่อไว้ประสงค๋ข่มฝิ่ง เก็บคั้งไว้ประสงค๋ยอมเครื่องใหม่

หมายถึง ชีวิตของคนเราเกิดมาต้องเวียนว่ายในวัฏสงสาร ดังนั้น จึงไม่ควรตั้งอยู่ในความประมาท ควรมีการเตรียมความพร้อมเจริญสติปัญญาด้วยความเพียร ความอดทนไม่ประมาทในชีวิต เพื่อจะได้นำทางไปสู่ความพ้นทุกข์ในที่สุด

ภาพที่ ๙ แมงเม่าบินอยู่ฟ้า บ่ มีมันปากอึ้งยาง

หมายถึง เตือนสติไม่ให้หลงไหล มัวเมา ในโลกธรรม ๘ ให้คิดอยู่เสมอว่า สรรพสิ่งไม่เที่ยง (อนิจจัง) เป็นทุกข์ (ทุกขัง) ไม่อยู่ในอำนาจ (อนัตตา) และไม่มีอะไรที่แน่นอนมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง และที่สุดก็หนีไม่พ้น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย ดังเช่นแมลงเม่าที่หลงตนว่าบินได้แต่ก็ยังไม่พ้นภัยจากอึ้ง

ภาพที่ ๑๐ สี่คนหาม สามคนแห่ หนึ่งคนนั่งแคร่ สองคนตามส่องทางนำกัน

หมายถึง การมีปัญหาผู้เท่าทันกฎธรรมชาติ สี่คนหามคือธาตุทั้ง ๔ สามคนแห่คือ ไตรลักษณ์ หนึ่งคนนั่งแคร่ คือจิตที่เป็นนาย คอยบงการ สองตามนำกัน คือผลแห่งการกระทำคือบุญและบาป

๒. ภาพที่สะท้อนถึงทุกข์

ความทุกข์นั้นเกิดจาก การเกิดในแต่ละครั้งของสัตว์ทั้งหลาย เพราะมีเกิดก็ต้องมีเจ็บ มี ความแก่ หนีความตายไม่พ้น มนุษย์เราเกิดมาก็ลำบากเพราะความอยากในกิเลสตัณหา เพราะ อวิชชาทำให้ก่อกรรม วนเวียนไม่จบสิ้น การที่ติดอยู่ในกิเลสตัณหาทำให้มีความยึดมั่น ถือมั่นยึดโยง ไว้เหมือนบ่วงที่ผูกคอ ไม่ยอมปล่อยวางให้ต้องวนเวียนอยู่ในกองทุกข์ ความสุขและความทุกข์เป็น ของคู่กันถ้าไม่มีความทุกข์เราก็ไม่รู้ว่าคุณค่าความสุขคืออะไร ดังภาพที่นำเสนอต่อไปนี้

ภาพที่ ๑๑ กวางกินหมากขามป้อม ช่วงไปคาคอม่้ง มั่งปั้งสามมือ กระทบตายเป็น กระทบตายเป็น แล้วเห็นอันผัส่นำนำ

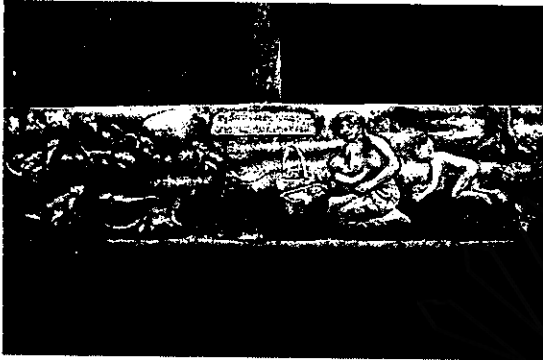
หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัย ปฏิจสงมุปบาท สายเกิด (ทุกข์) ที่ว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็จึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้ก็จึงเกิด ถ้ามอง ในทางโลกียธรรม แสดงให้เห็นว่าหากคนใดทำ ตามกันไปโดยไม่มีสติคิดพิจารณา ว่าถูกหรือผิด ก็จะมีผลต่อสังคมโดยรวม

ภาพที่ ๑๒ ความอึดลูก คือเชือกผูกคอ ความอึดเมีย คือปอผูกตอก ความอึดมูลมัง คือปอผูกขา

หมายถึง ความรัก ความผูกพันที่มนุษย์มีต่อ ลูกหลาน สามภรรยา ทรัพย์สินเงินทองเป็นบ่วง เป็นเหตุให้เกิดความยึดมั่น ถือมั่นว่าตัวกู ตัวกูขอ ของกู ไม่ยอมปล่อยวางทำให้ต้องวนเวียนอยู่ในกองทุกข์

ภาพที่ ๑๓ หนูเต็มบ้านจึงเห็นคุณแม่วดกแขวนแอมวจึงเห็นคุณพ่อแม่

หมายถึง เมื่อคนเรามีความทุกข์ จึงค่อยคิดถึงคุณค่าของความสุข เปรียบเหมือนคนเกิดมาต้องอาศัย พ่อ แม่ เมื่อยังไม่เคยเป็น พ่อ แม่ ก็ไม่อาจเข้าใจอย่างลึกซึ้งของคำว่าลูก^{๑๑๒}

๓. ภาพที่สะท้อนการสร้างบุญกุศล

ทางเดินของชีวิตมีให้เลือก ๒ ทาง คือทางบุญ และทางบาป ซึ่งทางบุญนั้นก็จะนำชีวิตไปสู่สุคติในอนาคต ส่วนทางบาปก็จะนำไปสู่อบาย บุญเกิดได้หลายทาง ดังหลักกรรมกุศลกรรมบถ ๑๐ ในการทำบุญ หรือการทำความดีนั้นเป็นเรื่องเฉพาะตน ทำแทนกันไม่ได้และและสิ่งที่จะบอกว่าเป็นดีหรือเลวอยู่ที่ใจ และผลของการกระทำ ในการทำบุญนั้นจะต้องมีสติพิจารณาว่าสิ่งใดควร ไม่ควร ไม่ทำไปเพราะความหลงผิด และในการปฏิบัติธรรมเพื่อให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นจะต้องมีพลังเสริม คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิและปัญญา ที่เรียกว่าพละ ๕ โดยต้องปรับให้สมดุลกัน ดังภาพปริศนาธรรมที่น่าเสนอต่อไปนี้

ภาพที่ ๑๔ ทางสองเส้นตามใจลิเทียมไต่ มักเส้นถึงเส้นได้ ตามใจเข้าแต่ลิเทียม

หมายถึง ทางบุญกุศลกรรมบถ และทางบาปอกุศลกรรมบถ ซึ่งมนุษย์สามารถเลือกเดินได้ หากต้องการไปสู่สุคติภูมิก็ให้ประกอบบุญกุศล ถ้าประกอบอกุศล คือการทำบาปทั้งปวงก็จะไปสู่ ทุกคติภูมิในที่สุด

^{๑๑๒} พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร), (สมชาย กนุดสีโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๖, อ่างแก้ว, หน้า ๕๑.

ภาพที่ ๑๕ เปิดเป็นผู้ใจ ใจเป็นผู้ฝึก ใจใจเดือนเป็นผู้เลี้ยง บุญได้แก่ผู้ใด

หมายถึง การทำดีบางทีก็ต้องพึ่งพาอาศัยพี่น้อง
พวกพ้องเพื่อนฝูง ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ในหลัก
กุศลกรรมบถ ๑๐ ว่าบุญเกิดขึ้นได้หลายทาง
หลายอย่างและหลายกิจกรรม คนที่แตกต่างกัน
ก็อาจช่วยเหลือกันได้ถ้ามีจิตเป็นกุศล ย่อมได้
บุญ^{๑๑๑}

ภาพที่ ๑๖ ของบ่อเป็นตาจ้ำ อย่าได้ยื่นมือลง ของบ่อเป็นตาคัด อย่ากินสิพวนท้องของบ่อเป็น
ตาส้ม อย่ากินลงลิขมปาก มันสียากแก่ท้องเที่ยวขี้ยังกิน

หมายถึง การใช้สติปัญญาพิจารณาอาหารก่อน
บริโภค ถึงคุณค่า และความมีประโยชน์ต่อ
ร่างกาย หรือการใช้สติพิจารณาว่าสิ่งใดควรทำ
และสิ่งใดไม่ควรทำ

ภาพที่ ๑๗ บุญนี้มีไม้ปิ่นแจก บ่ออ่อนແກออกได้คือไม้ผ่างกลาง คือจ้งเฮากินเข้าผู้ใดกันผู้
นั้นอิมบ่ห่อนไปอิมท้องคนอื่นนั้นผู้บ่กิน

หมายถึง เรื่องของคุณธรรม คุณงามความดี
ทั้งหลายทั้งปวง ทั้งบุญและบาปเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น
ได้เฉพาะตน ใครทำคนนั้นก็

^{๑๑๑}พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร), (สมชาย กนฺตสีโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๖, อ่างแก้ว,
หน้า ๕๗.

ภาพที่ ๑๘ ถึงว่าเป็นอีแอ้ง กลิ่นแสงโตหมิ่นสาบ บาปบ่อยได้สร้าง กรรมฮ้ายนั้นบ่มี
เปรียบดั่งคนผู้ฮ้าย อยากรายแอ้งบ้างแน่เด้อ

หมายถึง ความแตกต่างทางด้านรูปร่าง
หน้าตาภายนอก บอกไม่ได้ว่าเป็นคนดี หาก
อยู่ที่การทำความดี

ภาพที่ ๑๙ ไม่ค้ำกล้วย กล้วยค้ำไม้

หมายถึง คนเมื่อดำเนินมาถึงจุดสูงสุดของชีวิต
เหมือนต้นกล้วยที่โตเต็มที่ที่มีทั้งเครือและหัว
ปลีทำให้มีน้ำหนักมากต้องใช้ไม้ค้ำยันไม่ให้
ล้มเหมือนคนก็ต้องมีคุณธรรมเพื่อให้ชีวิต
มั่นคงแข็งแรง สร้างสมบุญบารมีด้วย พล
กรรม ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา

๔. ภาพที่สะท้อนการศึกษาธรรม

บางคนไม่รู้หน้าที่ของตนเช่นเป็นพระสงฆ์ควรจะหมั่นศึกษาปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิบัติ บาง
คนก็ใกล้ไกลถิ่นต่างทั้งที่มีของคืออยู่ใกล้ตัว คือคัมภีร์พระพุทธศาสนาแต่มองไม่เห็นคุณค่า ในพระ
คัมภีร์นั้นเป็นสัจธรรม บอกแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องพันทุกข์ได้จริง การปฏิบัติธรรมต้องมี
กัลยาณมิตรเป็นผู้ชี้แนะ โดยผู้รับจะต้องมีโยนิโสมนสิการ คือพิจารณาใคร่ครวญแล้วจึงตัดสินใจ
กระทำการใด ๆ ให้สมควรแก่ธรรม ให้เหมาะสมกับจริตของตนเอง และมีสติไม่ประมาท โดย การ
ปฏิบัติธรรมนั้นจะต้องประกอบด้วยหลักธรรมอิทธิบาท ๔ การศึกษาก็จะต้องหมั่นทบทวนวิชา
ความรู้อยู่เสมอ ในการการปฏิบัติธรรมนั้นจะต้องมีสติรู้เท่าทันสภาวะที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ จิตไม่
ยึดมั่น ต้องปล่อยวางจากการปรุงแต่ง เป็นจิตที่สะอาด สว่าง สงบ เหมือนชีวิตที่อยู่เหนือทุกข์ทั้ง
ปวง สถานที่ในการปฏิบัติธรรมควรเป็นสถานที่เงียบสงบ จะเห็นว่าพระอริยสงฆ์มักจะทำสมาธิใน
ป่าดง บำเพ็ญเพียรโดยสร้างความแข็งแกร่งของอินทรีย์ ๕ อันได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และ
ปัญญา ดังที่หลวงปู่ได้ตรึงตรึงเพื่อบำเพ็ญเพียรในป่า ดังภาพปริศนาธรรมที่นำเสนอต่อไปนี้

ภาพที่ ๒๐ บ้านใกล้ท่าบมึน้ำกิน ช่างปั้นดินปรมีหม้อใช้ เลี้ยงไก่ป๋ได้ยีนเสียงขัน คันอยากไป
สวรรคให้แก้ผ้าในวัดบ้านใกล้ท่าบมึน้ำกิน

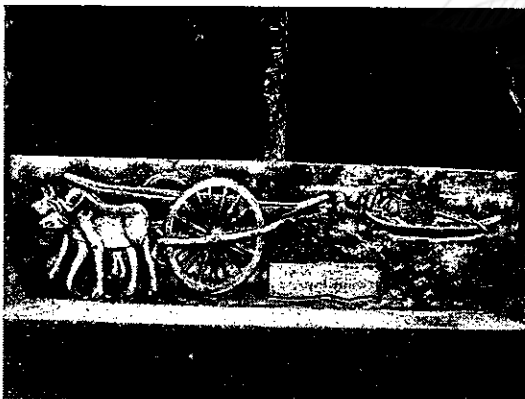
หมายถึง มองไม่เห็นคุณงามความดีของครู
อาจารย์ เป็นคนประเภทใกล้เกลือกินด่าง
ช่างปั้นดินปรมีหม้อใช้ หมายถึง มีลูกเต็มบ้าน
หลานเต็มบ้าน แต่พึ่งไม่ได้
เลี้ยงไก่ป๋ได้ยีนเสียงขัน หมายถึง พระเณรไม่ทำ
หน้าที่ปลุกญาติโยมให้ตื่นจากกิเลส ตัณหา
คันอยากไปสวรรคให้ไปแก้ผ้าในวัด หมายถึง
การเปิดห่อคัมภีร์โบราณในวัดออกศึกษา เรียนรู้
จะได้เกิดปัญญาบรรลพระธรรมคุณ

ภาพที่ ๒๑ เต่าแบกคัมภีร์

อุปมาเปรียบเหมือนคนมีของอยู่ในตัวแต่ก็มอง
ไม่เห็นคุณค่า มีวิชาแต่ขาดจรณะ

ภาพที่ ๒๒ เื่อคาแก้ง เกรียนเห็นยังสีได้แก่ ภาตว่ามาฮอดน้ำ เื่อสีได้แก่เกรียน

หมายถึง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันคนเราอยู่
ในสังคมจะอยู่ตัวคนเดียวไม่ได้ และก็จะเก่งอยู่
คนเดียวไม่ได้ เพราะในบางครั้งบางโอกาสเราคง
ต้องมีความจำเป็นที่จะพึ่งพาอาศัยคนอื่นอยู่บ้าง
อย่างแน่นอน เหมือนการปฏิบัติธรรมต้องมี
กัลยาณมิตร

ภาพที่ ๒๓ สุกคาคัน ป็คือปาดหัวบ่ม เพิ่มบ่มให้ ป็คือเจ้าบ่ม

หมายถึง กระบวนการใช้สติสัมปชัญญะในการดำเนินชีวิต ในทางการศึกษาท่านเรียกว่า ให้เรามีโยนิโสมนสิการคือการพิจารณาไตร่ตรองให้แยกคายเสียก่อนแล้วจึงตัดสินใจในกระทำการใดๆ

ภาพที่ ๒๔ โตใหญ่เอาใส่กันฮ้อย โตน้อยเอาใส่กันหีบ

หมายถึง การรู้จักประมาณในการบริโภค ถ้าเปรียบเหมือนการปฏิบัติธรรม ก็หมายถึง การทำหรือปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม ทำกัมมัญฐานให้ถูกกับสภาวะอารมณ์ และจริตของตน

ภาพที่ ๒๕ นึ่งเช่าเอ็ดใส่หมา ปิ้งปลาเอ็ดใส่แมว

หมายถึง การกระทำที่ขาดสติ ปัญญา ย่อมจะนำความเสียหายมาให้ ดังนั้น การกระทำใด ๆ จึงควรไม่ทำด้วยอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลง

ภาพที่ ๒๖ สีสมน้ำลายให้เหลียวเบี่ยงป้อง เต็มช่วงมองให้เบี่ยงหนาม สีสมน้ำลายให้เหลียวเบี่ยงหน้า
พรวดเข้าอย่าฟันแสง ของเส้นแพงอย่าเข้าใกล้ ได้โชคใหญ่อย่ามัวเมา

หมายถึง ใช้สติพิจารณาให้ถี่ถ้วนก่อนค่อยทำ
การใดๆ จึงจะเกิดผลดี การกระทำใดควร
กระทำด้วยปัญญา มีสติสัมปชัญญะ จะพูด จะ
คิด ทำอะไรย่อมไม่ผิดพลาด

ภาพที่ ๒๗ อยากรวบรวมให้คลาน อยากรวมให้แล่น

หมายถึง การใช้สติพิจารณาให้รอบคอบ ช้าๆ
ค่อยเป็นค่อยไปไม่ประมาทเหมือนการคลาน
แต่จะประสบความสำเร็จได้เร็ว หากประมาท
ขาดสติหุนหันพลันแล่นถึงแม้จะเร็วเหมือนการ
วิ่ง แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จต้องเสียเวลาทำ
ใหม่

ภาพที่ ๒๘ ใจประสงค์สร้าง กลางดงกะว่าท่ง ใจซึ่กร้าน กลางบ้านกะว่าดง

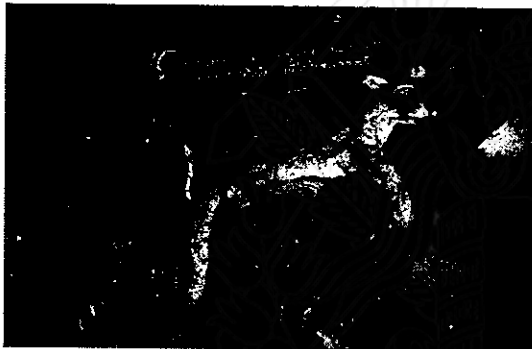
หมายถึง ฉันทะ ความพอใจในงานที่ทำ ตาม
หลักอริยบท ๔ การงานไม่ว่าใหญ่น้อย อยู่ที่
ไหน ยากลำบากเพียงใด หากประกอบด้วย
การทำงานตามหลักอริยบท ๔ คือ ฉันทะ
วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ย่อมก่อให้เกิด
ความสำเร็จได้แน่นอน

ภาพที่ ๒๕ คั่นลีไปข้างหน้า ให้เหลียวหลังกำของเก่า คั่นมะรีดที่ดเท่า เขาถ่อนอย่าลีไป

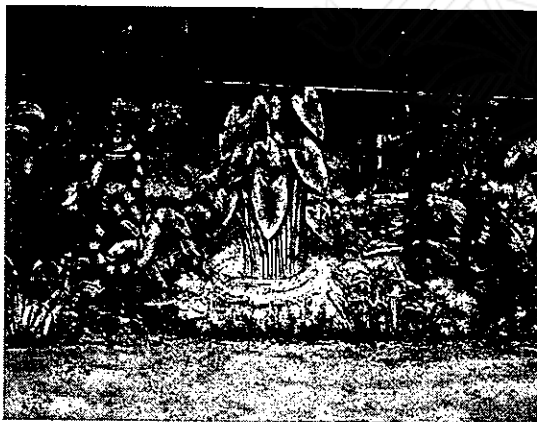
หมายถึง เมื่อได้ของใหม่แล้วอย่าลืมของเก่า เหมือนการปฏิบัติธรรมก็ควรหมั่นทบทวนอยู่เสมอ

ภาพที่ ๓๐ ดงหลวงป่าดเคิ่ง ดงมูลป่าดหมากเหน่ง ดงแสนป่าดอีเก็ง หมี่หม่นซ้างคำชะนี

หมายถึง หลักการพึ่งพาอาศัยกันและกันตามธรรมชาติ ประการที่สอง อย่าประมาทจะทำอะไรก็ตามให้เราพิจารณาให้ถี่ถ้วนด้วยปัญญา มีสติสัมปชัญญะ

ภาพที่ ๓๑ งูกินกบ กบกินงู

หมายถึง สภาวะ ธรรมอันเกิดจากการปฏิบัติธรรม จนจิตมองเห็นทุกข์อริยสัง เกิดปัญญาหยั่งรู้ ขกตนให้หลุดพ้นจากทุกข์ เหมือนกบที่อยู่ในปากงู พอจิตสงบหลุดพ้นจากทุกข์ ไม่ยึดมั่นถือมั่น จิตก็ว่างจากการปรุงแต่ง (สังขาร) สะอาดสว่าง สงบกลายเป็นกบกินงู เหมือนชีวิตที่อยู่เหนือทุกข์ทั้งปวง

ภาพที่ ๓๒ อย่าไขว่คว้าหาเงิน

หมายถึง บุคคลไม่ควรคำนึงถึงอดีตที่ผ่านไป
แล้ว เพราะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด สิ่ง
ที่ควรคำนึงคือ กำหนดสติ รู้อยู่ในปัจจุบันขณะ

ภาพที่ ๓๓ แนวนามช่าง พายสารเผือกผ่อง เกิดอยู่ห้องดงกว้างด้านไพร

หมายถึง ชรรคาช่างเผือกคนทั่วไปเชื่อกันว่า
เป็นสัตว์ที่หายากและเป็นสัตว์มงคล ท่านจึง
นำมาเป็นชื่ออุปมาเปรียบกับพระอริยเจ้า
ทั้งหลายมักจะชอบอยู่ในป่าในดง

ภาพที่ ๓๔ รุกดงค์/วัดป่าภูกระแต

หมายถึง ราลึกถึงอดีต การออกจาริกรุกดงค์ในป่าใหญ่หลายแห่ง และประสบการณ์การผจญ
กับภัยต่างๆสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่และเพื่อบันทึกประสบการณ์อันทรงคุณค่าของท่านไว้ และเป็น

อนุสติเตือนใจแก่บรรดาศิษย์ทั้งหลายให้เห็นความเพียรของท่าน โดยสร้างความแข็งแกร่งของอินทรีย์ ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และ ปัญญา

สรุปว่า จากการศึกษาวิจัยมาทั้งหมด พบว่าสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) ตามที่ปรากฏในภาพวาดปริศนาธรรมรอบศาลาโพธิสาร ๘๒ วัดโพธิ์ โนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นนั้น ได้ส่งเสริม สนับสนุน โนมน้ำวและกระตุ้นให้พุทธศาสนิกชนได้เห็นคุณค่าของการดำเนินชีวิตในสังคมไทยด้วยการนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติได้อย่างผสมกลมกลืนอย่างแท้จริง

๓.๓ ความคิดเห็นของพุทธบริษัทต่อสารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)

๓.๓.๑ กุศโลบายในการเผยแผ่ธรรม

นอกจากที่ได้ศึกษาลักษณะการเผยแผ่สารธรรมของพระครูโพธิสารคุณ โดยการศึกษาจากเอกสารแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับพุทธบริษัทที่ได้เคยฟังธรรมจากท่านติดต่อกัน ๓-๕ ปีได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับกุศโลบายในการเผยแผ่ของท่านดังนี้

๑. เทคนิคการสอนของพระครูโพธิสารคุณมีหลายแบบ ในบางโอกาสก็ขู่ให้กลัว สอบอารมณ์ พูดตรงไปตรงมา ทำตัวให้เป็นตัวอย่าง พูดคำเดียวแปลได้หลายอย่าง เช่น จะบวชลูกที่กินเหล้า ท่านจะบอกว่า “กูไม่บวชให้ พวกกินขี้ (คือขี้เหล้า ขี้ยา) ไ่จากหัวลงมาถึงเท้า ถ้าสะอาคดีปฏิบัติดี ทำตัวทำคนดี ค่อยมาบวช” หลวงปู่จะมีกระพุ้งธรรมสอนเข้าใจง่าย ใครปฏิบัติตามก็มีความสุข^{๑๑๔}

๒. ท่านจะเล่าเรื่องปัจจุบันนิทาน หรืออดีตนิทานให้ฟังก่อนแล้วอธิบายหัวข้อธรรม และเชื่อมโยงสถานการณ์ปัจจุบันเทียบเคียงกับอดีตอย่างมีเหตุผล^{๑๑๕}

๓. สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ดี^{๑๑๖}

๓. เทคนิคการสอนของท่านคือสอนให้เข้าใจง่าย สอนโดยการพูดตามความจริง ไม่มีการอ้อมค้อม สอนตามหลักการสอนพุทธศาสนา หารูปแบบตัวอย่างมาเป็นอุปกรณ์การสอน และให้เข้าใจง่าย ๆ หลวงปู่เคยเปรียบเทียบการเข้าถึงพุทธศาสนาเหมือนขึ้นบันไดสามชั้น ชั้นที่หนึ่ง คือ

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายหนูเชน โนนทนวนษ์, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นายสมบุญ สุกวิเศษ, ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นายสุเทพ สุจะชารี, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

การให้ทาน รักษาศีล สวดมนต์ภาวนา ขั้นที่สอง การปฏิบัติ คือการฝึกสมาธิ ขั้นที่สาม เข้าไปให้ได้ ทั้งศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๑๗}

๔. ท่านส่งเสริมให้คนเข้าวัด ไกล่ลี้ชดพุทธศาสนา ดังคำพูดที่ว่า “การเข้าวัดพึงธรรมนั้น ทำให้เกิดความรู้ขึ้นว่า วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมจิตใจ ทำให้เราคิดได้ว่า อะไรผิด อะไรถูก เห็นผู้คนไปทำบุญสุนทรทานเป็นเหตุให้คิดได้ว่า วัดเป็นเนืองนบุญของโลก”^{๑๑๘}

๕. ท่านสอนให้ลูกศิษย์ทำกิจวัตรประจำวัน ทำวัตรสวดมนต์เช้า- เย็น ออกรับบิณฑบาต และทบทวนบทสวดมนต์ให้เป็นเนืองนิตย์ ให้ได้ทุกวันแล้วจะทำให้จิตผ่องใส^{๑๑๙}

๖. มีวิธีการสอนหลากหลาย โดยเฉพาะสอนด้วยการทำให้ดู แล้วสอนเน้นที่หลักธรรมที่เป็นแก่น ไม่เน้นให้คิดในพิธีกรรม^{๑๒๐}

๗. ท่านปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่าง “ ท่านทำให้ดู ท่านอยู่ให้เห็น บั้นภาพให้เห็นพร้อมอธิบายให้แจ่มชัด”^{๑๒๑}

๘. ท่านเน้นหนักในการปฏิบัติ และให้เป็นไปตามธรรมชาติที่เหมาะสมแก่จริตของแต่ละบุคคล ไม่เคร่งครัดในรูปแบบ^{๑๒๒}

๙. ท่านเน้นหนักในการปฏิบัติสมาธิภาวนา เพื่อความเข้มแข็งในการปฏิบัติธรรม ท่านบอกว่า เทศน์มากก็ไร้ผลถ้าไม่ลงมือปฏิบัติ (ธรรมะใดๆก็ไร้ผลถ้าคนไม่ทำ)^{๑๒๓}

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า พระครูโพธิสารคุณท่านมีกุศโลบายในการสอนหลายรูปแบบ โดยพิจารณาตามความเหมาะสมของผู้ฟัง เช่น การชูปักกล้วย การยกอุทาหรณ์สอนใจ นิทานธรรม เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบัน การพูดตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง เนื้อหาภาษา ก็น่าสนใจทำให้ผู้ฟังนำไปคิดต่อและจดจำได้นาน สิ่งที่สำคัญคือการทำให้เป็นตัวอย่างที่ดี เน้นการปฏิบัติ

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พ.ท. สมาส ถาปาลบุตร, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี (ปรีชาดิถก), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ พระครูมัชฌิมโสภณ (วิชาโคตร), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ พระมหาเกรียงศักดิ์ ธมฺมวิจาโร (โสภากุล), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ พระราชประสิทธิคุณ (เพชรเลื่อน), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ พระมหารังสรรค์ ธมฺมรโส (แสงสีสม), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระครูอรุณสารเมธี (จันทง ภูมิศรีแก้ว/อดิเมโธ), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

๓.๓.๒ คุณประโยชน์ของสารธรรมที่นำไปปฏิบัติ

๓.๓.๒.๑ ทานมัย

จากการสัมภาษณ์ พุทธบริษัทได้แสดงทรรศนะในเรื่องทาน และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต พอสรุปได้ดังนี้

๑. การทำบุญทำทานทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงดีขึ้น ทำให้รู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด ควรทำ ไม่ควรทำ^{๓๔}

๒. ในเรื่องอกัธยทาน ทำให้มีความสุขุม รอบคอบกว่าเดิม มองคนในแง่ดีขึ้น มีความอดทนมากกว่าเดิม ถ้าเขาพลาดไปก็คิดให้อภัยแก่เขามากขึ้น ซึ่งจะผิดจากแต่เดิมมาก มีความเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น^{๓๕}

๓. การให้ทานเป็นพื้นฐานของชีวิต ผู้ให้คือผู้ได้รับผลแห่งทาน การรักษากาย วาจา ใจ ให้อยู่ในระเบียบ กฎกติกาของสังคม และบังคับตัวเองได้คือศีล อยู่ภายนอกก็มีระเบียบ ใจก็มีระเบียบ การทำให้ใจมันคง ตั้งมั่น เป็นสมาธิแน่นแน่ มีสติอยู่เสมอ^{๓๖} พระเทพกิตติรังษี ได้สรุปว่า สิ่งแวดล้อมทำให้ชีวิตของสัตว์เปลี่ยนไป ดังพุทธภาษิตที่ว่า “ขเว เสวติ ตาทิโส” คบคนเช่นใด ก็เป็นคนเช่นนั้น^{๓๗}

๔. การให้ทาน ทำให้สบายใจขึ้น เมื่อก่อนจะเป็นคนคิดหมกมุ่นอยู่กับการทำมาหากิน เข้าวัดแล้วปล่อยวางได้ ส่วนคุณพ่อสมพรก็กล่าวว่า ทำให้กลัวบาปกรรม ละเว้นความชั่ว^{๓๘}

๕. สามารถเปลี่ยนจิตใจจาก เมื่อก่อนเป็นคนใจร้อน จิตใจไม่ค่อยอยู่กับเนื้อกับตัว หลังจากเข้าวัดก็ทำให้ใจเย็นขึ้น ครอบครัวยุติกัน การอบรมสั่งสอนลูกหลานก็เชื่อฟัง ได้นำหลักธรรมไปใช้ในการประกอบอาชีพ รู้จักเผื่อแผ่คนอื่น ทำทาน ไม่เบียดเบียนใคร^{๓๙}

จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ฟังธรรมจากพระครูโพธิสารคุณ และนำหลักธรรมไปปฏิบัติ ทำให้มีจิตใจอันเป็นกุศล มีการทำบุญ ทำทานละเว้นจากการทำบาปอันเป็นพื้นฐานของชีวิต สามารถเปลี่ยนชีวิตให้ดีขึ้น มีความเข้าใจในชีวิต มีสติใคร่ครวญทำให้ดำเนินชีวิตไม่ผิดพลาด ทำให้ตนเองและบุคคลผู้อยู่ใกล้มีความสุข ความเจริญ สมดังคำกล่าวว่าการทำทานเป็นการกำจัดกิเลสอย่างหายาบ

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระมหาธีรธรรมโชติ (แสงสีสม), ๕ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระราชประสิทธิ์คุณ (เพชรเลื่อน), ๕ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูอรุณสารเมธี (จ่านง ภูมิศรีแก้ว/อดิเม โธ), ๕ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี (ปรีชาดิถ), ๕ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นางละไม วงษ์คำพันธ์, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางอ่อนจันทร์ เพ็ญภูเขียว, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

๓.๓.๒.๒ สีสัมย

จากที่ได้นำเสนอสารธรรมที่เป็นทั้ง การแสดงพระเทศนา คติธรรม และภาพปริศนาธรรมของท่านแล้ว เพื่อให้ได้ทราบทรรศนะจากการฟังธรรมในด้านของศีลของพุทธบริษัทที่มาฟังธรรม และเพื่อเป็นการยืนยันว่าพระธรรมเทศนาของพระคุณ โภทิสารคุณมีผลต่อจิตใจของพุทธบริษัท ในการขัดเกลาจิตใจของตนด้วยศีล และนำไปปฏิบัติ ประพฤติตนให้อยู่ในศีล ในธรรม มีศีลเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต เพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาชีวิต เพื่อให้รู้จักชีวิตนำไปสู่ประโยชน์สุข ในปัจจุบัน นั้น ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอข้อคิดเห็นของท่านเหล่านั้นดังต่อไปนี้

ศีลข้อที่ ๑ ปาณาติบาต ได้แก่ การไม่ทำร้ายตนเอง คนอื่น สัตว์ให้ได้รับความทุกข์ ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

๑. การได้ฟังธรรมจากหลวงปู่แล้วทำให้เราคงเว้นจากการฆ่าสัตว์ หรือแม้แต่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันก็อยากให้ความช่วยเหลือเมื่อเห็นเขาเดือดร้อน^{๑๒๐}

๒. ได้ฟังธรรมะทำให้รักษาศีลข้อนี้ได้ดีขึ้น เพราะทำให้เราไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ได้ ไม่เห็นแก่กินเหมือนก่อน เห็นคุณค่าของชีวิตทุกชีวิต ว่าเกลียดทุกข์ ต้องการความสุขทั้งนั้น^{๑๒๑}

๓. ไม่เบียดเบียนผู้อื่นเพราะกลัวบาป^{๑๒๒}

๔. การไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่นแล้วทำให้เราไม่เบียดเบียนผู้อื่นแล้วจิตเราก็ออยู่เป็นสุข ตรงจุดนี้แหละเราเข้าถึงวัดถึงธรรมจากหลวงปู่^{๑๒๓}

๕. มีความสงสารคนอื่น สัตว์อื่นมากกว่าแต่ก่อนมาก คือจะเป็นไปเองตามธรรมชาติ ทุกชีวิตย่อมไม่ยอมตาย ทุกชีวิตต้องการอิสระเสรี ต้องการความสุขทั้งนั้น ผิดก็แต่โง่ฉลาดไม่เท่ากัน^{๑๒๔}

๖. สามารถละเว้นจากการฆ่าสัตว์ได้เพราะท่านได้แสดงให้เห็นคุณ โทษของการฆ่าและเบียดเบียน ตลอดถึงการปฏิบัติเพื่อให้ละเว้นและหลีกเลี่ยงการฆ่าสัตว์เบียดเบียนผู้อื่น^{๑๒๕}

๗. ศีล ๕ เป็นศีลสังคม ๆ จะอยู่เป็นสุขถ้าคนมีศีลเว้นละอเล็กละกรำความชั่วทางกาย วาจา ใจ คนมีศีล ฟังธรรม คือคนปกติอยู่เป็นสุข^{๑๒๖}

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นางบัวผัน จิตผดุงวิทย์, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นายสมบุญ สุขวิเศษ, ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นายสมพร ทิฎฐเวียง, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระครูมัชฌิม โสภณ (วิชา โศตร), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ พระราชประสิทธิ์คุณ (เพชรเลื่อน), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ พระมหารังสรรค์ ทุมมโร (แสงสีสม), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระครูอรุณสารเมธี (จ่านง ภูมิศิริแก้ว/อติเมโธ), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

ศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน ได้แก่ การไม่ลักทรัพย์สินของคนอื่นมาเป็นของตนเอง เมื่อได้มาฟังพระธรรมเทศนาแล้ว จิตใจที่อยากได้ทรัพย์สินของคนอื่นก็จะไม่เกิดขึ้น จากการศึกษาพบว่าสามารถลดละได้ ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

๑. ความเข้าใจ รู้สึกไม่อยากได้ของใคร^{๑๒๖}

๒. ไม่คิดไม่เอาเปรียบใคร^{๑๒๗}

๓. ได้รับความชัดเจนว่าของๆใครเขาก็หวงแหน การลัก ขโมย หรือการทุจริตเป็นการเบียดเบียนตนและผู้อื่น ไม่เป็นการพัฒนาตนเอง คอยฉกฉวยโอกาสสร้างปัญหาให้สังคมและประเทศชาติ ไม่มีการผลิตมีแต่คอยรับ บริโภคจากการลักขโมยของคนอื่นทำให้ประเทศชาติและสังคมล้าหลัง^{๑๒๘}

๔. ได้ฟังธรรมะแล้วดีขึ้น เพราะเป็นคำพูดที่สามารถขัดเกลาสนิมิตินอนเนื่องอยู่ในสันดานของมนุษย์ออกไปได้ที่ละน้อย^{๑๒๙} ฟังบ่อย ๆ ก็กลัวบาป สำนึกกว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดีเอาเปรียบสังคม และผิดกฎหมายด้วย^{๑๓๐}

๕. ทำให้เราไม่กล้าเป็นโจรลักเล็กขโมยน้อย เพราะก่อนที่จะรับฟังธรรมจากหลวงปู่เรารับศีลก่อนทำให้จิตใจผู้ฟังอ่อนโยนขึ้น ในที่สุดเราก็เบิกบาน หน้าตาอึมเิบ สีหน้าสดใสจากการได้รับฟังธรรมจากหลวงปู่แล้วนำไปปฏิบัติที่บ้านด้วยและช่วยแนะนำบุตรหลาน เพื่อนมิตรให้มาปฏิบัติตามด้วย^{๑๓๑}

๖. ปฏิบัติได้ดีขึ้นเพราะการแสดงธรรมเป็นการชี้แนวทางให้เราทราบในข้อดีข้อเสียได้อย่างชัดเจน^{๑๓๒}

๗. เมื่อได้รับความรู้แล้วมีปัญญาเขาจะรู้เองว่าอะไรดีไม่ดียังไรในอนาคตจะเป็นอย่างไร คิดถอยหลังไปคนที่อยู่ในคุกเขาทำอะไรมา คนที่เขาได้รับเกียรติในสังคมเขาทำอะไรไว้ คนที่เป็น

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ น.ส. ประคอง พระพิเศษ, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ นางอ่อนจันทร์ เพ็ญภูเขียว, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ นายสมบูรณ์ สุควิเศษ, ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นายสมพร ทีภูเวียง, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ พันตรี สุบิน มุลภักดี, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ พระครูมัชฌิมโสภณ (วิชา โศคร), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ พระเทพกิตติรังษี (ปรีชาดิถก), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

มหาเศรษฐีของโลกเขาได้มาเพราะอาศัยอะไร คนอื่นช่วยอะไรเราได้บ้าง คนทจริตคดโกงได้รับผลเป็นอย่างไร^{๑๓๔}

ศีลข้อ ๓ กาเมสุมิณาจาร ได้แก่ การไม่ประพฤตินิโคตในคูครองคนรักของคนอื่น ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

๑. เราควรระวังจากการประพฤตินิโคตกับผู้อื่นเป็นอย่างยิ่ง เราไม่ควรเป็นบุคคลที่สามที่จะทำให้ครอบครัวเขาแตกแยก ไม่มีความสุข ของ ๆ ใครๆ ก็รัก ต้องคิดถึงใจเขาใจเรา นั่นคือคำสอนของหลวงปู่ทำให้เราละอายต่อบาป^{๑๓๕}

๒. ศีลข้อนี้คงเว้นได้ดีมาก เพราะท่านมีแต่สิ่งที่ดีงาม ถ้าใครปฏิบัติตามคำสอนของหลวงปู่ไม่ได้ก็คงเป็นกรรมของคนๆ นั้น^{๑๓๖} การฟังธรรมจากหลวงปู่มีส่วนให้ลดละและถือปฏิบัติในศีลข้อนี้ได้ เพราะเป็นเรื่องไม่ควรทำอยู่แล้ว เมื่อได้มาฟังธรรมบ่อย ๆ ก็ยิ่งคิดว่า ไม่ควรทำอย่างนั้น^{๑๓๗} ทูลลาได้เพราะมีหลักธรรมคำสอนไว้^{๑๓๘}

๓. ทำให้รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา เรามีศักดิ์มีศรีความเป็นมนุษย์ เขาก็เป็นมนุษย์ควรมีศักดิ์มีศรีเช่นเดียวกับเรา ถ้าฝ่าฝืนประพฤตินิโคตกับผู้อื่น เบื้องลึกของจิตใจก็ไม่ต่างจากสัตว์ จึงต้องเคารพความถูกต้องเบื้องต้นนี้^{๑๓๙}

ศีลข้อ ๔ มุสาวาท ได้แก่ การไม่พูดหลอกลวงโกหก ไม่พูดคำเท็จต่อกัน การฟังธรรมจากหลวงปู่มีส่วนทำให้ลดละการพูดเท็จมาก ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

๑. สามารถเปลี่ยนนิสัยได้ เพราะหลวงปู่ชี้โทษของการ โกหกหลอกลวงมีผลทำให้ตนเองเดือดร้อน และผู้อื่นก็พลอยเดือดร้อนไปด้วย ตลกรับโกหก ไม่รู้จักสัมมาอาชีวะ^{๑๔๐}

๒. เมื่อเราตั้งใจเข้าวัดฟังธรรมและปฏิบัติธรรมแล้วย่อมมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น เช่นการพูดโกหกหลอกลวง เรารู้ว่าเป็นสิ่งไม่ดี ไม่มีใครชอบ และไม่ยากคบหา

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ พระราชประสิทธิคุณ (เพชรเดือน), ๕ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นางบัวผัน จิตผดุงวิทย์, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ นางสาคร ชารธรรม, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พันตรี สุบิน มุลภักดิ์, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ นายสมพร ทิฏฐเวียง, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ นายสมบุญ สุคติ, ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นายสมบุญ สุคติ, ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

สมาคมด้วย การพูดจาอ่อนหวาน ไพเราะ ไปที่ไหนใครๆก็ชอบอยากพูดด้วยอยู่ใกล้แล้วมีความสุข^{๑๔๑}

ศีลข้อ ๕ สุราเมรัย ได้แก่ การดื่มสิ่งของมีนเมา และยาเสพติด ในข้อนี้จากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูลดังนี้

๑. การพึงธรรมจากหลวงปู่มีส่วนช่วยให้ลดละการดื่มสิ่งของมีนเมา ยาเสพติด ได้เป็นอย่างดี เพราะทำให้เราเห็นโทษของความประมาท เห็นความสำคัญในสรรพสิ่ง เกิดปัญญารอบรู้ตามความเป็นจริงของสภาวะธรรม ทำให้เกิดความเพียรระวังและละชั่ว รักษาและสั่งสมแต่สิ่งที่ดี ทำให้มีคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้น อยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข^{๑๔๒}

๒. ว่าธรรมะของหลวงปู่ทำให้เป็นคนไม่ประมาท หลวงปู่สามารถสอนคนที่กินเหล้าให้กลับใจหันมาบวชจนได้เป็นเจ้าอาวาสในปัจจุบันก็มี^{๑๔๓}

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ได้พึงธรรมจากพระครูโพธิสารคุณสามารถรักษาศีลและศีลจัดเป็นเครื่องควบคุมกิเลสที่ละเมิดออกทางกายและวาจา ซึ่งมีหลายระดับ ผู้ที่รักษาศีลย่อมเป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตตามกรอบของศีลธรรม ทำให้การดำเนินชีวิตถูกต้องอันเป็นบุคคลที่ไม่ประมาท ย่อมนำความสุขความเจริญมาสู่ตนเอง ครอบครัวและสังคม

๓.๓.๒.๓ ภาวนามัย

ในการศึกษาได้สัมภาษณ์พุทธบริษัทที่เกี่ยวกับการภาวนา ซึ่งได้ให้ทรรศนะไว้ดังนี้

๑. เมื่อก่อนไม่รู้ว่าการกระทำความเพียรในทางที่ถูกคือคืออะไร เช่นระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นในใจ คืออะไร เมื่อได้ฟังธรรมก็รู้ว่าอะไรควรทำและไม่ให้เกิด อะไรควรสั่งสมและทำให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แล้วปฏิบัติตาม เมื่อก่อนเคยได้ยินว่า ควรมัสติรู้ตัวก่อน ขณะ และหลังคิด พูด และทำอยู่เสมอ ไม่พั้งเปลอประมาทมัวเมาจนเป็นเหตุให้คิดชั่ว พูดชั่ว ทำชั่ว อันเป็นอกุศลกรรม แต่ไม่เข้าใจ พอเข้าไปปฏิบัติได้ จึงมีความชัดเจนว่า สติ คือหางเสือของชีวิต เป็นเครื่องกันชนกับความประมาท หรือ ปมาทะ ถ้าเสียสติ หรือสติเสียชีวิตมีค่าเท่ากับศูนย์ คำสอนของพระพุทธเจ้าฝ่ายเถรวาทที่สติ คือความไม่ประมาท และเป็นทางแห่งความตาย ทำให้รู้ว่าสมาธิเป็นทางสายตรงถึงพระนิพพานเป็นฐานของปัญญา ถ้าสมาธิปัญญาจะแตกฉานดี^{๑๔๔}

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พันตรี สุบิน มุลภักดี, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ นางบัวผัน จิตศุภกิจวิทย์, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นายสมบุญ สุควิเศษ, ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นายหนูเขน โนนทวนวงษ์, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายสมบุญ สุควิเศษ, ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

๒. จดจำหลักที่หลวงปู่เคยสอน คือ ให้อ่านทุกอย่าง ให้อยู่กับปัจจุบัน^{๑๕๕}

๓. หลวงปู่จะเน้น หลักสติปัฏฐาน ๔ โดยฝึกในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง กำหนดรูปนาม ซึ่งต้องมีการเจริญอินทรีย์ให้กล้าแข็งด้วย คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เป็นการพัฒนาตนเอง^{๑๕๖}

๔. ท่านจะเน้น หลักสติปัฏฐาน ๔ โดยฝึกในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง กำหนดรูปนาม ซึ่งต้องมีการเจริญอินทรีย์ให้กล้าแข็งด้วย คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เป็นการการพัฒนาตนเอง^{๑๕๗}

ข้อมูลพรรณษะดังที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า หลักธรรมที่พระครูโพธิสารคุณในส่วนที่เกี่ยวกับภาวนามัย คือ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานฐาน ตามหลักการของ มหาสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ทำให้ผู้ที่นำไปปฏิบัติตามได้มีการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญา สามารถเข้าใจเหตุแห่งทุกข์ และใช้ปัญญาเพื่อละเหตุของทุกข์ตามหลักอริยสัจ ๔ อันเป็นประโยชน์สูงสุด

จากที่ข้อมูลดังกล่าวถึงภาวนามันข้างต้นจึงพอสรุปได้ว่า ภาวนามัย คือการตั้งสติพิจารณาอยู่ในอารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน ถ้ารู้ว่าคิดพลาดก็ยุติ หลีกเร้น มีสติเพียรดูแล คุ่มครองให้เกิดความเจริญทั้งทางกาย สติ และ ปัญญา ซึ่งจะต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การฟัง ปร โดโฆสะ การฟังที่ดีย่อมได้ปัญญา ในการฟังนั้นไม่จำเป็นที่เราจะต้องทำตามทุกเรื่อง จะต้องมีกัลยาณมิตร เป็นผู้แนะนำ ชี้ทาง และตนเองก็ต้องมีโยนิโสมนสิการ คือการพิจารณาโดยแยกกาย กลั่นกรองให้รู้จริง รู้แจ้ง รู้ชัด ชีวิตประจำวันของคนเรา มีภัยมากมายรอบด้านซึ่งเป็นทั้งภัยภายนอกและภัยภายใน ซึ่งภัยที่ร้ายคือภัยภายในคือการคิดที่คิดพลาด โดยผ่านเข้ามาทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่เรียกว่า อายตนะ เกิดการปรุงแต่งทำให้เกิดกิเลส ตัณหาขึ้นซึ่งกิเลส ตัณหานี้เป็นตัวการทำให้เราต้องกระทำการกรรม ทำให้เกิดทุกข์เวทนา ต้องใช้กรรมเวียนวาย ดายเกิดในวิภูสงสาร ผู้ฉลาดต้องหาโอกาสดับทุกข์ในใจ คน ด้วยการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยใช้หลักมหาสติปัฏฐาน ๔ คือใช้สติพิจารณา กาย เวทนา จิต และธรรม โดยในการปฏิบัตินั้นจะต้องพัฒนาอินทรีย์ ๕ ให้เข้มแข็ง ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา

๓.๔ สรุป

จากการศึกษาสารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ พอสรุปได้ดังนี้

ลักษณะการเผยแผ่ธรรมของ พระครูโพธิสารคุณ ท่านมีกุศโลบายในการสอนเพื่อเผยแผ่พระธรรม แก่พุทธบริษัท โดยมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเอื้อต่อการเผยแผ่พระธรรม ทำให้ผู้ที่เข้ามา

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ พระราชประสิทธิคุณ (เพชรเลื่อน), ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ พระครูปลัดเจริญ วัดศรีนวล, ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ พระครูปลัดเจริญ วัดศรีนวล, ๘ เมษายน ๒๕๕๕.

ในวัดมีความรู้สึกรอบอุ้ม มีที่พึ่งทั้งเรือนกายและเรือนใจ ด้านวิธีการสอน มีหลายรูปแบบ ได้แก่ พระธรรมเทศนา และสอดแทรกคติธรรมแง่คิดในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับยุคสมัย การสุนทนาธรรม แนวปฏิบัติ โดยวิธีนำปฏิบัติ โดยแสดงให้ดู การปฏิบัติเป็นตัวอย่าง นอกจากนั้นยังผ่านภาพปริศนาธรรม และคติธรรม เพื่อให้จดจำได้ง่าย มีความหมายกินใจ

สารธรรมในคำสอน ประกอบไปด้วยพระธรรมเทศนา ซึ่งท่านแสดงแก่พุทธบริษัทในโอกาสต่าง ๆ และการแสดงธรรมเพื่อสอนให้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน คติธรรม และภาพปริศนาธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้จัดรวมไว้เป็นหมวดหมู่ ในหมวดธรรมบุญกิริยาวัตถุ ๓ อัน ได้แก่ ทานมัย ศีลมัย และ ภวานามัย ดังนี้

ทานมัย ท่านได้กล่าวไว้เรื่อง ทาน พอสรุปได้คือ ท่านแสดงให้ทราบว่าการให้ทานเป็นจุดเริ่มของการขจัดขจัดเกลากิเลส ก่อนที่จะก้าวไปสู่การปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไป ท่านสอนให้ทราบถึงวิธีการทำบุญ ทำทานให้ได้ประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะต้องถึงพร้อมด้วยใจทั้ง ๓ กาล คือ มีความยินดี ก่อนทำ ระหว่างทำ และหลังทำ ดังนั้น เพื่อให้ใจบริสุทธิ์ท่านจึงชี้ให้เห็นความสำคัญของการสมาทานศีลก่อนการถวายทาน การให้ทานมีจุดประสงค์ ๒ อย่างคือ ทำเพื่อสงเคราะห์ และทำเพื่อบูชาคุณ ต้องให้ผู้รับอยู่สูงกว่าเรา การตักบาตรถือเป็นการบูชาคุณจึงไม่ควรสวมรองเท้า เพราะพระท่านไม่ได้สวมรองเท้า การทำบุญนั้นท่านเน้นว่าจะต้องทำให้ถูกต้อง เทศะ มิฉะนั้นจะทำให้พระทำผิดวินัย แทนที่จะได้บุญก็ทำให้ได้บาปทั้งพระ ทั้งโยม เช่นการถวายอาหารหวานคาวควรถวายก่อนเที่ยงวัน นอกจากนั้นยังชี้ให้เห็นว่าอะไรเป็นกาลทาน ถ้าวายนอกเวลาก็ไม่ใช่ เช่นผ้าอาบน้ำฝน ผ้ากฐิน ได้บอกถึงประวัติของบุญประเพณีต่าง ๆ ยังชี้ให้เห็นถึงอานิสงส์ของการให้ทาน ซึ่งมีหลายระดับ ได้แก่ การให้ทานบารมี อุบารมี และปรมัตถบารมี

ศีลมัยในส่วนของพระธรรมเทศนา คือบุญที่สำเร็จได้ด้วยการรักษาศีล ในเรื่องนี้ท่านได้ชี้ให้เห็นประโยชน์ของศีลซึ่งให้คุณตลอด ๒๔ ชั่วโมง เหมือนดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ คนมีปัญญาจะสามารถเลือกใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมกับตน ในปัจจุบันด้านวัดดูมีความเจริญมากขึ้น แต่ทำให้ใจของคนเสื่อมลง ดังนั้นชาวพุทธจึงควรพัฒนาด้านจิตใจให้เจริญอกงาม โดยขัดเกลาคด้วยศีลไปพร้อม ๆ กับความเจริญทางด้านวัตถุ เหมือนวัวเทียมเกวียนจะต้องใช้วัว ๒ ตัวจึงจะเกิดความสะดวก วัตถุคืออาหารทางกาย ส่วนธรรมวินัยคืออาหารทางใจ ในพระพุทธศาสนามีสิ่งประเสริฐสูงสุดที่ควรเคารพบูชาอยู่ ๓ สิ่ง คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ดังนั้นชาวพุทธจึงต้องแสดงความเคารพด้วยการแสดงออกทั้ง ทางกาย วาจา และใจ ท่านยังได้กล่าวถึง อธิปไตย คือความเป็นใหญ่ ในพระพุทธศาสนาสอนไว้มี ๓ ประการคือ อัตตาทิปไตย ประชาธิปไตย หรือ โลกาทิปไตย และธรรมาทิปไตย การจะเลือกใช้หลักอะไรต้องพิจารณาทั้งความถูกต้อง และเป็นประโยชน์แก่คนส่วนมาก บางครั้ง โลกาทิปไตยใครก็ไม่เหมาะในกลุ่มอนุภคกรรม ก็ควรใช้ธรรมาทิปไตยเป็นหลัก

ในการพิจารณาตัดสินใจ ท่านยังเน้นให้พุทธศาสนิกชนรู้บทบาทหน้าที่ของตน ว่าควรจะปฏิบัติตนอย่างไร พระควรปฏิบัติตามหน้าที่อย่างไร นรนาสาควรปฏิบัติหน้าที่ต่อพระพุทธานุชาอย่างไร ชาวพุทธควรศึกษาหลักธรรมให้เข้าใจถ่องแท้ ท่านเตือนว่าอย่าใช้พระพุทธานุชาเป็นเครื่องมือหากิน บนความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยโอ้อวดในสิ่งที่ไม่มีในตน อันเป็นภัยแก่พระพุทธานุชาอย่างยิ่ง

คติธรรมที่เกี่ยวกับศีลมัย ได้สอนให้คนปฏิบัติตนอยู่ในศีล ในธรรม เพราะการปฏิบัติดี ย่อมทำให้ชีวิตเป็นสุข ท่านได้กล่าวถึงการกิดดี ทำดีจะทำให้ใจปลอดโปร่งเป็นบุญกุศล กิเลสเป็นตัวการทำให้เกิดทุกข์ ดังนั้นจึงทำตัวสมณะ ไม่ฟุ้งเฟ้อ เกลียคร้าน และหลงไหลในอบายมุข ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการสอนเพื่อให้เห็นสัมมาทิฐิ อันเป็นปัจจัยที่จะนำไปปฏิบัติให้อยู่ในศีลในธรรม นำไปสู่ความสุขและการมีทรัพย์ ซึ่งไม่ทำให้ตนเคียดรื้อน

ภาพปริศนาธรรมที่เกี่ยวกับศีลมัย ได้แสดงให้เห็นว่าบางคนปากกับใจไม่ตรงกัน การจะเชื่อถือใครจึงต้องใช้ปัญญาพิจารณาดูว่าเป็นคนดี มีคุณธรรมจริงหรือไม่ สามารถนำเราเดินได้ถูกทางหรือไม่ การที่จะให้ความเคารพศรัทธานั้นจะต้องมีปัญญาในการพิจารณา ไม่หลงมัวเมา เช่น การกราบไหว้พระพุทธรูป ควรกราบไหว้เพราะท่านเป็นตัวแทนของพระพุทธรเจ้า ไม่ใช่เคารพกราบไหว้เพราะพระพุทธรูปนั้นงาม เป็นพระพุทธรูปทองคำ หรือการจะทำบุญกับพระสงฆ์ก็ทำเพราะเป็นลูกหลาน ไม่ควรทำบุญเพราะยึดคิดในตัวบุคคล ควรระลึกถึงคุณของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบสืบทอดพระพุทธานุชา

ภาวณามัย คือ บุญสำเร็จด้วยการภาวนา อบรมใจในการละกิเลส จากการศึกษาพบว่าทั้ง ๓ ส่วนนั้นมีเนื้อหาสอดคล้องกัน ท่านได้ชี้ให้เห็นความจำเป็นของการภาวนา เนื่องจากเราเกิดมาต้องพบทั้งภยันตรายนอก และภยันตรายใน ซึ่งภยันตรายที่มีโทษมากคือภยันตรายในอันเป็นตัวก่อกิเลส สิ่งที่ผ่านมาในชีวิตมีทั้งการทำถูก และทำผิดก็ขอให้ประสพการณ์เหล่านั้นเป็นครูสอน ไม่ทำในสิ่งที่ผิดอีก โดยผู้เฒ่าผู้แก่ควรทำตัวเป็นกัลยาณมิตร ช่วยแนะนำสั่งสอนคนรุ่นหลัง และผู้รับจะต้องมีการฟังที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการสั่งสอนจากผู้ใหญ่ หรือการฟังธรรม ในการฟังนั้นต้องมีการพิจารณาโดยแยกคายกลั่นกรองให้รู้จริง รู้แจ้ง รู้ชัด เพราะศรัทธามาก่อนปัญญาจะทำให้โมหะอวิชชาครอบงำจิต วิญญาณ ต้องเข้าใจจุดประสงค์ที่แท้จริงของพุทธศาสนาพุทธ คือ ตัวปัญญา ดังนั้นผู้ฉลาดจึงไปปล่อยให้กิเลสองอกงามในใจตน ควรหาวิธีดับกิเลสด้วยการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยใช้หลักสติปัญญา ๔ คือมีสติพิจารณา กาย เวทนา จิต และ ธรรม ในการปฏิบัตินั้นต้องอาศัยการสำรวมอินทรี ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และมีผล ๕ คือศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา

ด้านคุณค่าการนำไปปฏิบัติตามทรรสนะของพุทธบริษัท สามารถทำให้ชีวิตดีขึ้น มีสติพิจารณาใคร่ครวญ ก่อนคิด พูด และปฏิบัติ มีหลักในการดำเนินชีวิตทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิต มี

ประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า สารธรรมคำสอนของพระครูโพธิ
สารคุณนั้นมีคุณประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนทั้งในระดับโลกิยธรรม คือระดับจริยธรรม ศีลธรรม
เพื่อการนำไปปฏิบัติให้เกิดความสุข สงบ แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม และระดับระดับ
โลกุตระธรรม ได้แก่ปรมัตถธรรม เพื่อการดับกิเลส อันนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน

บทที่ ๔

วิเคราะห์คุณค่าสารธรรมคำสอน ของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)

ในบทนี้เป็นการวิเคราะห์คุณค่าสารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์) โดยผู้วิจัยได้นำผลงานของท่านที่มีปรากฏในหลายลักษณะ ซึ่งท่านได้เน้นการแสดงธรรมนำปฏิบัติ ผ่านพระธรรมเทศนาสวดแทรก คติธรรม สิ่งปลูกสร้างรอบ ๆ บริเวณวัด คติธรรม และภาพปริศนาธรรม ซึ่งปรากฏให้เห็นในถาวรวัตถุต่าง ๆ ที่ท่านได้สร้างขึ้น หนังสือ CD การแสดงพระธรรมเทศนาของท่าน ในการนำไปใช้ได้ สัมภาษณ์แบบเชิงลึกบุคคลผู้เคยได้รับการฟังธรรมและศึกษาการปฏิบัติธรรมจากท่านมาวิเคราะห์ ประกอบกับการวิเคราะห์ ที่ได้ศึกษาจากเอกสาร CD และถาวรวัตถุที่ได้ปรากฏในคำอธิบาย โดยนำมาวิเคราะห์ ในแง่คุณค่าการเผยแผ่ และการนำไปปฏิบัติ ได้แก่ ลักษณะการเผยแผ่ เทคนิคการสอน ลักษณะคำสอน และการนำไปใช้คุณค่าของสารธรรมคำสอนที่มีผลต่อระดับบุคคล และคุณค่าของสารธรรมคำสอนที่มีผลต่อสังคม ผลการศึกษาพอสรุปได้ ดังนี้

๔.๑ วิเคราะห์คุณค่าการเผยแผ่

๔.๑.๑ ลักษณะการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไปในวงกว้าง ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อสังคม พระครูโพธิสารคุณ ได้มีการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะ ดังนี้

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาสั่งสอนประชาชนที่วัด เช่น มีการแสดงพระธรรมเทศนา และปฏิบัติธรรมที่วัด โพธิ์เป็นประจำทุกวันธรรมสวนะ ทั้งในเทศกาลพรรษา และนอกพรรษา นอกจากนั้นยังมีการแสดงพระธรรมเทศนาที่บ้านของพุทธศาสนิกชนที่นิมนต์ท่านไปประกอบบุญพิธี และที่อื่น ๆ เช่น ในส่วนราชการ เอกชน งานพิธี ในโอกาสต่าง ๆ

๒. การเผยแพร่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรมในที่ประชุมที่วัดหรือที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ เป็นองค์แสดงธรรมออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง ๑๑ ขอนแก่น ร่วมกับคณะสงฆ์ภาค ๘

๓. การเผยแพร่แบบจัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเผยแพร่ หรือเป็นสถานศึกษา ที่เข้ามารับการฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๔. การสร้างสิ่งถาวรวัตถุเพื่อเป็นสื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา และบูรณะปรับปรุงวัดโพธิ์โนนทันให้พร้อมเป็นที่พัก ที่พึ่งทั้งเรือนกายและเรือนใจแก่พุทธศาสนิกชนที่เข้ามาในวัด (ข้อมูลเหล่านี้มีปรากฏในเทป CD บันทึกเสียง และเอกสาร และข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เป็นถาวรวัตถุที่ได้สร้างขึ้นในสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่)

๔.๑.๒ กุศโลบายการเผยแพร่

กุศโลบายการเผยแพร่เป็นปัจจัย สำคัญที่สนับสนุนให้ผลงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ พระครูโพธิสารคุณประสบความสำเร็จคือ กุศโลบายที่ท่านได้เลือกให้สอดคล้องกับผู้ฟังและ สถานการณ์ ซึ่งงานเทศนาสั่งสอน บรรยายธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ท่านมีความชำนาญ และสร้าง ความศรัทธา เชื่อถือให้กับพุทธบริษัท ได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญคือท่านทำตัวของท่านให้เป็น แบบอย่าง เป็นที่เคารพ เลื่อมใส ศรัทธาของพุทธบริษัทที่เข้ามาศึกษาด้วย ซึ่งวิเคราะห์ได้จากการ สัมภาษณ์ พุทธบริษัท ซึ่งบอกตรงกันว่าท่านมีเทคนิคการสอนหลายแบบ ซึ่งเลือกใช้ให้เหมาะกับ คน พอสรุปประเด็นดังนี้

๑. การยกอุทาหรณ์ และเล่านิทาน ให้ฟังก่อนแล้วอธิบายหัวข้อธรรม และเชื่อมโยง สถานการณ์ปัจจุบันเทียบเคียงกับอดีตอย่างมีเหตุ มีผล

๒. เปรียบเทียบด้วยอุปมาอุปมัย ซึ่งสังเกตจากพระธรรมเทศนาหลายตอนที่ท่านได้ยกมา

๓. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำความหมายใหม่ ๆ เช่น ไอที พระอรหันต์จัดตั้ง

๔. เลือกคนและวิธีการให้เหมาะสมแต่ละบุคคล สามารถแยกแยะความแตกต่าง ระหว่าง บุคคลได้ดี โดยพิจารณาตามระดับความสามารถของแต่ละบุคคลแม้เรื่องที่สอนจะเป็นเรื่องเดียวกัน ท่านเน้นหนักในการปฏิบัติ และให้เป็นไปตามธรรมชาติที่ เหมาะแก่จริตของแต่ละบุคคล ไม่ เกร็งครัดในรูปแบบ

๕. ทำให้รู้แล้วสอนเน้นที่หลักธรรมที่เป็นแก่น ไม่เน้นให้คิดในพิธีกรรม

๖. รู้จักจังหวะและโอกาส บางทีพูดจืดๆ สะกิดใจให้สะดุ้ง เป็นการปลุกเร้าความสนใจ

๗. สอนโดยผู้เรียนทำด้วยตนเอง โดยให้ลูกศิษย์ทำกิจวัตรประจำวัน ทำวัตรสวดมนต์เข้า- เย็น ออกรับบิณฑบาตและทบทวนบทสวดมนต์ให้เป็นเนืองนิตย์ ให้ได้ทุกวันแล้วจะทำให้จิตผ่อง ใสทำให้สามารถจดจำได้อย่างแม่นยำ

๘. ท่านปฏิบัติตนให้เห็นเป็นแบบอย่าง ท่านทำให้ดู ท่านอยู่ให้เห็น ป็นภาพให้เห็นพร้อมอธิบายให้แง่คิด

๘. สอนเข้าใจง่าย หาอุปกรณ์การสอน เช่น ท่านเคยเปรียบเทียบการเข้าถึงพระพุทธศาสนา เหมือนขึ้นบันไดสามขั้น ขั้นที่หนึ่ง คือการให้ทาน รักษาศีล สวดมนต์ภาวนา ขั้นที่สอง การปฏิบัติคือการฝึกสมาธิ ขั้นที่สาม เข้าไปให้ได้ทั้งศีล สมาธิ ปัญญา

๔.๑.๓ ลักษณะคำสอน

นอกจากกุศโลบายที่หลากหลายแล้ว ลักษณะคำสอนที่กินใจก็เป็นสิ่งสำคัญในการที่จะทำให้พุทธบริษัทสามารถจำได้และนำหลักธรรมนั้นไปปฏิบัติได้ถูกต้อง จากการวิเคราะห์พระธรรมเทศนา คติธรรม ภาพปริศนาธรรม และการสัมภาษณ์ พอสรุปได้ดังนี้

๑. สอนสิ่งที่เป็นจริง มีคุณค่า

๒. ปริศนาธรรม ทำให้ผู้ฟังต้องนำไปใช้ปัญญาในการขบคิด พิจารณาไตร่ตรองซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติที่ได้ผล

๓. เป็นคำสอนที่เกิดจากประสบการณ์ในการปฏิบัติโดยตรง ท่านจึงเข้าใจสิ่งที่สอน

๔. สิ่งที่สอนทำได้จริง

๔.๑.๔ เนื้อหาสารธรรม

เนื้อหาสารธรรมนั้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเทศนาธรรมของของพระครูโพธิสารคุณจำนวน ๗๒ กัณฑ์ ซึ่งท่านได้แสดงธรรมในที่ต่าง ๆ โดยได้รวบรวมไว้เป็นเอกสาร CD รวมทั้งคติธรรม ๑๒ เรื่อง และภาพปริศนาธรรม ๓๒ ภาพ โดยผู้วิจัยได้นำมาจัดกลุ่มตามกรอบของบุญกิริยาวัตถุ ๓ เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจ และมีขอบเขตในการศึกษา ซึ่งพบว่าในสารธรรมของท่านอยู่บนพื้นฐานของพระไตรปิฎกซึ่งตรัสรู้โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ท่านได้ใช้ภาษาง่าย ๆ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจตามบริบทของท้องถิ่น และขนบธรรมเนียมประเพณี ของภาคอีสาน ซึ่งเนื้อหาสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑. ทานมัย คือบุญที่สำเร็จ โดยการให้เป็นการขัดเกลาจิตใจอย่างหยาบ ในเรื่องนี้ท่านได้กล่าวถึง การทำบุญทำทานที่ได้ประโยชน์อย่างสูง โดยเน้นที่ใจต้องสะอาดก่อน จึงมีความจำเป็นต้องสมาทานศีลก่อน ในการทำบุญทำทานนั้นเกิดจากความศรัทธามาก่อน แต่ความศรัทธานั้นจะต้องมีปัญญาประกอบด้วย เพราะไม่มีปัญญาอาจจะทำให้การทำบุญนั้นไม่ถูก อาจเป็นความหลง ความมกมาย ซึ่งเราสามารถพบเห็นได้ในสังคมปัจจุบัน การทำบุญนั้นจะต้องมีความรู้สึกชื่นชมยินดีทั้ง ๓ กาล คือ ก่อน ระหว่าง และหลังการทำบุญจึงจะได้บุญมาก ซึ่งไม่ต้องยึดติดกับพิธีการมาก การทำทานให้ได้อันนิสงฆ์มากคือการทำสังฆทาน เพราะเป็นการให้อย่างไม่เจาะจง และการถวายทานจะต้องทำให้ถูกกาล เทศะด้วย เพราะการถวายอาหารคาว หวาน จะถวายหลังเที่ยงไม่ได้

เป็นการผิควินัย และสิ่งใดที่พระเก็บได้ เก็บไม่ได้ ซึ่งตรงตามพระวินัย ในการถวายสังฆทานนั้น ท่านได้แสดงให้เห็นว่าเป็นการอุทิศสงฆ์ เมื่อถวายแล้ว ฝ่ายสงฆ์จะอุปโลกน์กรรมสงฆ์ การทำทานนี้มี ๒ ลักษณะคือ ทำให้การสงเคราะห์ และการทำเพื่อบูชาคุณ การทำทานเพื่อบูชาคุณก็จะต้องยกผู้รับให้สูงกว่า ที่พระท่านเคยนับปีนชบาต ท่านไม่สวมรองเท้า เพราะเป็นการแสดงความเคารพในผู้ให้ นอกจากนั้นการทำบุญประเพณี ซึ่งทำตกทอดกันมา เป็นการทำบุญตามกาลเวลาที่ ได้ผลผลิต เช่นหลังฤดูการทำนา ชาวบ้านก็จะเอาพืชผลมาทำบุญ เพื่อต้องการความดี ให้พืชผล ได้ผลดีตามฤดูกาล นอกจากนั้น การทำทานยังมีอานิสงส์มากมาย ได้แก่ วัตถุทาน ธรรมทาน และ อภัยทาน ในการทำทานนั้นเป็นการสร้างบารมีหลายระดับเช่น ทานระดับบารมี ให้กำลังสละ แรงกายและเวลาของตน ทานระดับอุปบารมี ๓ อย่าง คือ ให้เลือดเนื้ออวัยวะในร่างกายตน ให้ ภรรยาของตน ให้บุตรธิดาของตน ทานระดับปรมัตถบารมี คือให้ชีวิตของตน

เนื้อหาในเรื่องทานนี้ ทำให้พุทธบริษัทได้ทราบถึงวิธีการทำทานให้ได้อานิสงส์ สูงสุด ทำให้ทราบถึงวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องว่าควรถวายของแก่พระสงฆ์อย่างไร เวลาใดที่จะทำให้ไม่ผิด พระวินัย และสิ่งสำคัญการทำทานนั้นอยู่ที่ใจ หากทำใจให้สะอาดผ่องใสแล้ว หลังจากการทำบุญทำ ทานจะทำให้เรารู้สึกเป็นสุข เบิกบาน

๒. สติมัย บุญที่สำเร็จได้ด้วยการรักษาศีล ศีล หมายถึง ข้อบัญญัติที่กำหนดเป็นแนวทางการปฏิบัติของกาย และวาจา ทางพระพุทธศาสนา ศีลมีอยู่ ๕ ประเภท คือ ภิกขุศีล มี ๒๒๗ ข้อ ภิกษุณี ๓๑๑ ข้อ สามเณร ๑๐ ข้อ กฤหัสถ์ศีล มี ๕ ข้อ อัญญุศีล มี ๘ ข้อ สำหรับศีลของผู้ครองเรือน นั้น โดยเฉพาะเบญจศีล เป็นการรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป ด้วยการละเว้น ๕ ประการ ความเป็นมนุษย์จึงวัดกันด้วยความมีศีล การรักษาศีลคือ การควบคุมกาย วาจา ไม่ให้ผิดปกติ คือไม่ให้ทำบาป ฉะนั้นขณะใดเป็นผู้อยู่ในศีลควบคุมความปกติไว้ได้ ขณะนั้น บุญก็เกิดขึ้น บาปก็เกิดไม่ได้ เช่น ขณะที่เรานั่งฟังธรรมะ ขณะนั้นเราเป็นผู้มีศีลครบ เป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ แต่เพราะความไม่เข้าใจ บางครั้งจึงทำให้ชีวิตขาดทุน เช่นการอาราธนาศีล และรับศีลจาก พระ บางคนไม่กล้ารับศีลบางข้อ เช่น ผู้ชายที่มักดื่มเหล้าจะไม่กล้ารับศีลข้อ ๕ ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นเขา ไม่ได้ดื่ม แสดงว่าขณะนั้นเขาไม่ได้ทำผิดศีลในข้อนั้น ชีวิตของเขาจึงขาดทุน เพราะขณะนั้นแทนที่จะเกิดบุญ กลับเกิดบาปแทน ก็เพราะความคิดที่ว่าเราไม่สามารถทำได้ในข้อนี้เท่ากับขณะนั้นระลึก ว่าเราบาป บุญกิริยาวัตถุในข้อทานมัย อันเป็นการทำความดีด้วยการสงเคราะห์คนอื่นด้วยวัตถุนั้น เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ส่วนสติมัย ซึ่งเป็นกิริยาวัตถุที่ต้องควบคุมความประพฤติทางกาย และวาจานั้น จะต้องมีตลอดเวลาโดยอาศัยพื้นฐานของเบญจธรรม ดังตัวอย่างเช่น การทำทุจริตทางกายที่เกิดขึ้น ได้เป็นเพราะผู้นั้นขาดเมตตา และมีกิเลส เช่นแม่ค้าที่ฆ่าปลา ฆ่าไก่ ก็เพราะต้องการเงิน ย่อมทำให้เกิดบาป (ทุจริต) ที่เกิดจากการฆ่าสัตว์ หรือการประทุษร้ายคนอื่นเพื่อต้องการทรัพย์ ย่อมทำให้เกิด

บาป ที่เกิดจากการลักทรัพย์ เป็นต้น ฉะนั้นเมตตาเมื่อมีอยู่ตราบดี การที่เราจะนำกาย วาจา ไปทำ ความชั่วให้ผู้อื่นเดือดร้อนย่อมไม่มี พระพุทธองค์แสดงว่า ศิล คือการเว้นปาณาติบาต, เว้น อทินนาทาน, เว้นกาเมสุมิฉฉาจาร, เว้นมุสาวาท, และเว้นจากการเสพของมีนเมา ทุกประเภท เมื่อทำ ได้อย่างนี้ ถือว่าเป็น “มหาทาน” ถือเป็นทานอันเลิศ เพราะเป็นทานที่หาค่าประมาณมิได้

อานิสงส์ของการรักษาศีล ทำให้มีความสุขกาย สุขใจ ทำให้เกิดทรัพย์สมบัติมากขึ้นได้ ทำให้สามารถใช้สอยทรัพย์นั้น ได้เต็มอิ่ม โดยไม่ต้องหวาดระแวงภัย ทำให้ไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะมี ไครมาทวงทรัพย์คืน ทำให้เกียรติคุณพุ่งขจรขยายไป ทำให้ผู้อื่นเกิดความเคารพเชื่อถือ ทำให้ชีวิต นั้นแจ่มใสอาจอาจท่ามกลางชุมชนุมชน ทำให้ไม่เป็นคนหลงลืมสติ ตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติภูมิ จะเห็นได้ว่า ศิลเป็นมหาทาน คือ ทานอันเลิศ และมีคุณอันประเสริฐ บุคคลผู้มีปัญญาจึงควรเลือกใช้ ประโยชน์ให้เต็มที่ ซึ่งพระครูโพธิสารคุณได้เน้นให้ทั้งพระสงฆ์และฆราวาสตั้งใจประพฤติอยู่ใน ศิลให้บริสุทธิ์

๓. ภาวนามัย คือ บุญสำเร็จด้วยการภาวนา อบรมใจในการละกิเลสภาวนามัย หมายถึง การ กระทำเพื่อให้รู้จักทุกข์ รู้จักเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ รู้จักความดับทุกข์ รู้จักวิธีปฏิบัติเพื่อให้ดับทุกข์เป็น ผลสำเร็จ เรียกว่าบรรลุนิโรธ ๔ ได้แก่ ทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ซึ่งเกิดจากความบีบ คั้นขัดแย้ง เปลี่ยนแปลง ไม่แน่นอน ของสถานการณ์ต่างๆ ความไม่พึงพอใจ ความพลัดพรากจาก สิ่งอันเป็นที่รัก ความปรารถนาไม่สมหวัง ความยึดถือหวงแหน รวมทั้งทุกข์ประจำขั้น ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทุกข์ที่เกิดจากหลงยึดถือว่ารูปขั้นเป็นตนเป็นของตน หลงบำรุง บำเรอรูปขั้นจนเลยสมควรแก่ธรรม รวมทั้งเมื่อรูปขั้นเปลี่ยนแปลงไปหรือเสื่อมสลายก็เสียดอก เสียดใจอาลัยอาวรณ์ วิตกกังวล เป็นทุกข์ สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ อันเกิดจากกามตัณหา ความใคร่ในกาม ภวตัณหา ความอยากได้อะไรอยากเป็น ความสมหวังหรือสมปรารถนาก็เป็น ทุกข์แบบหนึ่งที่เกิดขึ้น ความไม่สมหวังสมปรารถนาก็เป็นทุกข์อีกแบบหนึ่ง ภาวะทางโลกสมหวัง หรือไม่ ก็ยังมีทุกข์อยู่เหมือนเดิม แต่ไม่ค่อยรู้ตัวกัน วิภวตัณหา คือความไม่อยากได้ ไม่อยากมี ไม่ ยอยากเป็น แม้ไม่อยากได้ ไม่อยากมี ไม่อยากเป็น ก็ต้องได้ ต้องมี ต้องเป็น เนื่องจากกรรมวิภูษะได้ กระทำเอาไว้แล้ว ได้สะสมเอาไว้ก่อนแล้ว วิบากวิภูษะผลของกรรมวิภูษะจะต้องได้รับ ถ้าไม่อยาก ได้รับผลกรรมต้องหลีกเลี่ยงไม่กระทำความที่เป็นเหตุของเรื่องนั้นๆ ฉะนั้นเมื่อจะกระทำความ ะไรต่อใครเราจะต้องคำนึงว่ามันจะเป็นผลต่อเราอย่างไร มันจะช่วยให้เรารู้จักเลือกทำแต่กรรมดี เป็นแนวทางให้เราทำกุศลให้ถึงพร้อม นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ทุกข์ที่เกิดกับเราแต่ละเรื่องๆ เราจัก นิโรธได้ต่อเมื่อเรารู้จักสมุทัยของเรื่องนั้นๆ ชัดเจน หากเราไม่รู้จักสมุทัยอย่างชัดเจนแล้ว นิโรธก็จะ เกิดไม่ได้ ก็จะดับทุกข์ไม่ได้ ทุกข์ทุกประเภทจะมีกิเลสหลงหรือวิชาเป็นหัวหน้า ถ้าไม่รู้จักหลง เป็นอย่างไร อวิชาเป็นอย่างไร ก็จะหยุดทุกข์มิให้เกิดไม่ได้ หากนิโรธไม่เกิด มรรคก็จะไม่มี เมื่อ

มรรคไม่ได้ดำเนิน ผลก็ไม่มาให้ได้ลิ้มรส และ มรรค คือ แนวทางปฏิบัติหรือข้อปฏิบัติเพื่อให้การดับทุกข์เป็นผลสำเร็จ หากดำเนินไม่ได้ มรรคญาณไม่เกิด ผลญาณก็ไม่มี นั่นคือการละกิเลสไม่ได้ เป็นพระอริยะเจ้าไม่ได้ มรรคทั้ง ๘ อย่าง ท่านสรุปลงในไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา ผู้ปฏิบัติธรรมที่ต้องการบรรลุมรรคผลนิพพาน จะต้องพิจารณาภิเลสสังโยชน์แต่ละข้อ ให้รู้ชัดเห็นชัดเข้าใจชัด ว่ามีภาวะเป็นอย่างไร ดีหรือร้ายเพียงใด ตามรู้เข้าไปสู่อริยสัง ๔ ตามลำดับ จนถึงมรรคทุกข้อและรู้จักมรรคสมังคีของเรื่องนั้น

จากการศึกษาพบว่า สารธรรมที่พระครูได้แสดงนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในเรื่องการภาวนา เพราะท่านเป็นพระวิปัสสนาจารย์ ซึ่งเน้นการปฏิบัติมากกว่าการพูด แต่จากการศึกษาที่พบว่า ทั้ง ๓ ส่วนคือ ทาน สีล และภาวนานั้นมีเนื้อหาสอดคล้องกัน ท่านได้ชี้ให้เห็นความจำเป็นของการภาวนา เนื่องจากเราเกิดมาต้องพบทั้งภัยภายนอก และภัยภายใน ซึ่งภัยที่มีโทษมากคือภัยภายในอันเป็นตัวก่อกิเลส สิ่งที่ผ่านมาในชีวิตมีทั้งการทำถูก และทำผิดก็ขอให้ประสบการณ์เหล่านั้นเป็นครูสอน ไม่ทำในสิ่งที่ผิดอีก โดยผู้เฒ่าผู้แก่ควรทำตัวเป็นกัลยาณมิตร ช่วยแนะนำสั่งสอนคนรุ่นหลังและผู้รับจะต้องมีการฟังที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการสั่งสอนจากผู้ใหญ่ หรือการฟังธรรม ในการฟังนั้นต้องมีการพิจารณาโดยแยกกาย กลั่นกรองให้รู้จริง รู้แจ้ง รู้ชัด เพราะศรัทธามาก่อนปัญญาจะทำให้โมหะอวิชชาครอบงำจิต วิญญาณ ต้องเข้าใจจุดประสงค์ที่แท้จริงของพุทธศาสนา คือพุทธ คือ ตัวปัญญา ดังนั้นผู้ฉลาดจึง ไม่ปล่อยให้กิเลสกองงามในใจตน ควรหาวิธีดับกิเลสด้วยการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยใช้หลักสติปัฏฐาน ๔ คือมีสติพิจารณา กาย เวทนา จิต และ ธรรม ในการปฏิบัตินั้นต้องอาศัยการตำรวมอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และมีผละ ๕ คือศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา การภาวนา โดยการเจริญสติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าเป็นทางสายเอก ที่จะช่วยให้พ้นทุกข์ได้ โดยการกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นไป

๔.๒ วิเคราะห์คุณค่าของสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์อุปถัมภ์) ที่มีผลต่อบุคคล

คำสอนนั้นจะมีคุณค่าหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับคนที่ผู้ได้รับการสั่งสอนนำไปปฏิบัติ ให้เห็นจริงจากการสัมผัสผ่านพุทธบริษัท พอสรุปได้ว่า บุคคลที่นำหลักธรรมที่ท่านสอนไปปฏิบัติเพราะเลื่อมใสศรัทธาในวัตรปฏิบัติของท่าน และเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วได้เห็นประ โยชน์จริง โดย คำสอนของท่านเน้นหลักปฏิบัติตามหลักการของพระพุทธศาสนา ดำเนินตามสายกลาง โดยท่านเน้นว่าต้องมีสติอยู่ในปัจจุบัน ไม่ประมาท ละกิเลส จะเห็นได้ว่า คุณค่าของสารธรรมที่พระครูโพธิสารคุณได้เผยแผ่นั้น เป็นไปเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาชีวิต เพื่อให้รู้จักชีวิตไปสู่ประ โยชน์สุข “หลวงปู่เคยเปรียบเทียบการเข้าถึงพุทธศาสนาเหมือน ขึ้นบันไดสามขั้น ขั้นที่หนึ่ง คือการให้ทาน รักษาศีล

สวดมนต์ภาวนา ขั้นที่สอง การปฏิบัติ คือการฝึกสมาธิ ขั้นที่สาม เข้าไปให้ได้ทั้งศีล สมาธิ ปัญญา” ดังนั้นคุณค่าของสารธรรมที่มีต่อบุคคลจึงมีดังนี้

๔.๒.๑ ทำให้ผู้ฟังนำไปปฏิบัติ และประพฤติดนให้เป็นผู้สมควรแก่การรักใคร่ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ดำเนินชีวิตเพื่อให้ได้ประโยชน์สุข ตามแบบที่ชาวโลกพึงจะได้รับคือ การกินคืออยู่ดี การไม่มีหนี้สิน และประกอบสัมมาอาชีพ ส่งผลให้มีครอบครัวที่ดี อันเป็นประโยชน์ที่พึงได้รับในปัจจุบัน จากการศึกษา พบว่า ผู้ที่ฟังธรรมจากพระครูโพธิสารคุณ และนำหลักธรรมไปปฏิบัติ ทำให้มีจิตใจอันเป็นกุศล มีการทำบุญ ทำทานละเว้นจากการทำบาปอันเป็นพื้นฐานของชีวิต สามารถเปลี่ยนชีวิตให้ดีขึ้น มีความเข้าใจในชีวิต มีสติใคร่ครวญทำให้ดำเนินชีวิตไม่ผิดพลาด ทำให้ตนเองและบุคคลผู้อยู่ใกล้มีความสุข ความเจริญ

๔.๒.๒ ผู้ที่ได้ฟังธรรมแล้วนำไปปฏิบัติ และประพฤติดนอยู่ในศีล ในธรรม โดย มีศีลเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต เพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาชีวิต เพื่อให้รู้จักชีวิตนำไปสู่ประโยชน์สุข ในปัจจุบัน จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ที่ได้ฟังธรรมจากพระครูโพธิสารคุณ สามารถรักษาศีล จัดเป็นเครื่องควบคุมกิเลสที่ละเมิดออกทางกายและวาจา ซึ่งมีหลายระดับ ผู้ที่รักษาศีลย่อมเป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตตามกรอบของศีลธรรม ทำให้การดำเนินชีวิตถูกต้องอันเป็นบุคคลที่ไม่ประมาท ย่อมนำความสุขความเจริญมาสู่ตนเอง ครอบครัวและสังคม

๔.๒.๓ ผู้ที่ได้ฟังธรรมแล้วทำให้เข้าใจถึงการสืบต่อชีวิต คือ การเวียนว่ายตายเกิดแล้วพัฒนาชีวิตตามหลักธรรม เพื่อความมีชีวิตใหม่ในสุคติภูมิ トラบเท่าที่ยังมีกิเลส อันเป็นประโยชน์ที่ถาวรมั่นคงกว่า ซึ่งจะอำนวยผลให้ทั้งในชาติปัจจุบันและในชาติต่อ ๆ ไปด้วย ซึ่งพบเห็นได้ในบทพระธรรมเทศนา คติธรรม และภาพปริศนาธรรม จากการสัมภาษณ์พุทธบริษัทใน ๒ ข้อข้างต้นที่กล่าวมาแล้ว พบว่าหลังจากที่ได้ฟังธรรมจากหลวงปู่ แล้วนำไปปฏิบัติในสิ่งที่เป็นบุญกุศล ประพฤติดนอยู่ในกรอบของศีลธรรม และศีล ๕ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบัน การทำสิ่งที่ดีงามในปัจจุบัน ในอนาคตข้างหน้า ก็ย่อมได้รับผลดีด้วย จากการศึกษาสารธรรมในคำสอนของท่าน พบว่า พระครูโพธิสารคุณ ท่านได้มุ่งสอนให้รู้จัก นรก สวรรค์ นิพพาน ว่ามีอยู่จริง เป็นการสร้างศรัทธาในการทำความดี และยังเป็นการรับรองคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ท่านได้เชิญชวนให้พุทธบริษัทเห็นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมว่าเป็นสิ่งดี หากคิดดี ทำดีแล้วไม่ว่าจะเป็นอย่างไหน แต่ต้องทำให้ถูกกาลเทศะ ย่อมทำให้เกิดสุขได้ทั้งในปัจจุบันและชาติต่อ ๆ ไปได้เช่นกัน จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ ซึ่งให้เห็นว่า ผู้ที่ได้ฟังธรรมจากพระครูโพธิสารคุณและนำไปปฏิบัติเนื่องจากศรัทธาในการทำความดี และเห็นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมว่าเป็นสิ่งดี ย่อมทำให้เกิดสุขได้ทั้งในปัจจุบันและชาติต่อ ๆ ไป

๔.๒.๔ ผู้ที่ได้ฟังธรรมแล้วทำให้เข้าใจถึงชีวิตและการดำรงชีวิตไปสู่ความเป็นอิสระอันยิ่งใหญ่ คือการหลุดพ้นจากกิเลส ซึ่งเป็นประโยชน์สูงสุด โดย การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นหลักธรรมที่มุ่งฝึกฝนพัฒนาจิต ให้เกิดปัญญาสามารถเอาชนะอนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องในจิตได้อย่างรู้เท่าทัน และเป็นทางสายเอกที่จะนำไปสู่นิพพาน จากการศึกษาพบว่าผู้ได้ฟังธรรมและปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ ทำให้เกิด ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาจนสามารถอุทิศตน ใช้เวลาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้ตนได้รู้แจ้งเห็นจริง โดยอาศัย บุคคลสัปบายะ (ครูบาอาจารย์ผู้ให้กัมมัฏฐาน) และธรรมสัปบายะ (ข้อธรรมะปฏิบัติ) ทั้งนี้เพื่อทำจิตของตนให้ฉลาดรู้เท่าทันในเรื่องทุกข์ หรือปัญหาที่เกิดขึ้น รู้สาเหตุของทุกข์ตามแนวทางของอริยมรรคมีองค์ ๘ มีการพัฒนาจิตโดยการเจริญสติปัญญา ๔ แล้วเข้าใจกฎธรรมชาติของโลก คือทุกข์ที่เกิดขึ้น เข้าใจทุกข์เพื่อละเหตุของทุกข์ ได้แก่ เมื่อปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ระดับหนึ่งแล้วยอมเข้าใจถึงสาเหตุหรือที่มาของทุกข์ที่ตนประสบอยู่นั้นว่ามาจากความอยากได้ อยากดี อยากมี อยากเป็น เข้าใจผลดีของการดับทุกข์ ได้ความเข้าใจว่า ถ้ามองกระแสของโลกที่สามารถปฏิบัติตามคำสอนของหลวงปู่ได้แล้ว ก็รู้รูปนาม ปล่อยวางจิตไม่ให้หลงไปตามกระแสความอยาก ไม่หลงไปตามกระแสของโลกในปัจจุบัน ที่อาศัยวัตถุสิ่งของเป็นเครื่องหลอกลวงจิตให้มัวเมา ปลื้ม ปิติ ยินดีไปกับสิ่งมายาทำให้สามารถดับทุกข์ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าสามารถลดละกิเลสลงได้ เข้าใจถึงทางดับทุกข์ ได้แก่เข้าใจการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งกล่าวโดยสรุป คือ ให้มีศีลในเบื้องต้น มีสมาธิในท่ามกลาง และมีปัญญาในที่สุดนั่นเอง ซึ่งเริ่มที่องค์มรรคแรกตั้งแต่สัมมาทิฐิ ความคิดเห็นชอบเป็นต้น ไป จนถึงสัมมาสมาธิ หรืออาจสรุปได้ว่า ศีล สมาธิ และปัญญา ในด้านศีลนั้น ส่วนใหญ่สามารถปรับด้วยระดับจิต ให้สามารถรักษาศีล ได้ดีขึ้น ในด้านสมาธิมีสติรู้ตัวอยู่เสมอและพัฒนาถึงปัญญาอันมีความเห็นที่ถูกต้อง มีความความนึกตรึกตรองที่ถูกต้องเป็นกุศล

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า หลักธรรมที่พระครูโพธิสารคุณได้เผยแผ่ ส่วนใหญ่ คือ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักการมหาสติปัญญา ๔ ของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญานั้นสามารถเข้าใจเหตุแห่งทุกข์เพื่อละเหตุของทุกข์ซึ่งเป็นประโยชน์สูงสุด

๔.๓ วิเคราะห์คุณค่าของสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์อุปถัมภ์) ที่มีผลต่อสังคม

จากการศึกษา พบว่า สารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ นอกจากจะมีคุณค่าในระดับบุคคลที่น้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติแล้วยังมีคุณูปการอย่างยิ่งต่อสังคมอีก ดังนี้

๔.๓.๑ คุณค่าต่อการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน

ภารกิจสำคัญของพระสงฆ์อย่างหนึ่งคือการ สืบต่อ ชำรง และปกป้องพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณท่านได้ให้ความสำคัญในเรื่อง

๑. การปฏิบัติตนของสงฆ์ ตามหน้าที่ต่อภุชงค์อย่างเหมาะสม เน้นว่า พระสงฆ์ควรที่จะมีวิชา และจรณะ ที่ดี เพื่อตอบแทนความเคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญ ถวายทานต่อพระสงฆ์ เป็นการสร้างศรัทธาของประชาชนที่ได้เห็นจริยวัตรที่ดีงามของพระสงฆ์ โดยศึกษาถือว่า พระพุทธเจ้าบัญญัติอย่างไร ไม่ควร ไปศึกษาคร่ำจวนวิชา ได้แก่ วิชานอกศาสนา เช่นการดูหมอง ผูกดวง เมตตามหานิยมไสยศาสตร์ส่งเหล่านี้ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมลง จึงควรช่วยกันปฏิบัติหน้าที่ของสงฆ์ให้ถูกต้อง โดยตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดปติเวทก็จะทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนไปอีกนานเท่านาน

๒. สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชน เมื่อเข้าวัดว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะได้ประโยชน์อย่างสูงสุด ไม่ไปโดยหวังจะให้พระตรวจดวงชะตาผูกดวง สะเดาะเคราะห์ ทำเสน่ห์เมตตามหานิยม ซึ่งไม่ใช่กิจของสงฆ์ เพราะการเข้าไปเช่นนี้จะทำให้พระพุทธศาสนาหมวมองได้ เป็นการชักจูงให้พระสงฆ์กระทำผิดวินัย เห็นแก่ลาภ สักการะ

คังคิธรรมที่หลวงปู่ได้ให้ไว้ ต่อไปนี้

“เข้าวัดเห็นดินและต้นไม้ ยังไม่ใช่เข้าวัดจริงถึงความหมาย

นั่งวิปัสสนารู้เห็นเด่นภายใน จึงจะใช้แน่ชัดเห็นวัดจริง”

หรือพระธรรมเทศนา ที่ว่า

“เป็นชาวพุทธควรหยุดที่พระรัตนตรัยอย่าสัดกลับไปไหว้เจ้าไหว้ผี”

๓. ช่วยเตือนสติพุทธศาสนิกชนไม่ให้หลงมัวเมา เชื่อความวิเศษของพระสงฆ์ ที่บอกว่า เป็นพระอรหันต์ โดยที่ไม่ได้เป็นจริง เป็นการปล่อยข่าวของลูกศิษย์ เพื่อหวังผลประโยชน์ อันเป็นการทำลายพระพุทธศาสนาให้เสื่อมลงได้

การสร้างถาวรวัตถุ ปรับปรุงวัด โดยแผ่หลักธรรม ทั้งนี้ เมื่อพุทธศาสนิกชนเข้ามาในวัดก็จะได้ซึมซับหลักธรรม และมีความอบอุ่นใจ เห็นวัดเป็นที่พึ่งทั้งเรือนกาย และเรือนใจ เกิดความศรัทธาเลื่อมใสไม่เสื่อมคลาย ดังพระธรรมเทศนาที่ว่า “การอุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนาได้ชื่อว่า สร้างเรือนกายเรือนใจ การสร้างศาลา โบสถ์วิหารก็คือการสร้างเรือนกาย ให้ได้อาศัย แล้วก็เพื่อจะ

^๑พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.), (สมชาย กนตลีโล), ธรรมทายาท ชุดที่ ๘, อ่างแก้ว, หน้า ๒๗.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

ได้บำเพ็ญเรือนใจบำเพ็ญสมณะธรรมไหว้พระสวดมนต์ฟังเทศน์บำเพ็ญกุศลต่างๆ หากไม่มีวัตถุเรือนใจ ใจสัดสาย เราไปนั่งบำเพ็ญกุศลตากแดด ตากฝน ตากลม จิตก็หาความสงบได้ยากเพราะเรือนกายไม่มีที่พึ่ง ฉะนั้นทั้งเรือนกายก็ดี เรือนใจก็ดี เราจึงประกอบให้เหมาะสมเท่าที่ควร เราทุกคนที่มาสู่เจดีย์สถาน คือ วัดวาอารามนั้น ให้เข้าใจความหมายว่าเรามาทำอะไรเพื่ออะไร ทำไมเราจึงมา เราได้อะไร เราควรคิดให้เข้าใจถ้าอย่างนั้นจะขาดทุน ไม่ได้ผลเท่าที่ควรอย่างที่เรต้องการ คือ เกิดเสื่อมเสียค่างพร้อย ตายไปเสียก็มีเรียกว่าวิบัติ”^๓

๔.๓.๒ คุณค่าต่อประเพณีและวัฒนธรรมอันดีของไทย

คามประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อ วัฒนธรรมประเพณีของไทยอย่างมาก จนซึมซับเข้าไปในวิถีชีวิตของคนไทย ประเพณีต่าง ๆ เกิดจากคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรง ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎก

สารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณท่าน ได้สอดแทรกเรื่องราวของวัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งกำเนิดของประเพณีที่มีมาในอดีต ตามพระไตรปิฎกอีกด้วย เช่น ประเพณีบุญข้าวสาก ประเพณีข้าวกระยาสาทร ประเพณีการบวช การเทศน์มหาชาติ ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน และนอกจากนั้น ท่านยังปลูกฝังให้พุทธศาสนิกชน ทำบุญอย่างถูกต้อง ตามกาละ และเทศะอีกด้วย เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด

นอกจากพระธรรมเทศนาที่มีคุณค่าต่อสังคมแล้ว ภาพปริศนาธรรมก็ยังถ่ายทอดให้เห็นลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวบ้านอีกด้วย รวมทั้งได้รับความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมประเพณีไปด้วย โดยท่านได้วาดภาพประเพณีวัฒนธรรม ลำเตี้ย โนนทันหรือฟ้อนเตี้ย โนนทันนั้นเป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ชาวบ้าน โนนทันเพื่อเป็นมรดกของชาวขอนแก่นสืบไป

๔.๓.๓ คุณค่าต่อการสร้างสามัคคีของคนในสังคม

จากที่กล่าวมาแล้ว ในบทที่ ๒ และ ที่ ๓ สารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ สร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนทั้งในระดับชุมชน ในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ หรือแม้แต่คนต่างชาติ หลายชาติ หลายภาษา ที่พร้อมใจกันมาศึกษาเล่าเรียนพระธรรมจากท่าน ทำให้วัดโพธิ์ โนนทัน ไม่เว้นว่างจากพุทธศาสนิกชน พระธรรมคำสอนของท่านได้หล่อหลอมดวงใจของชาวพุทธ ให้เกิดความรัก ความสามัคคี ขึ้นในสังคม จะเห็นว่ามีผู้คนได้หลั่งไหลมาร่วมทำบุญ บูรณะ และพัฒนาวัด และชุมชนรอบให้ดีขึ้น จึงนับว่าสารธรรมคำสอนของท่านมีคุณค่าต่อการสร้างสามัคคีของคนในสังคมด้วย

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

๔.๓.๔ คุณค่าต่อการสร้างสังคมที่มีระเบียบวินัยและสงบสุข

สารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับ ศิล สมาธิ ปัญญา ตามหลักการของพระพุทธศาสนาซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ไว้ อันเป็นกระบวนการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาคนให้ดำเนินชีวิตที่ดีงามและถูกต้อง รวมถึงการปฏิบัติตนต่อสังคมและสภาพแวดล้อมให้เป็นอยู่โดยผาสุก ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ดังนั้นสารธรรมคำสอนของท่านจึงมีคุณค่าที่จะสร้างระเบียบวินัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมไปด้วย เพราะประชาชนประพฤติดนอยู่ในศีลธรรม

๔.๔ สรุป

จากการวิเคราะห์คุณค่าสารธรรมคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ โดยศึกษาจากผลงานที่ปรากฏในเอกสาร การแสดงธรรม สิ่งปลูกสร้าง ภาพปริศนาธรรมและจากการสัมภาษณ์พุทธบริษัทที่เคยรับฟังคำสอนของท่าน พอสรุปได้ดังนี้

๑. คุณค่าการเผยแผ่ พบว่า ท่านได้จัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้หลากหลายรูปแบบ โดยมีเทคนิคการสอนที่แตกต่างกันไปตามที่ท่านได้พิจารณาให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ได้แก่ การเผยแผ่ตามประเพณีไทย การเผยแผ่โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม การอบรมเป็นหมู่คณะ การเผยแผ่ผ่านดาววิทยุ สิ่งพิมพ์ คติธรรม ภาพปริศนาธรรม โดยเฉพาะการสอนในแนวปฏิบัติท่านได้ถ่ายทอดจากประสบการณ์ตรงของท่าน นอกจากนี้ท่านยังปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี จึงได้รับความเลื่อมใสศรัทธา ไว้วางใจจากพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย

๒. คุณค่าของสารธรรมคำสอนที่มีผลต่อบุคคล ท่านสอนให้บุคคลรู้จักในเรื่องบุญกิริยาวัตถุ คือ ทาน ศีล ภาวนา หรือการศึกษาที่เรียกว่าไตรสิกขา คือ ศิล สมาธิ ปัญญา ตามหลักของอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งมีความสำคัญในฐานะเป็นหลัก เพื่อการดับกิเลส เป็นรากฐานสำคัญของการกำหนดแบบแผนพฤติกรรม อีกทั้งเป็นวิธีการปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยพัฒนาบุคคล ไปตามลำดับ จากบุคคลไปสู่อริยบุคคล ผู้ได้รับการพัฒนาแล้วจะสะท้อนออกทางกาย ศิล (สังคม) จิต (อารมณ์ ปัญญา) วิธีการดำเนินชีวิตของคนถูกหลักธรรมและประเพณี ซึ่งจะนำชีวิตไปสู่ประ โยชน์สุขอย่างที่เขาทั่วโลกต้องการ คือมีการกินคืออยู่ดี ไม่มีหนี้สิน และประกอบสัมมาอาชีพ อันเป็นประ โยชน์ในปัจจุบัน หากมีการพัฒนายกระดับชีวิตไปตามหลักธรรม ก็จะนำชีวิตไปสู่สุขคติในชาติต่อ ๆ ไป จนถึงมีอิสระอันยิ่งใหญ่คือความหลุดพ้นจากกิเลส ซึ่งความจริงอันนี้คือประ โยชน์สูงสุด

๓. คุณค่าของสารธรรมคำสอนที่มีผลต่อสังคม ในส่วนของสังคมนั้นท่านให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงมีคุณูปการในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน คุณค่าต่อวัฒนธรรมประเพณีอันดีของไทย คุณค่าต่อการสร้างความสามัคคีของคนในสังคมไทย คุณค่าต่อการสร้างสังคมที่มีระเบียบวินัยและความสงบสุขในสังคม

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สารนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาชีวประวัติของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) ๒) เพื่อศึกษาสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก และพุทฺธิภุมมิตี ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้อง เอกสารการแสดงธรรมของท่าน เทป CD บันทึกเทศนาธรรมของท่าน คติธรรม ภาพปริศนาธรรม และข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เคยมาฟังธรรมและปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) ไม่น้อยกว่า ๓-๕ ปี เป็นพระสงฆ์ จำนวน ๓ รูป อุบาสกจำนวน ๓ คน และอุบาสิกา จำนวน ๓ คน

๕.๑ บทสรุป

๑. ชีวประวัติของพระครู โพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) พบว่าท่านอดีตเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ บ้านโนนทัน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ท่านเป็นพระเถระผู้ดำเนินตามรอยของพระพุทธองค์อย่างเคร่งครัด ท่านได้ทุ่มเททั้งงานศาสนกิจและงานสาธารณประโยชน์อื่น ๆ มากมาย ทำให้ท่านเป็นพระเถระผู้ดำรงไว้ซึ่งความเมตตา ต่อพุทธบริษัท หลักในการทำความดีของท่านคือทำความดีเพื่อความดี และเป็นความดีที่มีประโยชน์ทั้งต่อพระพุทธศาสนาและส่วนรวมไม่ทำเพราะต้องการคำยกย่อง

๒. สารธรรมในคำสอนของพระครู โพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ) พบว่า เป็นไปตามเนื้อหาในพระไตรปิฎก ซึ่งผู้วิจัยได้จัดรวบรวมคัมภีร์ธรรมนุญทริยวัตถุ ๓ คือทาน ศีล ภาวนา โดยในเนื้อหาท่านจะเน้นไปที่ภาวนา เป็นส่วนใหญ่เพราะท่านเป็นพระเถระที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในเรื่องของทานนั้นท่านสอนว่า การทำบุญ ทำทานนั้นคือการขัดเกลาจิตใจอย่างหยาบท่านเน้นว่าใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด และควรทำให้ถูกกาล ถูกเวลา ทานมีหลายระดับ มีอานิสงส์ถึงนิพพานได้ ดังนั้นการทำทานให้ได้บุญกุศลมากจึงควรถึงพร้อมด้วยใจ รวมทั้งผู้ให้และผู้รับด้วย ศีล ท่าน ได้กล่าวถึงเรื่อง ประโยชน์ของศีล คนที่มีปัญญาจะสามารถเลือกใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ชาวพุทธควรพัฒนาด้านจิตใจให้เจริญองงาม โดยขัดเกลาด้วยศีล ภาวนา คือการตั้งสติพิจารณาอยู่ในอารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน ถ้ารู้ว่าคิดพลาดก็หยุด หลีกเร้น มีสติเพียร

ดูแล คุ่มครองให้เกิดความเจริญทั้งทางกาย ศีล และ ปัญญา ซึ่งจะต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การฟัง ปรโตโมษะ มีกัลยาณมิตร เป็นผู้แนะนำ ชี้อาทิ และตนเองก็ต้องมีโยนิโสมนสิการ ผู้ฉลาดต้องหาโอกาสดับทุกข์ในใจตน ด้วยการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานฐาน

๓. วิเคราะห์คุณค่าสารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณ โณ) พบว่า ในด้านการเผยแผ่และการนำไปปฏิบัติของพุทธบริษัท ท่านได้ใช้เทคนิคการสอนที่แตกต่าง กัน ไปให้เหมาะสมกับผู้ฟังคำพูดที่กินใจทำให้ผู้ฟังสามารถจดจำได้นาน และโดยเฉพาะการสอน ในแนวปฏิบัติท่านได้ถ่ายทอดจากประสบการณ์ตรงของท่าน นอกจากนั้นท่านยังปฏิบัติตนให้เป็น ตัวอย่างที่ดี จึงได้รับความเลื่อมใสศรัทธา ไว้วางใจจากพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย คุณค่าของสาร ธรรมในคำสอนที่มีผลต่อบุคคล ท่านสอนให้บุคคลรู้จักในเรื่องบุญกิริยาวัตถุ คือ ทาน ศีล ภาวนา วิธีการดำเนินชีวิตของคนถูกหลักธรรมและประเพณี ประกอบสัมมาอาชีพ อันเป็นประ โยชน์ใน ปัจจุบัน การพัฒนายกระดับชีวิตไปตามหลักธรรม ก็จะนำชีวิต ไปสู่สุขคติในชาติต่อ ๆ ไป จนถึงมี อิศระอันยิ่งใหญ่คือความหลุดพ้นจากกิเลส ซึ่งความจริงอันนี้คือประ โยชน์สูงสุด ในส่วนคุณค่าของ สารธรรมคำสอนที่มีผลต่อสังคม ท่านให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทำให้มีคุณูปการในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การจรจรโลงพระพุทธรูปศาสนาให้ยั่งยืน คุณค่าต่อวัฒนธรรมประเพณีอันดีของไทย คุณค่าต่อ การสร้างความสามัคคีของคนในสังคมไทย คุณค่าต่อการสร้างสังคมที่มีระเบียบวินัยและความสงบ สุขในสังคม

สรุปแล้ว สารธรรมกับคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณ โณ) มีคุณค่าช่วย ทำให้ชีวิตของผู้ปฏิบัติตามเปลี่ยน ไปในทางที่ดี เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม ดังนั้น เพื่อ เป็นการสืบต่อความดีนี้จึงควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้าวัดและ ได้รับฟังพระธรรมเทศนาอย่าง สม่าเสมออย่างต่อเนื่องเผยแผ่สารธรรมให้กว้างขวาง และให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึงได้อย่าง ง่าย โดยมีการเผยแผ่ผ่านสื่อมวลชนทุกรูปแบบ และ ปลุกฝังหลักธรรมให้แก่เยาวชน ได้มีโอกาส ไกล่ชิดพุทธศาสนามากขึ้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษา พบว่า สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณ โณ) มี คุณค่าช่วยทำให้ชีวิตของผู้ปฏิบัติตามเปลี่ยน ไปในทางที่ดี จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อนำ ไปปฏิบัติในเชิง นโยบายดังนี้

๑. รัฐบาลและคณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้าวัดและ ได้รับฟังพระธรรมเทศนา อย่างสม่าเสมออย่างต่อเนื่อง

๒. พระสงฆ์แต่ละรูปควรเผยแผ่สารธรรมให้กว้างขวาง และให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง โดยมีการเผยแผ่ผ่านสื่อมวลชนทุกรูปแบบ

๓. คณะสงฆ์และประชาชนควรปลูกฝังหลักธรรมให้แก่เยาวชน ได้มีโอกาสใกล้ชิดพุทธศาสนา เช่น การฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การสอนพุทธศาสนาใน โรงเรียน การศึกษาคุณงามในโรงเรียน เช่น การดูงานภาพปริศนาธรรม และให้นักเรียนได้ทำรายงานส่งอาจารย์ จะทำให้เยาวชนได้ใส่ใจศึกษาในเรื่องพุทธศาสนา

๔. รัฐบาลควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้แก่เยาวชน โดยมีรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

๕. ภาครัฐและเอกชนปลูกฝังหลักการทำบุญที่ถูกต้องทางพุทธศาสนา โดยมีการพัฒนา รูปแบบที่เป็นตัวอย่างในชุมชน เพื่อลดพฤติกรรม การปฏิบัติ รวมทั้งความเชื่อที่ไม่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อไม่ให้พุทธศาสนิกชนหลงมัวเมา มงายอันไม่ประกอบด้วยเหตุผลและความถูกต้อง ไม่เข้าข่ายหลักการของพุทธศาสนา

๖. รัฐบาลควรมีการประเมินผลหลังจากที่มีการเข้าวัดของพุทธศาสนิกชน ถึงคุณค่าที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต วิธีการเผยแผ่สู่กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม เพื่อปรับกลยุทธ์ กลวิธี ในการเผยแผ่พุทธศาสนาให้ได้ประโยชน์สูงสุด

๗. รัฐบาลควรส่งเสริม โครงการมรรคทายกน้อยใน โรงเรียน และมีการประเมินผลพฤติกรรมของเด็กที่เข้ารับการอบรม เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนได้ใกล้ชิดพุทธศาสนา และ สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชาวพุทธ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ(ประยงค์ อุปลวณฺโณ) สามารถพัฒนาบุคคลในการดำเนินชีวิต ได้หลายระดับ จึงมีหลายประเด็นที่น่าจะได้นำไปศึกษาต่อไปในเชิงลึก ได้แก่

๑. ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชนไทย
๒. ศึกษาการเปลี่ยนพฤติกรรมวัยรุ่นหลังจากปฏิบัติสมาธิ
๓. ศึกษาผลของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในเยาวชนไทย
๔. ศึกษาการปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะที่ถูกต้องวิธี
๕. ศึกษาหารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธานุภาพที่มีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ เล่มที่ ๑, ๕, ๑๐, ๑๑, ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๕, ๒๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล. ชุด ๕๑ เล่ม เล่มที่ ๒๕, ๒๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือทั่วไป

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือพุทธศาสนิกชน (ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๒.

กิริติ บุญเจือ. กระบวนทัศน์กับการตีความ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ๒๕๔๗.

ดวงเดือน จันทร์เจริญ. ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑.

ธีรวิศ บำเพ็ญบุญบารมี. ธรรมศึกษาวิจัย เรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลักสูตรวิจัยคัมภีร์พระพุทธศาสนามูลนิธิเบญจนิทาย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๕๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาศาสตร์ชุดคำวัดอธิบายศัพท์และความหมายคำวัดที่ชาวพุทธควรรู้. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑.

พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ). ไตรสิกขาและไตรลักษณ์. ขอนแก่น : เอกสารประกอบ
การบรรยาย สำนักวิปัสสนา วัดโพธิ์โนนทัน, ๒๕๔๓.

_____ .ปฏิบัติวิปัสสนาให้ถูกทาง. พิมพ์ครั้งที่ ๓. ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์คลัง
น่านาวิทยา, ๒๕๔๗.

พระครูภาวนาโพธิคุณ (สมชาย กนฺตสีโล). ธรรมทายาท ชุดที่ ๖. ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรง
พิมพ์คลังน่านาวิทยา, ๒๕๕๑.

_____ .ธรรมทายาทชุดที่ ๘. ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา, ๒๕๕๓.

_____ .ย้อนรอยอดีตธรรมหลวงปู่โพธิ์. ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์คลังน่านา
วิทยา, ๒๕๕๓.

_____ .ไขปริศนาธรรม ภาพศาลาโพธิสาร ๗๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด
โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา, ๒๕๕๔.

_____ โพธิธรรมถา. ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา, ๒๕๕๔.

พระสมชาย กนฺตสีโล. ส.ค.ส.๒๕๔๖ ฉบับธรรมทายาท. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา,
๒๕๔๖.

พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑฺฒนาโณ). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

นายธรรมรงค์ แก้วโบราณ. วาดภาพปริศนาธรรมรอบศาลาโพธิสาร ๗๒ วัดโพธิ์ โนนทัน อำเภอ
เมือง จังหวัดขอนแก่น. พ.ศ. ๒๕๔๖.

วศิน อินทสระ. พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๕๕.

สุทธิพงษ์ คันตยาพิศาลสุทธิ. ศาสนาประจำชาติฉบับปรับปรุงใหม่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๔๒.

แสง จันทร์งาม. วิธีสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๐.

หลวงตาโพธิ์ (พระครูโพธิสารคุณ). วิปัสสนาวิธี ทฤษฎีและปฏิบัติ. ขอนแก่น : ห้างหุ้นส่วนจำกัด
โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา, ๒๕๔๒.

๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

พระมหาเข็มทอง คนฺติปาโล (ฤทธิลือไกร). “การศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตาม
แนวทางของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระสมบัติ ฐิตญา โณ (สุขประเสริฐ), “การศึกษาเปรียบเทียบหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ใน พระไตรปิฎกกับแนวปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน”, วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาอรุณ จิตตคุตุ โธ (สุขประเสริฐ). “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของ สอนโมกขพลาราม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

เพ็ญแข บัวภา. “การศึกษาเปรียบเทียบหลักธรรมในโกอาณ นิกายเซน และภาพปริศนาธรรมใน ศาลาโพธิสาร ๗๒ วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน อ.เมือง จ.ขอนแก่น”. สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎี บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

๒. ภาษาอังกฤษ

Anada W.P.Guruge. “Buddhism and Education.” The Mahabodhi Society of India.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคล

๑. ชื่อ.....นามสกุล.....

๒. เพศ ชาย หญิง

๓. อายุ.....(ปีเต็ม)

๔. ท่านได้รับการศึกษา/ฟังธรรมเทศนาจากหลวงปู่โพธิ์หรือไม่

 เคย ไม่เคย

บ่อยแค่ไหน

 บวชเรียนกับหลวงปู่.....พรรษา ปฏิบัติวิปัสสนาเป็นประจำทุกวันพระ เดือนละครั้ง ปีละครั้ง นานกว่าปีละครั้ง (ระบุ)จำนวน.....ครั้ง

๕. ท่านมาปฏิบัติธรรมกับหลวงปู่เพราะเหตุใด

.....

๖. ท่านได้ปฏิบัติธรรมตามแนวทางของหลวงปู่ท่านเท่าไร

๗. คำสอนของหลวงปู่ที่ทำให้ท่านคิด และจดจำเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของท่านนั้น ท่านได้จาก

.....

.....

ตอนที่ ๒ กุศโลบายในการเผยแผ่ธรรม

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ คุณประโยชน์ของสารธรรมที่นำไปปฏิบัติ

๑. ทานมัย

.....
.....

๒. ศีลมัย

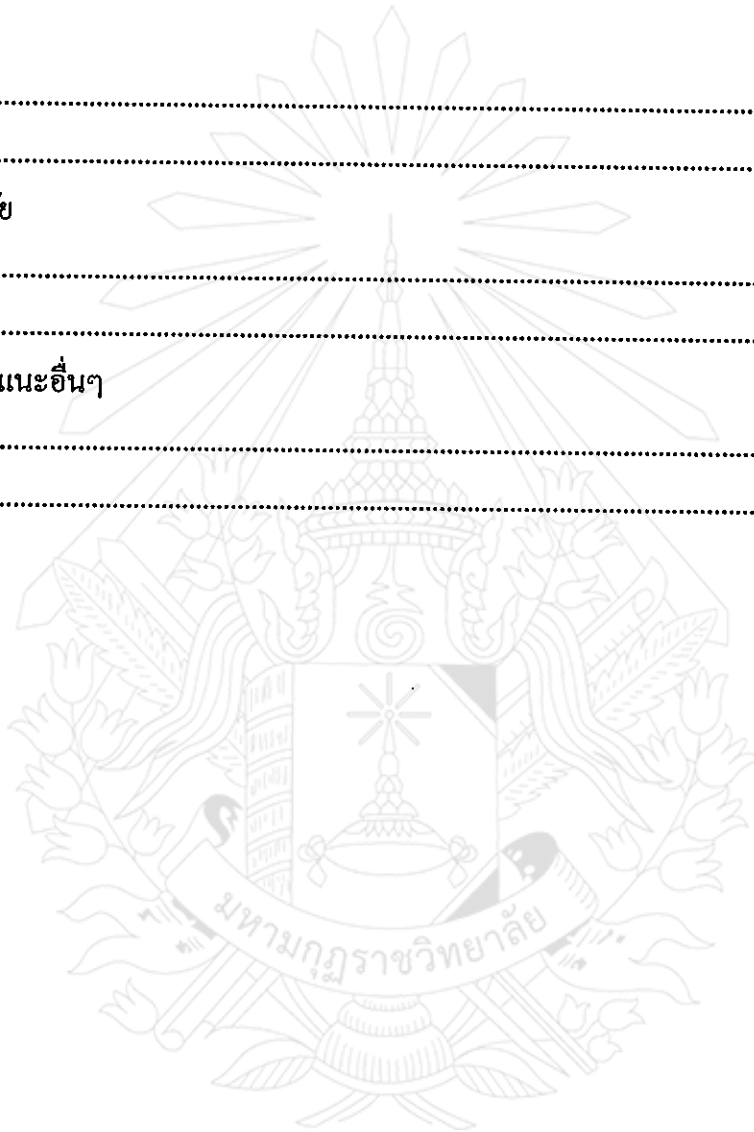
.....
.....

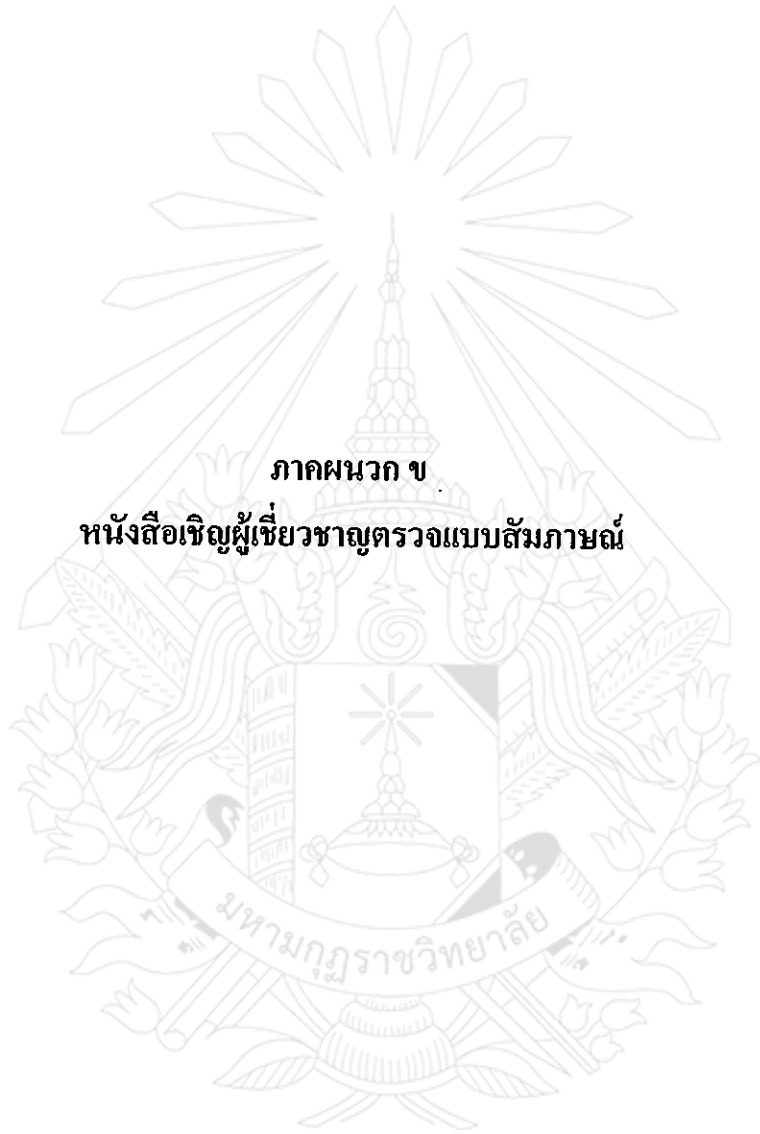
๓. ภาวนามัย

.....
.....

๔. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....
.....

ภาคผนวก ข

หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสัมภาษณ์

ที่ พิเศษ 2/2555

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์หนึ่ง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

1 มีนาคม 2555

เรื่อง ขออนุญาตแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ

เจริญพร ผศ.ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก

ด้วย นางชวลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตร-
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิง
วิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณ โณ)” ในกรณี จำเป็นต้อง
มีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง
และเที่ยงตรงที่สุด

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอแต่งตั้งท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อ
ตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจัก
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

๒ มี.ค. ๕๕

ที่ พิเศษ 1/2555

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์กษेत्र ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

1 มีนาคม 2555

เรื่อง ขออนุญาตแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ

เจริญพร คร.หอมหวล บั้วระภา

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตร-
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิง
วิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)” ในกรณีนี้ จำเป็นต้อง
มีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง
และเที่ยงตรงที่สุด

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอแต่งตั้งท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อ
ตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจัก
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ตัวลงนาม
๒๕๕๕

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ พิเศษ 3/2555

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์รณรงค์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

1 มีนาคม 2555

เรื่อง ขออนุญาตแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ

เจริญพร ดร.วิเชียร แสนมี

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตร-
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิง
วิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณ โฉม)” ในกรณีนี้ จำเป็นต้อง
มีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและ สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง
และเที่ยงตรงที่สุด

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอแต่งตั้งท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อ
ตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยของนักศึกษาดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจัก
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา

ขอเจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

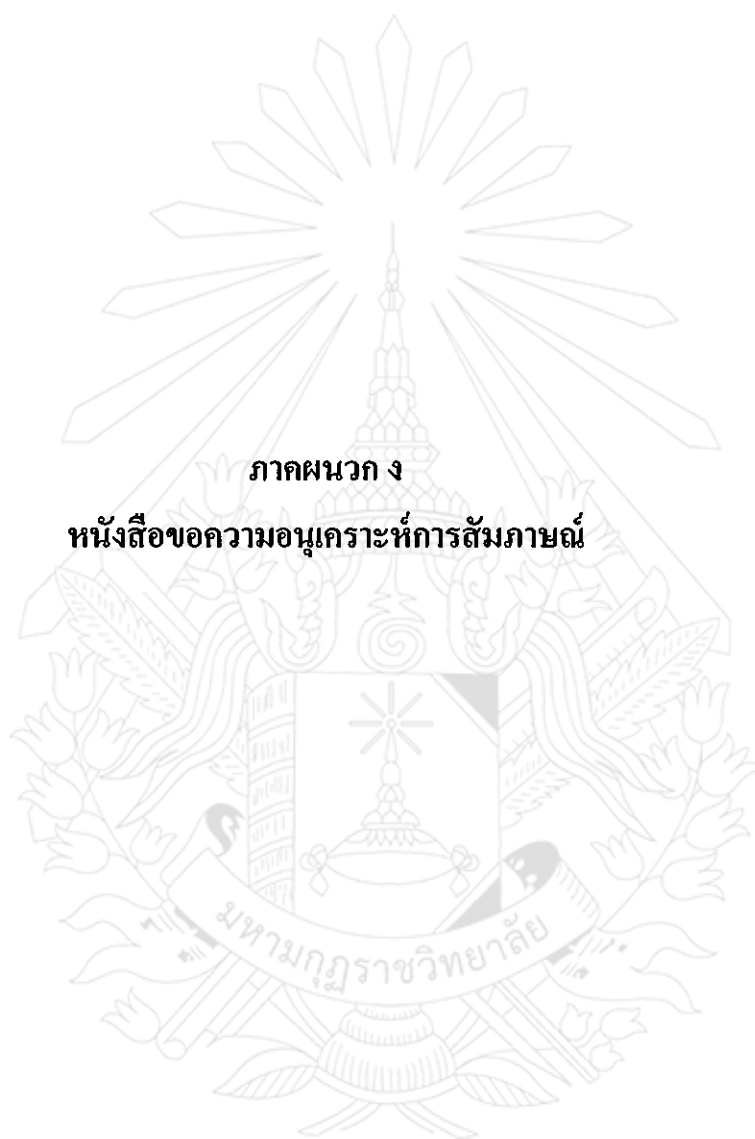
รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ
(ประยงค์ อุปถัมภ์)

ลำดับ	รายนาม	วันที่ให้สัมภาษณ์
๑.	พระราชประสิทธิ์คุณ (สุนันท์ สกจาโร/เพชรเลื่อน)	๕ เมษายน ๒๕๕๕
๒.	พระเทพกิตติรังษี (ทองสา วรลาโภ /ปรีชาคิลก)	๕ เมษายน ๒๕๕๕
๓.	พระครูอรุณสารเมธี (จ่านง ภูมิศรีแก้ว/อคิเมโซ)	๕ เมษายน ๒๕๕๕
๔.	พระครูปลัดเจริญ ปัญญาวิโร วัดศรีนวล	๕ เมษายน ๒๕๕๕
๕.	พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐมฺวโร (โสภากุล) วัดโพธิ์ บ้านโนนทัน	๕ เมษายน ๒๕๕๕
๖.	พระครูมัชฌิมธรรมโสภณ (วุฒิพันธ์ โสภโน /วิชาโคตร) เจ้าอาวาสวัดกลาง	๕ เมษายน ๒๕๕๕
๗.	พระมหารังสรรค์ ฐมฺโร (แสงสีสม) รองเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ บ้านโนนทัน	๕ เมษายน ๒๕๕๕
๘.	นายสมบุญ สุกวิเศษ	๘ เมษายน ๒๕๕๕
๙.	นายบุญช่วย ทองคณีก	๑๐ เมษายน ๒๕๕๕
๑๐.	นายหนูเจน โนนทวนวงษ์	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕
๑๑.	พ.ท. สมาส ฉาपालบุตร	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕
๑๒.	นายสุเทพ สุจะชาติ	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕
๑๓.	นายสมพร ทีฎเวียง	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕
๑๔.	น.ส. ประคอง พระพิเศษ	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕
๑๕.	นางบัวผัน จิตผดุงวิทย์	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕
๑๖.	นางละไม วงษ์คำพันธ์	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕
๑๗.	นางสาคร ชารธรรม	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕
๑๘.	นางบุญล้อม มหาคไทย	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕
๑๙.	นางดอกไม้ สุกุ่ย	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕
๒๐.	นางอ่อนจันทร์ เพลียภูเขียว	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕
๒๑.	พันตรี สุบิน มุลภักดี	๑๒ เมษายน ๒๕๕๕

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระราชประสิทธิ์คุณ (เพชรเลื่อน)

ด้วย นางธวัลรัตน์ แสงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุดสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระเทพกิตติรังษี (ปรีชาคิลก)

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนตสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

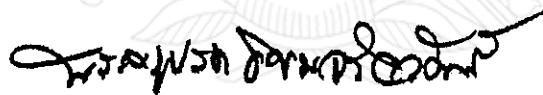
กราบเรียน พระครูอรุณสารเมธี (จ่านง ภูมิตีร์แก้ว/อติเมโท)

ด้วย นางชวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุดลีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คินทร์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระครูปลัดเจริญ วัดศรีนวล

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนตสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศษ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราชวิถีรัศมี ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐมมวิจาโร (โสภาคกุล) วัดโพธิ์

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถมฺโน)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนฺตสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คิณี ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระครูมัชฌิมโสภณ (วิชาโคตร) เจ้าอาวาสวัดกลาง

ด้วย นางชวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุดสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศษ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระมหารังสรรค์ ธรรมโร (แสงสีสม) รองเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ บ้านโนนทัน

ด้วย นางชวลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนตสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจัก ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายสมบูรณ์ สุควิเศษ

ด้วย นางวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถวนฺโณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนฺตสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายบุญช่วย ทองผืนิก

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุดลีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายหนูชน โนนทนวนษ์

ด้วย นางชวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถวน โณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุดลีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร พ.ท.สมาส ธิปาสนบุตร

ด้วย นางชวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุดสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศบ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายสุเทพ สุจะชารี

ด้วย นางชวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนต์ลีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายสมพร ทิฎเวียง

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุดสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ คร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษา ได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางสาวประคอง พระพิเศษ

ด้วย นางชวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุดสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางบัวผัน จิตผดุงวิทย์

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุดลีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจัก ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์ศรั้ง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

ที่ ศร 6012(2)/ว096

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางละไม วงษ์คำพันธ์

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถัมภ์)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุดสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางสาคร ชาธรรม

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนตลีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คินทร์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางบุญล้อม มหาดไทย

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถวน โณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนตสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางคอกไม้ สุด่วย

ด้วย นางวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถวน โณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุคสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คินทร์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางอ่อนจันทร์ เพ็ญภูเขียว

ด้วย นางชวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลวณฺโณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุคสีโล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ที่ ศธ 6012(2)/ว096

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ 12 ถนนราษฎร์คณิง ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

2 เมษายน 2555

เรื่อง ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร พันตรีสุบิน มุลภักดิ์

ด้วย นางธวัลรัตน์ แดงหาญ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน รหัสประจำตัวนักศึกษา 5314202006 กำลังทำสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารธรรมในคำสอนของพระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปถวน โณ)” โดยมี พระครูภาวนาโพธิคุณ (ดร.สมชาย กนุคส์โล) เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ เป็นที่ปรึกษาร่วม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน อนุญาตให้ นักศึกษาได้สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการ ในขั้นตอนต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา

เจริญพร

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์)

รักษาการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นาง ธวัลรัตน์ แดงหาญ
วัน เดือน ปี เกิด	๙ มิถุนายน ๒๕๕๗
ประวัติการศึกษา	พยาบาลศาสตรบัณฑิต สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาบริหารสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล)
ภูมิลำเนา	จังหวัดขอนแก่น
ประวัติการทำงาน	หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการและประเมินผล สำนักงานป้องกันควบคุมโรคเขต ๖ จังหวัดขอนแก่น ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคติดต่อฯ โดยแมลงที่ ๓ จังหวัดขอนแก่น รองผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ ๕ จังหวัดนครราชสีมา
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	นักวิชาการสาธารณสุขเชี่ยวชาญ รองผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ ๖ จังหวัดขอนแก่น ด้านวางแผนประเมินผลและการพัฒนาองค์กร ประธานจริยธรรมของสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ ๖ จังหวัดขอนแก่น ผู้นิเทศเขตตรวจราชการที่ ๗ กระทรวงสาธารณสุข ตัวแทนกรมควบคุมโรค
สถานที่ทำงาน	สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ ๖ จังหวัดขอนแก่น
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๒๗/๔๔ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐